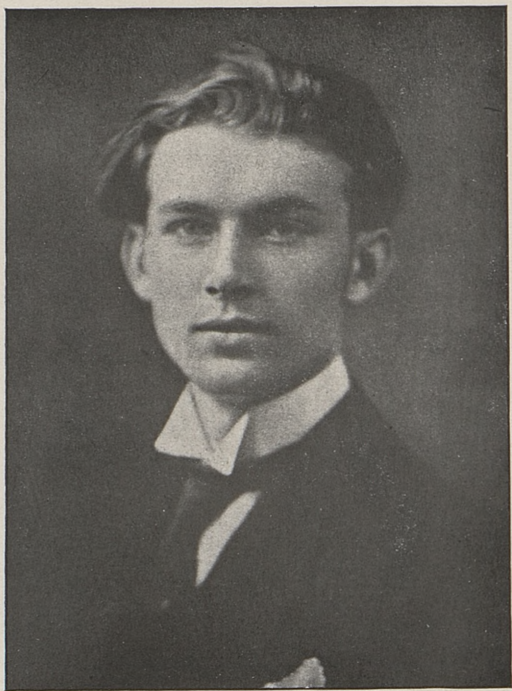
DÍLO JIŘÍHO WOLKERA

DÍLO
JIŘÍHO WOLKERA

DÍLO JIŘÍHO WOLKERA

BÁSNĚ
PRÓSY
DRAMATA

PRAHA
NAKLADATEL VÁCLAV PETR
1926

JIŘÍ WOLKER

Tvorbou Jiřího Wolkera dějstvuje se před našimi zraky typický děj básnický: typický a právě proto na výsost řídký a vzácný: obroda a obnova světa a života. Děj, který se odehrává jen několikrát za století: *ver sacrum* tvořivosti básnické.

Než přišel on, ležel svět před našimi zraky bez mála mrtvý: starý, okoralý, ztuhlý, ssedlých a pevných tvarů, rozškatulkovaný v pojmy, zákony, konvence; samá hrana, hranice, mez, obmezení, tlak a útisk. Přišel Wolker a hle, pod *jeho* zrakem jihne hned, kapalní, teče a plyne všecko; všecko pod dotykem jeho kouzelné hůlky vře, kypí a šumí, plane a tryská: sám vír a žár, sama výheň a záplava. Z mrtvých věcí stávají se na ráz ohniska a vývařiska světla, něhy, milosti a lásky. Ty boří a přetavují starý, pevný tvar ve výlev a vlnu milostného polibku... Zkadeřené jezero takových teplých polibků je jeho první kniha.

Hle, takový kouzelný zrak vlastnil Jiří Wolker! Právě proto byl básník-tvůrce. Takový zrak vlastnili před ním Shelley a Walt Whitman a budou vlastniti až do skonání světa všichni tvůrcové básničtí.

Proto jsme mu vděčni: učinil nás diváky tohoto tajemného přepodstatnění světa a života. A víc než diváky: *spoluherci, spolutvůrci*. Naslouchajíce mu, proměňovali jsme se sami ve své podstatě: vystupovali jsme ze své staré chladné bytosti, odkládali jsme ji jako zvetšelé roucho a proměňovali se v něco nového, žhavého, mladého a jarého: za duši skeptickou dostávali jsme duši věřící, za duši logickou duši magickou. Vstupovali jsme na chvíli do jakési bytosti vyšší, stávali jsme se na čas jejími cellami a podílníky. Věru, můžeme ke chvále Wolkerově říci totéž, co praví u Platona Alkibiades ke chvále Sokratově: Když ho poslouchám, srdce mi tluče a slzy se mi řinou při jeho řečech ještě více, než blouznivcům

korybanským... těm blouznivcům, do nichž jak víte, vstupoval na chvíli bůh.

První kniha Wolkerova, „Host do domu“, jest dílo jinocha. Mladé smysly básníkovy, který se nazývá sám na počátku své knihy chlapcem, vyšly na výboj a udivují se samy sebou, opájejí se samy svou dobyvatelskou mocností. Básník objevuje krásu, velkost, úžas na věcech nejmenších, nejubožejších, zcela všedních a nepatrných. Nikoli: svět není posud odbožštěný, mezi nebem a zemí nezeje propast, není přetržena mezi nimi šňůra pupečná. Kdo nám to namlouval, lhal! Jako u starých mythických básníků řeckých Erós poletuje mezi nebem a zemí a spojuje je, stejně u Wolkera jednotí je láska; splývají v její bezebřehosti. Nebe sestupuje u něho neustále na zemi, věci stoupají u něho neustále na nebe. Jako jiní v moři vzduchu, tak my žijeme zde v moři zázraků. Bůh sestupuje stále na svět, ne: lépe: je na něm, žije v něm a mezi námi zcela všedně a důvěrně. Někdy přijde k Wolkerovi za práh jako žebrák „s mošnou a holí; spal asi na seně, vonělo z něho jak z červnových polí“; až se Wolker ožení a bude míti ženu a „dvanáct synů jako dvanáct břízí“, jest si docela jist, že „až se zšeří, Pán Bůh bude chodit k nám na večeři“. Narodil se nový člověk a kdo že na něho nedýchá? Nikdo jiný než Bůh. „Že se narodil z rány, pak na něj dýchají a jej zhřívají, z jedné strany krev a Pán Bůh z druhé strany“. S Bohem je Wolker zcela familiérní. Klidně řekne: „pán Bůh je dlužen mi radostnou červenou holku“. Žádná mystika v obvyklém smyslu slova, nijaký spiritualism, nijaké kadidlové mlhy, ekstase a jiné ingredience starých pověstných kuchařských receptů básnických: Míň, mnohem míň, a právě proto víc, nekonečně víc: *pouhá, samozřejmá skutečnost*, kterou přijímáš klidně, jako by musilo být právě tak a ne jinak. Andělé procházejí se mezi lidmi a chodí nejen po hřbitovech „obvázat hroby, které se ještě nezajizvily“, nikoliv: někdy se schovají třeba do domu, před nímž stojí tři zamoklí měštští prochazeči: „Tento dům je třeba svatý jako evangelium a

za těmito dveřmi může bydlet archanděl Gabriel". Věci v tomto světě nejsou právě mrtvé věci, nýbrž „mlčeliví soudruzi člověka a dívají se na nás jak věrní psi pohledy soustředěnými", čekajíce dobrého slova a pohlazení. Smutné věci a smutní lidé jsou v tomto světě jen proto, aby se poznali naposledy jako klam a omyl a aby pak „radost byla ještě větší". V tomto světě není smrti, není mrtvých: Smrt — to jsou jen „boží muka na rozcestí v poli", u nichž si na chvíli odpočineš. Hřbitov? Jednou „dvě lavičky pro milence a děti, co na hrobech hrají si na mámu a tátu"; a po druhé — v překrásném „Pohřbu" z „Těžké hodiny" — zahrada zelená, do níž se sejou nejdražší semena, „aby rostla", neboť „z tohoto světa nic se neztratilo a nic se neztratí, svežené zrno v chléb se obrátí".

„Host do domu" jsou saturnalie ducha, mluveno s Novalisem, kdy čím divočeji, čím pestřeji, tím lépe. Může se zdáti tato kniha někomu snad příliš roztěkaná a hravá přemírou něhy, lásky, zdrobnělin, mazlivostí některých čísel. Snad. Ale nezapomínej také, že byla nutnou podmínkou knihy druhé právě tato široká rozbíhavá důvěřivost. Je tu idylla před bojem; boj přihlásí se záhy. Zlatý věk chlapectví bude vystřídán záhy železným věkem mužným; věk Saturnův věkem Jupiterovým. Kde se „Host" rozbíhá snad chvílemi příliš do jevové ekstensity, zabíhá „Těžká hodina" místy velmi hluboce do intensity.

„Těžká hodina?" Ano, to je ta chvíle mučivého přechodu, praví básník, kdy dětské srdce mu zemřelo a mužovo srdce posud se nenarodilo, kdy „jedno srdce jsem pohřbil a druhé ještě nemám". Mužovo srdce, po němž toužil, byly Wolkerovi „ruce a mozoly, které se krví svou do cihel probolí", tedy ruce, které jsou užitečné trpícím bližním. Svět není nyní Wolkerovi nebeskou loukou pro pastvu očí a jejich radost, je mu nyní bitevní pole, a básník je převrací krvavým rydlem. „Ztvrdneš, — zpřísníš — zledovíš" věští nyní sám sobě do budoucna básník poněkud programově. A někdy zpřísněl a zledověl opravdu až příliš na básníka. Nestačí mu nyní jaro skutečné rozlité před

ním v celém svém milostném a pomíjivém jevu, myslí hned před ním skoro alegoricky na „jaro jiného milování, jež čeká teprve své vybojování".

Sny nejsou nyní proto, aby kvetly a zrály, nýbrž proto, aby byly zabíjeny. „Svatí drží v rukou lilie, muži kladiva a meče; když velké sny se zabíjejí, mnoho krve teče". Básník stává se aktivistou. Touží býti užitečný, touží býti vojákem, který chce vybojovati lidstvu nový, lepší svět „neb jeho květiny mírné a veselé vyrostou na hrotech mečů, na stvolech z ocele". „Z lásky a tónů vystaví do polí silnici, běžící na všecky strany", aby všichni trpící rozloučení milenci mohli se na ní sejíti. Starost, aby byl dosti statečný, dosti mužný, aby zachoval v umírání ten zhrdavý stoicism vignyovského vlka jako jeho děd, aby nezemřel jako bába v posteli, nýbrž „jak voják s bodlem a ručnicí, do srdce raněný granátem", jej nyní posedá. „Bolest přemoci jest víc než trpěti", praví nám nyní, jakoby stanul před námi v jakémsi stoickém postoji. Lidsky je to jistě velmi čestné, ale básnicky neznamená to vždycky zisk. Rachotivý motor vůle jakoby přehlušoval líbeznou stříbrnou hudbu milostného vnitřního pramene, jakoby rozrušoval spanilý nazíravý klid básnické tvořivosti; básník dostává se někde do nebezpečné blízkosti retoriky a heslovosti.

Na štěstí těžiště knihy není v těchto číslech, nýbrž v oněch básních, v nichž rozvíjí unanimism své první sbírky v jakýsi náboženský kolektivism, kde nás včleňuje v nového boha, kterého cítí v sobě i nad sebou. Kolektivnost Wolkerova není v těchto několika nejlepších číslech jeho díla ani věcí programu, ani věcí vůle nebo rozumové úvahy. Wolker prostě jak rostl, vrůstal řekl bych jakousi logikou hmatu opravdu v novou nadlidskou bytost hromadnou; jak tvořil, dotvářel se opravdu nového nadosobního objektu. Přetvořoval se spontánně, prací z nitra na venek, v děje a procesy společensky básnické, sociálně kultistické, poněvadž jinak a jinudy nemohl růsti. Básně, básnil bezděky funkci společenskou. Řekl bych, že byl rozená včela lidská, která má zákon

hromadnosti v krvi, ne v hlavě jako theorema, nýbrž v hrudi jako rytmus svého dechu; slyší jej všude, i když je postavena na výspu úplné osamělosti, a sleduje jej, poněvadž nesledovati ho bylo by pro ni rovno smrti.

A tak stvořil v několika nejlepších svých číslech náběhy k nové poesii opravdu sociální, která má něco z náboženské melodie a z náboženského kultu nových mladých rozzpívaných obcí a hromad společenských — poesii sociální, která je zároveň první hebká tkáň nového sociálního těla.

Nyní teprve vidíš, že je opravdu básník v přísně nesmlouvavém tvůrčím smyslu tohoto slova. Svět úplně *zlidštil, zanthropomorfisoval;* připodobnil jej cele zákonu, řádu, tváři svého nitra. I přírodu musí nyní viděti sub specie člověka a sice *svého* zamilovaného člověka — dělníka, pracovníka, jehož pratyp nosí ve své hrudi, — aby jí rozuměl, aby ji pochopil. Přímo klasický doklad toho jest jeho „Moře". Hledá je na břehu ostrova Krku, marně, poněvadž nic mu neříká jeho pouhý zvukový jev: nenalezne ho ani jako sentimentální abstrakci viděnou prostředím churavých dívek; pochopí je, až když zapadne jako prostý veselý dělník v neděli do marinářské hospody, rovný mezi rovné sobě, mezi námořníky, bárkaře, rybáky, až když je spatří stělesněné v lidech, kteří žijí s ním, v něm, z něho. „Moře jsme my, dělníci zvlněných svalů, cizí i zdejší, my, skutečnost jediná, skutečnost nejskutečnější!"

To není alegorie, to není abstraktum. Přímo zrakem můžeš tu zírat, jak pění se a šumí před básníkem toto lidsky přírodní kolektivum jako zcela určité ***konkretum*** vyvolané jako nové jakési zvíře, nepopsané posud v žádné zoologii společenské, ve všech zvláštnostech svého těla i výrazu.

A téhož rázu jsou jeho krásné sociální balady jako „o nenarozeném dítěti" nebo „o očích topičových", zároveň tak monumentální i tak konkrétní, v nichž nalezl, poprve po Erbenovi, novou melodii, nový sklad paralelismů smyslových i duchových, novou legendu prsti a země, první celly jakéhosi nového

mythu, zcela různého svou stavbou od mythů posavadních. (Pomáhá si sice sem tam refrénovou ražbou wildeovské žalářní balady, ale to je v celku vnějškové.) Tento nový mythus jest založen v jakémsi transformismu všeho živého se vším živým, v jakési souvstažnosti a záměnnosti všeho v mediu nové víry a lásky všelidské, nového společenského a kosmického entusiasmu. Ve světle lamp elektrických svítí zornice osleplých zraků topiče elektrárenského; dítě násilím potracené je nová láska, která se nemůže narodit z pohlavní sobecké lásky lidské; milenka objímající v noci v mansardě velkoměstského činžáku tělo svého milence, cítí na ráz, že je „nad svět větší": vstoupily v ně bytosti všech bědných a trpících obyvatelů toho domu; je tajemný vztah zástupný mezi čistou milenkou básníkovou a nevěstkou z noční kavárny jí podobnou... Stojíme zde, zdá se, na prahu jakéhosi nového symbolismu, kde idea se vtěluje v realitu, ale jinak, diskretněji a životněji, než bylo u symbolismů starších. Organicky přecházejí tentokrát rysy individualnosti básníkovy v mlžnější, ale mohutnější, olbřímí obrysy velikého nového boha, kterého nese na svých plecích a jemuž slouží jaksi jen za živý podstavec. Pokud byl živ Wolker, nevěděli jsme toho, zdá se mi, tak určitě, jako nyní, kdy zemřel a s ním splynul. Poučuje nás ještě svou smrtí, on, který nás vedl a poučoval již svým životem. Je to možné jen u duchů opravdových a životných. Jeho nový bůh, do něhož nás na chvíli již včlenil ve svých několika nejlepších básních nového kolektivismu duchového, začíná nás s ním již nyní spojovati nějak nově a úplněji, než bylo za jeho života.

F. X. Šalda.

Z PRVNÍCH BÁSNÍ

JITŘNÍ PÍSEŇ

Nesmělé jitro do tváří nám dýchlo
snem volných lesů, luk a dálných hor.
Vše divnou vírou v duši naší ztichlo —
i bolest krvavá i těžký vzdor.

Radostně klidni, brouzdáme se bosi
chladící travou, rosný přes pažit.
Osení stříbří slzy ranní rosy.
Snad plakali jsme — ale teď chcem žít!

Tam v mlhách krvavých den slunce tuší!
Vy myslíte, že nezasvitne sem?
Ach, věřte jen, a věřte celou duší,
a vírou svou i slunce unesem!

HOUSLE

(Mrtvému příteli F. Hýblovi)

Tam v okně, které hledí do nádvoří,
zasněné housle zadumaně visí.
Den v barvách západních již rudě hoří
a zlatý pel se v temné stíny mísí.

Poslední paprsky už v strunách vzplály
a vzbudily je prsty krvavými,
by marně na kohosi zavolaly,
a zhasly zamyšleně mezi nimi.

Nepřijde nikdo. O ticho zakřiknuté
list zašustí jen, který v okna padne.
Den na západě ve záplavě žluté
pozvolna bledne, krčí se a vadne.

A v okně pozdní muškátové květy
zašeptly ve ztlumených povzdechnutích,
že někdo vprostřed sonatové věty
v polohách nejvyšších tu včera utich'.

SVÝCH OKEN NA NOC NEZASTRU...

Svých oken na noc nezastru.
Noc mívá dobrý klín.
Dnes mraky v něm se prohání,
stín honí stín.

Svých očí na noc nezavru,
Zlý mnohdy bývá sen,
když vítr budí ozvěny
z prochladlých stěn.

A nerozžehnu svíce své.
Jest příliš bledá tvář,
jež přes den marně hledala
si svatozář.

Svých oken na noc nezastru
a neschýlím svou skráň.
Snad někdo v noci podá mi
sesterskou dlaň.

BÍLÝ KŮŇ

Bílého koně slyšel jsem ržát
na dolní zšeřelé stráni.
Slyšel jsem, slyšel — několikrát
zavolal na mě po klekání.
Stříbrně zazvonil kopytem o zem,
v očích mu hořel podivný jas.
Čeká mě v noci dnes nad úvozem.
Musím jít za ním. Volal by zas.
Tiše jej pohladím laskavou dlaní.
Řeknu mu: „Koníčku bílý,
vidíš, že přišel jsem. Neměl jsem stání,
jakmile louky se orosily.“

Vsednu si na něj. Dáme se v cval.
Mraky nám stíny do cesty vženou.
Bude to, jako by zamával

šáteček bílý na rozloučenou.
Pojedem spolu. Sami a sami.
Hřívy své necháme do noci vlát.
Pojedem roklemi, dolinami.
Hoj, jaký bude to šílený spád.

Potkáme Půlnoc. Na její dlaně
složíme hoře tvoje i mé.

Zvolna se vrátíme na horské stráně,
do ranní mlhy se rozplyneme...

HORSKÉ RŮŽE

„Pro koho kvetete, horské růže, na mojí stráni?
Pro koho střádáte vůně, pro koho pousmání,
pro koho dýcháte,
za kým se do noci díváte
očima toužící panny —
neutrženy, nepolibeny, nerozdány?“

„Nekvetem na plano.
U nás už napřed všechno je rozdáno,
u nás už žíti znamená dát.
Kveteme pro sebe.
Vůněmi rosteme neslyšně do nebe.
Kveteme pro radost, tichou jak smutek,
kveteme pro bolest, sladkou jak úsměv.
Do noci zpíváme. Někdo je vždycky, který nás slyší.

Tehdy se dáváme, až všechno se ztiší,
měsíci, vílám, horám a lukám,
dobrým a přátelským rukám.
Rosteme, kveteme, zrajeme
pro jedno šťastné a poslední: ach!
kterým by vítr se po nás vztáh'
a večerem roznesl po lukách.“

TŘI DNY UŽ PO LESE CHODÍM...

Tři dny už po lesích chodím.
Nezpívám, nevolám, bloudím jak ve snu.
Srdcem dnes na hory nedohodím;
ztěžklo mi — bojím se, že pod ním klesnu,
a přece jen nemohu stát...
Jistě bych zaslechl zdaleka volání.

Jest mi jak lovci, který snil o lani,
který, jda lesem, říká si: „Snad —“

Bloudím a přemýšlím, hledám a ztrácím,
marně se ke známým cestičkám vracím.
Zarostly kvítím, už jich tu není.
Marně se nad svýma rukama skláním,
marně je chlácholím, tiším a hladím.
Též nejsou moje. Nic mým už není,
ani ta cestička přes kamení.

Bojím se vůní a lesního šera.
Bráním se, bráním
pohledět dolů k západním stráním.
Kdosi mě volal — předvčírem — včera.
Dnes-li mě zavolá, poběhnu za ním!

KAM PŮJDU?

Kam půjdu — nevím.
Svět je jen široký, širší je srdce mé.
Cesto má, zdali se shodneme?
Býváš jen k večeru krásná.
Nevěřím, ruce že sny moje doženou,
spíše, že slevím.

Kdykoli vracím se, hlavu mám sklopenou.

Možná, že zbloudím.
V srdci i na zemi, všude lze sejíti s cest.
Bože můj, zbloudit-li jednou mi souzeno jest,

— dovol mi zblouditi v lese!
Zbloudím tam krásně, zbloudím tam rád,
zbloudím tam v mechu a kvítí.
Jaro mi nebude ničeho vyčítat,
dám-li se vílami utančiti.

ŠTAFETA

Po větru poběžím daleko, daleko...
Vlající prapory budou můj směr.
Dívenky na cestě potkávat budu,
dívenky jdoucí naproti větru a mně
s rozpletlým vlasem, s růměnci rozcuchanými,
s halenkou rudou, přissátou k ňadrům,
s bělounkou suknicí, přissátou k nohám,
s šátečkem-písničkou rozezpívanou.

Rty mé se stanou: halenkou, suknicí, šátkem.
Celé je zlíbají na počest velkého větru,
všechny je učiní svatými, nejsvětějšími.

S velikou zprávou poběžím po větru dál,
nestače pochopit jejího velkého smyslu.
Srdce mé zazvoní podkovou bílého hřebce.
Poběžím, napolo zalknut a napolo Bůh,
s jedinou touhou: běžeti, vláti a třást —
až, spálený letem, kleknu a tělo dám zemi
a poselství tomu, kdo určen je běžet s ním dál.

BŘEZEN

K oknu jsem včera a dnes přistoupila
s velikou touhou; — únor byl ještě.
Zítra už bude březen — splavné růžové deště.
Dobrotivá síla
sestoupí s nebe na zemi
a země štěstím oněmí.

Zvolna, ach, zvolna budu otvírat
okénko bílé.
Snad
bude se chtít mi zaplakat,
že mám to okno tak bílé,
že v mém pokoji — nepokoji
ve vázičce křišťálové
bázlivé fialky stojí.

Otevru okno a uvidím v daleku na obzoře
rolníka, který jde, zpívá a oře.
Ruce si přiložím na ústa
a zavolám: „Země má, bolí to?"
Hlas velký mi zdaleka odpoví: „Zarůstá
obilím, sestro!"

To bude v dubnu. A zázrak se stane.
Náhle se rozrostu do dáli, do široka.
Už budu zemí a srdce mé, pole nezorané,
lehne si pod tím, kdo řekne mu: Chlebe!
S železným pluhem i radost mi do srdce vkročí,
že, ležíc tu naznak, já s nebes vidím své nebe
a oráč z mých očí.

STAŘEČEK UMŘEL

Stařeček umřel.
Dočkal se prvních slunečních dní.
Země jej volala. Odešel k ní
neslyšně — jakoby na porady
zadníma dvířkama od zahrady.

V uzlíčku něco s sebou si vzal.
Bylo to moje.
Byly to pohádky: rytíř a král,
které jsem u něho vídával.
Byly to pohádky; v měsíční svit
ze srdce jeho chodily pít.

Dnes, když se v ulicích setmělo,
dítě mi v očích zemřelo,
do větru černý praporek vlál.
Stařečku! stromku přesazenému
těžko je, těžko věřiti všemu,
čemu kdy dříve věříval,
když jste mu odešel...

MATIČKO...

Matičko — když jsi mě zrodila,
na co jsi, na co jsi myslila,
vždyť moje ruce, srdce a oči
po celý život to hádati budou
— a nenaleznou?

Matičko, vidíš, chtěl bych jít
do jiter pro velkou lásku,
do zralých polední pro soucit,
do snědých večerů pro moudrost odevzdanou;
však zazpívá jitro, zapláče poledne, utichne večer
mi na uvítanou?

Matičko — dnes je všeho mi líto.
I ty jsi se nesmála; srdce tvé ví to.
A nejvíce líto mi rukou.
Myslím si, jak se as vzpínaly,
když pod tvým srdcem se počaly,
pod jarním sluncem dva stromečky lysé.
Dnes jsou tak prázdné — jen čas na nich vázne —
matičko, matičko, nenaplní se?

Matičko, prosím, ticha teď buď!
V tichu tvá tvář je cestička bílá.
Kdyby tak čekání zběsnilo hruď,
kdyby tak jednou má ruka krví se zaplavila,
co druhá by právě
třímala dýku vytrženě a nechápavě,

že zabila — že člověka do smrti zabila —
nemoh' bych tehdy si zašeptat: Matičko, cestičko bílá,
na co jsi rodíc mě nepomyslila?

ČLOVĚK

Vesnice na kopci — dubnové odpoledne.
Člověk si na kraji lesa do mechu sedne
a dívá se: pole, nebe a stráň.
Všechno tak ještě, jako by nebylo doma,
všechno tak tiché, jako by po horách chodila laň
s lidskýma rtoma.

Večer se v dědině okénka rozsvítí,
příští žně vzdychnou v objetích mužů a žen;
člověk pak půjde srdce své propíti
v hospodu černou, jež čouhá z dědiny ven,
protože nemůže milovat,
protože může jen čekat.

VĚTVIČKA Z KVETOUCÍ JABLONĚ

Pěkně tě vítám, halouzko
s květy růžovými;
nedala tě mně má milá,
ale cesta tichá, bílá
do jara ze zimy.

Domů tě odnesu, na stolek postavím
a budu hádat, kdo tě ztratil asi.
Byla to žena se zlatými vlasy?
Byla to dívenka červená?
Či byla to větévka zlomená?
Do noci zasvítí kvítek tvůj spanilý.
Milá nám odešla, jaro je s námi.
Budem si vykládat, co kde jsme ztratili
a komu jsme ztraceni sami.

PORANĚNÉ JARO

Jaro si k nám cestu probojovávalo.
Slyšeli jste, jak se s ledy bilo?
Dnes to z třešní ke mně zašeptalo,
že se někde v boji poranilo.
Krev že někde teče, že je někde rána
nepozulíbaná, nezošetřovaná
na mladičkém těle.

Chlapci, zítra zrána
na cestu se dáme do lesů a polí
hledat, kde to bolí.
Nebojte se krve! Z živého jen teče.
Až tu ránu najdem, přijmeme ji kleče,
pokorně ji políbíme,
krev rukama zastavíme.

Potom půjdem domů.
Rty a ruce budou mladou krví rudé.
V neděli se holky budou divit tomu,
jací jsme se opálení navrátili domů.
Hola, chlapci, převeselo bude,
až je bílé do těch rukou uchopíme,
až je trochu jarní krví zkrvavíme,
až je prudce, do krvava políbíme
při skočné!

HOST DO DOMU

CHLAPEC

POKORA

Stanu se menším a ještě menším,
až budu nejmenším na celém světě.

Po ránu, na louce, v létě
po kvítku vztáhnu se nejmenším.
Zašeptám, až se obejmu s ním:
„Chlapečku bosý,
nebe dlaň o tebe opřelo si
kapičkou rosy,
aby nespadlo."

ŽEBRÁCI

Pán Bůh jedenkráte přišel ke mně
jak žebrák s mošnou a holí,
Spal asi na seně,
vonělo z něho jak z červnových polí,
na prahu stanul a prosil.

Tenkráte měl jsem
mnoho zlých věcí, které dech úží:
černé šaty, límec, knihy vázané v kůži
a že jsem byl syt,
tak vážně jsem přemýšlel,
zda lépe je zemřít, či žít.

Nic jsem mu nedal — neměl jsem rukou.
Jen jsem se styděl,
když jsem jeho oči viděl,
modré od západu k východu.

Pán Bůh odešel.
Dveře zůstaly otevřené.

Ty jednou mě vytáhly bez límce a knih,
na cestu daly mi mošnu a chlapecký smích,
mnoho smutků a urážek do uzlíčku
a stříbrnou vzpomínku na matičku.

Teď chodím městem a Pána Boha hledám,
vím, že tu chodí s mošnou a holí,
vím, že se jednou s ním shledám,
ale už mě to nezabolí,
protože nemám žádných zlých věcí.
Vezme mě s sebou. Stoupnem si na nároží
s čepicí v rukou, slunce nad hlavou.

„O lásku prosíme, lidé boží —
— Otevřte srdce!“

SVATODUŠNÍ SVÁTKY

Všichni chlapci domů odjeli,
jen já jsem zůstal v cizím městě.
Na svatodušní svátky
srdci se vždycky chce k mamince zpátky,
aby ona dobrá a rozmilá
je růžovou konvičkou zalila
jak za oknem kvítka.

Dva dny jsou chlapci doma už,
to budu jestě dlouho sám.
V noci jak okno se celému světu otvírám
a domlouvám: „Srdce, přece se vzmuž
a seznam se s kamením!“

Dny za sebou jedou a jedou,
zlaté a vybavené vagony první třídy
svátečního vlaku.
Chlapec v poli myslel, že převezou za kytku máku,
nebo za slzu, nebo za úsměv,
ale ony přejely, nevzaly,
neřekly nic,
za sebou nechaly
jen svět, spoutaný okovy černých kolejnic.

KAMNA

Myslím, že v poledne každý den
by mohl být květnově tichý a slavný,
kdyby všechny plotny u kamen
mohly být jako louky na jaře.
Maminky-sluníčka
v kuchyních by se nad nimi točily a smály,
žehnaly by je zlatýma rukama
a ony — jako ta země pod náma
v odplatu za to by daly
růst na sobě chlebům a koláčům,
tak jako květinám polním,
co rostou z lásky a tepla.
V poledne by je maminky otrhaly,
na stůl postavily čerstvé a vonící:
„Vezměte z našich rukou, moji nejmilejší,
kytici!“

POŠTOVNÍ SCHRÁNKA

Poštovní schránka na rohu ulice,
to není nějaká lecjaká věc.
Kvete modře,
lidé si jí váží velice,
svěřují se jí docela,
psaníčka do ní házejí se dvou stran,
s jedné smutná a s druhé veselá.

Psaníčka jsou bílá jako pel
a čekají na vlaky, lodě a člověka,
aby jak čmelák a vítr je do dálek rozesel,
— tam, kde jsou srdce,
blizny červené,
schované v růžovém okvětí.

Když na ně psaní doletí,
narostou na nich plody
sladké nebo trpké.

Ž N Ě

Slunce je veliký básník
a napsalo krásnou báseň
zlatým perem
na naši zem.

Muži bez kabátů,
ženy s červenými šátky,
děcka na mámině sukni
přes celý den
jen
čtou a čtou a čtou.

Na kopečku nad polem
také já chci říkat tu báseň,
volat,
aby stařečci v dědině až na práh vyšli
a slyšeli, co slunce napsalo,
ale slova jsou tak veliká,
že neprojdou mými ústy,
a jen cítím, že jsem:
klas v řadě,
písmeno,
výkřičník!

Ž Á K

V lese se učit
to znamená ďábelskou trpělivost.
Les má pichlavý chvost
a šimrá jím pod nosem, do uší, do očí.
Žáku,
kniha ti ve stínu nadává hlupáku,
— zabij ji!
Skoč
na výsluní!
Slunce se směje, až nebe duní.
Zavolá na tě bronzovým hlasem:
„Hochu,

všechno už umíš, co potřeba na dvacet let!
Pohoď mi svět
do náruče,
do srdce jej zabal,
ať se nepotluče."

K SVÁTKU MÉ MILÉ

Den jako jesle tichý je
na svátek panny Marie.
A já nejsem Josef ani Bůh otec
a přece vás, milá, mám rád.
Jdu vám až večer gratulovat,
protože večer je světnička s andělem
a chlév s narozeným dítětem.
Dělníci už se z práce vrátili,
na nebe první hvězda vyletí.
Nesu vám: básničku, kvítko a objetí,
lásku ve třech osobách.

HÁJ

Až jednou se ožením,
budu mít dvanáct synů,
dvanáct synů jako dvanáct břízí.
Má žena v nich jako bílá kaplička v zeleném háji zmizí
a já budu před ní klekátkem mechem obrostlým.
Vnučky-družičky budou na mě klekat,
modlit se čistýma očima
a až se zšeří,
Pán Bůh bude chodit k nám na večeři.

HOJ!

Dva lesní rohy zazpívaly na prahu černého pokoje,
bílý chrt běžel okolo rudého srdce.
Hoj!
Nevím, půjdu-li na lov, či půjdu-li do boje,

vím jen, že musím si s sebou vzít náboje,
bláznivé náboje a divokou ručnici,
oči a srdce,
všechny staré obrázky strhati se stěny,
nechat tam jenom Pannu Marii
a říci:
„Panenko, možná, že dnes tě zabiji,
prsa ti probodnu bílou lilijí,
možná, že sám se vrátím smutný a zraněný,
prosím tě, tenkrát, Rodičko boží,
sestup se stěny
a potěš chlapce,
který poslechl lesní rohy, chrty a srdce."

VZDÁLENÁ MILÁ

Včera byly u mne na návštěvě
všechny hvězdy
— měsíc sedl si do velké lenošky —
ale když jsem se jich mezi řečí ptal,
zda kdo mou milou někde uhlídal,
tak všichni vstali
a šli ji hledat.

Odešli asi do velmi vzdáleného kraje,
protože dnes jich ani vidět není.
Prší mi do světnice a veliká tma je,
v šeru od všech věcí beru rozloučení:
housle, knihovno, stolku,
pán Bůh je dlužen mi radostnou, červenou holku,
daleko kdesi ji schovává.
Hvězdy a měsíc jsou tuze už staří,
myslím, že se jim nepodaří
dojít až tam...

Musím jít sám.

OKNO

Okno je skleněná loď,
připoutaná k břehům mé světnice.
Mladý námořník nepotřebuje sedmimílové střevíce.
Vsedne a odjede;
každou chvílí
urazí očima dychtivýma deset tisíc mílí
nad mořem
po nebi krásném a širokém.

Bílá oblaka,
bílé skály,
Afriku i Australii jsme zcestovali,
s černochy se pobratřili,
Indiány navštívili.
Našli jsme i nové světadíly,
ze všech světadílů nejmladší,
to vše ale nestačí,
abychom se zastavili.

Svět je kulatý.
Po mnoha dobrodružstvích rád vrátíš se zase
do nízké světničky, která zavírá se
nad starými známými věcmi.
U rozviklaného stolu mezi dvěma vysychajícími kalamáři
nejlépe uplatníš povídku s polární září.
Vše bude tiché a šťastné — ty sám nejvíce.
Oči své položíš doprostřed světnice:
dáreček z cesty —
— album světa.

V PARKU PŘED POLEDNEM

Po zelených trávnících bílé prvosenky připlouvají,
plachetní lodi vezou modrý den,
u domků z písku děti jej rozdávají
celému parku, který je městem obklopen.

I já jsem ještě dnes dítě.
A mohu všechno mít rád,
ještě dnes a ještě zítra snad
kvetoucí modlitbou vykoupím bolesti kamenných domů.
Ale i modlitba tvrdne jak zrající jablko v haluzích stromů.

Pozítří
to budou už dospělé oči, co lásku v prsou mi rozjitří.
Stanu se mužem
a vojákem.
Voják modlí se bodákem.

UKŘIŽOVANÉ SRDCE

UKŘIŽOVANÉ SRDCE

Srdce ukřižované na dřevěném kříži
předvčírem zemřelo.
I sňali je a do země vložili,
slzami zalili
a srdce vzklíčilo
dnes ráno.

Červený květ
chodí po zemi a po nebi,
Pánaboha velebí
v nevěstincích a kasárnách,
v předměstských domcích a továrnách
a říká celému světu:

„Jsem láska a kvetu
ranou otevřenou,
aby všichni nevěřící,
železným životem rozbití,
mohli v ni prsty vložiti."

POKOJÍK V HOTELU

Pokojík za šest korun,
číslo dvacetpět,
s vyhlídkou do dvora, umyvadlem a postelí,
na rozklížené židli sedí
a hledí
jako ta stará panna,
co mnoho viděla, nemilovala a nebyla milována.
Kdo na noc přijde už odpoledne,
na postel sedne, ruce dá do klína
a usedavě vzpomíná,
kdo by tak moh',
kdo by tak moh' z toho cizího města
přijít a zadarmo usmát se na něho,
říc něco dobrého, jasného, teplého,
aby i nejsmutnější věci v tom pokoji viděly,
že přec není všechno tak, jako si myslely.

REKRUTI

S Bohem, hoši a děti,
my už dnes rukujem,
my chlapci dvacetiletí,
tohoto smutného rána,
kdy celé nebe jsou kasárna
s rozbitými okny, zídkou studenou,
šedivě a černě omalovanou.

My už nemáme hlav na ramenou,
už máme na nich jen kufříčky,
černé kufříčky — černé rakvičky,
na nich naše jména v bílém lemování
a v nich jsme my sami pochováni,
v sepiatých rukou srdce držíme,
už o tobě ničeho nevíme,
živote krásných skleněných věcí,
lásko s maminčinýma rukama.

Děvčátka smutná, nechoďte za námi,
to není pohřeb, my se zas vrátíme
jednou večer se všemi hvězdami.
My mrtví vojáci
přijdem k vám touto ulicí,
přineseme vám ze svých ran kytici,
kytici červenou, dar, co na prsou krvácí.
Do rukou nás vezměte, do bílých postelí,
abyste, milé, věděly,
kde se naše tiché tělo
pro rty vaše ranou otevřelo,
abyste mohly hluboko do něho
té noci svatební.
Dříve než se rozední,
počneme pod vaším srdcem radostné pachole,
nový život.

DLÁŽDĚNÍ

Dláždění, kamenná organisace,
dalo se na pochod ulicí,
ohromilo střechy prapory tisíci
s ušlapanými lidskými tvářemi.

Vystěhovalo se mezi lesy a pole,
s hřiby a chrpami sedí při jednom stole,
dlaždička každá roste a roste
jako každé semeno
poctivé a prosté,
které lidmi klečícími
ze srdce bylo do země vloženo.

V městě zatím
zvony se rozzvonily, až se zvonice rozsypaly,
zvony jako ptáci z klece na nebesa odlétaly,
domy ruce zvedly, vzdaly se a spadly,
tramwaye na náměstích jak utržené máky zvadly,
kabarety se rozbrečely a kavárny shořely,
bída vstoupila na nebesa a Kč zůstaly v popeli,
nezůstal kámen na kameni,
— vše bylo opřeno o dláždění.

Jen ruce dlaždičů,
pod svou vlastní prací pochované,
zvolna se z prsti vztýčily.
Lán stotisíc rukou.
Klasy.
Obilí.

ZE SOBOTY NA NEDĚLI

V noci ze soboty na neděli
náměstí se rozveselí.
Ztroskotaní opilci
domů se vracejí sami a sami,
rozmlouvají s lucernami
o týdenní robotě.

Zpívají tvrdé písničky
o štěstí a lásce
a jejich písnička kamenná
rozbíjí okna skleněná.

V den výplaty
peníze má i kdo není bohatý.
Měsíc je jako panna bílý,
opilí se životem neopili,
oni jej zapili rumem a slivovicí
jako chorobu žaludeční,
nebo lásku podvedenou.

V noci ze soboty na neděli
ztroskotaní lidé velmi zesmutněli.
Dnes vidí všechno trojitě,
což je pranic nepotěší,
neboť je všechno třikrát těžší.

Proto v ten čas v smutných tmách
zjevuje se jim Pánbůh ve třech osobách,
ve jménu Otce říká jim: Synu!
ve jménu Syna říká jim: Bratře!
a ve jménu Ducha svatého tiše je pohladí po čele
řka: Ještě dnes ráno bude neděle.

VĚZEŇ

(Jaromíru Berákovi)

Na kříži ze čtyř cihlových stěn
den bílý byl mřížemi v boku proboden,
krev a voda
vyšly z rány,
krev a voda
tekou po nebi sedm dní.
Toto je vězení
s tisíci nemocnými lidmi,
s desíti věřícími lidmi
a mým kamarádem, kterého zavřeli v tento svět,
protože má dvacet let.

Samovazba.
Ticho je tu,
šalebno je tu,
úzko je tu.
Myšlenky se stále potácivě vracejí
jako ranění vojáci z bitvy do polního lazaretu,
ten lazaret je přepadená světnička doma
a maminka s lomícíma rukama je rána na vlastním těle.
Maminky vždy věří v Syna a Spasitele,
ale bolesti jsou nejtěžší, když se musejí rozdat.

Slunce,
přijď sem s paprsky všemi!
Tento vězeň je sám jako semeno v zemi.

NÁVRAT

Lucerny na mostě
jektají skleněnými zuby,
plešatí starci
se v barech u vína chlubí,
kolik holek si koupili,
kolik životů zabili —
této noci —
černá řeka teče,
odnáší utopené květiny,
člověk je na světě jediný,
mlha, mráz a vichřice
dnes nepovídají,
kde je ona ulice,
která by vedla k ráji,
nebo k domovu.

Ale ty, moje milá,
jsi v daleku rozsvítila
bílé okno černého činžáku.
Myslím si na tebe,
že spíš ve světle.
Nad postýlkou bezpečný sen
je jako baldachýn rozvěšen.

Nezdá se ti o mně,
který jdu nocí,
zdá se ti o mně,
kterého uvidíš zítra ráno.
Jak je to krásné probodnout špendlíčkem
dírku do nebe!

Ale dnešní den
je už mi souzeno, abych byl nešťasten.
Myslím-li na ty,
jimž v mlhavém bloudění zjevil se svatý,
musím si vzpomnět i oněch,
kteří jej nespatřili,
protože očima večeři zaplatili.

ZAMILOVANÝ

Chudý přišel k vám,
byl jsem to já sám.
Slečno, co mi dáte z bohatství svého,
červenými rty a bílými prsy uzamčeného?

Na ulici je bláto
a v srdci hlad,
člověk musí mít někoho rád,
člověk je sám;
ztratil se mezi lidmi.

Stojím, stojím,
slova si nevystojím,
které bych, ženo, ti položil do dlaně
prostě a oddaně
tak, jako maminka klade na stůl
talíře k večeři.
Chudý si s bohatým nevěří.

Taková krásná byla,
dívala se a neviděla.
Hrozně zlaté oči měla,

jako dvě zlatnické výkladní skříně
křičící
na žebráckou a loupežnickou ulici.

NEMOCNÁ MILÁ

To není nemocný pokojík,
to je smutný rybník
a já jsem utonulá
na dně jeho dřevěném.
Postelí mě zatížili jako těžkým kamenem,
abych snad k oknu nevyplula,
kde nebe se dotýká hladiny skleněné.

Milý si možná vzpomene
a snad mě navštíví v této hlubině.
Na židli sedne, klobouk složí na klíně,
řekne, že venku je pěkné počasí.
A já nemám, co bych mu dala,
protože jsem se rozstonala
a mé tělo je průsvitné
jako prázdná sklenice.

Ze všeho na světě lásky chtěla jsem nejvíce,
Ale dnes srdcem svým
ani jediného hladového nenasytím.
Odpusť mi, můj milý, hříchy moje!

BÁSNÍKU, ODEJDI!

Básníku, odejdi!
Zahoď vše — jen s rýčem se vrať
a přeryj ten lán od hřbitova k obzoru!
Z večera zasej tu lásku a pokoru,
aby se urodilo ráno zlaté a zářící,
jemuž by scházeli básníci,
protože všichni lidé
by dovedli plakat a zpívat.

HOST DO DOMU

HOST DO DOMU

Tvé vlastní srdce to bylo, co řeklo ti: Lazare vstaň!
a já s tebou vyšel jsem z kamenné světnice.
Zaradovali jsme se oba velice,
když jsme našli nové a dovedné ruce na svém těle,
zemi jsme do nich uchopili převesele
a země byla těžká jako práce modrookých havířů
a země byla slavná jako rodinná kamna při večeři.

Na kamenném chodníku
poznáš svátek nejlépe.
I my jsme jej poznali a proto půjdeme
na pouť k svatému světu.
Však my už cestu docela dobře najdeme,
vždyť ne hvězda jediná,
ale hvězd tisíce
dobře nás povedou na všechny strany od bílého měsíce,
protože se na všech stranách narodila
pacholátka.

Na konci dědiny
rostou tiché květiny,
ale tu v předměstí
roste jen bída a neštěstí.
Pod obrazem umučené rodiny
petrolejová lampa věčně svítí.
S hladovými se chceme nasytiti —
zde je naše první zastavení.

Do prázdných talířků oči své k noclehu položíme,
z krve a ze sazí básničku vystavíme,
básničku jako velikonoční svíci,
bílou, svítící, potěšující,
o cestě k ráji.

Lidé
lidem
dveře
otvírají.

Host do domu —
— a ještě někdo.

POUTNÍCI

Já nejsem cesta — já jsem hvězda bílá,
na svět ruku svou jsem položila,
na černý kabát pentli přišpendlila
jako v neděli.
A ti, kdo mě viděli,
zprvu se báli,
pak se ale stali králi
a řekli si: „Pojďme,
narodil se Mesiáš!“

Po světě je pěkně vedu.
Svět je jenom chodník nebem,
nebe zas je velké pole,
květy nahoře i dole,
— řekl bys, že konce nemá.

V srdci dary, v rukou srpy,
v očích anděly a chrpy,
na žně jdeme do Betléma.

SMRT

Smrt jsou jenom bílá boží muka
na rozcestí v poli.
Dlouhá cesta utrmácí,
nohy bolí,
oči jako smutní ptáci
na trávník se posadí,
ruce zemi pohladí.

Pro člověka
je zem jako postel měkká.
Usneš. — Nebe vyzvání
klekání,
kraj je bílý jako z mléka,
srdce pije, hlava leží,
oblaka jdou bez otěží,
nebe táhnou za sebou.

Potom
nad tebou a křižovatkou
velké světlo rozsvítí se.

Divem stichneš jako pěna.
A v tom světle políbí se
muž a žena.

To už ani ve snu není,
to je spíše probuzení.

NOČNÍ DEŠŤ

Někdy v noci dešť je nenadálý,
zatřese bezútěšně ulicí,
zrovna když by tři poutníci
městem rádi chodili a pod spícími okny si povídali
o lilii polní, nebo o nějaké nádheře na této zemi,
— ale tak schovají se do dveří prvního domu
a jsou rádi tomu,
že jim srdce nenamokne.
Když tak stojí,
musí si vykládat samé smutné věci,
protože dešť je drží v kleci
s šedivými dráty,
ale jeden poutník
a možná, že všichni
si myslí:
Tento dům
je třeba svatý jako evangelium
a za těmito dveřmi může bydlet archanděl Gabriel.
Kdyby nám tak otevřel
a pozval nás k sobě než pršet přestane,
do světnice teplé jak království boží,
to bychom se poměli
my přesmutní křesťané
mezi oknem, stolem a postelí!
Jeden
a možná, že všichni
tomu už věří,

protože předlouho stojí u zamčených dveří
a říkají do deště věci smutné a smutnější,
aby — až se dveře otevrou —
radost byla ještě větší.

NA SVATÉHO MIKULÁŠE

Dnes je svatého Mikuláše,
a já jedu domů rychlovakem,
očima ukrajuji si ze země jako z mléčné kaše
posypané cukrem a skořicí,
zapomínám na noviny, tramway a ulici
v šedivém kupé
s lidmi, kteří odjíždějí nebo přijíždějí
vlastnímu srdci.
Svatý večer
proměnil náš vlak v punčošku za oknem.
Pane Mikuláši, přijdi také sem,
navštívit tyto neklidné děti na jejich pouti.
Ony chtějí zem svými cestami obejmouti
a nebe svými úmysly.
Pověz jim slova víry a potěchy,
vlož laskavě červená jablka a zlaté ořechy
do tohoto vlaku Praha—Bohumín
a do vlaků celého světa.

KOLEDY

Na náměstí vyhrávají koledy
tři přesmutné trumpety:
mlha, bláto, sníh.

A na konci města
vede do chaloupky cesta.
Třebas právě nový člověk po ní na svět přišel
a rozhazuje bílý křik na nahé stěny,
že už je tu
malý, živý, narozený,
maminčinou bolestí požehnaný.

Že se narodil z rány,
tak na něj dýchají, tak jej zahřívají
s jedné strany krev
a Pán Bůh s druhé strany.

Svatý Štčpáne,
smutný den přinesl jsi ve džbáně,
promáčené boty děrami pláčí,
ale to jsou přec nejvděčnější posluchači
poselství radostného,
chlebíčka na černé míse přineseného,
protože jsou nejblíže trumpet tvých přesmutných,
jako je: mlha, bláto a sníh.

VĚCI

Miluji věci, mlčenlivé soudruhy,
protože všichni nakládají s nimi
jako by nežily,
a ony zatím žijí a dívají se na nás
jak věrní psi pohledy soustředěnými
a trpí,
že žádný člověk k nim nepromluví.
Ostýchají se první dát do řeči,
mlčí, čekají, mlčí
a přeci
tolik by chtěly trochu si porozprávět!

Proto miluji věci
a také miluji celý svět.

HŘBITOV

Na našem hřbitově,
na tom s rozpuklou zídkou a zapadlou márnicí,
s cestičkou zarostlou, tichou a vonící,
nikdy si na smrt nepomyslím.
Mrtvých už není tu;

napsali znamení do stromů, do květů,
že žijí.
Jsou tu jen aleje akátů,
dvě lavičky pro milence
a děti, co na hrobech hrají si
na mámu a na tátu.

Když nebe je dobré,
tak chodí tu andělé bílí
obvázat hroby, které se ještě nezajizvily,
promluvit se třemi, čtyřmi stařenkami v černých šatech,
s největšími broučky v této zahradě.
Do očí se jim posadí,
— to nejsou slzy —
to jsou oni — andělé, já je znám,
vždycky mě pohladí,
když tu někdy chodívám tuze sám
a říkají:
Na této zemi není smrti —
jsou jenom staří a mladí.

DNEŠEK

Dnešek je jistě nesmírný zázrak,
dotkl se vám mého srdce znenadání
jak veliká bolest, jak veliká láska —
a hned nastalo slavné zmrtvýchvstání,
mnoho věcí stoupalo na nebe,
každá čisťounká jako sedmikráska,
a moje oči ten zázrak viděly,
ale musely zůstati dole
zrovna jako ti apoštolé,
co potom se rozešli po světě do dálí
a každému radostně říkali,
že Pánbůh se jim zjevil jako člověk.

SVATÝ KOPEČEK

SVATÝ KOPEČEK

Žlutavý kostel vlá na hoře zelené,
to je korouhev této krajiny tiché a svěcené,
to je Svatý Kopeček u Olomouce, místo pro poutníky
a výletníky,
osada, dodávající dělníky továrně Kosmos a továrně na
hřebíky,
panna Maria se zde zjevila a stále zjevuje se
babičkám s nůšemi a dětem na chrastí v lese,
zde jsou mé prázdniny od narození až do let dvaceti
v borových pasekách a lískovém houští dobře zasety,

a já jsem procesí dychtivé božího slova,
přicházím z daleké Prahy a rodného Prostějova,
dospělý chlapec, student a socialista,
věřící v sebe, železné vynálezy a dobrého Ježíše Krista,
dubnové stromy, silnice bílá a přec smutného něco tu je,
jdu navštívit babičku chorou a dědečka, který ji ošetřuje.

Zvonek na konci chodby na drátě železném,
chodba, vonící každý rok stejně břidlicovým kamenem,
sednička malá, za okny celý les sedí v květináči,
zmodralé ruce a šedivé vlasy na smutné posteli pláčí.

Když jsem jak děcko byl nemocný, tož jste mi, babičko,
pomoranče nosívala,
až dětská nemoc se na konec jak dřevěná hračka rozlámala,
já bych vám také rád něco přinesl, však vy už si hrát nemůžete,
svačinu u stolu pojídám, za okny třešně kvete,
o svém životě vám vykládám s velikou silou a nadějí,
mysle, že mladá slova jak teplý čaj srdce vám zahřejí,
já zdravý jsem ještě a myslím, že smrt je jen nemoc jak ostatní
nemoci,
chtěl bych vám rukama svýma od všeho bolestného pomoci,
ale vaše oči — dvě černé nitky, a na nich tělo jak těžká rána
visí,
stále jen říkají: něco jiného my — a něco jiného ty jsi!

Náhle se ocitám v lese, pátá hodina na věži daleké bije,
oči na kolenou přijímají známé věci a v prsou slavnostně mi je,

soustřeďuji se jak kamének spadlý do studánky uprostřed lesa,
ulice, komíny, tramwaye, noviny, sklepníci vstoupili na nebesa,
dnes budou z nich hvězdy a do snů budou mi svítit,
na této cestě jsem kdysi moh' otakárka feniklového chytit —
— a to nejsou cesty — to jsou truhlice plné bohatství všeho,
kdykoli tudy jsem šel, zůstal tu kousíček srdce červeného,
teď všechno mi vracejí s úrokem dnešního odpoledne,
celý můj život jak květina se mi před očima zvedne,
jak generál o velké přehlídce přehlížím řady minulých let,
generál s praporem lásky k večeru sní, že dobude svět.

Vida, tu Karel Šnajdr, můj prastarý kamarád ve skutečnosti stojí,
dnes, jako vždy, rámec našemu přátelství dělá sekera, trakař, pařezy a trochu chvojí,
ač vyrostl na siláka, přec vítáme se jak sluší na kluky,
u sedláka sloužil, pak u dráhy našel si místo a ztratil je v době výluky,
příběhy ze svého života mezi ranami sekerou si podáváme jako kus společného chleba,
mlátiti do pařezů je práce bohumilá a jest jí zvláště třeba,
při tom si vzpomínám, na co bych zapomněl, dík krásné pohodě,
na otylého učitele, jemuž sloužím za zlý příklad ve škole a v hospodě,
na cukrlátkové dámy v hedvábných kornoutech s pohledy veřejně dobročinnými,
nejvíc můj široký klobouk vzbudil mravního odporu mezi nimi;
každý člověk, když už byl mlád, měl staré své nepřátele,
dnes však sekerou vyvrátíme i rány na svém těle.

Po práci hladoví na vlastních slovech si pochutnáváme,
království naše je z tohoto světa, který tu máme,
pokorným řemeslníčkům dobrou zeměkouli do rukou vložili,
osázíme ji stromy, domečky, láskou a automobily,
bída je široké moře a chudí hledají přístavy,
slunce je divoký revolucionář, den zboří a přes noc jej znovu vystaví,
my máme raději červené panenky než staré, chamtivé vdovy,
vyprávíme si o velikém Rusku a statečném Leninovi,
myšlenky naše jsou zelené a vysoké jako stromy v lese,

dnes, zrovna tak jako za mlada, na vršky jejich šplháme se,
žádná víra není laciná, kterou jsi šťastný a laskavý,
z polínek u kamen dítě pro maminku zázračný zámek vystaví,
my nejsme rozumní, kdo by byl rozumný ze všech nejvíce,
nedal by šesták stařence, žebrající na konci města u nemocnice,
a nemoc nechodí jen po lidech, ale i po horách a po celém
světě,
na modré pasece my chlapci se shodli, že, světe, uzdravíme tě.

Po sedmé hodině půjdu jak jindy pod okno zapískat,
z města už vrátil se Bohuš Tureček, můj druhý kamarád,
v malé jizbě na teplých kamnech, mezi stolem a kalendáři
paňmáma pro syna jediného pokojnou večeři vaří,
se mnou sem vstoupili dva její mrtví synové, zabití ve válce,
příliš mnohokrát mě viděla s nimi na kopci, v lese a na skalce,
ale její bolest je prostá a statečná jak obrázek panny Marie,
tobě, matko, nikdo nezabil syna, i když jiným jej zabije.
mrtví tu zůstanou, až odejdeme do vsi my chlapci živí a sytí,
abyste mohla i je, paňmámo, u tichého stolu dobře pohostiti.

Náves jak pavouk se do noci spouští, níže a níže padá,
lošovská silnice je pro ospalý měsíc a neospalé chlapce hlavní
promenáda,
zde je Franta, Josef, Janek a Eman, nad ostatní vynikající
kolohnát,
každý mě poznal, každý mi podává ruku, každý mě ještě má
rád.
jsme vojáci výbojné země a tento svět je náš král,
společný prapor jak kvetoucí jabloň se večerem nad námi
rozevlál,
jsem ve vašem kruhu a je mi dobře, jako bych soustem ve
vašich ústech byl,
jsem žvýkán a ssán, pronikám do vaší krve a do vašich žil,
už nejsem já, už nejste vy, jsme jediný život s rukama dvaceti,
jsme vlající fábor s radostmi a bolestmi ve spleti,
jsme modrooký dělník a denně se chodíme modlit do fabriky
v Marientalu,
jsme ocelový drvař a líc máme tvrdou jak skálu,
jsme ubledlý Bertin, knihař, který se oženil před dvěma měsíci,
jsme osmahlý čeledín se sluncem na polích klečící,
jsme pokorný krejčí, který šije ještě pokornější šaty,

jsme raněný voják na dovolené, s rukou pohřbenou do rakve
z bílé vaty,
jsme prašpatný právník, který však přece ve III. semestru
udělal státnici,
jsme, kteří jsme: chlapci na lošovské silnici.

Podél silnice rostou domky jak hříbky a jeden z nich je
hospoda,
při nedělní zábavě mnohdy tu milenec soupeře pro děvče
pobodá,
kumpáni dle zvyku dědiny k deváté hodině jdou sem,
dnes je tu rozšafno, kouř z dýmek nad stoly trůní jak Bůh
otec s šedivým vousem,
u stolu učitel, četník, poštmistr, výbor Sokola a ostatní zdejší
hodnostáři,
nad sklenicí piva každý důležitě zachází se svou tváří:

mnoho se změnilo — nové věci jsou chladnější těch, jež jsme
jak děti znali,
vyhlášky poutí u Svatého Jana plakáty Volné Myšlenky
vystřídaly,
celá stráň lesa pod naším je vykácena dolů až k potoku,
sotva vidíme, že malými stromky jí osázeli rány na boku,
sklenice piva je žlutou tečkou na konci tohoto dne, tečkou
zítřka však není,
s tím, s čím se nejvíce loučíváme, jsme nejméně rozloučeni.

Housle jsou pták o čtyřech křídlech, jenž nejraději zpívá za
šera,
Bohuš a Josef mi jej do rukou vložili až na konci tohoto večera,
my jediní zůstali na zamlklé návsi z celého světa.

Housle jsou pták o čtyřech křídlech, proto jej pouštím, an vzlétá
allegro agitato:
— děti a lesy hrají si na vojáky a krvácejí zelenými
ranami —
capricioso pizzicato:
— kouříme tajně v houští cigaretu a živíme se
ukradenými hruškami —
andante amoroso:
— dva milenci na pasece topí se v hořící rose —

di marcia funebre:
— septimán ozdoben dekadentními neřestmi jak
kroužkem černoch v nose —
ad libitum:
— to jsem já, který tu o sobě hraji a kterého poslouchá svět,
na každou strunu připadá 5 mých minulých let.

Sednice v prvním poschodí jako zvon houpe se na modré
věži noci,
uchystali mi bílou postel, chléb a petrolejovou lampičku
s čarovnou mocí,
tři okna sedí v lipových haluzích jako tři pohádkové květy,
na nebi hvězdy nebeské a na zemi lidské jsou rozesety,
já jsem ve zvonu srdcem a biji do jeho stěn,
aby každý věřící to slyšel a byl z toho potěšen,
tato krása je příliš těžká pro člověka jediného,
moji přátelé jdou za hlasem zvonu okusit se mnou štěstí všeho,
ale i pro nás je příliš veliké a těžké toto štěstí,
dej, Bože, ať všichni lidé jsou naši přátelé, ať přijdou a pomohou
nám je nésti,
aby nám nespadlo, nerozbilo se a neporanilo této spící dědiny,
člověk by umřel už tím, že zůstal by na světě jediný.

Dříve než usneme, na svou milou si vzpomeneme,
i do snu si její obrázek v očích poneseme,
neboť ona ví, co je to láska a bolest, my od ní se to dověděli,
bolest je života půl a láska je život celý,
pro ni a pro nás a pro všechny se navzájem zaslíbíme,
pro ni a pro nás a pro všechny svět jediný postavíme.

Svatý Kopečku, kosteli vlající na hoře zelené,
korouhvi této krajiny tiché a svěcené,
spravedlivou sílu, dětské oči a jazyky ohnivé dej nám všem,
ať to, v co věříme dnes, též zítra provedem!

Z BÁSNÍ NEPOJATÝCH V „HOSTA DO DOMU“

DEŠTIVÝ DEN

Když tak prší jako dnes.
na dělníky myslím v předměstích,
na vysutých lešeních hledám provlhlý smích
a cihly vidím, které jak červené květy jdou
houpavě z rukou do rukou,
až se z nich vystaví dům bílý jak růžový keř.

Když tak prší jako dnes
a poledne těžké je jak promoklý plášť,
s ženami vašimi za vámi jdu,
v uzlíčku nesu vám něco k obědu
a v očích nesu vám klid.
Opodál sednu a hledím, jak jíte,
v Boha věřím, že se dosytíte,
a říci vám chci, že Mařka dnes už je zdravá
a Františk že dostal první svůj plat,
že petrolej dnes jsme dostali koupit
a že chvilečku budeme svítit, než půjdeme spat.

OBLAKA

Oblaka bílá nebem jdou
jako dvě děti za sebou
v svátečních šatech.
Nestály tady
a přece někde se zastaví,
protože jistě někoho mají rády.

Potom si myslím na svoje ruce,
že mi pořád utíkají,
že by chtěly celý svět
za jeden den obletět
jak slunce a měsíc, největší nebeští ptáci.
Na pouť se dali
poutníci malí
obejmout svět.
A přec
někdy je smutno,

že není tu taková malá, zázračná věc,
vonící jako květ, jako klín bílá,
která by přece jen zastavila,
nad níž by moji poutníci,
jak nad knížkou modlicí
klekli a modlili se.

CESTA NA PODZIM

Přes pole jde bílá cesta
— země má už bílé vlasy —
točila se kolem města,
byla tuze lenivá,
ale venku
je jak v luku tetiva,
lidi střílí do dálky.

Také já dnes chodil po ní,
protože na podzim větry honí
a podzim se musí proletět.
Tráva je letos na obě strany nabroušená.
Chodila po ní toužící žena,
hledala pod mezí skřivany.
Bože —
našla tam nože,
co do nebe jak do chleba zajedou
a ukrojí krajíc.

Se mnou tam chodila,
byla to podivná žena,
říkala, že lidská ústa jsou rána
otevřená.

ZLÁ ULICE

Jde ulicí chlapec,
ale ulice dnes je stará a zle mu to odplácí.
Domy jsou v řadě vojáci,
mají v rukou hole

a bijí —
Najdou nejbělejší místa zad,
každý má očí padesát.
To je ulice,
to je město!
Pro bílou sněženku, chlapče snes to!
Zlá chvíle má vždy vojáky, které komanduje.
Ale ještě něco tu je,
je tu slovíčko, mast na rány,
jeden domeček kvítím obsypaný,
maminko!

PODZIM

Padá, padá, padá
krev a zlato
na všechny cesty; co nevidět,
zasypán bude celý svět.
Po polích chodím a ustrašen dívám se na to
Vždyť zlato je tak těžké a krev je z ran,
každému, každému povídám;
neslyšíš — země pod tou tíhou stená,
možná do zítřka zemře udušená.
Ale nikdo mi nevěří,
neběží do zahrad, do polí
zaprosit větry, břízy a topoly.
Kdyby je lidé políbili, jistě by se usmířily
a rázem
by zase jen padalo na zem
lehounké, setlelé listí.

NOC

Dnes v noci
rozbiju okna v naší ulici,
rozbiju okna, já vím, já musím,
já jsem žhář a ruce mám hořící
a noc je dnes nahá,
rozjásaná,

z každého, kdo na ni sahá,
žert si tropí — že je pořád panna,
věncem hvězd ho bije do očí.

Počkej — mládí s tebou zatočí,
to má dobré nohy a vysoko skáče,
shodí s okna všechny květináče,
hned za oknem je postel a na posteli žena,
oh — ta bude ohromena,
až své srdce položím s jásotem na ni
a všechny sny jí chytnou v dlani.
To bude ohňostroj — to bude plamen,
že hvězdy leknutím ustrnou v kámen
a budou těžké, těžké, hrozně těžké.
Noci — hlava tě z nich rozbolí!

Jak do lůžka lehneš do polí
a zavoláš den.
Z hor přijde všecek orosen
a bude se smát,
až s tebe bude věnec hvězd strhávat,
a já se budu teprve smát tomu,
až ráno lukami poběžím domů.

NEMOCNICE

Nemocniční okna
všechna vedou do nebe
a za nimi, smutku, pro tebe
kvetou lidské oči
ve vyhublých květináčích.

To jsou naši nemocní,
co toužebně dívají se ven,
zdali už nepřichází svatý den
s bílými oblaky a ratolestmi zelenými.

Už od narození
žádný z nich není

zdravý.
Přišli sem za námi
se dvěma červenými ranami
uprostřed těla a uprostřed hlavy.

Pane lékaři,
sestupte s nebes tento smutný večer,
vložte jim na srdce svoji probodenou ruku
a do úst z chleba bílou hostii.
Oni zase ožijí
a budou přijímat život
jako ostatní květiny.

V LESE

Stane se,
že se srdcem dojdeš ještě dnes
k modrému měsíci a v zelený les
z červeného města.
Neposkvrněná cesta
po mechu klusá jak oslíček šedivý,
člověka veze a ten se podiví,
když království boží na zemi
jej uvítá ratolestmi a jedlovými větvemi,
jako by vjížděl do Jerusaléma
spasit svět na věky.

Ale stane se,
že nesvlékneš těžký kabát na kraji tančící paseky,
a černý kabát má kapsy ještě černější.
Najdeš v nich drobinky, šesták a na konec
vytáhneš stromům a nebi podivnou věc:
klíč.

Modrý měsíc a zelený les
hodí se lidem, ptákům i pánu Bohu,
ale tento studený klíč
jen k jedněm zamčeným dveřím
na začouzené periferii,

Smíchov,
Celná
10.

Ježíši Kriste,
i my slavíme z mrtvýchvstání
s železnou ranou v živé dlani!

V NEDĚLI ODPOLEDNE

Po skutcích jsme tě poznali,
květnová neděle.
Na nebi pluje vesele
písnička z harmoniky jako motýl tichý,
slunce vykoupilo všechny týdenní hříchy,
s modrého kříže do naší ulice sestoupilo
a v náruč cihlových domů hlavu svou položilo.

Protější dům
se proměnil v stůl
a kolem toho stolu
sešlo se 12 oken jako 12 apoštolů.
Říkají, že se mají rádi,
že jsou dobří kamarádi:
dědeček s dýmkou a čepicí,
kočka,
azalka v květináči
a ostatní
pijí, co hrdlo ráčí,
odpočinuté slunce ze skleněných džbánů.

Pro ušlé poutníky
je nedělní odpoledne zájezdní hostinec,
ale dychtivý mládenec
neodpočívá,
ten se jen dívá a dívá
do okna třináctého.
Oblak bílý mu na pozdrav kývá z něho,
bílý oblak jak kostelík s modrými věžemi,
kostelík s modrými věžemi jako panenka s modrýma očima.

Všichni lidé nějak neděli světí.
Já učiním dobré předsevzetí:

Zamiluji se a budu slavný.

VEČER

Opuštěná žena může plakati
ale opuštěný chlapec nikoli.
Neproplakaná bolest večer se nejvíce rozbolí
i láska,
když sedm hor si lehne mezi ni,
sedm hor z tvrdého kamení.

Mám dvě malá okna
mám dvě velké oči,
ale psaní nemám žádné,
které by na můj stůl sneslo se v soumraku,
podobno bílému oblaku,
a řeklo:
Lidé se milují,
člověče!

TĚŽKÁ HODINA
VERŠE 1921—1922

TĚŽKÁ HODINA

A. M. Píšovi

Přišel jsem na svět,
abych si postavil život
dle obrazu srdce svého.

Chlapecké srdce je písnička na začátku,
plán pro zámek, který bys lidem jak milé dal k svátku,
ale mužovo srdce jsou ruce a mozoly,
které se krví svou do cihel proboli,
aby tu stála alespoň skutečná hospoda u silnice
pro ušlé poutníky a pro poutnice.

Dnes je má těžká hodina.
Chlapecké srdce mi zemřelo a sám v rakvi je vynáším
a zemřelým trpě, trpím i tím,
které mi v prsou se roditi počíná.
Dnes je má těžká hodina;
jedno srdce jsem pohřbil a druhé ještě nemám,
zesláblý úzkostí, zeslábly samotou,
marně se bráním studeným stěnám
pokoje svého
ustěpačného.

Milenčin dopise, lampo, kniho kamarádova,
věci, zrozené z lásky, světla a víry,
dnes při mně stůjte a třikrát mi věrnější buďte,
když zůstal jsem na světě sirý,
a modlete se,
aby mi narostlo srdce statečné a nesmlouvavé,
a věřte dnes za mě, že postavím
dle obrazu jeho
život člověka spravedlivého.
Já mužné srdce ještě nemám
sám v těžké své hodině;
a proto nevěřím.

BALADA O NENAROZENÉM DÍTĚTI

Nejdřív se na sebe usmáli,
potom se do sebe zamilovali
u lucerny na nábřeží,
kde voda běží a běží
a lidé stojí, jako by odrazem světel na ní byli.
Na konec se spolu políbili.

Milenci jsou lidé bohatí,
pokladů mají, že jich nelze vypočítati:
ruce, oči, prsa a ústa.

„Za město, má milá,
vede cestička bílá
a za městem hluboko v obilí
se zelené meze zrodily.
Tam poklady své spočítáme,
tam si je věrně odevzdáme,
aby nám neshořely,
nebo neodletěly
jako ptáci
ohniváci.“

Za město šli a večer už byl,
o lásku nadarmo nikdo neprosil;
i mladí se smějí milovat,
i chudí se smějí milovat,
z lásky se člověk narodil,
za město šli a večer už byl.

Zprvu se bránila,
zprvu se bála,
na konec se ale přece odevzdala.
Proč bych mu tělo své nedala,
tělo své z krve a života,
když jsem mu srdce už dala,
své srdce z krve a života?

Láska je žena a muž,
láska je chleba a nůž.

Rozřízl jsem tě, milá má,
krev teče mýma rukama
z pecnu bílého.

Když nohy domů se vracely,
daleko bylo od dveří k posteli,
když noc hoří, peřiny nehřejí,
té noci na srdci se jí
dětská ústa narodila.
Té noci plakaly čtyři holé stěny,
že těžko, těžko bude dát
hladovým ústům krajíc ukrojený.

Měsíc nad městem svítící
se třikrát naplnil a dvakrát has',
když po třetí hasl nad černou ulicí,
dětská ústa k srdci promluvila:
Maminko milá,
já jsem láska,
která by ráda se narodila!

Když to slyšela,
k milému běžela.
Pokojík jeho byl smutný a studený
jak těžká hlava mezi slabými rameny.

Když se to oba dověděli,
na pelest sedli.
Tiší byli, bledí byli,
k lásce a zabití sbírali síly.

„Dnes
naše srdce, milá má,
a ostatních srdcí tisíce
jsou jenom na půltu hospodské sklenice.
Stačí se zpíti zahořklým rtům.
Nalili krev jsme a vypili rum.
Statisíce lidí se milovalo,
žádné dítě se nenarodilo z nich
— ni naše se nesmí narodit.

To není hřích,
to je jen bída.“

Slunce už nesvítí,
hvězdy už nezáří,
odešli k lékaři
milenci dva.
Tam nevede cesta bílá a měkká,
tam se jde po schodech z kamene
a v čekárně se čeká,
dlouho a dlouho se čeká,
až dveře, strašlivě zavřené,
se otevrou pohledem žlutým a kosým
a řeknou: Prosím!

Lékař měl ruce z karbolu
a slova z ledu:
„Nemocné ženy léčit nedovedu,
spravuji jenom zlámané věci.“

Bluzičku svlékl,
prsty jí na prsa bubnoval
smuteční pochod.
Ó, ženo,
slyšíš ten hlas,
co na prsu hořel ti?
Teď naposled zakřičel ještě.
Teď zhas’.

On zatím stál
u dveří, na prahu pokoje stál.
Však oči jej zradily a nestály s ním,
křečovitě kráčely za její bolestí,
za její bolestí, za vozem pohřebním,
kola skřípěla, podzimní vítr vál.
Udělal jsem to já?
Já jsem to udělal.

„Podej mi, můj milý, ruku,
až půjdem po schodech dolů.

Už nejsem statečná a budu plakati,
že z bohatství všeho
mně v kapse zbyla jen lahvička eumenolu,
že jsem jen rána,
mrtvýma rukama dítěte zobjímaná.

Já nejsem žena,
já jsem hrob.
Dvě oči na mně stojí, jako dvě svíčky,
co na podzim hoří za dušičky,
a nikdo se nade mnou nemodlí.
I žena chce svět lepší a jinačí
a žena jen pláče, když ruce na to jí nestačí."

Večer
mnoho milenců smutných je,
že to, co žít mohlo, nežije,
a mnozí ani smutní nejsou,
protože to nedovedou.

Slunce na zemi svítilo
a stromy zůstaly lysé,
lidé se na zemi milují
a láska nenarodí se.

Nenarodí se?

SLEPÍ MUZIKANTI

Dva slepí muzikanti
chodili po zemi,
jeden měl harmoniku,
druhý šel s houslemi.

Na kamenných dvorečcích v městě,
u plotků vesničky
dva chudí lidé hráli
veselé písničky.

Okna se otvírala
i lidé za nimi,
celý svět tolik zkrásněl,
že až zrak přecházel.

Zatím co slepí hráli
písničku veselou,
tak lidem narůstaly
nové a nové oči.

Čím pěkněji slepí hráli,
tím rostlo očí víc,
to aby z velké té krásy
se neztratilo nic.

Harmonika a housle,
dva slepí žebráci
sto očí vyhráli lidem,
dostali po krejcaru.

ČEPOBITÍ

Trubači troubili čepobití
v kasárnách za městem,
já se svojí milou ležel jsem
na bílé posteli.

Na bílé posteli v pokoji
dnes už nikdo se milovat nebojí,
zatím co za oknem v černé ulici
krvácí
zamilovaní vojáci,
do srdce střeleni polnicí,
raněni příkazem táhlého čepobití.

Řek bys, že války tu není,
a přece je to volání k boji největší a každodenní,
když se musíš se svou láskou rozloučiti,
vojáku,
ať kvete ti u mozolných prsů, nebo ve zraku

služek, šiček, holek z fabriky,
milenek.

Na kasárenském dvoře
dva trubači stojí,
všechny muže volají k boji
a já také mužem jsem.
Od tvých prsů a očí musím odejíti
na rozkaz velkého čepobití.
Odešel jsem od tebe,
sladká milenko,
vracím se k tobě,
ženo člověka.
Ty jiná jsi a já jsem jinačí,
zcela jinak se budeme milovati.
Podoben vojáku trubači
na ústa si tě položím jako kovovou polnici,
z lásky a tonů vystavím do polí silnici,
běžící světem na všechny strany,
aby vojáci, služky, mládenci a panny,
všichni, kdo se rádi mají a jsou rozloučeni,
po naší silnici mohli si naproti jíti
dle srdce svého.

TVÁŘ ZA SKLEM

Kavárna „Bellevue“ je říše,
stavěná z hudby, tepla a plyše,
z oken má vysoké, průhledné hranice,
které ji dělí od zmrzlé ulice.

Dnes jako jindy páni si za stoly sedli,
důstojní páni a vznešené dámy
ústa si probodli úsměvy, kravaty drahokamy
a v teple, hudbě a plyši
noviny na oči posadili si,
aby přes ty brejle z papíru viděli,
že svět je veselý, protože sami jsou veselí
v kavárně „Bellevue“.

Když tu tak seděli teple a ctihodně
s rukama vyžehlenýma,
tu stalo se, stalo — ne zcela náhodně —
že na okna skleněného tenounkou hranici
přitiskl tvář člověk, který stál v ulici,
výrostek zpola a zpola muž,
a pohledem ostrým a chladným jak nůž
prořízl okno a vbod se v tu nádheru,
v číše a valčík, v zrcadla pro milenky,
v břicha a teplo, fraky a peněženky
a zůstal v nich trčeti čepelí
i když ty oči dvě zmizely.

Tenkrát se stoly staly
náhrobky mramorovými,
pohřbení šťastlivci se usmívali
mrtvolně mezi nimi,
sklepníci v šatech smutečních
z šedého kouře věnce nosili,
před okny žila ulice, bída a sníh,
za okny civěly mohyly
v kavárně „Bellevue".

KÁZÁNÍ NA HOŘE

Já jsem řečník chorý,
ale ne mrtvý,
a toto jsou lesy a hory,
obec zelená,
na nebi sluncem stavěná,
aby v ní bydlel život veselý
těch, kteří ve světě bídou zemřeli
a po smrti ještě mrtví na něm prodlévají
v podobě mužů a v podobě žen
a na kamennýchryncích ostatky své prodávají
pod světlem voskových luceren.

Ten, kdo je živý,
ví, že svět musí být spravedlivý.
Neplačte, vrazi a opilé nevěstky,

že město vás živé na věky pochová,
nesakrujte, vojáci z krve a olova,
že kasárna o lásku neprosí.
Neboť:
každý má někde srdce, i když sebou je nenosí.
Proto ty nejsi
voják,
nevěstka,
vrah,
proto jsi smrk,
jedle
a modřín
a vy všichni bezejmenní chudáci z dědin a předměstí,
jste na horách les, který roste do štěstí,
do štěstí čistého, tak jako zde kvete
v jehličí, hvězdy a jahody zakleté.

Bratři,
už skoro na nebe vzatí,
možná z vás budou svatí,
na nebe vstoupíte po oblacích
a zapomenete mrtvých z údolí.
Svaté nic nebolí.
Raděj' se svatými nestaňte,
raděj' tu s námi zůstaňte,
silnicí dolů sestupte, rozejděte se po celé zemi,
z vyhaslých očí vyrazte pryskyřnatými haluzemi,
svět pro sebe dobuďte v jednom vítězném šiku
vánočních stromků a dubových bojovníků.
Hurrá!

Mrtví na ulicích oživnou,
muziky ve vsi zahrají,
na cestách rozkvete kamení,
my sami budem si vráceni.

OČI

Malíři O. Lasákovi

Nejširší moře lidské oči jsou,
celý svět na sobě unesou,
celý svět v tisíci lodích po jejich hladině pluje:
hvězdy, květiny, ptáci, města, fabriky, lidé,
všechno, co bylo, všechno, co tu je,
všechno, co přijde.

Viděl jsem věci šťastné a líbezné,
jež pro vzdušnost nikdy neztroskotaly.
Viděl jsem hvězdy a květiny, viděl jsem ptáky,
když před zimou do krajin jižních přelétali,
to byly lodě nákladů lehkých, štíhlého boku a labutí šíje,
jež do očí šťastně vždy veplují a šťastně přeplují je,
to bylas's i ty, milenko s bílým plachtovím,
přišla's a odešla's — viděl jsem tě
a už tě neuvidím.

Však znám také věci těžké a nejtěžší,
jež marně vypluly na cestu k ráji,
znám nemocnice a předměstí, lidi, které bůh netěší,
znám koráby z olova, které vždy ztroskotají.
Znám lodníka, který se nesměje,
vraky, vězně a galeje,
jež tíhou svých břemen se rozpraskly v půli
a do očí vpluly mi, aby v nich utonuly.

Nejhlubší moře lidské oči jsou,
dnem svým až k srdci dosáhnou.
Co v očích ztroskotá, k srdci se propadne,
do srdce zaroste a srdce ovládne,
aby v něm hluboko kotvilo
v jiné a strašlivé kráse,
jež ze všech krás světa nejsilnější je,
protože nelaská,
ale nabije
všechny tvé smysly nesmělé
střelami ohně a ocele.

JARO

První květiny jarní v ulicích rozkvetou,
první květiny jarní v očích dívek jsou
a oči ty modré, černé a kovové
jsou z daleka hbití a větrní poslové,
abys věděl, že za městem,
za tvýma rukama sevřenýma
leží veliká zem
a taje.

Dnes jako včera by bylo, kdybys šel sám,
ulice, bláto, sněhových mraků rám,
ale náhle, ty železná drůzo mezi kameny,
jsi čímsi v srdci i v hlavě vlaze zmámený,
pod kyticí pohledů jako bys rozkvétal oblázku holý,
čím krásnější dívka jde okolo,
tím více to bolí.

V podzemních hospodách zahráli: Jaro je tady!
na horách daleko roztává sníh,
sto krásných těl řeklo ti, že jsi dnes mladý,
do rukou chtěl bys vzít každičké z nich,
s nejkrasším utéci na konec světa
do jizby, nalité teplem jak pupen rašící,
zapomnět na všechnu bídu v černé ulici
a polibky, jež oblak měly by krajku a pěnu,
si trhat ty oči a rty a ňadra a ženu.

Zatím však stojíš a stojíš
s míznatou touhou kol rozřídlých úst,
krev do ran ti roste, že musí růst,
a náhle stromem jsi s rameny roztaženými,
přísným a černým stromem, co stojí uprostřed zimy,
a pod ledy, které tím jarem neroztávají,
ucítíš polární smutek rodných svých krají,
do kterých zarůstáš kořeny.
O plakát tančírny opřený,
octneš se v předměstských činžácích,
v závěji vychladlých jizeb sta uvidíš srdcí
a na nich odvěký sníh.

Tu poznáš,
že v tento led a v tyto skály
se slunce březnové ni v červnu nepropálí,
a s rukou, s haluzí v nebe se deroucích,
střeseš ten podzimní lístek, kterým jsi před chvílí zjih,
ztvrdneš — zpřísníš — zledovíš
pro jiné jaro jiného milování,
jež čeká teprv své vybojování,
neb jeho květiny mírné a veselé
vyrostou na hrotech mečů,
na stvolech z ocele.

Jaro nebeské, vím,
letos jsi jenom podobenstvím,
jako jsi bylo a budeš vždy,
když v člověku pokvete svět.
Na rohu ulice,
na ostří štěstí a běd
poznal jsem nejhlubší znamení tvá,
ó, jaro roku
1922.

BÁSEŇ MILOSTNÁ

Řekla's mi, že jenom v očích tvých je celý svět,
že pro mě není nic, co leží mimo ně.
V tvých očích kvetou bílé jabloně,
oblaka plují,
ptáci zpívají a poletují.

Já ti věřím
a nevěřím.
S velikou bolestí oči tvé na kusy rozlamuji,
aby mě poznovu obrostly řetězem duhovým.
Pověz mi, má milá,
— když celý svět oko tvé objímá —
proč jsi dopustila,
že dělník dnes ráno s lešení spadl
a před mýma očima
se zabil?

BALADA O SNU

J. Seifertovi

V špinavé ulici na předměstí
bydlel mládenec jménem Jan.
Měl dobré srdce, slabé pěsti
a modrou pracovní zástěru.
Městem se brouzdal k večeru
a ve světel barevném kolotoči
mu narůstaly bolavé oči,
jež všechno skutečně viděly
a do srdce krutě křičely:

Tady jsou paláce — tady podkroví,
tady jsou sytí — tady hladoví,
jedni jsou otroci — druzí diktátoři
a všichni jsou choří.
Svět je jak srdce kulatý
a je-li do půle rozťatý,
— umírá.

Po městě chodil smutný Jan
se všech stran očima dobýván,
toužil a trpěl a přece chtěl žít,
svět na vážkách spravedlivých vyvážit,
neboť člověk na svět přišel a proto tu je,
aby se stával tím, co země potřebuje.
Nechť je jí pokrmem — jestli hladem stená,
nechť je jí hladem — je-li přesycena.

Po městě bloudil,
v ulicích chodil,
hvězdy mu nepomáhaly.
Vrátil se domů. V světnici nízké
okno a tři lidé spali.
Na houni uleh' bludný Jan
a oči, zející do dvou ran,
tiše se zavíraly,
tiše se zajizvovaly.

Sotva se víčka zavřela
nad dvěma modrými ranami,
srdce, jak semeno zalité slzami
rozrostlo se mu po těle
v krajiny šťastné a veselé.
Neviděl paláců, neviděl podkroví,
zmizeli žebráci nuzní a hladoví,
po světě bez bídy, bez chamtivosti
chodili lidé chlapecky prostí,
stateční jako montéři, moudří jak inženýři,
co stavějí mosty z básní a tónů
a hlavně z železobetonu,
aby spojili se zemí zem
a srdce se srdcem.

Jan rozpřáhl ruce;
velkou láskou jat,
chtěl vše to jak svou milou ohmatat,
však běda, běda!
— oči — rány nezhojené náhle roztrhly se,
zřel jizbu, jež je jitrem bledá,
činžáků střechy lysé,
skutečnost dvěma hřebíky se v srdce probila mu
a poznal, že vše byl jen sen
z bídy, slaboty, klamů.

Sireny rozkaz zahoukly,
Jan utáhl si pás,
šel včera a šel předevčírem
a dneska půjde zas.
Dnes ulicí však nejde sám,
sen krásný naň se věsí,
bylo-li včera těžké vše,
dnes je to ještě těžší.

V předměstské ulici bydlela též
dívka jménem Marie.
Na šicím stroji každého dne
deset košil ušije.
S Janem kdysi setkala se,
když večer v město pad,

Jan ji objal teple v pase
a povídal, že má ji rád.
Pak častěj' spolu chodívali
a o lásku se dělívali.

Toho večera sešli se zas.
Jan hlavu měl svěšenu,
propadlý hlas.

„Dnes v noci, Marie, zdálo se mi,
že žíti lze lépe na naší zemi.
Však s ránem jsem poznal, že to byl sen,
a snem tím jsem k smrti nemocen,
neb přes den, jak líbezné strašidlo kráčí přede mnou,
železným nábřežím, ulicí kamennou
a stane-li, průsvitný, uprostřed náměstí,
skrze něj vidím tisíce neřestí,
neřestí, které tím strašněj' své boláky odkryly,
že poznal jsem krajiny, ve kterých nebyly.
Ti, kterým slunce nesvítí,
sny sluneční musí zabíti —
sic zemrou na ně sami.
Pověz mi, má milá,
jak bys sen zabila?"

„Dokud jsem tě, Jene, neznala,
též hrozné sny jsem mívala.
Můj sen
však muži milenci byl podoben.
Že celý den jsem samotinká byla,
tož noc mě v jeho náruč položila,
ne za odměnu, ale z trestu spíš.
Chceš-li žít, ze snu vždy se probudíš.
A já se probouzela
do čtyř chudých, holých stěn,
abych si řekla krutě ošálená:
to nebyl muž — to byl jen sen.
Však od těch dob, co jsme se poznali,
sny tyto se mi zdáti přestaly.

Tím, že jsi řek' mi: má milá!
sny ty jsem v sobě navždy zabila."

Poslouchal mládenec jménem Jan,
pochopil muž to jménem Jan,
obtěžkal ruce a řekl jen:
„Zabiji sen."

Z fabrik a podkroví dělníci jdou,
tvrdost životů jejich jim padla do rukou,
ti všichni krásné sny měli a tíhu jich poznali,
dnes jeřábem zvednou je a vytešou do skály,
to lidé jsou z masa a kostí, tvoření světa dědicové věční,
co krásné sny zabijí tím, že je uskuteční,
nemají dobré srdce jen, ale též dobré pěsti,
protože po světě jdou, ve světě vrou a na světě staví své štěstí.
Z fabrik a podkroví dělníci jdou
mezi nimi Jan a Marie,
svatí drží v rukou lilie,
muži kladiva a meče;
když velké sny se zabíjejí,
mnoho krve teče.

Musí se zabít,
musí se žít,
ruce jsou zbraně,
srdce štít!

SLOKY

Sníh padá na město, na město zšeřelé,
v tvém oku roztává se v louže popele

a z věží hodiny jak panny zrazené
padají v náměstí, v jezero kamenné.

Jdeš tudy prvně sám se srdcem churavým
a proto se ti zdá, že trpíš světem vším,

a zatím jsi to ty, jen ty a z části jen,
jenž hořem soukromým jsi kdesi poraněn.

Staň u zdí nádraží a poslyš vlaků hvizd,
jež vezou do světa lásku a nenávist,

a do všech usedni a slavnou silou hnán
se z místa bolesti rozjedeš do všech stran

po světě širokém, jenž nezná modřin tvých,
zápase v závratích a ranách propastných.

Své srdce přemoz tu, neb nejsi srdce jen,
tím, čím chceš vítěziti — sám nebuď poražen

a přemoz bolest svou a nepřežvykuj jí,
bys stále v boji byl a nikdy po boji.

Pak sníh, jenž na město se snáší zšeřelé,
jen bílým obkladem ti bude na čele

a z věží hodiny se s ptáky rozletí.
Neb bolest přemoci je víc než trpěti.

POHŘEB

Anežka Skládalová
po dlouhé nemoci vydechla naposled
v pondělí 15. srpna ve věku 69 let

a dnes je středa.
Šest svící hoří a varhan hudba setmělá
vodí náš smutek křížovou cestou kolem kostela.
Za kostelem jsou pole a silnice a na nich stromy rostou,
od rakve k nim si cestu můžeme vykoupit
jedině modlitbou prostou:
buď vůle tvá.

Po dlouhé silnici
černý průvod kráčí,

zde nejvíce líto je živých, kteří pro mrtvé pláčí,
zde nebe se do očí přelomilo a mrtvou v nich přikrylo,
příliš malý jsi, pohřební voze, zlacená mohylo,
příliš prázdná jsi rakvi,
neboť mrtvá z tebe vystupuje,
na stuhách pohřebních věnců znovu oživuje,
na bílých stuhách s živými jmény
vlá do všech světových stran:
Jiří, Karel, Jaroslav, Věra, Dagmar, Zora, Radovan,
vnoučata.

Okolo topolů za městem
jde cesta ke hřbitovu.
Obilí už je do sýpek sveženo
a my je dnes svážíme znovu.
Z tohoto světa nic se neztratilo
a nic se neztratí.
Svežené zrno v chléb se obrátí.
Když pohřeb k hřbitovu přichází,
nejstarší vnuk říká si:

Tři sta dní krvavých, babičko, srdce tvé protrpělo,
když po kapkách z tvého těla odcházelo,
dej, ať nezmírám jako ty na posteli v propadlé světnici,
chci zemřít jak voják s bodlem a ručnicí,
do srdce raněný granátem.
Neboť jdu do boje,
babičko moje,
pro slávu světa tohoto.

Neslaď řeč, kněže, blaženou duší, rájem a anděly,
nebe je kusem této země s obyčejnými lidmi,
nezpívejte, zpěváci, nad hrobem chorál do smutku zšeřelý,
zpívejte raději, jak zahradníci
při setí zpívají.
Pláči-li, nepláči pro mrtvé. Není jich.
Trpím-li, trpím pro bolest živých.
Jen rakev pochováváme,
jen jméno pochováváme
po srdcích spravedlivých.

Hřbitove, hřbitove,
zahrado zelená,
do tebe sejou se
nejdražší semena,
aby rostla.

MUŽ

Uprostřed noci
vichřice do jeho srdce vpadla,
dřív než moh napřáhnout ramena svadlá,
srdce mu z kořenů vyvracet počala —
a srdce to dubové, srdce to vysoké
se sedmdesáti čtyřmi roky — sedmdesáti čtyřmi haluzemi
se na tělo zvrátilo a tělo padlo k zemi.
Uprostřed noci
posetý hvězdami ran, sám v noc se měně už,
na podlaze bezmocně ležel a přece ještě muž,
nezavzdych, nezakřik, nezavolal,
aby se vnoučata, co vedle v jizbě spala,
neprobudila a nepolekala.

Nepadne na ráz dub vichřicí,
nepadne na ráz srdce mrtvicí.
Ráno jej našli, na postel položili
a tak jsme se naposled sešli, dědečku můj milý.

Tenkrát tvé oči přesmutné, tvé oči odlétající
z daleka na mě volaly a chtěly cosi říci,
tenkrát jsem poznal nejvíce, že slova tohoto světa
jsou příliš těžká pro ptáka, jenž nad oblaka vzlétá,
a přec jsem tiskl ruku tvou a toho jsem si přál,
by z ruky mé do ruky tvé se život přeléval;
té krve, jíž mám dostatek, chtěl dát jsem ze svých žil,
aby ses na loži posadil a ke mně promluvil.
Ale tvé ruce pokorné jak křížek polámaný,
jež nikdy si sloužit nedaly, sloužíce na vše strany,
nevzaly krve mé a já v té hodině
pochopil, kdo život opouští, že dát jej může jedině.

Má ruka brala tu, tvá dávala a z ní
jak jiskry elektrické sršely tvé síly poslední.

V pokoji nad městem, v otevřené truhli
dnes leží stařeček v svátečních šatech stuhlý,
kytkami dětí a vnuků ověnčen.
Přes mrtvolu se dívám oknem ven.
Mrtvý byl Jiří — já jsem Jiří též,
mrtvý byl mužem — budu mužem též?
Až věčná vichřice na srdce nalehne mi,
vyvrátí srdce mé, přibije mě jím k zemi,
zda sílu zachovám, kterou mi mrtvý dal,
bych zemřel jako on, do noci nevolal,
do noci nesmírné, záhadné a prosté,
v níž stařec umírá a děcko ve snu roste?

FOTOGRAFIE

U Topiče ve výkladní skříni,
mezi knihami a obrazy
visí fotografie.
Kniha je z papíru i když nejkrasší život sní v ní,
obraz je z plátna, když nejlépe život zobrazí,
ale každá tato fotografie
strašlivě skutečným životem žije:
Hlad v Rusku! Hlad v Rusku!

Gubernie hřbitovů, stavěné z ledu a zimy,
hromady mrtvolek dětí s břichy nafouklými,
zvrácená ústa, ruce zaťaté v kleště,
ti, kteří hladem zemřeli — ti, kteří zemrou ještě,
a nejsmutnější všech, jež zovou lidojedy,
kteří však přece jsou jen křížek mezi ledy,
jen křížek zoufalý, žijící mohyly,
jež v rakvích žaludků své bratry pohřbili.

To nejsou fotografie za výkladním sklem,
to rukou tisíce, tisíce
přes celou Evropu se natáhlo až sem
do syté pražské ulice,

aby pod prsty bídy a žalu
dvojnásob vynikla krvavá tlama kapitálu.

Soudruzi, kteří kol skříně té
do práce se ubíráte,
soudruzi, kteří v srdci svém
hladem svých bratrů umíráte,
vryjte ty obrazy bídy a zmaru
v porcelán talířů restaurací a barů,
na zátky šampanských, do lístků jídelních
vlepte ty fotografie!
Aby ten každý, kdo hoduje dnes tu a pije,
na každém talíři, na každé sklenici
narazit musel na mrtvoly křičící:
Lidojede! Lidojede!

DŮM V NOCI

Uprostřed noci stojí dům,
šedesát oken propadlo snům,
šedesát oken, jen jedno ne,
okénko v podkroví vsazené,
za ním dva milenci sedí,
ruce si tisknou, v oči si hledí,
veliká světla rozžíhají.

Tenkráte za okny ostatními,
co ze tmy a zimy jdou do tmy a zimy,
lidé to uviděli.
Rozbitá těla nechali na posteli,
tichounce vstali
a na cestu se dali.

Zádušný uhlíř z podsklepí
a domovnice,
švadlenka, která hektickým ruměncem
prošívá bledá svá líce,
úředník smutný, jenž v zimě ztratil svou ženu,
opilec z prvního patra, šest dětí ze souterrainu,
dělníci z Ringhoferovky, olejem pomazáni,

ženy s vyschlými prsy, bezdětná paní,
všechny ty partaje bídy a kamení,
všichni ti mrtví a ranění
v zástupu bledém, tajíce dech,
stoupají vzhůru po schodech
a po černé chodbě vzdušně jdou
jak tichý měsíc nad vodou.

Pět poschodí přešli,
v podkroví staví,
přes dveře zamčené,
přes proudy dřevěné
v bílých vorech se plaví.
V podkrovní jizbě u cíle jsou,
v jizbě, co haluzí světelnou
do noci prudce vyráží.
Že bylo jim u srdce těžko a zima,
do těl milenců vstupují s rukama sepiatýma,
do bílých těl, do bílých kaplí
k velikonoční oběti.

Milenci padnou si v objetí.
On horoucně zašeptá: Jak jsme tu sami!
Ona rozevře klín
a po jeho ramenech bloudíc rukama holýma,
poznává, že nad svět větší je tělo, jež objímá,
a říká si: Jsme sami,
sami — sami —
a je nás tak mnoho!

SETKÁNÍ

Má čistá milá,
třpytivá hvězdo nad jezerem,
noc je dnes těžká dokola kolem
jak mlýnský kámen na hrdle holém
a já jsem se propadl sem
až na dno ulice, kde v červených lucernách plane
podmořský maják pro lodě ztroskotané:
vinárna Finale.

První nevěstka přišla,
kávu mi přinesla,
druhá nevěstka přišla,
vlas mi pohladila,
třetí nevěstka mě políbila
a na tebe má milá, podobna byla.

Tvůj obraz hluboko pod vodou viděl jsem,
třpytivá hvězdo nad jezerem,
tvé oči, tvé ruce a řas tvých lem,
to's byla ty, jen prostoupená šerem,
ale, když ústa jsi otevřela,
to nebyl pták, co slétl z nich,
byl to proud boláků hnisavých,
co v těle už neměly místa.

Člověče, ženo,
má milenko čistá,
tvá podoba bolí a hrozně se ptá:
kdo ví, zda život svůj žijeme sami,
kdo ví, zda hvězda nad hlubinami
z bahenních kořenů nevykvétá?

Na tebe myslím,
jež úsměv svůj žiješ,
na tu se dívám,
jež žije tvůj pláč.
Nevěstku líbám,
nechápe zač,
vždyť neví, že za tebe musí tu trpěti.
Ó, zda jsem měl dosti horoucí objetí
pro tuto ženu, má milá,
jež pro tvoje štěstí, pro naše štěstí
své štěstí utopila?

MIROGOJ

Na záhřebském hřbitově, na Mirogoji
s očí se sloupla mi jižní a sladká zem,
na záhřebském hřbitově tisíce křížů stojí,

ty jediné v očích svých udržel jsem,
ty kříže dřevěné, tak stejné, tak stejné,
jak stejná je smrt vojáků zabitých v boji.

Zdřevěnělé ruce, spoutané v zápěstí,
mě dovedly urvat a daleko unésti,
s armádou podzemní světem jsem mašíroval.
Do hrobů, politých vápnem, nad nimiž jména zvadla.
a zůstala jenom těla ve válce světové padlá,
hluboko, hluboko jsem se propadal
a každý mrtvý se přitiskl ke mně jako hlas úpěnlivý
a každý mrtvý se ptal:
Pověz mi, živý,
proč jsem umíral?

Kořeny v květech mohou slunce uchopit,
mrtvý v živém se doví, proč pad,
pro krále, vlasti, pro vše je možno se bít,
ne pro všechno lze však umírat.
O, mrtví z Rus, Němec, Čech a Francie,
v dlaně mé kladete dědictví hrobu a krve,
modlím se nad ním, ať v pěstích mých ožije,
ať na chléb a na víno vzkvétá
a otázku vaši těžkou a slavnou jak zvon
co možno nejvýše v hrudi své zavěšuji,
z rozkazu božího živý s živými žít budu ji,
živou otázku vaši — ó, mrtví ze všech front světa!

NEVĚRNÁ!

Černé oči měla,
mladé srdce měla,
věrnost mu slíbila
dřív, než odejela.

Na mořském pobřeží
vlna s vlnou běží,
ale věrná milá
samotinká leží.

Ve vzpomínkách dojdeš,
nedojdeš však celá,
není láska z očí,
ale také z těla.

Po mořském pobřeží
bledá žena chodí,
osmahlý námořník
přijel v bílé lodi.

Z železa ruce měl,
z železa kotvy měl,
zakotvil tenkráte,
když na ni pohleděl.

Dvě noci plakala,
dvě noci klečela,
třetí noc sýčka
u oken slyšela.

Letěl a zasykal
jí zrovna nad srdcem
a v tom srdci zemřel
ten, kdo byl dříve v něm.

Zemřel i s věrností,
kterou si od ní vzal.
Čtvrtou noc námořník
na jejích ňadrech spal.

Na dvou bílých vlnách,
na věčném příboji,
nechtěj však ani ty
snít v míru a pokoji,

neb srdce to nepatří
ni tobě, můj neznámý,
srdce žen nebe je
se všemi hvězdami

a patří-li někomu
na věky, na věky,
— tož patří noci.

ODJEZD

Krajinu okolo nádraží
každý vlak do dálky odváží
a proto ta krajina v očích svých chová
bludný žal cizince bez domova.

Z vysoké stanice v skalách nad přístavem
odjedu také a proto smuten jsem.
Možná, že na dně kufříčku
moře mám schováno v lastuře,
možná, že v růžích dvou červených
lásku mám schovánu nahoře,
kdybych však v tento čas je uchopiti chtěl,
tož bych je nespatřil, tož bych je nenašel.

Bakarské nádraží,
vlak ještě nepřijel — noc mě už odváží
v černých svých vagonech, jimž hvězdy v pochod tlukou.
Nelíbej, milenko, toho, kdo tu už není!
Ve chvíli loučení jsme dávno rozloučeni
a ten, kdo s Bohem dává — nedosahuje rukou.

MILENCI

Na jižních domcích, na domcích z kamene
jsme viděli věnečky květin růst,
hlavu jsi složila tak blízko vedle mne,
ústa máš blízko, tak blízko mých úst.

Měsíční paprsek dnes příliš velký je,
by naším objetím moh' proplést svůj vlas,
však celý svět bez mezí dnes dosti malý je,
aby moh' ležeti uprostřed nás.

Na srdci milenců řve fabrik sirena,
do tiché noci polnice zní,
když ruka má za tebou odchází, milená,
sta věcí hranatých tiskne se k ní.

Sta věcí hranatých z krve a kamení,
sta bludných balvanů, v něž zaklet je květ.
Věříš, že pěst má je ve věnce promění?
Počkáš — až s tebou obejmu svět?

BALADA O OČÍCH TOPIČOVÝCH

Utichly továrny, utichly ulice,
usnuly hvězdy okolo měsíce
a z města celého v pozdní ty hodiny
nezavřel očí svých jenom dům jediný,
očí svých ohnivých, co do tmy křičí,
že za nimi uprostřed strojů, pák, kotlů a železných tyčí
dělníků deset své svaly železem propletlo,
aby se ruce a oči jim změnily ve světlo.

„Antoníne, topiči elektrárenský,
do kotle přilož!

Antonín dnes jak před lety dvaceti pěti
železnou lopatou otvírá pec,
plameny rudé ztad syčí a letí,
ohnivá výheň a mládenec.
Antonín rukama, jež nad oheň ztuhly,
přikládá plnou lopatu uhlí
a že jenom z člověka světlo se rodí,
tak za uhlím vždycky kus očí svých hodí
a oči ty jasné a modré jak květiny
v praméncích drátů nad městem plují,
v kavárnách, v divadlech, nejraděj’ nad stolem rodiny
v radostná světla se rozsvěcují.

„Soudruzi, dělníci elektrárenští,
divnou ženu vám mám,
když se jí do očí podívám,

pláče a říká, že člověk jsem prokletý,
že oči mám jiné, než jsem měl před lety.
Když prý šla se mnou k oltáři,
jako dva pecny velké a krásné byly,
teď prý jak v talířku prázdném mi na tváři
po nich jen drobinky dvě zbyly."

Smějí se soudruzi, Antonín s nimi
a uprostřed noci s hvězdami elektrickými
na svoje ženy si vzpomenou na chvíli,
které tak často si dětinsky myslily,
že muž na svět přišel, aby jim patřil.

A Antonín zas jak před lety dvaceti pěti
jen těžší lopatou otvírá pec.
Těžko je ženě vždy porozuměti,
má jinou pravdu a pravdivou přec.
Antonín očí květ v uhelné kusy
přikládá, neví snad o tom, spíš musí,
neboť muž vždycky očima širokýma
se rozjet chce nad zemí a mít ji mezi nima
a jako slunce a měsíc z obou stran
paprsky lásky a úrody vjíždět do jejích bran.
V tu chvíli Antonín, topič mozolnatý,
poznal těch dvacet pět roků u pece, u lopaty
v nichž oči mu krájel plamenný nůž
a poznav, že stačí to muži, by zemřel jak muž,
zakřičel nesmírně nad nocí, nad světem vším:
„Soudruzi, dělníci elektrárenští,
slepý jsem — nevidím!"

Sběhli se soudruzi,
přestrašeni celí,
dvěma nocemi
domů jej odváděli.
Na prahu jedné noci
žena s děckem sténá,
na prahu druhé noci
nebesa otevřená.

„Antoníne,
muži můj jediný,
proč tak se mi vracíš
v tyto hodiny?
Proč jsi se miloval
s tou holkou proklatou,
s milenkou železnou,
ohněm a lopatou?
Proč muž tu na světě
vždycky dvě lásky má,
proč jednu zabíjí
a na druhou umírá?“

Neslyší slepec — do tmy se propadá
a tma jej objímá a tma jej opřádá,
raněné srdce už z hrudi mu odchází
hledat si ve světě jinačí obvazy,
však nad černou slepotou veselá lampa visí,
to není veselá lampa — to jsou oči čísi,
to oči jsou tvoje, jež celému světu se daly,
aby tak nejjasněji viděly a nikdy neumíraly,
to jsi ty, topiči, vyrostlý nad těla zmučené střepy,
který se na sebe díváš, ač sám ležíš slepý.

Dělník je smrtelný,
práce je živá,
Antonín umírá,
žárovka zpívá:

Ženo má — ženo má,
neplač!

MOŘE

Na břehu ostrova Krku, na břehu z kamení
moře jsem hledal celých šest smutných dní
a moře jsem nenašel — viděl jsem ptáka jen,
co zvlněnou perutí odlétal celý den,
by z večera na měsíc sedl a s něho znavený
písničkou stříbrnou paď mezi pobřežní kameny,

písničkou mámivou, jež namlouvala mi,
že pták ten moře je s modrými vlnami,
že stačí po světě, jak po lučině jít,
že, abys uviděl, se stačí zrakem spít.

Na břehu okna hotelu tiše se otvírala,
za každým oknem bledá dívka stála
a každá dívka ta, jež v prostřed noci snila,
své moře stvořila, aby je utopila
do chorých očí svých, jimž v sklenné báni hvězd
svět není chlebem už, že lahví s lékem jest.
Ty oči viděl jsem, ta moře viděl jsem
a přece zůstal jsem slepcem a cizincem.
Nestačí mlha pěn a ze snů příboje,
já chtěl jsem poznat víc, chtěl znát jsem to, co je,
to moře skutečné, jež se mnou i beze mne bije
v skalnaté útesy hor a břehy Dalmacie.

Na břehu ostrova Krku, na břehu z kamení
moře jsem hledal celých šest smutných dní
a moře jsem nenašel, neboť svět cudný je
a rukám rozměklým tělo své ukryje
do kulis barevných, do rakve malované,
zatím co na místech světějších z mrtvých svých vstane.

Teprv dne sedmého, kdy nad městem zvon zněl,
já opilec z vlastních svých očí jsem se vypotácel,
ne už co lázeňský host — jak dělník v neděli
jsem městem se potloukal sdílný a veselý.
A proto večer v hospodě u mola
skutečné moře jsem uzřel kol do kola,
když přes stoly dubové hleděl jsem do tváří
vám, námořníci, bárkaři a rybáři,
vám, bratři uzlatých pěstí, co v trikotu roztrhaném
nosíte bouře a pohody a celou tu zem,
vám dělníci věční, sluncem propálení,
kteří tu stavíte moře a jste z něho vystavěni!

Zahrej, chraplavý aristone, ptáku mi nad jiné milý,
zde tančí všechna moře s pěti světa díly
a nejšťastnější já, jenž do srdce tance všech byl přijat jsem

mozoly obrůstám jako strom ovocem,
jsem námořník, barkář a rybář, jsem dělník z přístavu,
v tisíci lodicích proplouvám moře a ještě je proplavu,
ne jedněma, tisíci rukama moře se zmocňuji,
ne jedněma, tisíci rukama moře buduji.
Zahrej, chraplavý aristone, ptáku mi nad jiné milý,
svět jsou jen ti, kteří jej živí, by z něho živi byli,
moře jsme my, dělníci zvlněných svalů, cizí i zdejší,
my, skutečnost jediná, skutečnost nejskutečnější!

POZŮSTALOST

Kostelík s klášterem.
Ulice zimomřivá.
V kostele deset svící uhořívá,
v klášteře hoří deset panen
pro mrtvé stěny
a pro vlastní plamen.

Ňadra a touha
přicházejí k ženám
i dveřmi zavřenými.
Rozpřáhla ruce ke všem čtyřem stěnám
sestra Klára.
A na stěnách byla ukřižována od věků
postava dle očí podobná bohu
a dle ran člověku.

„Sestup s kříže,
jsi-li můj milý, Kriste Ježíši!
Přes noc má ňadra obtěžkala
krví a láskou.
Krev je těžká, láska ještě těžší,
tíha k zemi víže.
Sestup s kříže,
jsem-li já tvoje milenka!
K tobě nahoru dojdu jen slovy
a přece každý, kdo miluje, poví,
že musí milovat
rukama, nohama, rty,
vším co má.“

Tenkráte stal se
smutný zázrak.
Neboť milenec s věncem ran
dál zůstal ukřižován
a nesestoupil.
Proto sestoupila
Klára, sestra řeholnice,
do ulice.

Milého hledala
ve městě, na poli,
dle ran nalézala,
dle očí nikoli.

„Vousatý námořníku,
otylý obchodníku,
co Bůh nevzal na oltáři,
vezmi ty na chodníku.
Vezmi a neděkuj,
uzrálé srdce musí se rozdati,
lépe je špatně dát
než vůbec nedati."

Vojáci, kupci, opilí studenti,
králové hvězdu hledající,
v Betlemě živém se scházeli,
v Betlemě na ulici.

Ňadra, rty a břicho,
vy jste se narodily,
abyste nás na tom světě
trochu rozveselily.
Nemusíte nás spasiti,
na to dnes už nevěříme,
nám stačí jen, když jsme syti
a když se tu veselíme.
Fräulein Klára, mám tě rád,
budu tě korunovat,
ne trnovou korunou,
ale dvacetikorunou."

Bordel s lokálem.
Ulice zimomřivá.
V lokále deset lustrů dohořívá,
v bordelu na kříži vlastních svých ramen
pro lásku hoří deset panen
i sestra Klára od věků.
Srdcem svým podobna bohu,
ranami člověku.

Muž přichází k ženě
i když je zatracená.
Propadla se poplivaná stěna,
když modrooký kovář přišel sem
a praštil do ní kladivem.
Sejmu tě s kříže,
má sestro, má ženo, člověče,
než život z těla ti uteče.
Tolik tě všichni milovali
a přec na kříži dál tě zanechali,
protože slabí byli.
Miluji tebe, miluj mě ty,
budeme milá a milý.

Tenkráte stal se
veselý zázrak.
Muž vystoupil na kolena,
s kříže sestoupila žena.

„Rozbil jsem kladivem tuto stěnu,
pojď se mnou rozbít ostatní, má milá!
Mým pěstím srdce dej, ať těžší jejich síla
a oči naše kovadlinou učiň
k překutí světa od rezi.
Láska nikdy v ohradách nerozkvetla,
láska chce velkého světla
a celý svět bez mezí."

Za ruku vzal ji
a vyšli bok podél boku.
Zpěv jejich kroků
rozbíjel okna na ulici.

„Jsme kladivo, žena a muž,
láska bojující!

PÍSEŇ O DALIBORU

Žil kdysi rytíř Dalibor,
jenž srdce junácké měl,

dle srdce svého jednal též,
což raděj' dělat neměl,

neb král hned svolal všechny své
a ve veliké řeži
jej přemohl a uvěznil
v kamenné, strmé věži.

Však žalářník byl dobrý chlap;
sic neodemkl bránu,
však místo klíče housle dal
mu ke chlebu a džbánu.

A Dalibor ty housle vzal,
své srdce vložil na ně
a učil srdce létati
jak ptáka z tvrdé stráně.

Pod tvrdou strání, pod věží
přesmutní lidé žili.
Ti píseň jasnou slyšeli
a hned se veselili.

Dalibor umřel. Nestačí
pít muži jenom vodu.
Však srdce svoje před smrtí
vypustil na svobodu.

Písničkou z věže uteklo
a dále žije v tonech,
pocestným lidem vyhrává
v hospodských aristonech.

Za pěťák nebo za šesták
všem, kdo jsou unaveni,
zahraje píseň veselou,
jak prchlo ze vězení.

NOC NA KOPCI

Na nebi svobodné hvězdy hoří
a rozkvétají potichu
do pokojných kalichů.

Na zemi
zamčené ve čtyři stěny
jsou lidské hvězdy uvězněny:
nádražní světla, hospodská okna, ves.
A u každé hvězdy štěká pes,
to aby nešťastná neutekla
svému pánu do jiného kraje,
kde den veselý je
a noc pokojná je,
to abys, pocestný člověče,
když světlo ti do očí přeteče,
nepřišel a neukraď
dukáty, slaninu, hrušky nebo ženu.

Na nebi svobodné hvězdy hoří
a tiše kvetou do noci.
Těm žádné pomoci
potřebí není.
Však ty nešťastné hvězdy musíme vysvobodit,
které mezi námi svítí,
a psy musíme zastřeliti,
kteří na ně zuby cení,
aby pokoj byl na zemi
jak na nebi
v noci.

BALADA Z NEMOCNICE

Dvacet lůžek stojí v síni,
na nich dvacet nemocných,
na tvářích horečné jíní
a na rukou padlý sníh.

V koutě, jenž se věčně stmívá,
od okna nejdál v jizbě té
leží, trpí, odpočívá
člověk, číslo třinácté.

„Pane doktor, slunce svítí
do všech loží mimo mé.
Proč v kout jste dal mě položiti,
když bez slunce hned zemřeme?

Kdyby na hruď svítilo mi
jak jiným denně na pozdrav,
zítra už bych lámal hromy
a byl bych jako ryba zdráv.

Montér jsem a musím žíti,
mám v hlavě velký vynález,
aeroplán chci sestrojiti,
jenž s celou zemí by se vznes,

a přeložil ji v kraje jiné,
v okruh laskavějších hvězd,
kde chudák lehko nezahyne.
Nemluvím s cesty! Na mou čest!

Proto tam, kde slunce svítí,
dejte mě hned přeložit.
Mám-li stroj ten sestaviti,
musím k tomu přece žít.“

„Dvacet lůžek stojí v síni,
na nich dvacet nemocných.
Jak dát vás tam, kde leží jiní,
když slunce chce mít každý z nich.

Však počkejte, — u okna leží
pthisis gallopans, — číslo tři,
ač slunce má, přec dýchá stěží
a konec týdne nespatří.

Až umře, dám vás přeložiti,
do jeho slunné postele.
Teď musíte však léky píti.
Jste jako oheň po těle.“

Ubíhá noc prvá, druhá,
jitro mdlé se plíží z niv,
chorý hlídá svého druha,
ale ten je ještě živ.

V koutě zatím nemoc tuhá
tiskne víc, než tiskla dřív,
chorý čeká na smrt druha,
kdo ví, dočká-li se živ?

Ubíhá noc šestá, sedmá, —
v tmavém koutě zved se muž,
v očích oheň, v rukou led má,
čekal strašně dlouho už.

Po síni jde tichým krokem,
všechno spí a všechno spí,
spí i ten, co je mu sokem,
úbytě rychlé, číslo tři.

Ruce na hrdlo mu klade,
ruce stiská se všech sil.
„Chtěl jsem žíti, kamaráde,
proto jsem tě uškrtil.“

Ráno nesou v pytlovině
mrtvé tělo, číslo tři,
soumrak do celé pad síně,
v oknech hvízdá povětří.

Chorý, který ležel v stínu,
přenesen je k oknu blíž.
Bože, ty znáš jeho vinu,
zda mu, bože, odpustíš?

První den bez slunce přešel,
marně čekal chorý naň,
druhý den bez slunce přešel,
chorý smutně sklonil skráň,

třetího dne slunce vstalo,
v okna střáslo zlatý pel,
devatenáct loží hřálo,
mrtvý je už neviděl.

EPIGRAMY

DEVĚTSIL

Já mám sílu,
ty máš sílu,
sdružíme se v Devětsilu.
A tam ty a já a my
budem dělat programy.

NAPOMENUTÍ MLADÝM BÁSNÍKŮM

Jste-li už muži dospělí,
nemilujte se s anděly.
Andělé sic jak krásné ženy
potulují se oblohou,
však mají ňadra pouze z pěny
a děti rodit nemohou.
Tak hodí se jen pro mládence
ke skrytí jejich impotence.

BEZ NÁZVU

Kterési ženě ctihodné
se narodilo robě,
porod sic přišel v pravý čas,
však v nepříhodné době,

neb tenkrát báby-sudičky,
co stály u almary,
shledaly, že jim nezbyly
už pro ně žádné dary.

„Robátko sotva zrozené,
k prsu se sladce přitul!
Nic právě pro tě nemáme, —
dáme ti tedy titul."

A z kapsy ihned vytáhly
medaili tuze krásnou,
dobrému srdci podobnou
červení svojí jasnou,

a slavně jako vojáku,
jenž v bitvě ztratil nohu,
na prsa mu ji připialy
a modlily se k Bohu.

„Ty budeš ze všech lidiček
nejlepší srdce míti
a budeš stále spokojen
v svém přelaskavém žití."

Když děcko vzrostlo na chlapce,
bylo jak andílek milé,
všichni, kdož je spatřili,
vzkřikli: „Jak roztomilé."

Rodina v mžiku poznala,
že dobré srdce chová,
z moudrých oček mu čouhala
sudiček sladká slova.

Tenkráte v rodinách vážených
se na stranu česaly vlasy
a potom také se soudilo,
že dobré srdce svět spasí.

Proto se v rodině rozhodly
o chlapci všecky ženské,
že dají jej učit na Spasitele
do školy československé.

SAMOTA

Někdy věci mluví,
někdy se promění
v mlčenlivé hroby
z černého kamení.

V hrobech těch kamenných,
v nesmírné pláni,
všichni, kdo žili,
jsou pochováni.

Svět na vše strany
je vylidněn,
umřeli všichni,
kdož žili tvůj den.

Kdybys teď promluvil,
slova bys neslyšel,
kdybys teď zaplakal,
nikdo by nepřišel,

kdybys teď sám zemřel,
ani bys nevěděl,
protože přestal být,
kdo je tak sám.

ÚZKOST

Květina někdy se do velké noci vzbudí,
člověku stane se, že zůstane někdy sám.
Tmy země bojím se — nedojdu ke hvězdám,
a srdce samotné, co zlekaně tluče se v hrudi,
svět na tisíc střepin rozbíjí.

A z této samoty a z této úzkosti
vymodlit chci si ruce milosti,
co od kamene ke květině, od člověka k hvězdě jdou,
a zavírají je náručí světelnou,
aby krev věcí všech se nesměšovala a jimi procházela
jak v spletité kytici cev jediného těla.

Až v rukou milence narodí se žena,
až v božím náručí staneš se člověkem,
kdy přijdeš hodino, že padnu na kolena,
kdy přijdeš milosti a dáš mne věcem všem,
bych světu v srdce vrosť, v jednotě velebné
bych životem žil všeho, co žije vedle mne?
Kdy budu dosti čist, kdy můžeš dovolit mi
krev rozlomit jak chléb a s hvězdami a lidmi
se o ni rozdělit?

DVOJZPĚV NOCI

I.

Muž: Kdybych byl hulánem a do pole jel
okolo tvého stavení,
kdybych byl spocen, žíznivěl
a tvář měl v jednom plameni,
tak bys se na nic neptala
a jenom bys mi podala
zrosenou sklenici, zpýřenou tvář,
protože, kdybych tě ze všeho nejvíc měl rád,
nemoh' bych zůstati, nemoh' bych více brát.

Do peřin ženy srdce jak vraha ukrývají,
milenci na věčnost věří a na věčnost lhou,
muži však od hvězdy k zemi a od země k lidem
klestiti musí cestu kamennou.
Pověz mi, děvče, zda srdce a líce
proměnit můžeš v pramének u silnice,
abych své tělo napojil z něho
tak, jako koníčka uondaného?

Neměj mě ráda víc, než sám tě mám rád,
neměj mě ráda víc, než ostatní ráda bys měla.
Vezmu-li — odejdu. Odejdu-li,
chci, abys netrpěla.

II.

Chlapec: Na mechu cihlových zdí,
v pralese komínů,
dnes jako včera, milá má,
k sobě tě přivinu.

Manželé mají postele,
milenci mají svět,
ty mezi prsy, milá, máš
znaménko uprostřed.

Dívka: Mateřské znaménko je zrno lásky,
do rukou, milý, je vem!
Jak srdce je měkká prsť mezi dlaždicemi,
do ní je zasejem.

Pak za ruce vezmem se a budem růst
nad střechy fabrik a domů
a lidé půjdou kolem nás,
jak by šli kolem stromů.

POZDĚ K RÁNU

Když po půlnoci dnes jsem městem šel,
dva koně jak padlý sníh bílé jsem ujíždět uviděl,
běželi, běželi bělouši spanilí,
v mých očích šedivých se v lilie rozvili,
v mých očích šedivých a v ulici rozbité,
kde orkestrion hrá, opilec vrávorá
a chodec znavený se koňů smutně ptá:
Proč nespíte?

Když po půlnoci dnes jsem domů šel,
nikoho v městě spát jsem neviděl;
proto tu život k smrti je ospalý,
nevěstek oči jsou zapadlé jako podzemní lokály
a moje též a tvoje též.
Svět, který do brv přivřených jak motýl sedával kdysi,
dnes tíhou olova do víček zaťatý visí
a kdybychom třeba usnuli a znavení spali,
tož bychom ve snu dál touto ulicí putovali,
neboť sny naše jsou jako karlínské předměstí
prosáklé sazemi, bídou a neřestí.

Noc valí se k ránu a člověk se narodil,
aby buď vlekl svět, nebo jím vlečen byl
a přece, můj koníčku, tolik jsem si přál,
abys ty, aspoň ty, při záři měsíce
nemusel pod bičem voziti opilce
a raději někde ve stáji spal,
za ospalé lidi, za všechny spal.

BALADA O NÁMOŘNÍKU

Předzpěv

Bez konců širé moře je,
jde vlna za vlnou,
hrob jedné vlny druhé je
zelenou kolébkou.
Kdo první vlnu vytvořil,

ten stvořil také poslední.
Hlubinou srdce, vichřice, zni!
Bůh zůstaň nade mnou!

Zpěv první

„Polib mě, Evo, ještě jedenkrát
a pak buď s Bohem nastokrát!
Opatruj v očích lásku
a krbu mého klid,
já jsem tvůj muž a námořník
a musím odejít."

„Jak pták je slabé srdce mé,
ach, Mikuláši, muži můj,
dřív zemře, než se sejdeme,
na moře nejeď — u mne stůj!
Nejsou to ani tři neděle,
co prsten nám dali v kostele,
a už ode mne odcházíš v cizí zem.
Co sama tu počnu s prstenem?"

„Na srdce nasaď prsten ten,
prstýnek věrnosti,
a láskou svou každou noc i den
jej za mě pohosti.
Dřív než se nadáš, jak jarní bouř
se k tobě přiženu,
pak k srdci tvému přilehnu
jak kámen k prstenu."

„Bez tebe prsten věrnosti
jak led je — nehřeje —
bez tebe pro mě samotnu
noc každá oheň je.
Oheň se s ledem nesnáší
a já mám dvacet let,
sotva jsi líbat mne naučil,
líbáš mne naposled."

„To vše je ženský blud a tlach,
to vše přemůže zvyk,
by žena mohla šťastna být,
plout musí námořník.
Z polibků dům se nestaví
a chléb se nerodí,
proto dnes musím jako dřív
sloužiti na lodi.“

„Mikuláši, nuž s Bohem buď,
já neodmlouvám už,
na památku si s sebou vem
zde ocelový nůž.
Ve městě jsem jej koupila
a srdce na něj vyryla,
abys musel si vzpomněti,
až chléb budeš v cizině krájeti.“

„Děkuji, ženo, snad i já
dar tobě přivezu,
teď domů běž a na noc psa
odpoutej z řetězu!
Tak jako dům náš pevna buď,
tak jako pes náš věrna buď
a věz — že mám tě rád,
neb ten, kdo nejvíc miluje,
dovede s Bohem dát.“

Zpěv druhý

Čas jako voda utíká,
čas jako moře je,
po širém moři pluje loď
do San Franciska z Bombaye.
Do San Franciska z Bombaye
a potom ještě dál,
svět místo ženy Mikuláš
kol pasu objímal.
Svět místo ženy objímal
a zpíval vesele,
protože v srdci lásku měl

a u srdce nůž z ocele.
U srdce nožík z ocele
a na kormidle pěst,
každou noc řídil paroloď
bezpečně podle hvězd.
První rok všechny hvězdy zřel,
jež na nebesích žhnou,
druhý rok viděl méně jich,
třetí rok jedinou.

Jediná hvězda na nebi
všech sílu třímá hvězd,
spí pod ní tiše bílý dům
a v domě žena jest.
Mikuláš k hvězdě pohlíží,
loď za ní pouští v let:
„Kdybys ty, hvězdo, pohasla,
zhas' by mi celý svět!“

Zpěv třetí

V přístavní krčmě v Marseilli
každému sklenku nalejí.
Děvčata černou svatozář okolo očí tu mají,
každému hostu na klín nasedají
a při skleničce skleněné
všechny jsou za frank — jen jedna ne.

Okolo stěžňů noc se tmí,
Mikuláš vstoupil do krčmy:

„Holahou, děvčata, nalejte mi,
za týden budu v překrásné zemi,
týden jak víno hrdlem proběhne
a věrná žena doma přijme mne.“

Sklepnice víno nalívá,
sklepnice na něj se zadívá:

„Námořníku, pár šedých vlasů už máte,
a přece mi známý připadáte.

Před sedmi lety býval jste mladý.
Před sedmi lety nebyl jste tady?

„Vzpomínám, děvče, vzpomínám,
co krčem jsem prolez', nevím sám,
možná že i tu za svobodna,
jsem mnohou sklenku dopil do dna.
A šedý vlas? — Ten v krásné zemi
za týden žena vyčeše mi."

Sklepnice víno nalívá,
sklepnice na něj se zadívá:

„Zda, námořníku, vzpomenete
si po té době sedmileté
na ono okno s pomněnkami,
pod kterým děvče spalo s vámi?"

„Vzpomínám, děvče, vzpomínám,
co děvčat jsem líbal nevím sám.
V přístavech kdysi za svobodna
mně každá holka byla vhodná.
Jen jednu však jsem miloval
a tu jsem za ženu si vzal."

Sklepnice víno dolila,
oči si do dlaní přikryla.

„Pane můj, krátkou pamět máte,
zda aspoň na to vzpomínáte,
že ruku tenkrát děvčeti jste dal
a pro ně přijíti jste sliboval?"

„Toho už, děvče, nevzpomenu,
vzpomínám jenom na svou ženu."

Sotva doslechla slova ta,
zbledla jak sněhem zavátа
a v krčmě nikdo nepostřeh',
že do noci vyšla jako dech,
že v srdci mráz a kámen pod nohama,

přístavní nocí sama jde a sama
a jediný, kdo ruce jí podává zdola,
toť vzkypělé vlny na okraji mola.

„Sedm let v bídě šťastna jsem žila,
že jsem mu tenkrát uvěřila,
dnes vykoupit můžeš jenom, moře ty,
život dřív věrností šťastný a teď prokletý!“ —

Tak jako z pomněnek hvězd kytice na nebi plane,
pod mořem hluboko oči dvě ztroskotané,
neslyší v kajutě námořník opilý,
že z očí těch rozbitých vlny se vylily,
vlny se vylily a vítr je do noci žene
a z jejich hřebenů volá hlas utopené:

„Zabil jsi lásku a věrnost mou,
do světa posíláš bolest zlou,
slzavý hrobe hoře mého,
komu, ach, budeš kolébkou?“

Zpěv čtvrtý

V továrnách už odpískali,
v kasárnách už odtroubili
a v domečcích podél cesty
bledé lampy uhasili.

Za přístavem, na výšině,
okny obrácený k moři,
pevný, bílý domek stojí
a v něm ještě lampa hoří.

Podél stráně úzkou stezkou
chodec řídí kroky svoje:
Tři roky za tebou jedu,
dnes dojíždím, hvězdo moje!

Neslyší nikdo, jen věrný pes
ze vrátek vyběh a k nohám mu kles’,
o kolena se otírá,

pro radost neštěká ani.
„Fidelio, můj věrný pse,
jak hlídal jsi moji paní?“

Do studny noci okno se jak prsten propadá,
Mikuláš k oknu přistoupil, oči naň přikládá,
však na dně hlubiny, Bože můj jediný,
na cizích ústech přissáté zří rety Eviny,
cizí ruka jí po ňadrech a podél boků pluje,
jak lampu tělo ženino do šera rozsvěcuje,
plá bílé tělo půlnocí, plá rudý plamen v něm,
tři roky věrnost v plamenu tom lehá popelem.

Od okna oči odpadly jako dva kameny,
do pěstí sevřel ruce své námořník zrazený:
„Pěkně, pse, hlídal jsi chatu mou,
dostaneš odměnu slíbenou,
nejprve tebe, pak jeho i ji
zabiji!“

Jak hvězda nebem padající
se mihl nůž a páž —
zoufalou ranou ku prahu
psa přibil Mikuláš
a Fidelio, věrný pes,
zří na něj okem mdlým
a ještě ruku líže mu
jazykem krvavým.

Námořník ke psu shýbá se — a děs jim zachvěje,
to nejsou mrtvé oči psí — toť oči z Marseille,
to nejsou mrtvé oči psí — to zrak je děvčete,
z podmořských hlubin přicházejí oči prokleté,
dvě smutné oči vrací se a křičí noční tmou:
„Mikuláši, proč zabil jsi věrnost a lásku mou?“

Ku prahu domu přibodnut pes nožem kaleným,
na vrata noci přibit muž je vlastním srdcem svým
a teprve teď, až raněn je, pozná, co zapomněl,
ve vlastní ráně najde nůž, kterým sám zabíjel,
nebo srdce lidské nožem je, anebo vánek je,
a nejvíc, nejvíc ze všeho bývává oboje. —

— V továrnách už odpískali,
v kasárnách už odtroubili
a v domečcích podél cesty
dávno lampy uhasili.

Strání dolů kráčí chodec
skleslých ramen, skleslé šíje,
Věrnou svoji lásku zabil.
Nevěrnou už nezabije.

V přístavu spí lodi temné.
Lodi, lodi odvezte mne,
se všech stran zří děsivě
mrtvé, věrné oči dvě!

Zpěv pátý

Uprostřed moře mezi skalisky
nenávistné větry dují,
plouživé vlny se na útesech
v zelené zmije proměňují,
však z klubka hadů, kteří syčí,
železně se k nebi tyčí
maják.

V útrobí jeho ocelovém
jen pro jednoho místo je,
by jasným světlem reflektoru
zažehnával zlé příboje.

Buď mnoho hoře musí mít,
buď mnoho síly musí mít,
kdo dovede sám proti moři
zvedat štít.

K majáku jen jednou za rok
loď potraviny přiváží
a strážce jenom jednou v roce
se lidským slovem oblaží.
V hodince svojí smrtelné
sám sobě na věž vytáhne
černý prapor.

Z paluby družné námořníci hledí po moři,
k padesáti námořníkům kapitán hovoří:

„Hola — stateční námořníci, pohleďte v širou dál,
z majáku hlásá černý prapor, že strážce dokonal.
Na tomto místě moře je zlé a strážce musí mít,
kdo za něj se z vás, námořníci, tam půjde postavit?“

Padesát mužů stojí jak padesát stromů v lese
a žádný z řady nevystoupí a žádný nepohne se.

„Hola, stateční námořníci, zda mezi vámi jest,
komu svět zřítil se v ssutiny a zůstal beze hvězd?
Ten krunýř samoty železné nechť vezme na svou hruď.
Kdo hvězdu ztratils na světě — sám jiným hvězdou buď!“

Padesát mužů naslouchá a stojí jako sloupy,
žadný však v řadě nehne se a žádný nevystoupí.

„Hola, stateční námořníci, zda mezi vámi dlí
ten, jemuž zločin jako krysa hryže svědomí?
Pro toho muže místo je v majáku hlídat pláň.
Kdo ve světě jsi život vzal — ty život tady braň!“

Padesát mužů slyší to — slyší i Mikuláš:
„Kapitáne, chci místo to, chci věrně držet stráž!“

Dozpěv

Bez konce širé moře je,
jde vlna za vlnou,
hrob jedné vlny druhé je
zelenou kolébkou.
Nad mořem maják — věrný pes,
vln střeží bludný kruh,
je v jeho věži Mikuláš
a s Mikulášem Bůh.

ŠŤASTNÉMU DĚVČETI

Tvé oči, děvčátko, jsou náves nedělní
nedělní náves a pouť veselá
a z těla bílého tvé srdce ke mně zní,
jak zvony sluneční zní s věží kostela.

Slyším to zvonění a slyším poutní rej,
když k prsům přikládáš jak loutky ruce mé.
Tak šťastný je tvůj hlas, že je mi úzko z něj,
když myslím na lásku, v které se sejdeme.

Neb láska, děvčátko, víc nežli loutka jest,
jak jiskru vybíjí dvě srdce nový svět
a jsi-li pólem ty mírných a teplých hvězd,
já musím pólem být, kde krev se mrazí v led.

A proto, milá má, tvrdými rameny
já musím sevříti tvé oči nedělní
a do nich ponořit růženec kamenný,
růženec bolestný ze šesti všedních dní.

A bídou palčivou, již ještě neznalas,
zraniti srdce tvé jak oře ostruhou.
Do boje, lásko, leť, tak prudce tryskla z nás!
O štěstí světa milenci se rvou.

NEMOCNÝ

Jak zbabělci k vychladlé peci,
tak myšlenky k tělu mdlému
se tisknou a stydnou.
Za okny burácí zem — v pokoji zpívají věci,
a přece ty, chorobo — tak maličká proti všemu,
mi zacloňuješ svět.

Opuštěn od sebe, chtěl bych se prokousat
jak hvězda temnotou k těm lidem, jež mám rád,
a v děje statečné, ve zdravý světa let
se celý položit a sebe zapomnět —

— a zatím, nemocný, ať hledím kamkoli,
jen vlastní bída má mi oči rozbolí:
ve hrobě obkladů spí prsa nezdravá,
teploměr jako had krev z paží vyssává,
v ohnisku života, kde slunce plát mi mělo,
teď hasne zmořené a trudné moje tělo.

Ó, tího choroby — je nejtěžší z tvých ran,
že člověk bolestmi je k sobě připoután
a v potácivých dnech, jež jdou neznámo kam,
je sebou obklopen a v sobě strašně sám.

HOŘE

Kdybych byl děvčetem — tak v koutě světnice
bych hlavu v ruce položil a plakal.
Spí v oknech pomněnky okolo měsíce,
pláč srdci uleví — plač, děvče, plač si jen,
půl hoře slza unese,
půl odplaví sen.

Má bolest tvrdá je a proto nelze mi
ji v slzy rozpustit a jako z lázně vstát.
Tak ztrávit nutno bol jak chléb se sazemi
a v krvi rozpustiti v nový, prudší hlad.
Své srdce, zrubané a dané na pospas,
do zubů stiskni — ať ztuhne v rudý nůž!
Jediný jen je lék, jímž uzdraví se muž:
— čas.

REKONVALESCENT

Na pasece tři smrky stojí,
pod nimi mládenec nemocný
vyhublá svoje prsa hojí
a čítá, čítá dlouhé dny.

Den za dnem jako vlna ubíhá,
však mládenec se dosud nezdvíhá,

nehybný musí být a tichý musí být,
neb plíce maláťná a zpola neživá
jsou jako plachý pták, jejž nesmíš zaplašit,
— sic nezpívá.

Na pasece tři smrky stojí,
vichřice nosí čas, čas rány hojí,
mládenec vzhůru zvedá skráň:

„Oblaků bílé rafije,
nebeským orlojem se rychle otáčejte,
ať přijde hodina, která mi odbije:
Hej — uzdravený — vstaň!"

STUD

To bylo na břehu jižního moře, kde zelené vlny
třepí se v stříbrný plyš jak lože svatební
a na nich osmahlý den a životaplný
v náručí bere noc a horce tiskne se k ní.

Tam ve zlatém písku ležely dívky a ženy
jak démanty v prstenu, jiskřící svými těly,
z vln měly stavěna ňadra a ruce z bílé pěny
a hořely očima, jež na ně se ohlížely.
Jak krásné bylo jim za krásná prsa se stydět,
když vítr rozcuchal vlasy a odhrnul šat,
jak krásné bylo poklady vzpurné ukrývat,
uzrávat ruměncem a vidět:
proto tak krásný je stud,
že lze jej nejkrásněji jednou darovat.

A v této zemi,
kde tělo mění se v housle a večer pod oranžemi
hvězdnaté prsty hrají na smyslů strunách pěti
o zdraví, o štěstí, o lásce —
— v této zemi jsem musel tě dvakráte smutněji uviděti,
nemocná.

Na břehu stálas, kašlem se prochvívajíc,
na smrt pobledlá studem, když vítr ti nadzvedl šat.
Jak bylo hrozné, že neměl co přikrývat,
že nebylo boků a prsů, že nebylo nic,
jen stud,
strašný a jiný stud, ruměncem nehořící,
ale zsinale bledý, jako bys měla v líci
dva morové hroby, vápnem hašené.

Tenkráte zdálo se ti, že je snad hřích
zem sytých a zdravých skvrnit svou přítomností.
Hlavu jsi složila do žeber vysedlých
a na tomto voru, sbitém z vlastních svých kostí,
chtěla jsi jinam daleko odjížděti,
do země vzdálené, kde žena se nemusí stydět,
že nemá štěstí,
že nemá lásky,
že nemá dětí.

U ROENTGENU

To není Faustova jizba a duše zde nevchází v prokletí,
to je Roentgenův přístroj s magickou krásou XXého století,
ultrafialové paprsky pronikají tu maso, svaly a blány,
lidské tělo se zde otvírá jak dopis zašifrovaný,
neboť dnes tělo je duše a na něm psáno jest,
zda člověk se narodil pro štěstí anebo pro bolest.

„Pane doktore, tak těžko mi je,
jako bych v prsou olovo měl a zmije.
Otevřte tělo mé paprsky zářivými
a povězte, co vidět mezi nimi!“

„Co vidím, dělníku, to tvoje plíce jsou.
Fabrika ti je popsala dýmem a sazemi.
Slyším v nich svištění transmis a stroje, které řvou,
že chudý jen dřinu má na zemi.
Co vidím, dělníku, to tvoje plíce jsou,
prožrané hladem a tuberkulosou.
Umřeš.“

„Nemoc a smrt — to těžké břímě jest,
však nad to těžšího cos musím v sobě mít.
Lékaři, dejte hlouběj' prosvítit
tělo mé paprsky zářivými
a povězte, co mezi nimi!“

„Co vidím, dělníku, to tvoje srdce jest,
zdupané semeno, jež strašně chtělo kvést
do světa zdravého, do lásky a žití,
kde možno ženu, děti a soudruhy mít
a pro ně ruce své na chleba proměnit
a jíst tu se stolu, na který slunce svítí.
Co vidím, dělníku, to tvoje srdce jest
a srdce lehčej' smrt dovede snést,
než nemilovat.“

„I tuto tíhu, lékaři, já znám.
Však hlouběj' ke dnu, tělo prosvěťte mi!
Nejtěžší břímě naleznete tam.
Sotva je unáším. A jsem si jist,
až vypadne, že rozkymácí zemi.“

„Nejhlouběj', chudý, vidím nenávist.“

UMÍRAJÍCÍ

Až umru, nic na tomto světě se nestane a nezmění,
jen srdcí několik se zachvěje v rose jak k ránu květiny,
tisíce umřely, tisíce umrou, tisíce na smrt jsou znaveni,
neboť v smrti a zrození nikdo nezůstal jediný.

Smrti se nebojím, smrt není zlá, smrt je jen kus života těžkého,
co strašné je, co zlé je, to umírání je,
kdy smysly střelené v letu padají se všeho, se všeho,
a v rezavém potrubí těla čas hnije jak pomyje,
by rozložil ruce, oči, nervy a každý sval,
kterým svět v náruč jsi chytal a miloval,
smrti se nebojím, smrt není zlá, ve smrti nejsem sám,
umírání se bojím, kde každý je opuštěn — a já umírám.

S Bohem, děvčátko, s Bohem, má milá, s Bohem, obraze spanilý,
od tvých ňader mi urvali ruce a srdce rozbili,
myšlenka na tebe jak zlatý šíp půl roku mě protínala,
když bylo mi hůř, bolela víc, když bylo lépe, pomáhala.
Ale dnes s Bohem, dnes už vše marné je, dnes napsal jsem list,
abys teď zapomněla a hledala jinde, kde srdci dávají jíst,
ten dopis byla největší bolest a největší sten,
ale v umírání musí být každý sám, sám a samoten.

Až umru, na světě nic se nestane a nezmění,
jenom já ztratím svou bídu a změním se ze všeho,
snad stanu se stromem, snad děckem, snad hromadou kamení,
smrti se nebojím, smrt není zlá, smrt je jen kus života těžkého.

KVĚTINY

Na mém stole dřív nikdy květiny nestávaly.
Kamenný život a kamenné myšlenky
mé oči vyčerpávaly.

Až teď — v nemocnici — soucitná ruka kterási
narcisy bílé na stůl mi postavila,
by v horečném puchu bolestí vzrostly do krásy.

Ty květiny nahé jsou a uprostřed mrtvého ticha bují
jak živá medicina s pohledy studenými
a jen když sešeří se, tu trochu zdůvěrňují.

V tu chvíli zaposlouchávají se v každý můj sten.
S večerem milosrdenství roste, a aby rostlo,
musíš být nešťasten.

BEZ NÁZVU

Na nemocniční postel padá svět
a alarm jeho slyším mezi obvazy,
soudruzi do boje jdou pro spravedlnost,
soudruzi do boje jdou a nikdo neschází.

Na nemocniční postel padá svět,
však smrt též na ni dýchá z temných zákoutí.
Proč nemohu jít s vámi, soudruzi?
Proč musím umírat, když chtěl jsem padnouti?

EPITAF:

Zde leží Jiří Wolker, básník, jenž miloval svět
a pro spravedlnost jeho šel se bít.
Dřív než mohl srdce k boji vytasit
zemřel, mlád dvacet čtyři let.

28/XI 23

PRÓSY

SESTRA

Moje milá, tys docela jako panna Maria, protože z lásky se nám narodí dítě. A zatím, co ještě je schováno pod tvým srdcem jako zvoník pod červeným zvonem, povím ti jednu z tisíce příhod. Říkají, že kolem těhotných žen mají se stavět jen krásné věci; ale já postavím vedle tebe věci smutné a odevzdané jako ošoupané židle v zapadlém hotelu, protože naše děti se nerodí pro svou krásu, ale pro spásu celého světa.

Byla to moje sestra, která, když byla dítě, podobala se všem květům. Nevím, jak se děti jmenují, protože nevím ani, jak se všechny květy jmenují. Hrávala si s hadříkem a cívkou. Ach, to je nebezpečné pro děti! Chudé děti mají příliš velkou fantasii. Chudé děti dovedou dělati zázraky. Hadříčky a cívky dovedou být anděly, vojáky i nejkrásnějšími pannami.

Ale po městě chodí žebráci. Jsou to chodící komíny a oči mají jako kouř. Sestřičko, ve všech pokojích je zima, když je nám šestnáct let, když nechcem ani andělů, ani panen. A abychom mohli chtít vojáky, je třeba mít hodně teplé a červené rty, nožky ostré jako šavle a prsa jako dvě hvězdy.

„Slečno, já bych vás třeba doprovodil."

Na světě jsou dvě místa: domov a taneční místnost. Taneční místnost se točí tak rychle jako svět, je tam mnoho kouře, krásy a mužů s hořícíma očima. Domov je okno, rozvrzaná postel, dvě žluté maminčiny ruce, které vzdychají.

„Doprovoďte mě domů, pane!"

Sestru by to bolelo. Člověk se vždycky rád dá doprovodit z lepšího na horší.

Voják, noc a děvče. Sestro, této noci ještě se dějí zázraky. Vezměte jej do svých rukou, a stane se z něj buď cívka nebo panenka s modrýma očima. Ale to je všechno marné. Jdeme z lepšího k horšímu.

Vojáku, vezměte mě vy do rukou!
Vojáku — hrejte si!

Viděli jste ženu, která není podobna ráně? Já jí nikdy neviděl. Takové ženy nejsou. Podobají se ranám, protože milují nože. Milují nože, protože, než zčervenají krví, svítí víc než všechna slunce a měsíc dohromady. Dospělé lidi však na světě všechno omrzí. Omrzí je i slunce a měsíc dohromady. Viděl jsem ženy, které se podobaly dospělým lidem.

Sestřičko, to je smutné, plakat pod plynovou lucernou. Malíři vás dnes už nevymalují.

Voják říká: „Slečno, kdybyste mě neměla ráda, dal bych vám 20 Kč!"

Sestra říká: „Já už vás nemám ráda, vojáku, ale všichni lidé to dělají!"

Potom uplynulo několik roků. Každý rok měl 52 týdnů a 365 dní. Na konci každého týdne byla zábava a na konci každého dne domov. Ostatní patřilo šicímu stroji a žaludku.

Jednou v neděli přišel dělník. Měl černý klobouk a chlupaté ruce. Řekl sestře:

„Vezmu si vás za ženu!"

Sestra se podívala na hadříčky a cívky. Potom ho vzala pod paždí a odvedla daleko za město. Za městem v polích stoupla si sestra mezi obilí a nebe.

„Jsem nemocná", zašeptala.

„Aspoň nebudeme mít děti", odvětil dělník smutným hlasem, chtěje ji potěšiti.

Sestra si jej asi vzala za muže, protože neplakala, když ji bil. Sedávala u okna a myslila si:

Život je jenom velké přicházení věcí. Věci přijdou a věci odejdou a člověk je to, co stojí mezi nimi.

Pod okny hrály si tenkráte děti a šťouraly prstíčky do nebe. To ještě sestru bolelo. To ještě ji přimělo k tomu, že neřekla své myšlenky o životě nahlas. A potom: já se narodil a křičel jsem v kolébce tolik, že by to nikdo nezaslech', ani já sám.

Ale stalo se, že přišel k nám ďábel. Odvedl nám sestru a chodil s ní celé dva roky po ulicích, barech

a kavárnách. Ani o štědrém dni ji nepustil k nám. Vodil k ní sta lidí, kteří ji učili nové filosofii.

Kdysi se setkala má sestra s nějakým básníkem. Platil za ni absint a dával si vypravovati od ní její příběhy, zapisuje si je do knížky v kožených deskách.

„Milá přítelkyně, měla jste těžký život, povězte mi o svých bolestech a radostech!"

„Nehleďte na mě tak soucitně, pane! Dělá to dojem, jako bych byla nešťastna. Jaká sentimentalita! Jen obtloustlá psychologie se domnívá, že utahané ženy a staré kurvičky jsou tvorové trpící. Jak vidíte, jsem docela klidna. Jsem klidna jako celý svět mimo vás. Zdá se, že vás to mrzí. Lidé mají rádi svůj vlastní soucit, poněvadž předpokládá cizí bolest. O bolesti může mluvit, kdo se řízl do prstu a nemá večer co dělat. Rána o bolesti nikdy nemluví, protože ta jí už necítí. Ostatně to, co musí být, to už je nám jedno."

Básník se na ni podíval a zpozoroval, že je mrtva.

„Vražda", řekl si a odešel rychle do města Město bylo plno vývěsních tabulí, lidí a automobilů. Mnoho mrtvých, kteří ještě nebyli pochováni, chodilo sem a tam. Vývěsní tabule byly polepeny od vrchu až dolů plakáty: Kino, koňské dostihy, divadla, schůze a tance. Byly to sirén , které se svíjely na nárožích a zpívaly.

Básníkovi bylo hrozně zima a cítil, že zapomněl všecky své básně. Když zdvihl si límec a zahodil zápisník s koženými deskami, poznal ke své radosti, že je obyčejný člověk. Obyčejný člověk má jen jedinou touhu: zachránit život. Nemeškal a napsal:

VYHLÁŠKA.

V tomto městě byla zavražděna žena Zjistilo se, že byla oloupena o srdce, oči a ústa Její mrtvola byla roznesena do všech domů na celém světě. Pachatel musí býti potrestán.

Živí všech zemí spojte se!

Člověk.

Vyhlášku přibil na nároží třemi slzami: lásky, nenávisti a naděje.

Živí se sbíhají. Bílá oblaka, stromy a lidé. Celé náměstí je jediný hlas. Nebe a zem jsou dvě oči, které čtou.

A v té chvíli jsem se, má milá, do tebe zamiloval!

Řeč tvoje budiž: ano, ano, ne, ne!

UNIVERSITNÍ KNIHOVNA

Zorganisovali jsme se na základě nedostatku uhlí, svítiva, bytu, knih a blížících se státnic.

Ustaraní mládenečkové se všech stran města přicházejí se zavřít do čtyř přemoudřelých stěn. Kroky se dají prodlužovati jako guma, ale přece jednou jsi u konce. Strážník s plnovousem udává přísný směr automobilům i tobě. Je nutno pro tuto chvíli vypěstiti v sobě klasickou důstojnost a odpovědně kráčeti po zaprášených schodech. Zaskleny v černých rámech, visí tu vyhlášky všech možných abstinentsko-filatelisticko-sociálních odborů vysokých škol. Myslíme, že jsou to obrazy křížové cesty mladého člověka, je nám smutno, a přece se vděčně zastavujeme, abychom si je prohlédli a přečetli. Dnes, jako včera a předevčírem. Dnes po třicáté šesté.

V šatně odkládají se jen kabáty. Nic víc se tu nemůže nechat. Kdyby byly šatny podobny zelené louce, odložili bychom tu své mládí. Podobalo by se rybníku s lodičkou. Ale takové šatny nebyly dosud vynalezeny. Nezbývá nám, než táhnouti své srdce za sebou jako ocas. Jeho bouření nahradíme mathematickým tikáním hodinek v kapse u vesty.

Nyní se otevrou dvéře a zmizíš.

Individualismus je zajisté ohavná filosofie. Znamená to ukájení se sebou samým, t. j. duševní onanii. Ale tyto stěny nedají nikomu pocítiti slast kolektiva. Nejsou nic víc než provaz, úporně tažený tichem.

Jenom bílé listy knih hulákají. Zmizel jsem i já mezi třemi sty mladých očí, které padají z velikých výšek na černá písmena. Úhel dopadu — úhel odrazu.

Krev tu koluje od podlahy a zastavuje se v hlavách. Je smíšena se špínou prken a s pachem starých knih. Naráží zevnitř na povrchy hlav.

Strop zatím pozvolna klesá. Každou minutu je o něco níže. My to vidíme a nekřičíme. Po dvouhodinném pobytu ucítíme, jak se dotýká vlasů, pokožky, hlavy. Dvě síly se střetnou. Vnitřní a zevní. Jedna závislá na druhé.

Strašlivý tlak.
Prask!

Poranění vycházejí na chodbu a léčí se půlkou cigarety nebo houskou za 50 haléřů. Když se po uzdravení vrátí z polního lazaretu, dívají se chvíli upřeně před sebe. Zjeví se jim jejich milá a skrze ni jako oknem vidí březnový svět. Ale potom vše zhasne a oči počnou znovu padati a vystupovati. Poněvadž jsou tím plně zaměstnány, nezbývá než dívati se ušima.

Slyším nebe a slunce. Nebe je modré a slunce hoří.
Zacpu si uši dlaněmi.
Vytvořil se malý prostor, který okamžitě onemocněl.
Uši neposlouchají. Jejich funkce se převrátila.
Uši křičí z horečky.
Chlapci se učí k státnici.

Státnice je úřední zjišťování a ověření předepsaných vědomostí komisí, k tomu konci zvláště stanovenou, za účelem dalšího pokračování ve studiích. K jejímu zdaru je třeba: 1. tříkorunového kolku a 2. kliky.

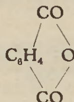
Chlapec je mladý člověk, který může snadno býti šťasten; k jeho zdaru je třeba lásky.

Stopadesát mladých těl kroutí se jako střevo ve vnitřnostech síně. Knihy s koženými deskami a razítky jsou pracně stravovány. Nabotnalé hlavy srážejí

se přetučněním. Hlava stravuje nejen knihu, ale i plíce, ruce a břicho. Nohy se dosud brání a utíkají stále do nových a nových posic. A hlavy ssají a ssají.

Pijavice nasazené tělu.

Usucapio pro herede, zřízení nanejvýše surové a povážlivé. Tel-kel. Traversa T. Herbartovská apercepce. Jošt Moravský † 1411. Deriváty tolnolu. Arteria fossae Sylvii (media cerebralis). Pilořitka.

Eucephalomalacia. Přímus farní. $\sqrt{i}$

Napětí směřuje ke stropu.
Na očích se dělají mastné skvrny jako na polívce.
A přece: musíš, musíš, musíš...
Sopka.

— — —

Ale jedna energie vyvolává druhou.

Tělo nesmí být zapomenuto. Zapomenuté tělo se mstí jako odmítnutá žena.

— — —

Dveře se otevřely.
Ventil.

— — —

Vstoupila dáma, která se svléká před našima očima.

Všichni ji vidí. Přissála se do očí všech. Vypotilo ji pětihodinné napětí milionů nervů.

Dáma se svléká; má lakové botky a prolamované punčochy.
Vystupuje na stoly a prostor jí ustupuje.
Nade všemi.
Nahatá!

Ne nahá — nahatá. Nahatá jako na obrázcích v třísetákových románech, které čtou nadržení panicové s chvějícíma se rukama. Chlipná a frivolní. Spodničky s krajkami a podvazek. Chmýří pod paždím a jeden vyčuhující prs. Namalované rty a zvedající se nohy. Perverse.

Vzduch zkysl v sražené mléko. Tvrdá písmena poletují vzduchem jako mouchy. Poučky nejspecielnějších vědomostí prohrabují se batistovou košilí. Nastal chaos, páchnoucí vyleženou postelí. Oči se ztopořují. Hlava vrhne, přeplněná a opilá. Mládí se mstí, tělo se mstí, svaly se mstí, láska se mstí.

Louky a slunce jsme zabili, maminko!
Jsme vrahové a zavraždění.
Bože, odpusť nám naše viny!

Řád universitní knihovny zlaskavěl milostí boží a vložil o $^{3}/_{4}$1 dozorci do rukou zvon, jímž radostně a nedočkavě potřepal, představiv si svou rodinu a kouř, stoupající z bramborové polévky.

Řinčivý jeho zvon vyhodil nestydatou na ulici, rozbiv při tom okno, a jeho laskavá myšlenka v okamžiku vymetla všechno sviňstvo. Sál se splaskl. Potom protáhnuv se několikrát jako tahací harmonika, ustrnul v solidních rozměrech.

Studenti stali se lidmi.

Zelení andělé snášejí jednoho po druhém šedivým schodištěm. Dole je svěřují ulici, nohám a oblakům. V andělských náručích mladí mužové pozorují, že nemyslí na nic, což je uspokojuje. Na ulicích si uvědomují, že jsou šťastni.

Jsem sám.
Slunce svítí a je krásný březnový den.

Co se stalo, je zapomenuto. Není třeba ani přemýšlet, co se stane. Toto je cesta po nábřeží a toto jsou oči, objímající vše. Bylo potřebí uvěznit deset

hodin jarního dne, abys ve dvou zbylých pochopil nádheru života.

Stařenka s nůší.
Tramway čís. 4.
Dlaždice, vyhřívající se na slunci jako kočky.
Pohlaď je očima! Předou.
Frajer s vypláznutým obličejem.
Slečinka.
Česká Filharmonie.
Žofín.

Živelná radost z konstatování fakta. Každý krok je dobré sousto. Je nutno důkladně vše prochutnat. Všechny věci procházejí srdcem. Je ticho a možno každého oslovit. Rty pískají vítěznou písničku. Knoflík se odepnul z vnitřní nutnosti. Se vším je uzavřeno přátelství.

Nábřeží se rozrostlo jako talíř. Oči jsou zvány
na všechny strany.
Ne samým slovem živ je člověk, ale i chlebem božím.
Mladý člověk jde k obědu.

ILDA
(Kosťovi)

I.

Seděli jsme v hospodě a rozmlouvali o ženách. Dlouho jsme už o nich nemluvili, rádi se považujíce za dospělé a hodné vážnějších otázek. Snad právě proto jsme se nad obyčej rozvášnili a museli každou čtvrtou větu začít šeptem, neboť na konci třetí jsme dle ohlížejících se tváří sousedů poznali, že křičíme.

„U ženy je pozoruhodné“, pravil mládenec, podobající se filosofu po výtce teoretickému, „jak nesmírně mění se v místě a čase. Muž mění se též, ale jeho změna je dle mého mínění spíše přizpůsobováním se ženě. Muž ve všech dobách má určité konstantní snahy — žena je vždy naprosto jiná. Její portrait se

nejlépe obráží v literatuře. Všimněte si na příklad typu dekadentního — ženy-běsa a porovnejte jej s dnešním typem ženy, který má do sebe mnoho hamsunovského. Jak jsou si rozdílny! Je ovšem otázka, zda básníci ženu malují, nebo tvoří. Ale byť by i sebe více tvořili, vždy musejí brát cosi ze skutečna pro své fikce. Snad ženy dovedou nejdokonaleji obrážeti v sobě svou dobu. Věčně se omlazují, věčně se mění, aby mohly lépe unikati ruce mužově, která stále stejně po nich sahá."

„V leccems má pravdu", přikyvoval chlapík, vypadající spíše na filosofa praktického. „Onehdy mi jedna holka — právě v nejroztomilejším okamžiku v náručí vzdychla a zadeklamovala:

„Jsou snad muži loupežníci?" — „To se dřív nestávalo."

„Mýlíte se", pravil třetí. „Žena je věčně táž. Každá doba však všímala si na ní jen určitých vlastností. Právě těch, kterými se chtěla opít. Nebylo ještě doby, která by ji obsáhla v celku. A nebude ani té doby, bude-li se příliš o ženě přemýšlet. Neboť nepochopíš jí v celém jejím smyslu — protože je zázrak. Právě jako všechny ostatní věci na tomto světě."

Snad k vůli těmto slovům zvedl hlavu černovlasý mládenec, který až dosud nervosně mlčel nad svou sklenicí, a začal nám bez jakéhokoliv úvodu vyprávěti tuto příhodu o ženě, která se jmenovala Ilda.

Jako voják dostal jsem se za války na Černou Horu. Ubytovali nás v Plevlje, městečku mezi horami. Bylo to v zimě a všude bylo plno sněhu. Vše tonulo v mlhavé běli, jen na ulicích byly podél domů vyšlapány úzké, špinavé chodníčky.

Byla to smutná štace. Vlhko tu bylo jako v jeskyni, lidé nás nenáviděli a báby do nás zezadu střílely. Mužů tam (mimo několik prastarých Turků) nebylo. Všichni toulali se jako komiti po okolních horách a vešli-li tajně do města, tož jen proto, aby nám způsobili nějakou neplechu.

My jsme jen čekali a čekali, sami nevědouce nač, rozpačití, mrzutí, prokřehlí. Domovina byla tak beznadějně daleko, že bylo zbytečno přemýšleti: proč jsem zde? — proč se biji? — proč nepraštím puškou a nejdu domů?

Voják je zaklet v okamžik, který právě je. Smělost komitů byla stále větší a větší. Jedenkráte, když byli našimi četníky v přestrojení poznáni a na náměstí zatýkáni, spustili náhle palbu ze svých revolverů a za podpory civilního obyvatelstva utekli.

Náš velitel považoval to za drzost, na kterou je nutno odpověděti: Dal rozkaz celé setnině, aby vydala se za město a vyčistila alespoň nejbližší okolí.

Ale dopadlo to tak — jako vždy to dopadalo, neboť nestála proti nám jen hrstka špatně vyzbrojených chlapů, ale celý zasněžený les, srázné hory a kamenné nebe. Byli jsme v jedné kotlině obklíčeni a rozprášeni dřív, než jsme mohli zjistiti, odkud nepřítel střílí.

Vedle mne vybuchl ruční granát. Jedna jeho střepina zaryla se do mé polní lopatky, která se prohnula a vmáčkla do mne dvě žebra. Omdlel jsem.

Probral jsem se z mrákot, když mnou kdosi prudce zacloumal. Uviděl jsem neurvalý, vousatý obličej a zlostné oči.

„Hybaj chlapče — k ostatním!"

Vstrčil mě do skupiny několika mých kamarádů. Zbylo nás asi dvacet a všichni jsme byli zajatí. Ostatní leželi mrtví na sněhu.

Komiti nás obklopili a vedli. Stezka byla úzká a šla stále nahoru. Šli jsme asi tři hodiny. Byl jsem velmi unaven a nejvíce pálila mě rána v boku. Vyplivoval jsem krev, jež nahrnula se mi do úst, a opíraje se o svého souseda Maďara Imre Iháza, vlekl jsem se, co mi síly stačily.

Dívá-li se malátný voják v zimě na zasněženou zem, nepozoruje, že uráží nějakou cestu. Nohy se nad ní zvedají a zanechávají marnou stopu. Voják nevěří, že jde. Myslí si, že stojí a že svět jde po něm. Země je bílá a stále stejná jako vytrvalý chodec, zatím co nohy se proměňují v bolestivé krajiny.

Konečně vyvedli nás na malou mýtinu, kolem níž

stálo několik chatrčí z osekaných stromů a ze slámy. Byl to jejich tábor. Posadili nás do kruhu a střežili dvěma nabitými puškami. Sami rozdělali opodál ohně. Zavonělo k nám pečené maso. Seděli jsme tiší na sněhu a dívali se do země. S hor a vedlejších úpatí ozývala se táhlá volání, na něž odpovídali mužové u ohně. Nebyli dosud všichni shromážděni a proto dávali znamení druhům, kteří se opozdili.

„Budeme zastřeleni?" šeptal Imre Iház. Šeptal to sklesle, ale přece jako otázku.

„Nevím", odpověděl jsem.

Dva svalnatí Srbové vstoupili mezi nás. Blýskali po nás očima, posléze prohledali nám důkladně kapsy a vzali vše, co se dalo.

Potom nám řekli, že budeme zastřeleni.

Jak jsem už pravil — díval jsem se do země. Pamatuji se, že právě mezi mýma nohama ležela suchá větévka a dva kamínky Díval jsem se na ně a věděl jsem, že zemru. A čím hlouběji se do mne vpalovalo přesvědčení, že brzo je už navěky neuvidím — tím více rostly tyto obyčejné věci do krásy. Byly svědectvím mého života — vždyť jsem je viděl a mohl jsem se jich dotknouti. Uvědomil jsem si jejich nekonečné bohatství. Zdálo se mi, že celý život jen u nich ztrávený by nestačil, abych se dopátral jejich dna. Bylo mi dvacet let a věřil jsem, že kdyby mne nezabili, ale jen uvěznili s touto halouzkou a s těmito kamínky, že bych vyžil svůj život plně a spokojeně.

Do těchto myšlenek zazvonil pojednou divný hlas. Dlouho jsem neslyšel takového.

Vzhlédl jsem a spatřil hlouček nově příchozích. Všichni byli oblečeni v černé a šedivé hadry. Jen dva mezi nimi svítili bílými trikoty. Byli to muž a žena. Žena něco hlasitě a zlostně tvrdila, zatím co muž úsečně odpovídal. Dle chování ostatních komitů poznal jsem, že bílý muž je jejich vůdcem.

Přistoupil k nám a zběžně na nás pohlédl. Náš kruh se zhroutil do sebe. Všichni mlčeli, jen starý Turek, sedící po mém druhém boku, zanaříkal. Křičel něco o svých šesti dětech, ženě a stáří. Křičel nesrozumitelně, vzlykaje do toho a utíraje si s obličeje

špinavé slzy. Ku podivu, v žádném se neprobudil soucit. Bylo to spíše odporné.

Bílý muž obrátil se ke komitům. Řekl jim něco a my jsme poznali, že naše smrt je zpečetěna.

Zatím co si komiti chystali pušky — přistoupila k nám žena. Prohlížela nás jednoho po druhém. Šla po našem kruhu očima a kruhem probíhalo elektrické chvění. Styděli jsme se trochu, ale přece jsme všichni si mysleli: Žena na bojišti je řídká jako anděl. Snad i její objevení bude spojeno s nějakým dobrým zázrakem.

Náhle jsem ucítil, jak její zrak zapial se na mne. Uviděl jsem černé oči. Dívala se na mě dlouho a pozorně. A její oči nabíjely se stále větší a větší silou.

Pohnula se. Udělala tři rozpačité kroky, ale potom, jakoby vlečena silou svých očí, prošla naším kruhem a stanula přede mnou. Vzala mě za ruku a vyvedla ze středu mrtvých. Bylo to mysterium.

Náčelník zasakroval. Sevřel ruce do pěstí. Překousl v zubech jakési slovo. Neřekl nic.

Bílá paní držela mě za ruku. Galvanický proud z jejího těla přecházel na mě. Nedívala se mi už do očí, hleděla, jak komiti strhují s mých kamarádů šaty a staví je do řady. Soustředěně pozorovala, jak někteří chvějí se zimou, jiní strachem. Turek bil hlavou o zem a rozpínal ruce. Hltala očima jejich špinavá, žlutá těla, kosmaté lebky a ponížená pohlaví. Při tom mě držela za ruku.

Imre Iház podíval se na mě vyčítavě. Stál mezi ostatními — právě mezi těmi, mezi nimiž jsem před chvílí stál též. Nesnesl jsem jeho pohledu a sklopil jsem hlavu.

Velitel povelel a muži vystřelili.

Bílá paní se při výstřelu vzepiala jako bujný kůň a její chřípí se zachvělo. Vypíjejíc tuto podívanou, tiskla mi ruku. Až to bolelo.

Potom — když všichni už leželi nehnutě na zemi jako odstavené dřevěné necky — podívala se zase na mě. Její hrdý pohled zvláčněl a oblehl mě se všech stran teplem, soucitem a něhou.

Stal jsem se komitem. Bílá paní promluvila důrazně

s mužem. Zprvu cosi namítal a hleděl úkosem na mě. Potom zpozorovav, že též celá družina pohlíží na něho, přemohl v sobě nelibost a přistoupil ke mně.

„Kdo jsi?"

„Čech."

„A odkud?"

„Z Prahy."

Nechtěl mi zprvu věřit. Chtěl, abych mu jmenoval některé pražské ulice. Znal ji asi — protože mi sám kladl otázky. Posléze zjihl a pravil:

„Ty's brat a já brat. Zůstaň tedy s námi, když již tě má žena zachránila. Ale opovaž se utéci. Odnesl bys to ty a ještě někdo."

Podíval se ostře na ženu, ale ta ho neposlouchala, ježto dívala se na mě.

Podali jsme si ruce.

Vzali mě mezi sebe. Obvázali mi ránu a uložili na zem v polorozbité salaši. Podestlali mi houně a ovčí kůže. Dali mi nový kabát. Nasytili mě a napojili.

Jednali se mnou téměř laskavě; přece však jsem cítil, že mi nevěří. Dělali vše jaksi z přinucení. Bílá paní stála nad nimi a vše bedlivě sledovala. Poptala se i na mé zranění a upravila mi houně pod hlavou. Potom žertem mnou zatřásla, ujišťujíc mě, že z rány nic nebude. Konečně odešla.

Sotva jsem zavřel oči — usnul jsem. Vše na pár hodin zmizelo a já spal k smrti znaven, nepokoušeje se nikterak rozřešiti, proč jsem měl být zabit a proč jsem byl zachráněn.

Když jsem se probudil, seděla žena vedle mne. Hleděla zase na mě svýma silnýma očima. Pocítil jsem strach. Byl jsem slabý a věděl jsem, že můj život závisí jedině na ní. To muži postačí, aby se strachoval.

„Jak je ti?"

Nemohl jsem hned odpověděti, maje ústa plná ssedlé krve. Vyplivoval jsem ji a kýval hlavou.

Chytila mě za ruku.

„Bolí to?"

„Ne."

„Přinesu ti mléko."

Odběhla a vrátila se s krajáčem. Čišela z ní zima

a svěžest. Podávala mi nádobu až k ústům. Potom se dívala, jak piji.

Její oči při tom zlaskavěly. Tvrdá vášnivost, která v nich sídlívala, ustoupila náhle čemusi mateřskému. Dávala mi pít, jako by podávala prs slaboučkému nemluvněti. To vše trvalo ale jen okamžik. Když jsem dopil, tázala se mne obvyklým hlasem:

„Chceš ještě něco?“

„Ne.“

Dle barvy jejího hlasu jsem soudil, že je navyklá rozkazovat. Sedla vedle mne a počala si potichu pískat.

Díval jsem se na ni. Teprve teď mohl jsem tak klidně učiniti, neboť odvrátila ode mne svůj upřený pohled, který vždy způsobil, že jsem se stal na výsost rozpačitým, neklidným a takřka nevidoucím.

Měla pravidelný, jasný obličej a havraní vlas. Bylo v ní mnoho bojovného a přísného. Připomínala mi obraz Amazonky, který jsem viděl jako chlapec v kterési otcově knize. Nebyla z rodu oněch žen, které dovedou roztomile štěbetat u čísky čaje, nebo se démonicky natírat v boxech vináren. Byla to žena, která své ženství nemusila násobiti lžemi; byla též postavena do života příliš skutečného, který by nesnesl všech těch našminkovaných rafinovaností, kterými se rády zdobí ženy velkoměst. Měla sílu muže — ale byla nebezpečnější než muž, který se svou silou nakládá dle logického zákona, takže její účinky si můžeme předem vypočítati. Síla ženina je řízena citem, který je mimo zákon, a proto jsou její účinky pro nás nevyzpytatelné. Silný muž může udělati jen to a to. Silná žena všechno. Mohla mě uškrtiti, obejmouti, nebo na mě zapomenouti.

Měla lehce orlí nos a dravá ústa. Výraz její tváře však byl svrchovaně upřímný. Neučila se přetvářce — nepotřebovala jí. Mohla vždy přímo udělati to — co chtěla.

Díval jsem se na ni dlouho a pozorně. Konečně otočila ke mně hlavu.

„Kdo jste?“ ptal jsem se tiše.

Usmála se.

„Žena."
„Jak sem přicházíte?"
Přisedla blíž.
„Přišla jsem se svým mužem."
„Náčelník je vaším mužem?"
Těžce přikývla.
Potom ale — jako by jí nedalo — rozhovořila se.
„Když mi bylo dvacet let, vdala jsem se za důstojníka, abych mohla utéci ze škol, které mě nebavily. Musel mě vzít s sebou i sem. V Bělehradě vše bylo odporné a nudné. Nemohla jsem to snésti. Musila jsem nějak odtamtud. Věděla jsem, že by se bylo stalo se mnou ještě něco horšího, kdybych se nebyla vdala. Myslela jsem si, že bude krásné běhat po horách, střílet, vařit a sešívat šaty. A rozkazovat."
„Vám se tu líbí?"
Zneklidněla. Neodpověděla mi hned. Potom řekla pomalu, jako by rozvažovala nad každou slabikou:
„Nevím."
Zdálo se, že ji mučí nějaká myšlenka. Ještě jí cosi chybělo, ale nechtěla mi to říci. Snad ani nevěděla, jak to říci.
„Jak se jmenujete", ptal jsem se nesměle, abych ji přivedl na jiné myšlenky.
„Ilda."
„Il-da?"
Náhle se rozesmála a rozpřáhla ruce.
„Jaký jsi slaboučký! Chlapeček! — Že ti není víc než osmnáct?"
Zastyděl jsem se — ale bylo mi i dobře.
„Byl jsi mezi samými starci. Mléko ti teklo ještě po bradě a oni všichni byli vousatí a sešlí. Svítil jsi mezi nimi jako svíčka. Neplakal jsi?
Neodpověděl jsem.
Přiblížila své oči ještě blíže a ptala se polo výsměšně.
„Neplakal jsi? — Neplakal jsi?"
Zesmutněl jsem.
„Proč jste mě zachránila?"
V očích se jí zablesklo. Nahnula se ke mně, až se dotkla svým vlasem mých tváří.

Náhle přibila mne polibkem k zemi.

Skoro jsem zaúpěl. Mé tělo sebou zalomcovalo, až rána prudce zabolela. Zavřel jsem oči. Nechtěl jsem vidět její tvář. Myslel jsem, že krutě žertuje s mou ponížeností a bezmocností. Bál jsem se, abych neviděl ji celou podobnou jízlivému výsměchu.

Zaslechl jsem jenom:

„Neplakal jsi."

Teď už to nebyla otázka. Hlas byl vážný; jako ruka generálova, která připíná vyznamenání.

Otevřel jsem oči.

Spatřil jsem její velké, rozhoupané oči, podobající se dvěma zvonům, bijícím na poplach, zatím co její tělo jako hořící stavení sesouvalo se na mě a svíralo mě rozžhavenýma rukama.

Dveře zavrzly. Ilda sebou trhla a odtáhla ruce.

Vešel její muž.

„Ildo!"

Zachvěla se. Zlostně a podrážděně. Potom se na něj pronikavě podívala.

Muž chvíli přemýšlel; — hledal, co by jí řekl. Jeho obrví křečovitě sevřené rozvíralo se jako luk, tažený úpornou silou. Přemohl se a řekl klidně:

„Ildo — hledal jsem tě."

„Proč?"

Na chvíli zaváhal. Potom řekl nejistě:

„Nešla bys se mnou?"

„Kam?"

„Jako vždy. — Na obchůzku."

Přikročil až k nám a stanul u mé hlavy. Dveře nechal otevřeny.

„Zavři!" nevrle křikla Ilda. „Venku je zima a táhne. Je zde nemocný."

Muž se ani nepohnul. Jeho tvář zuzlovatěla. Bylo ticho — jen jeho nezodpověděná otázka visela ve vzduchu. Ilda si hrála s prázdným krajáčem.

Konečně se muž sehnul a položil mi ruku na hlavu. Ilda se rychle na něj podívala a nervosně zabubnovala prsty na dno nádoby. Ale muž přejel mé vlasy dlaní a nechal ji ležeti na krku. Cítil jsem prsty, mozoly a zápěstí.

„Jak se ti vede, chlapečku?“ zachroptěl svíraje moji hlavu a toče ji víc a více na stranu.

Nemohl jsem se pohnouti. Jeho svaly byly železné a já byl nemocen. Kdybych byl i zdráv — byl by přece silnější, neboť nenáviděl mě více, než já jej.

Ilda náhle chopila ho za ruku.

„Co mu děláš?“ zasykla.

Ale on jako by neslyšel.

Ilda se mu pověsila na ruku a rozesmála se. Pronikavě a neupřímně.

„Žárlíš?“

Muž mě v okamžiku pustil. Nervosně zapial si límec u krku. Přistoupil ke dveřím. Na prahu se ještě ohlédl.

„V poledne přijdeš za mnou!“

Ilda neodpověděla. Dveře bouchly, až se chata zatřásla. Ilda podívala se na mě a usmála se zbledlými rty.

Tak jsme se na sebe dívali a přemýšleli, kdo bude z nás ten první, který bude muset zemříti. —

II.

Ležel jsem ještě tři dny. Čtvrtého jsem vstal, ač rána ještě nebyla zahojena. Nesměl jsem se přemáhati; byl bych jinak hned začal krváceti z úst. Přece však jsem už chodil trochu po táboře, trochu po lese, soudě, že bude pro mě jistější stát na vlastních nohách a vidět i to, co se odehrává za stěnami mého baráku.

Ilda byla většinu dne se mnou. Měl jsem z toho strach. Bál jsem se, že nás její muž zabije. Bylo mu viděti na očích, že o nás ví. Ale přece se zdržoval. Bojoval se svou žárlivostí a hrdostí. Styděl se žárlit na mě. Byl jsem chlapec a on muž. Scházely mu též určité důkazy. Věděl jen, že trávíme celý den spolu. Ale neptal se ani Ildy, ani mne na nic. Bylo by to pod jeho čest. Jen se tím o samotě trápil, svíjeje se jako raněné zvíře a snaže se osedlati a zkrotiti i svoji bolest, která nedala se zauzditi a vlekla ho proti jeho vůli jako splašený kůň.

Leckdy se na tolik přemohl, že se se mnou zastavil

a promluvil několik vět Dělal to hlavně k vůli tomu, abych já se neopovážil myslet, že mě snad nenávidí. Rozmluva ale brzy uvázla a on odcházel nepříjemně se usmívaje.

Mnohdy jsem si myslel, že právě jeho hrdá žárlivost bezpečně mi zaručuje život. Kdyby si mě nebyla jeho žena oblíbila, mohl mě každého dne klidně dát jako zajatce odstřelit. Teď tak učiniti nemohl. Všichni by věděli, že mstí na mně svoji žárlivost. Kdybych byl býval starší a silnější, byl by mě vyzval na souboj a zabil. Ale že jsem byl churavý mládenec — nemohl tak učiniti.

Přes to jsem cítil, že jednou jeho vášeň přece vybuchne. Člověk si zvykne na vojně na všechny možné výbuchy; zvykl jsem i na tento a začal s ním počítati jako s nutností.

Zatím Ilda mě k sobě více a více připoutávala. Brala mě s sebou na hory. Chodili jsme sami dva — ona napřed a já za ní. Stále jsem měl před očima její krásné, pevně modelované boky a nohy.

Vlekla mě dolinami a stržemi — až jsem se na smrt znavil. Potom mě brala kolem krku a táhla mě sněhem, mazlíc se se mnou krátkými, vtíravými pohyby paží.

Nikdy se mne neptala, kdo jsem. Ani jméno nechtěla znát. Též o sobě mluvila málo. Z jejích úryvků vyrozuměl jsem toto.

Pocházela z dosti zámožné rolnické rodiny, usazené poblíže Bělehradu. Dali ji tam do gymnasia a chtěli z ní mít lékařku. Nudně protloukala se střední školou, ale na universitu jít nechtěla. Dvakrát utekla domů — dvakrát ji vrátili. Chtěla raději běhat s ručnicí po lesích, vařit na polním ohni, volati s večera do strání pro paterou ozvěnu. Společnost v Bělehradě ji otravovala. Připadala si zbytečnou všude, kde se vše jí už předem vzdávalo.

Nastala světová válka. Brala ji jako východisko ze situace. Usmyslila si, vdát se za důstojníka a jít s ním do pole. Veřejnou dobročinnost sester Červeného kříže nenáviděla jako každý voják. Chtěla do ostrého života, mezi chlapy, skály, krev a rány. Odloudila

za tím účelem své přítelkyni snoubence a učinila, že si ji vzal. Odešla s ním na frontu a když byl přidělen k organisování komitů, tedy i tam.

Říkala mi, že ho nemiluje. Ptal jsem se jí, milovala-li ho kdy? Řekla mi: nevím — a věřil jsem tomu. Byla z rodu vojáka a o těch jsem už pravil, že jsou zakleti v okamžik, který právě je.

Kdo by ji neviděl, myslel by, že snad jednala ze známé ženské romantiky Mohu vsadit na to krk, že nic jí nebylo nad to vzdálenějšího. Byla prostá a konkrétní až do krajnosti. Pochyboval bych, že vůbec kdy snila. Mluvila přesně a věcně; jen její otázky byly vždy trochu divné. Nikdy však se nedalo souditi předem, co hodlá činiti.

Vše u ní vyplývalo z jakéhosi vnitřního přeplnění. Byla nabita vnitřní silou, která ji hnala. Zdálo se mi, že všechno, co je v ženství statečného, dravého a krutého, soustředilo se na ni. Jediné záludnosti postrádala. Ale to jen proto, že byla silná.

Mnozí z vás budou ji pokládati za zvrhlou. Pravda, že usmívala se, když vraždili nahé muže. Nestalo se to však v saloně, ale na vojně a tam smrt je prostší, nežli zde kousek cukru. V spořádaných a pokojných společnostech je předepsáno, kdy je možno se smát a kdy nikoli: a to je zvrhlost a dekadence. Ona se smála, protože se chtěla smát. Konečně, kdo ví, *čemu* se smála? Když se žena dívá vám do obličeje a usmívá se blizoučko do vašich očí, zda jste si kdy jisti, *čemu se směje?* Ó, co byste dali za to, kdybyste mohli se vloupati do jejích očí a nalézti v nich pravou příčinu smíchu! Ó, co byste dali za to, kdybyste mohli sami sebe viděti, neboť v těch okamžicích se vám zdá, že se pod jejíma očima proměňujete v cosi malicherného, směšného, ubohého — vaše pěsti vám nabíhají a vy nebijete jimi do stolu nebo do očí jediné proto, že by to bylo ještě ubožejší, malichernější a směšnější.

Neboť lidé chtějí se sebe zmocniti. A nejvíce v lásce. Tím také svrchovaně trpí. Poznávají, že člověk je v jádru svobodný; byť bychom jak pevně drželi jeho srdce, nikdy tomu nevěříme.

To je přirozený běh života. Vnikáme-li příliš do

něčeho, přilneme-li příliš citově k něčemu, zda nestává se to právě tím pro nás záhadnější? *Každá věc je tajemnějši pro poznáni, které jsme na ni učinili.* Poměr mezi mužem a ženou bude prostý a jasný, až těžiště své lásky a činů přesunou ze svých srdcí na jiné pole, t. j. až láska nebude cílem, ale jedním z prostředků života.

Ostatně Ilda měla i to, co jmenujeme dobrými vlastnostmi. Poznáte později, jak dovedla se obětovati. Obětavost je základním rysem ženské povahy. Je ale zcela jiná než u muže, který se obětuje, dobře věda proč, a jeho oběť je vždy výsledek bojů mezi ním a mravním smyslem oběti. Žena se obětuje pro radost z oběti. Cílem pro ni je oběť sama, ne to, co jí vykupuje; neobětuje se jako muž, aby něčeho dosáhla, ale aby se obětovala.

— Páté noci vůdce odešel do hor s několika lidmi. Než odešel, mluvil s Ildou. Co jí říkal, zůstalo mi podnes tajemstvím. Výsledek však byl, že on odešel a ona zůstala doma.

Ležel jsem sám na zemi svého baráku, když Ilda ke mně přišla. Svítil jsem malou svíčkou, která házela černá křídla na dřevěné stěny tak, že se jizba podobala ptáku raněnému v letu.

Stanula na prahu, zavřela dveře a pravila:

„Ivane!“

Naplnila jizbu nejdříve tímto slovem. Potom jala se svlékati. Zcela prostě, beze studu a zdráhání. Bílý sweater s ní sklouzl jako lupen s květu, když přijde vítr. Nezhasila ani svíčky. Chtěla milovat i očima a tak, jak oči vidí. Rozpustila si jen vlasy a beze slova přilehla ke mně.

Vzpomenu-li si dnes na všechny ty horké hodiny, co jsme si dávali, je mi úzko, jako by se mi chtělo srdce zastavit. A proč? Protože to bylo a už nikdy být nemůže. Pro svoji nenávratnost vyrostlo to v mých myšlenkách do strašlivé krásy.

Její ruce mě obléhaly jako plameny. Horečka vstupovala mi do hlavy a dravost do rukou. Bloudil jsem po jejím těle konečky prstů a tělo ustupovalo, prohýbajíc se a přissávajíc k mým pažím.

Vím, že tenkráte cítíval jsem bolest. Dnešní můj smutek tryská z marnosti, tenkráte mě bolelo *naplnění*. Vše jsem obsahoval v tom okamžiku: ženu, svět, hvězdy a záhady. Ale zase jsem jim nerozuměl, neboť jsem ztratil smysly.

Posléze jsem poznával, že z úst řine se mi krev a stéká jí na hrdlo. Nezahojená rána se otvírala.

Ilda to cítila a vzpínala se pode mnou, nutíc mne, abych si ji bral stále víc a více, jako by bylo jejím osudem, bráti ode mne nejenom lásku, ale i krev.

Tak po mnoho nocí podobala se naše chata ptáku ohniváku. Za svítání ode mne odcházívala. Zůstával jsem sám v těžkém spánku. A mezi těmi příznačnými hodinami plula výhrůžná hlava muže, který mlčel.

Ilda ztrácela všechnu opatrnost. Ne z jistoty, že se jí nic nestane, ale protože jí to asi bylo už jedno. Brávala mě výhradně s sebou. Bez ostychu volávala i před velitelem:

„Ivane, pojď již!"

Já za ní šel po neschůdných stezkách hor, dívaje se na podpatky jejích vysokých bot, přemýšleje, jak se to všechno mohlo stát, a nenacházeje v hlavě nic než mlhavý zmatek.

Budete se mne ptáti, zda jsem ji miloval. Moje odpověď je značně znesnadněna tím, že nemohl jsem dělati nic jiného. Musel jsem si ji každé noci brát, až do úpadu; proto jsem tenkráte nevěděl, miluji-li ji, či ne. Cítili jsme, že vše, co se mezi námi děje, je struna napiatá do krajnosti. Čekali jsme, až praskne.

Přemýšlel jsem spíše o tom, zda ona miluje mne.

Kdybyste znali výraz její tváře, kdy já, zkřiven rozkoší a bolestí, kropil jsem ji vlastní krví! Věděla, že trpím, snad trpěla též, ale potřebovala moji bolest. Tiskla mě k sobě tím prudčeji a při tom měla na dně svých očí nesmírný soucit nad námi oběma.

Byly také okamžiky, kdy se mnou jednala zcela mateřsky. Byla tichá a cudná. Zachránila mě proto, že jsem vypadal jako dítě mezi ostatními vojáky?

Co chodila ke mně, nespala ani jedenkrát se svým mužem. Svůj odpor vůči němu stavěla zřejmě na odiv. Komiti pohlíželi zaraženě na ni a zlostně na mě.

Čekali na povel vůdcův. Ten se jen mračil, ale neříkal nic.

„Nebojíš se, že tě tvůj muž zabije?" ptával jsem se jí.

Smála se.

„Mě — a zabít? Proč?"

„Že jsi celý den se mnou."

„Proč bych s tebou neměla být, když chci."

Neodpověděl jsem.

„A což — jestli zabije mne?" ptal jsem se po chvíli.

„Tebe?" řekla tiše. Potom se zamlčela a na čele jí vystoupily tři vrásky.

„Bojíš se?" zašeptala konečně.

„Nebojím", řekl jsem neupřímně.

Podívala se na mě a vzkypěla.

„Nebýti mne, byl bys už dávno mrtev!"

„Zachránila's mě proto, abys mě sama zabila?"

Zarazila se.

„A ty mne nemiluješ?"

Mlčel jsem.

Tu mě náhle sevřela do náruče a jako by se obávala mé odpovědi, rychle zasykala:

„Musíš mě milovat — i já tě mám ráda."

Tenkráte jsem myslel, že nemá ráda mne, ale svoji lásku.

Znáte jistě onu bolest, že člověk, který *sám chce býti milován* se svými ranami, choutkami, zlozvyky, bědnými touhami po lásce a s nedůvěrou v ni — počne žárliti na lásku.

Myslíte, že přijde doba, kdy jasně se ukáže, jste-li právě vy, lidé, předmětem lásky? A nikoliv přeludy vlastního srdce, které by na konec dokazovaly, že člověk nedovede milovati nikoho, mimo sebe. To by bylo strašné. Člověk by byl sám, úplně sám na celém světě. Jeho láska — lichotné zdání — proměnila by se v poušť, na níž by leželo vyschlé srdce v závějích písku.

Ale vrátím se k vypravování.

III.

Byly tomu už tři neděle od té doby, co jsem byl zajat. Bílý muž to vydržel. Poslední dny přestal mi odpovídat na pozdrav a nepromluvil už ke mně ani slova.

Ilda rozkvetla. Zčervenala v tvářích a do těla jí vběhla pružná a plíživá vlna, že se podobala ptáku a hadu.

Celý den byla se mnou. I do mé chatrče vcházela zcela otevřeně. Tušil jsem, že mezi ní a jejím mužem musela být nějaká úmluva, neboť jinak by to nebyl snesl.

„Co ti říká tvůj muž, Ildo?"

„Nic."

„Proč nás už nezabil, vždyť ví, že se milujeme?"

„Nesmí."

Tázal jsem se jí proč a tu mi pověděla to, co mi poněkud vysvětlilo jeho nadlidskou zdrženlivost.

Když si ho brala, tak mu řekla: vdávám se za tebe, abych mohla odtud pryč. Ne, abych byla spoutanější, ale svobodnější. Vezmeš mě s sebou na vojnu, ale nebudeš mi překážeti. Svoluješ k tomu? — A on svolil.

Namítl jsem jí, že se prodala, aby dosáhla svobody.

„Nemohla jsem jinak", odpovídala. „Žena má jen jediné, co se po ní žádá."

„Zrušil by své slovo, kdyby chtěl nám něco udělat", skončila.

„A líto ti ho není?"

Podívala se na mě a řekla:

„Mám tě ráda."

— Posléze přišla divoká noc, kdy vichřice podlamují hlavy stromům a kdy mužovo srdce stává se silnějším, než jeho slovo. Ležel jsem zase v chatrči a čekal na Ildu. Nešla tenkráte dlouho a já už usínal v domnění, že nepřijde.

Již jsem spal, když se mne dotknula něčí ruka.

„Ivane — oblečse!"

Byla to Ilda. Stála nade mnou jako bílý stín.

Podíval jsem se na ni a hned vše pochopil.

„Chce nás zabít?"

„Jen tebe."
Rychle jsem na sebe hodil halenu. Chystal jsem se jít ke dveřím.
„Tudy nemůžeš. Dveře jsou střeženy."
„Jsme tedy v pasti", šeptal jsem.
„Vím o východě. Ukazoval mi jej kdysi můj muž."
Vzala mě za ruku a vedla po žebříku na půdu. Odstranila prkno, které zdálo se být přepevně přibito a ukázala černý otvor. Vichřice zadula nám do obličeje.
„Tudy musíš dolů. Zde je provaz. Dej pozor, abys dopadl do sněhu tiše. Potom utíkej úžlabinou dolů."
„Tento východ není střežen?"
„Ne. Vím o něm pouze já a můj muž."
„Tím spíše může být střežen, když věděl, že i ty o něm víš."
„Ne — myslí si, že ležím v jeho stanu svázaná. Ale mám dobré zuby. Překousala jsem provaz."
„Ildo — a co s tebou bude?"
„Běž — není času!"
„Zabije tě! Uteč se mnou!"
„Ne."
Podala mi ruku na rozloučenou. Políbil jsem ji. Odtrhla se ode mne a řekla tvrdě:
„Běž!"
Seskočil jsem s okna. Sníh ztlumil náraz. Setrval jsem chvíli na místě a když nic se nepohnulo, vyplížil jsem se z tábora.
V lese jsem se dal do běhu. Narážel jsem na stromy, kameny a závěje. Co chvíli jsem sklouzl po náledí. Ale běžel jsem, běžel s hlavou v horečce a říkal jsem si:

Il-da — Il-da.

Když se rozednilo, našel jsem stezku, po níž jsem se pustil. Cesta byla namáhavá a byl jsem už unaven. Po poledni narazil jsem na první rakouskou četnickou stanici.
Byli v ní čtyři vojenští četníci, kteří střežili tuto krajinu. Pověděl jsem jim, co mě potkalo. Vyzvali mě, abych u nich přespal, že zítra půjdou se mnou do Plevlje.

Ale já znal komity a bílého muže. Věděl jsem, že přijde za mnou. Vykradl jsem se večer z chatrče, sebrav jednomu četníku kožich, a ukryl jsem se opodál v lese mezi kořeny starého dubu.

Tam jsem ležel celou noc, chvěje se zimou a úzkostí. Tam se narodilo to, čemu dnes říkám: bílá paní. Poznal jsem konečně, že Ildu miluji, Ildu, která mě zachránila, mučila a milovala. Nepřemýšlel jsem už o tom, zda ona milovala mě či svoji lásku, neptal jsem se už, proč bývala mnohdy krutá. Poznal jsem, že tyto mučivé otázky jsou údělem těch, kteří nedosti milují. Miluji Ildu — nemám už Ildu. To byla všechna moudrost, kterou jsem se zalykal.

K ránu břeskly u četnické stanice výstřely. Mé tušení mě nezklamalo. Bílý muž si pro mě šel. Přitisk' jsem se k zemi a naslouchal táhlým ozvěnám ran.

Když utichly, spustil jsem se dolů do údolí. Po tříhodinné cestě narazil jsem na naše přední hlídky. Ty mě donesly do Plevlje. Byl jsem vyčerpán v tom okamžiku, kdy jsem se cítil zachráněným.

Ležel jsem v nemocnici.

Dlouhý sál se špinavými lůžky. Tři sestřičky stále se o něco hašteřící. Zápach karbolky, potu a špatných obědů.

Díval jsem se do stropu, který se otvíral jako nebesa. Byl jsem unaven a potřeboval jsem klid. Proto se mi zjevovali na stropě andělé, kteří zpívali:

„Pokoj lidem dobré vůle!..."

Sotva dozpívali, proměnili se v Ildu a říkali:

„Plakal jsi, chlapečku?"

Zachvacoval mě nervosní pláč, který se střídal s horečným spánkem. V něm prožíval jsem nesčíslněkrát Ildina objetí. I jimi potloukal se bílý muž s výstražnýma očima. Třetího dne jsem se natolik zotavil, že jsem sedl na postel a pojedl trochu bramborové kaše. Toho dne přišel právě nový transport raněných. Většinou lehce. Usadili se v naší jizbě a naplnili ji nezvyklým šumem.

Večer, když v koutě — kde dva saniťáci hráli nekonečné partie šachu — mrkala petrolejová lampička — zaslechl jsem tento rozhovor. Vousatý domobranec

se zavázanou rukou vykládal svému sousedu, který pro ránu v zádech byl odsouzen ležeti na břiše:

„— ...jo — když jsme chytali ty komity — tak jsme ti přišli na ňákou pláňku a na tý stál barák z prken. Já ti 'du do toho baráku, vidím, že se tam cosi svítí — kouknu blíž — a kruci! — na zemi ženská, hubu otevřenou a v hlavě díru jako ve vratech. Někdo ji bouch zrovna u ucha z revolveru. Ale musela bejt sakra hezká. A nóbl. Měla na sobě fajnovej áncug, že jsem jí ho hned stáh' a schoval do baťochu. Ale to mně pořád vrtá v hlavě — co ta ženská tam měla co dělat."

„Je to élend s těma ženskejma", přizvukoval druhý, ležící na břiše.

Natáhl jsem se na lůžku a přivřel oči; chtěl jsem zavolat, ale nemohl jsem. Cítil jsem, jak oči mi vytékají a řinou se mi po tvářích. Bylo kolem mne ticho jako na opuštěné hvězdě. —

— Potom jsem se uzdravil, šel zase do pole, bojoval na mnoha frontách a konečně vrátil se domů.

Mám nervy v nepořádku. Je mi stále, jako bych čekal. Někdy potkávám bílou paní. Mráz mě přeskočí, uvidím-li na ulici před sebou ženu v bílém šatě, s tváří vroubenou černým vlasem.

Je to Ilda, myslím si. Potom si ale vzpomenu na ránu ve spánku a na lampu v nemocničním sále. A jdu dál.

Nechci myslet na to, jak jsme se milovali. Někdy v noci se mi vše představí jako ve skutečnosti. Proti mé vůli. Obyčejně jako předzvěst záchvatu.

Nechci vzpomínat na Ildu, protože je mrtvá. Nechci ji milovat, protože jí nemám. Vím, že je slabošské a špatné milovat mrtvé a trpím tím, že se z toho nemohu vyprostiti.

Muž, který skutečně miluje, může býti své milé nevěren v její prospěch. Všechny ženy, kterých se jen dotýká, přesvědčují ho o výbornosti té, jíž miluje. Příměr násobí jeho lásku a on vrací se ke své milé, aby ji nejen více miloval, ale aby si jí i vážil.

Objímám a líbám se s mnoha ženami. Jejich slabé náruče jen mi pronikavě vždy připomenou, co byla

Ilda a jaké bylo její statečné objetí. Ale nemohu se k ní vracet, nemohu ji líbat; — mohu jí jen trpět.

Kdosi říkal, že žena je zázrak — kdosi, že vše na světě je zázrak. Myslím si, že zázrak netvoří bůh, ale lidské srdce. Vše, co milujeme, stává se zázrakem. A proto je to pro nás nejvíce žena.

Skončil. Potom probrav se z napiaté ztrnulosti, zastyděl se, že příliš mluvil. Rozpačitě zakašlal a sklonil se jako dříve nad svou sklenici.

Bylo chvíli ticho. Posléze všichni usoudili, že bude dobře je zapít.

STAŘEC

Bydlel v posledním domku za dědinou zrovna u lesa. Dědina byla vsazena do temene hory, která se příkře zvedala z nepřehledné roviny; proto stařec viděl ze svých oken široko daleko. Lidé mu říkali „starý Sova" a neradi se s ním stýkali, protože byl mrzout.

Osada sama byla malá a tichá. Řekl bys, že leží pod vodou. Přes den jen několik babiček s nůšemi chvojí na zádech proplulo návsí jako smutné ryby. Večer vše zmrtvělo; jen staré kaštany vrzaly černými haluzemi.

Stalo-li se co ve světě, přicházely zprávy o tom všem jako pohádkové ozvěny. Každá událost rostla ústním podáním do báječných rozměrů. Lidé si je rádi vykládali; natolik byli však moudří, že žádné nevěřili.

Sova byl vysoký, kostnatý, člověk s holou lebkou a bílými vousy. Opíraje se o svoji sukovici, vláčel své tělo za sebou jako těžkou košatinu. Bloudil kolem domů, ale nejčastěji kolem lesa.

Jinak žil docela sám. Nestáli-li lidé o něj, stál on o ně ještě méně. V dědině žil asi třicet let a přistěhoval se do ní už jako starý člověk. Proč to udělal,

nevěděl určitě nikdo; jen báby si povídaly, že utekl se sem z města pro nějaké neštěstí. Neštěstí vysvětloval si každý jinak. Jedni říkali žena, druzí ztráta peněz a někteří dokonce pošeptmu soudili, že kriminál.

Jeho pestrá minulost však lety vypelichala a postupně stal se obyčejnou náležitostí osady. Zrovna jako tři lávky na návsi nebo kříž za kostelem.

Nejraději sedával za večera u okna jizby. Před oknem byla zahrádka, za ní travnatá rovinka, která se přelamovala v srázný svah. Proto mohl dobře přehlédnouti celý obzor s nesčíslnými dědinami, kostely, silnicemi a polními lány. V pozadí mezi zakouřenými horami zjevovalo se město, které se za večerů rozsvěcovalo do tisíce světel. V zimě, když noci byly zvláště tmavé, dohazovalo záři elektrických lamp až do jeho oken a pronikalo jimi jako mdlý přísvit na červotočivý nábytek.

Tenkráte Sova díval se do kraje a jeho oči, které starobou byly ku podivu málo dotčeny, nabývaly zvlášť urputného lesku. Podobal se starému loveckému psu, který slyší volání psovodů a ječení loveckých trubek, ale nemůže se pohnouti s místa. Seděl na nízké židli nebo chodil se založenýma rukama potmě kolem stolu, opíraje se o jeho tabuli.

V tmách před ním hřměla nádraží a sirény, blýskaly se kavárny, věznice, kostely a bordely. K nikomu v dědině nedoléhaly jejich hlasy mimo něho. Jen do jeho jizby prolamoval se neurvalý hlas rovin, v nichž lidé se rvali o život. Statisíce zájmů se křížilo a přeřezávalo a zde — daleko ode všeho — rostlo poznání, že cílem lidského života není vítězství, ale boj. Stařec naslouchal — naslouchal — aby mu neuniklo ani oddychování lokomotiv, které kdesi v daleku propalovaly se nocí.

Byl nesmírně stár. Sám už nevěděl, kolik má roků. Celé tělo mu přestalo sloužit mimo oči a ještě jeden tvrdošíjný smysl: *žít*. Seděl-li a díval-li se za dlouhých večerů na rozmetané ohniště světel pod sebou, lomcovala jím strašlivá touha. Chtěl se zmocniti znovu a zase toho světa, slyšel jeho volání, kterým ho

lákal: Pojď! Pojď! Představoval si město podobné těstu na chléb, které by mohl hnísti do nebývalých forem. Jeho hlavou vířily tisíce plánů, které ukul ve svém opuštění.

Cítil sílu vojevůdce, který by dobyl celý svět v jediné bitvě pro nejspravedlnější království. Přicházel na finanční plány, kterými by znásilnil svět do úplného otroctví. V srdci mu hárala vášeň, kterou by spoutal všechny ženy do bláznivého harému. Věděl, čím zapálit zástupy, které by vedl revolučními ulicemi.

Potom se ale díval na své ruce a musil uviděti, že jsou scvrklé a bez krve, zpozoroval své nohy a trnul nad jejich nemohoucností, zkoumal svoji sílu a zjistil, že tak tak vystačí, aby na sobě unesla ztrouchnivělé haluze jeho rukou a nohou.

Život, do nějž srší člověk svoji sílu, zjevoval se mu jako sen. Byl to strašlivý sen a musil s ním bojovati na život a na smrt. Věděl, že sny musí se zabít a věděl též, že zabíjejí se jedině tím, že se ztělesní.

Ale byl stařec. Byla-li jeho vůle věčně železná a cítila-li přitahování magnetických obzorů, bylo jeho tělo hadrem, který vlál podél ztrouchnivělých kostí. Musil uznati, že rovina je silnější než on. Že by nedošel do města, že by klesl hned za dědinou, jakmile by se mu zavěsila do ramen svými poli, lesy a městy.

Přece však nepřipouštěl toho závěru. Bál se jej zrovna tak, jako se ulekl tenkráte města, když v něm poznal, že už není muž, ale stařec, kterého by ulice přemohly. Uprchl tehdy z něho co nejrychleji. Zahalil se do ticha opuštěné osady, sám dobře nevěda, prchl-li před městem, před strachem, či před bojem.

Kdysi byl mlád. Měl pět synů, kteří všickni zahynuli. Jeden jako inženýr v dolech, druhý jako cestovatel na Sahaře, třetí jako voják ve válce, čtvrtý syfilidou, pátý vystavil si fabriku a byl zabit při stávce dělníky. Poslední měl syna, který po otcově smrti stal se nosičem v hamburském přístavě. Tento byl jediným živoucím pojítkem děda a světa. Vnuk mu posílal každý měsíc peníze a na Nový rok psaní.

Stařec jeho dopisy rychle přečetl a odložil. Neměl

je rád na očích; vzbuzovaly v něm závist. Uviděl přístavy s loďmi, černochy, Angličany a ohromné bedny, plné citronů, tkanin, bavlny a kávy. Spatřil moře spoutané stříbrnými řetězy, které vrývaly do vln transatlantické parníky. Konečně uviděl sebe v utopené jizbě s pendlovkami, které co chvíli cvakaly zuby, jako by jim bylo zima.

Škrcen neúprosnou skutečností padal k zemi a křičel zoufale do čtyř stěn.

„Pomoc! Chci žít! Chci žít!“

Nikdo nepřicházel, nikdo ho neslyšel. Sám musil si setříti studený pot s čela, sám musil se uklidniti.

Vybíhal z domku a belhal se lesem. V zimě, v létě potkávali ho vesničané v stejných šatech, ve vysokých botách a se sukovicí, podobného podle vzezření cestovateli, který hodlá proniknouti nejobtížnější krajinou, a podle chůze mrzáku.

Zatím rovina jiskřila se v záplavě světel, dědiny spaly u silnice jako těhotné ženy a města vybuchovala revolucemi jako zapálené prachárny.

Tu se přihodilo, že znenadání zaklepal listonoš na dveře Sovova baráku. Nebylo to ani k prvnímu, ani kolem Nového roku. Stařec divně kroutil hlavou, jda po chodbě otvírat.

Listonoš mu odevzdal telegram.

Stařec jej dlouho přendával z ruky do ruky. Bílý papírek rostl a vyplnil brzy celou jizbu. Sovovi se třásly ruce a zdálo se mu, že telegram je každým okamžikem těžší a těžší.

Otevřel jej s napětím všech sil a četl:

„Váš vnuk Frant. Sova byl zastřelen pro účast na vzpouře dělníků.

Polic. řed. v Hamburku.“

Stařec přečetl a zamyslil se.

„Měl dvaadvacet let“, říkal si, „— a umřel. Při vzpouře dělníků.“

Podíval se z okna.

Uviděl pod sebou rovinu světa jako rozbouřené moře. Slyšel hlasy polnic, kladiv, zvonů. Spatřil

fabriky s čouhajícími komíny, dělníky ve sklepeních, strážníky na ulicích a zbabělce v palácích. Uviděl miliony bědných, kteří vraždili bídu, uviděl miliony těch, kteří ji bránili; buď proto, že z ní tloustli, nebo že pro své měkké srdce rádi jí přilepovali papírovou svatozář. A hlavně proto, že nebylo by vítězství, kdyby nebylo boje a nebylo by boje, kdyby nebylo nepřátel.

Uslyšel hlas světa, volající z nepravostí o pomoc. Uviděl, kam se má postaviti. Porozuměl výzvě země, která křičela:

„Takto se mne zmocněte, mužové!"

Rozjasnilo se mu v očích.

Stařecky toužil kdysi zmocniti se světa způsobem tisícerým. Dnes poznal, že lze tak učiniti způsobem jediným: tak jak svět chce.

Slyšel hlas, který volal do zbraně. Slyšel srdce, bubnující k pochodu.

Věděl, že k boji je potřebí mužů mladých a silných. Jeho svaly však byly stále stejně zchátralé, nohy se mu podlamovaly a ruce třásly.

Proto dovedl nalézti statečné slovo.

Řekl:

„Ať zemru."

Řekl to jako vojín, který žádá svého velitele o novou zbraň — odhazuje své tělo do kouta světnice jako zlomené kopí.

SLUŽKA

Předměstská tančírna „U Halouzků" stála na rohu ulice a všech šest oken sálu vedlo na volné prostranství, které bylo projektováno jako budoucí náměstí. Doposud však tam nebylo ničeho, co by hlásalo budoucí majestát tohoto místa — ba naopak — hromady rumu, tři zpuchřelé boudy, plné prken a haraburdí a několik přesmutných stromů, které sice kvetly po celý rok, ale jen sazemi a prachem.

Když se večer sešeřilo, tu pusté prostranství dalo se prostoupiti mlhou, obrysy bud a stromků se

roztřepily a tramvajové kolejnice natáhly se do bláta jako zabité užovky.

Dnes však je sobota a „U Halouzků“ pan Franz rozsvítil tři plynové hořáky, dokonale při tom zašpiniv ubrousek, který celý týden už visel mu z kapsy. Šest oken vyvrhlo na mokrý chodník šest světelných sítí a majitel lokálu pan Halouzka usedl si do nálevny, podoben rybáři a leklé rybě zároveň.

Do světelných sítí počali se chytati chodcové osamělí i stádní. Řezničtí pomocníci, krejčíři, nezaměstnaní, pepíci, dělníci z Českomoravské, dnes v sobotu umytí a učesaní, holky z ulice, šičky a nejvíce služky, které už umyly okna, schody a mastné talíře a měly, jak se říká, „fraj“.

Mařka přišla dnes až o půl desáté. Paní ji dřív nepustila. Zítra má přijít na návštěvu pan rada a tu je třeba připravit plno lesklých sklenic, vytřít prach z mis, důkladně vše zpřevracet v saloně a zase nazpět postavit — a vůbec nechat na zítřek jenom vaření. Potom: Mařka také musela psát domů psaní — psaní, které sice nemělo více slov, než schodů, které ráno umyla, ale dalo mnohem více práce, neboť schody se umývají jen na týden a hned se zabláti, kdežto slova dopisu musejí být čistá, přečistá, neboť budou po nich doma chodit čtyři dobré oči po celý měsíc.

Tím však se stalo, že Mařka vstoupila do sálu jen po svých; Vojta na ni nečekal. Ani u domovních dveří, ani na rohu, ani u vchodu k „Halouzkům“. Vojta byl u kanonýrů a ti jsou přesní. Řeknou-li v 8 hodin — tak jsou v 8 hodin na místě. Ale také déle nečekají než čtvrt hodiny. Mimo kasárny je jim čas nejdražším statkem. Nedovedou jej promrhávati dlouhým čekáním.

Bude mě čekat uvnitř, myslila si Marie, ale přece bylo jí stydno, když si sama kupovala vstupenku. To proto, že vždycky chodívala s „fešákem“, že „fešák“ rozmlouval s pokladnicí a „fešák“ platil. Pokladnice měla pro ni protivné oči a Marie přestupujíc práh, cítila, že má kolena otlačena od mytí podlahy.

Teď jí nastalo pátrání. Nebyla sice nikdy v tropickém pralese, ale znala ho velmi dobře. Husté trsy těl, žluté květy pivních sklenic, červené bobule vín, oblaka kouře, vřeštivý cyklon hudby a vypražené tváře — vše to, co v dupárně „U Halouzků“ bujelo, vířilo, zmítalo se a chrastělo — bylo tajemnější a žhavější než všechny pralesy na rovníku. Marie hledala Vojtu jako cestovatel svoji cestu, protlačovala se napěchovanými stoly, stem hadovitých nebezpečí, šla kolem propastí a číhajících šelem — ale Vojty tu nebylo. Zabloudila. Bůh na ni zapomněl a ona zůstala sama uprostřed lidí. I usedla si ke stolku v rohu, složila své tělo do rozvrzané židle, jako by se chystala přenocovat v této neznámé krajině — a poručila si sklenici piva.

První hlt vypila úkradkem, ale když vypila půl sklenice, nabyla jakési jistoty. V tanečním víru poznala tři, čtyři kamarádky. I Lída komisařů tam byla s novým „fešákem“, i ucuchaná Hanka, co slouží naproti u Vejrychů. Potom poznala toho staršího pána, co se na ni směje, kdykoli ji na trhu potká — a když dopila sklenici, cítila, že zná se se všemi lidmi, kteří před chvílí byli jí neznámou a strašlivou pevninou.

Vojta mohl počkat, myslila si — a je to jeho vina. Já jsem na něho v neděli také čekala. Možná, že se rozzlobil — kdo ví — je to starý divoch. Možná také, že mě viděl předevčírem s tím hubeným krejčím, co tak krásně zpívá ke kytaře. Nebo šel za jinou?

Bylo tolik možností a Marie se jimi probírala jako zrnky růžence. Seznavši, že na konci všech těch možností je kříž — domodlila se, povzdychla, ale potom umyla svoji mrzutost jako špinavé nádobí, neboť byla služka a měla ráda čistotu a jas ve své kuchyni. Vzpomněla si na kytici květin, co dnes ráno viděla na trhu, mladá radost projela jí prsy a rty, řekla tiše „ať si“ — a rozhlédla se kolem sebe rozzářenýma očima.

A tak se stalo, že její jarní, dychtivý pohled setkal se s očima cizincovýma. Ano — byl to cizinec, jediný cizinec v sále. Všichni ostatní, byť je nikdy i neviděla,

byli krajané; — tento jediný byl cizí. Proto, že seděla k němu zády a dříve ho neviděla? Ne. — Bylo to cosi zcela jiného. Celá jeho postava, šat, ruce, ba i knoflíčky od manžet odlišovaly ho tolik od ostatních, že Mařku až zamrazilo, když ho spatřila. Nejdivnější pak byly jeho oči; zatím co ostatní obrážely v sobě světelnou radost sálu — oči tyto jako dvě mrtvé skály kamenně tyčily se pod bledým čelem. Tma před nimi, tma za nimi. A přece uchopily Mařčino srdce tvrdě a násilně. Nebo ne — nechopily — sřítily se na ně.

Kdo to může být? myslila si Mařka. Je jistě cizí. Už se neohlédnu.

Položila si ruce na prsa, ale tam tlouklo to kladivem. Zase zjevily se jí před očima květiny dnešního rána, zase krev zavířila tělem. Konečně si řekla: „dyť je to taky člověk“ a obrátila se k němu zcela bezvýhradně.

Cizinec vstal od svého stolu a přistoupil k ní.

„Smím si přisednout, slečno?

Hlas měl sametový, měkký jako pohovka. Pohlédla naň zcela kratičko a byla na rozpacích.

„Abysme tu tak sami neseděli. Vy tu — já tam. Bude nám dohromady veseleji. — Či snad někoho čekáte?“ dodal, když stále neodpovídala.

„I ne“, řekla Mařka a zavrtěla prudce hlavou. Cizinec usedl a zavolal sklepníka.

„Přejete si víno či pivo?“ ptal se jí.

„Děkuji — už jsem měla“, měkce zašeptla.

„Ještě jedno — na seznámení.“

Nechtěla, že by se jí točila hlava. Konečně však přece dala si přinésti skleničku vína.

Přiťukli si a vypili. Od té chvíle zachytla se Marie skalnatých očí cizincových jako horská rostlinka. Našla v nich dosti prsti, aby mohla růsti a kvést.

„Také jste tu sám?“ tázala se.

„Já jsem docela sám“ — odpovídal. „Docela sám, neznám nikoho, v celém sále mimo vás.“

„Jistě nejste zdejší.“

„Ne, slečno. Přijel jsem z daleka.“

„Odkud?“

„Celý svět jsem projel. Naposled jsem byl v Rio Janeiro v obchodě s kávou. Byl jsem také v Africe a v Asii.“

Cizinec vyrostl ke stropu a Marie zachytla se stolu.

„Tak daleko —“ zašeptala. „A proč?“

„Hledal jsem zaměstnání. Našel jsem je všude a nikde. Nezdržel jsem se na jednom místě déle než chvíli. Nevydržel jsem. Je to v mé povaze, myslím. Sotva se někde usadím, omrzí mě to. Utekl jsem z domova jako chlapec a od té doby potuluji se od místa k místu.“

„Proč jste se tedy vrátil?“

„Já jsem se nevrátil — jdu jenom mimo. Myslíte si, že jsem tu doma? Jsem doma všude a nikde. Kdybyste prošla tolik světa a prožila tolik, co já — poznala byste, že čím více světa projdeme, tím méně jsme na něm doma. A nakonec jsme velmi unaveni.“

Cizinec sestaral v obličeji; chorobnost v podobě tenounkých vrásek uchopila jeho obličej jako do pavučiny. Marie se rozesmutnila a pohladila mu ruku.

„Cožpak nemáte nikoho — rodiče, ženu, milou?“

„Rodiče mi už dávno umřeli“, odpověděl cizinec rychle, jako by právě to očekával, „a to ostatní — víte — těžko lze nazývat všechno tím jménem. Když jsem byl námořníkem, měli jsme v každém přístavě svoje děvčata, která jsme navštěvovali. Ale když jsme byli na moři — a to bylo téměř po celý čas — to jsme věděli, že, majíce všude holky, nemáme nikde milé. Těch pár hodin, co jsme u nich byli, odešlo s námi — a zachycujte se, když je lano přeříznuto! Nač bychom byli na ně myslili, když oni nemyslily na nás? A milá — to je něco, nač se může myslet, a něco, o čem se myslí, že si to na nás myslí. To je na tom hlavní, když jsme sami a daleko. Ale ony na nás zapomněly, sotva jsme bouchli dveřmi. Nezarostli jsme tam a nemohli jsme toho ani žádat. I vy zítra zapomenete.“

„Proč bych zapomněla? Nezapomenu!“

Cizinec zavrtěl hlavou a ušklíbl se.

„Nezapomenu“, tvrdila Mařa, „budu na vás myslet, dělá-li vám to dobře.“

„Člověku je hrozně divně, když si nikdo na něho nemyslí. Jako by šlapal do prázdna. Jako by neměl těla — nohou — rukou. Zvláště večer, když slunce zapadne. Na kterou stranu se má obrátit? Na kterou jít? Loď jede a přece stojí. Jsi sám, sám, sám. Věřte, samotný člověk si nestačí, aby žil. Je mrtev — je mrtev."

Bylo cosi tak přesvědčivého v těchto slovech, že Marie položila mu ruce kolem hlavy, pohladila jej mozolnatými dlaněmi a z celého srdce, chtíc zachrániti tohoto muže, zašeptala:

„Přísahám vám, pane, že na vás budu strašlivě myslet."

Muzika hrála vřeštivý valčík, dupárna dýmala jako komín a cizinec, chystající se vstát z mrtvých, pravil do očí nejvěrnější služky:

„Miluji vás, slečno!"

Potom přitiskl ji k sobě, šel rukou podél pasu k ňadrům a sevřev je vydechl z hluboka jako zachráněný.

Potom připíjeli si z jedné sklenice, říkali si sta nesmyslných vět, kterým dokonale rozuměli. Cizinec měl ruce ledové, ale hlas horký, Marie byla celá horká, ale chvílemi ji mrazilo. Čas utíkal — vstali, zaplatili a vyšli do noci, přitisknuti k sobě, bok podél boku.

Za rohem se políbili, uprostřed ulice se políbili. Nárožní lucerna tonula v mlze a Mařka tonula v měkkých polibcích. Tak došli až k domu a stanuli u dveří. Mařka odemkla, vešla, cizinec vstoupil za ní a pak oba, vedouce se za ruce, po špičkách stoupali tmou schodiště.

Mařka měla svůj kumbálek vedle kuchyně. Postel, kufr, prasklé zrcadlo s pohlednicí a starý věšák byla všechna jeho nádhera. Jednomu by byl těsný, dvěma byl volnější. Proto tam chodíval Vojta, před ním Lojzek a nejprvnější Karlíček Chýla, odvážný elektromontér. Po každém tu zbylo něco krásy, všichni tři procházeli teplým náručím Mařčiným — i když sama o všedních dnech usínala. Když ti tři směli, proč by nesměl bludný cizinec, jemuž stejně šly

rty a prsa naproti. Či proto jen, že nemá jména? Má zato smutek, který odzbrojuje. Že ho nezná a že hned první večer? — V prvním okamžiku poznáš více než v prvním týdnu a měl by, když už zítra odjíždí, jet bez uzlíčku? Tak asi myslela si Mařka, zavírajíc pevně dveře, a nakonec nejvíc: že to musí být.

V pokojíku byla tma. Když však octla se Marie v rukou cizincových u okna, objevila se hvězda. Dívala se Marie na hvězdu a naslouchala horkému hlasu cizincovu. Poslouchala mu celá a nejvíc dvěma ňadry, které daly se hníst, jako by do sebe chtěly přejati všechen smutek a krásu rukou milujících.

Kdyby se byla mu podívala do tváře, byla by viděla, že je bledá, velmi bledá — bledší než hvězda v okně. Ale ona pohlížela na hvězdu a plna jsouc lásky a nádhery, rozsvítila se v srdci svém za těchto předsevzetí:

— Nikdo na tebe nevzpomněl, člověče — věř, že budu na tebe vzpomínati.

V kuchyni, na schodišti, při mytí nádobí, na trhu, a nejvíce večer, než usnu.

Abys — až odjedeš, nebyl cizí zemi, po které půjdeš. Abys nebyl sám až k smrti.

Jistě, jistě, kdyby se cokoli mělo stát, budu věrně na tebe mysliti a Bůh mi k tomu dopomůže. —

— Hvězda za oknem rozevřela se do velkého květu a Marie padla na znak do lůžka. Když cizinec vstupoval do jejího těla, řekla ještě, ne pro smysl těch slov, ale ze setrvačnosti, neboť vždycky tak říkala mužům, kteří přicházeli ji milovat:

„Dej pozor!"

Potom zavřela oči, složila mu ruce kolem krku a přijala jej do sebe věrněji než hrob — se všemi hříchy, bolestmi a nadějemi, i s těmi, na něž se umírá. Leželi v sobě, jako dva dary z opačných pólů světa — spojeny na věky tím, že se sobě navzájem odevzdaly!

„Nezapomeneš?"

„Nezapomenu."

A tu tělo cizincovo, napjaté pohlavní křečí, náhle sebou nesmyslně zalomcovalo. Marie cítila, že ne-

došel ještě k jejímu srdci; jata strachem přitiskla ho k sobě ze všech sil. Tu tělo přelilo se přes ni jako vlna a znehybnělo — ztvrdlo. Marie uslyšela rozedraný vzdech, ale nebyl to vzdech lásky — přicházel s jiné strany. Byl to vzdech nesmírný a přece krátký, který doznívaje rozezvučel všechny věci pokoje. Zamrazilo ji smrtelně, jako by led v sobě pocítila. Uchopila za vlasy hlavu, bezvládně jí ležící na hrudi, zvedla ji usilovně, až donesla ji do svitu hvězdy, která za oknem stála od věčnosti k věčnosti. A v tomto mdlém světle uviděla vytřeštěné oči a staženou grimasu mrtvoly.

Byl raněn mrtvicí.

Plna hrůzy pustila hlavu. Padla jí mezi ňadra jako kámen do tůně. Celé tělo rozvlnilo se jí do tisíce zmatených kruhů. Chtěla vykřiknout — nemohla, chtěla vyskočit — nevyskočila. Ležela chvíli ztrnule pod mrtvým tělem, které se doposud vkliňovalo do těla jejího. Napiala všechny síly, aby je sundala, ale mrtvé tělo drželo se jí pevně nohama a jako by se do ní propadalo. Zápasila s ním zoufale, neboť hrozná bolest a hrůza se jí zmocnila — ale těžko bylo zápasit. I když nakonec zprostila se do té míry, že je ze sebe odtrhla a položila vedle přes pelest, poznala ubohá, že je nesundala a že je nikdy nesejme.

Vstala. Bosýma nohama prošla dvakrát pokojem. Vyběhnout, křičet, svíjet se po zemi přikazovala hrůza v komoře. Zůstat, býti tiše a nejtišeji kázala hrůza za oknem.

Vzala prostěradlo a přikryla mrtvého. Ruku, která přepadala přes pelest, položila mu k boku. Potom sedla si k němu — služka nejvěrnější.

Hvězda za oknem bledne, ustupujíc šerým konturám komínů. Marie nehybně hledí před sebe jako pták, kterého pro zpěv zastřelili. Odchází kamsi na dalekou cestu. Do světa cizího — cizinec. Říká si „Sbohem, Marie!" Opouští domov svých dvacetiletých ňader, mateřštinu radostného lůna, odchází od celého svého těla, jež tak prudce kvetlo láskou před dvěma hodinami.

Neví a neříká to nikomu; ona to cítí. Je jí náhle

chladno, chladno, chladněji než nehybnému tělu pod pokrývkou. Jako by krev jí kudysi odtékala. Je zima, zima...

Balí se do vlněného šálu. Stává se natolik podobnou mrtvému, že si to uvědomuje. Proto nekřičí, nevstává, nepláče, ač už v ulicích rachotí první vozy a domovník otvírá vrata.

Komu od této hodiny otevře náruč, aby na smrt nepomyslila? Jak bude kdy moci oddati se jiné lásce, netrnouc hrůzou, aby jí milý nezemřel mezi nohama a ňadry? Neumřel dnes jeden v jejím objetí — umřeli s ním všichni — i ti, kdo ještě nepřišli. Ve smrt jsi se u ní, lásko, proměnila, a čím jiným než láskou může žíti žena?

Hodiny bijí. Mlékařka zvoní. Marie neotvírá. Není v ní nic než mrtvý cizinec, mrtvý milenec a její věrnost na věky. Propadá se do nekonečných bolestných hodin, v nichž bude jí strašlivě na něj mysliti — a tak cizinec, za živa pohřben, po smrti v ní z mrtvých vstává. Dostala tomu, co slíbila. Srdce služky Marie, kterým věčně bude procházeti jako meč pochvou, bude sloužiti jeho životu. Věrně, nejvěrněji.

Dveře z chodby se otvírají. Cosi řinčí, cosi zvoní, cosi zlostně křičí:

„Pročpak nejdete otevřít, Mařko, když mlékařka už půl hodiny zvoní?"

Marie nechápe, co po ní chtějí, vidí jen v mlze paninu tvář. Potom má dojem, že na ni doléhá kruh vzdušných masek, slyší lomoz, křik sta úst a očí k sobě obrácených. Tísněna se všech stran nemůže dýchat, zvedá ruku a jako by se tím chtěla zachrániti a odvrátiti pozornost všech od sebe, ukazuje jí na postel, kde pod pokrývkou strašně rýsuje se ztuhlé lidské tělo, a křičí:

„Tam — tam — mrtvý!"

Potom teprve padá na zem, svíjí se a v tisíci slzách roztéká se po špinavé dlažbě.

A žádný z přítomných, kteří skupují se v divém zmatku kolem postele plni hrůzy, rozhořčení nebo lítosti, nechápe, že ne mrtvý, ale mrtvá zůstává v této osudné jizbě.

FRAGMENT ROMÁNU „POLÁRNÍ ZÁŘE“

Tomáš Wichan probudil se pozdě. Byly už tři hodiny odpoledne. Staženou žalusií protékalo do jizby trochu kalného světla. Zakašlal, zasakroval a vytáhl žalusii. Šlo to těžko, protože provaz byl v polovici přetržen a nadvázán jiným.

Když ji vytáhl, odkryl se mu obraz, kterého už neviděl, protože se na něj díval déle než tři roky. Kdyby byl stál na jeho místě někdo jiný, snad by byl na něj chvíli se zájmem patřil, ale ne dlouho. Předměstská ulice — tak jako na celém světě — špína, kouř, saze, domovnice, dvě báby pod oknem a tři komíny na obzoru. Proti otřískaným oknům otřískaná okna, proti šedivým tvářím šedivé tváře.

Tomáš usedl k oknu na kufr a obouval boty. Anna ještě spala. Přišla domů až ráno. Dýchala těžce a chrápala. Její masité tělo a rozpuštěné vlasy jako by se prosakovaly do barchetových peřin.

Když se Tomáš obul, vytáhl z vesty cigaretu a hledal sirky. Prohledal všecko haraburdí rozházené po stole, i na podlahu se díval, ale nenašel nic. Zatřásl Annou.

— „Kam jsi dala sirky?"

Anna se těžce probírala. Vzdychla polo bolestně, polo zlostně:

„— Na kamnech!"

Tomáš vzal sirky a zapálil si. Potom se oblékal dál.

Anna se zatím probírala. Několikrát otevřela oči — ale vždy je zase zavřela. Poznala však, že se Tomáš obléká. Chtěla se ho zeptat, kam jde. Neměla k tomu dost síly. Celá byla ještě ve spánku a slova byla z tohoto světa.

Tomáš byl oblečen. Upravoval si před zrcadlem kravatu. Promluvil, aniž se ohlédl:

„— Dnes večer budu „U tří korun". Přineseš mi tam peníze?"

Anně se chtělo říci ne, ale bylo pohodlnější neříci nic. Neřekla tedy nic.

— „Nepřineseš-li — nepřijdu domů."

Starý argument, myslila si Anna. Bože, on se domnívá, že ho mám pořád ráda. Že bych bez něho nemohla

spát. — Neřekla však nic a usmála se, neboť člověk je tvor boží. Anna byla stará kurva a dělalo jí příjemně — ne, když si myslela, že někdo ji má rád — to byla skromnější a statečnější; jí stačilo, když Tomáš si myslel, že ona ho může mít ráda. Anna byla stará kurva, ale usmívala se skoro mateřsky.

Tomáš odešel, aniž slova už promluvil. Sestoupil po schodech, překročil u vchodu hejno střapatých děcek a vyrazil na ulici.

Byl pošmourný den a mlha. Louže podle chodníků leskly se jako rybí oči a také byly němé.

Strčil ruce do kapsy a vypial hruď. Byl to zvyk z mládí. Třikrát vydechl z plných plic, aby vyhnal všecky včerejší kouře a zápachy. Nezdařilo se mu to však. Jako by celá ulice se svými kluzkými okny a špinavým nebem vběhla mu do plic. Zakašlal a jal se plivati. Tak došel k nábřeží.

Moře podobalo se houbě. Stíralo s nebe cáry, ale marně. Na pobřeží bylo však mnoho lidí: nosiči, pasažeři, páni na procházce, námořníci a vagabundi. Kdyby byl Tomáš nosičem, pasažerem, námořníkem nebo zlodějem, byl by šel mnohem příměji i kdyby měl centový náklad na zádech. Byl by se díval kolem a byl by mnoho viděl. Každá tvář by se mu rozloupávala před očima jako ořech, každá věc by něco povídala. Maje cíl, měl by směr, měl by určitý zájem. A kdo má zájem, táže se a sbírá odpovědi.

Tomáš však nebyl žádným z těchto šťastlivců. Neměl cíle, směru, zájmu. Plul zástupem jako prázdná loď na rybníce. Byl vesel, bez myšlenky. Proto ten celý pestrý dav, který kol něho se zmítal, vnímal jako šedivé klubko beztvaré a řídké.

Byli tu také chudí, vyzáblí a sedření. Celý svůj život roznosili v kufrech, bednách a pytlích. Hekajíce pod náklady, v nichž třeba sešly se všechny nádhery světa — měli v očích přece jen kus světla a barvy. Mohli si říkat: ještě dvě marky a budu mít zítra oběd. Mohli proměňovati svá břemena v zážitky, svoji únavu v odpočinek. Obtěžkávali očima všecky předměty, majíce pro ně smysl. Neboť dalo se jimi vydělati. Vážili spravedlivýma očima lidi a rozvažovali na šťastné a ne-

šťastné. Otylí Angličané, vykarťáčovaní Francouzi, sentimentální manželé na svatební cestě podněcovali jejich vztek. Když jim ze svých pěstěných rukou spouštěli do pěstí peníze, počítali, zda dostali dost, aby mohli svou nenávist odložit. Bohudík — nedostali nikdy dost a tak tito chudí, vzdouvající přístavem jako kvasinky, neměli jenom mnoho na práci, ale též mnoho, o čem by přemýšleli. Většina jich učinila pak závěry statečné a výbojné. V jejich znameních dívali se na svět a svět byl pestrý a barvy, třebas krvavé, od sebe jasně ohraničeny i když běhali půl života po kamenném molu mezi šedými boky obchodních lodí.

Tomáš nebyl člověkem jejich ražení. Ač obklopen stejnými podmínkami jako oni, žil jiným životem. Narodil se jinde, žil půl života jinde a když v druhé půli spadl náhodou mezi ně — nebyl jimi. Jako by dvě protivné síly se v něm srazily; proto byl vlečen, sám žádné nemaje.

Z komínů několika transatlantických parníků se kouřilo. Kouř vystupoval k nebi, tu se rozkládal a vějířovitě padal na město. A to byl už večer.

Na nábřeží se rozsvítila světla a Tomáš obrátil své kroky tam. Pozvolna počal propadávati mechanice svých denních pochůzek. Ke kavárně Tivoli, ke sloupu Svobody a zpět. Na konec krčma „U tří korun".

Když si myslil, že přichází jeho hodina, stočil kroky z osvětleného a rušného nábřeží do ulic. Ty rozvětvovaly se v menší a menší — sotva tři chodci mohli jimi projít — a půda počala stoupat. Město rozkládalo se terasovitě. Paláce boháčů a hotely lenivě se rozvalovaly u moře, čtvrti chudých byly vsazeny do kamene úpatí. Tomáš šel mechanicky středem těchto uliček, v nichž řada elektrických svítilen jádrem plamene (jež bylo obaleno lepkavou mlhovinou) podobala se žabím vajíčkům, plovoucím ve stuchlém rybníce. Nebylo radno tudy jíti sám a hlavně ne podél zdí. Přístavní město, které každého dne přijímalo uzlovité chuchvalce námořníků, pirátů a dobrodruhů celého světa, aby je druhého dne zase vyvrhovalo — přijímalo též všecky jejich pudy a neřesti, jimiž

se tu vybíjeli, aby zase po několika hodinách na pevnině vypluli na širé moře, berouce s sebou všechny stopy svých činů a zločinů.

Do krčmy „U tří korun" sestupovalo se po čtyřech schodech. Tomáš se octl v tmavé chodbičce. Veden světelnou štěrbinou ve dveřích, směsicí tvrdých, hlučivých hlasů a konečně starým zvykem, nahmatal kliku a vstoupil.

Tři petrolejové lampy plavaly v kouři, okolo politých stolů tváře přinesené z bůhví jakých dálek a uprostřed tváří dřevěné dýmky. Teprve za chvíli jsi zpozoroval, že se zde cosi bělá a výská jako žena — a potom jsi uviděl těch šest, sedm holek, houpajících se v kyčlích, obcházejících lokál nebo sedících v náručích námořníků jako květinky v kořenech starých dubů. Doposud plno nebylo — byloť příliš časně. Tomáš minul první místnost, vešel do druhé. Za pultem baru seděla černovlasá Lucy a usmála se na něho. Říkám-li, že usmála sa na něho, neznamená to, že by se nebyla usmála na jiné, ale o těch ostatních mohla si myslit, že mají peníze a že jí jich trochu se svými žádostmi vytřepou do klína, kdežto Tomáše znala a věděla, že nemá ani vindry. Usmála-li se na něj, bylo to zcela něco jiného. Tom však ji minul, aniž pozdravil — a jí se asi to nejvíce líbilo. Hleděla za ním očima ještě černějšíma a žádostivějšíma, potřepávajíc v rukou lesklou nádobou, na jejíž obsah čekal už jakýsi člověk s vypouleným očima a svislým spodním rtem.

V koutě za barem byla herna. Tomáš přistoupil ke svému stolu. Seděl tam Franc Grün, Bob a s nimi přetlustý patron, dle vzezření polo-námořník a polokupec. Na stole stály láhve, sklenice a karty. Tomáš pochopil. Ani tu nepozdravil. Přistoupil ze zadu k Bobovi a lehce se ho dotkl rukou na rameni. Bob pozvedl své kalné oči a kývl hlavou. Načež Tom přisedl k nim, vzal karty do rukou a dal se do hry. Tlusťoch byl zprvu zaražen, ale Grün, který ho přivedl, prohodil k němu několik konejšivých slov a on ztichl, pilně žmoulaje mastnými rty oharek doutníku a neméně mastnými prsty vějířek karet.

Zprvu hráli tiše. Tlusťoch však, když několikrát po

sobě vyhrál, poručil všem pálenky a počal si prozpěvovat. Grün k tomu pískal a Bob vykládal legrační historii o jedné ženské z Aprilové ulice, která každému platí, když k ní přijde spat. Kupec brunátněl, odfukoval; byl zřejmě dobře naložen.

Tu na sebe mrkli: Tom, Bob a Grün.

Karty se jim obrátily v rukou a vše se začalo jinak točit. Byli už dobře sehraní ve „své hře“ a dnes měli objekt ku podivu tupý. Přes to však na chvilinku všichni zmlkli až na tlusťocha, brzy však rozkřičeli a rozpískali se víc, než dřív. A tlusťoch začal platit. Jeho hromada peněz začala se rozlézat po stole k spoluhráčům. Zrudl ve tváři ještě více, poručil si pálenku, ale už jen pro sebe, a pustil se do hry s křečovitou vášnivostí, mlátě na stůl plnou rukou. Byl už tam, kde ho chtěli mít: mimo své ovládání.

Bobovi seděl v koutcích rtů bledý úsměv. Grün měl naběhlé žíly na spáncích. Tomáš však seděl nezúčastněně a švindloval zcela mechanicky, přijímaje pod stolem depeše nohou svých spoluhráčů. Tichými, znuděnými pohyby bral karty a rozdával, beze vší nervosity. Jako kdysi u strýčka komořího za nekonečných nedělních odpůldnů, kdy partie whistu, hraná tetičkami, strýcem a jím, byla tak strašlivě fádní, že nevěřil vůbec v jakýkoli její konec. A přece se hrálo tenkrát i dnes a v obou případech ze stejného důvodu: že nebylo na práci nic jiného. Chvílemi vzhlédl zcela maně k pultu a setkal se vždy s očima Lucy. Přejel po nich, jako by z ledu byly, a vrátil se zase mezi kříže, piky a kára. Všiml si jen, že nevzhledného muže u pultu vystřídal jiný, svalnatý, bledovlasý a širokoramenný muž s bledýma očima. Když se znovu podíval, viděl, že něco šeptá Lucy a ta že naslouchá: Potom zase setkal se s jejíma očima, jež byly upřeny na něho tak tázavě, že trhl rameny.

Neptá se jí ten chlap na mě? myslil si, pozoruje její pootevřená ústa a pohled. Lucy se však zasmála a zakřikla na muže u pultu:

„— Ne — co si myslíte, pane!“

To slyšel Tom od ní už mnohokrát, neboť byla to vždy její první odpověď zákazníkům, kteří jí šeptali

do ucha. Proto se zase uklidnil a vrátil ke hře. Nezbývalo už mnoho — a tlusťoch byl by holý jak myš. V jeho očích byla vášeň, zoufalství, vztek, lakota a zase vášeň. Nedovedl se ovládat, byl „méněcenným" a proto si ho Bob začal dobírati. Jakási blondýnka přitiskla svou našminkovanou tvářičku k jeho upocené lysině a zakvikla mimochodem:

„— Svléknou tě z kalhot, tatíku!"

Tím dohřála ho ještě víc. Obrátil se na ni a řval bije pěstmi do stolu. Štulcem vrátili ho zase ke hře. Tři opilci, co spali u vedlejšího stolu, zvedli své těžké hlavy a dívali se na něho ztrnule.

Upoutali jsme na sebe pozornost, myslel si Bob — což není dobré. Muž, šeptající si dříve s Lucy, přeploval námořnickým krokem místnost, stanul za zády Wichanovými a díval se mu pět vteřin do karet. Obrátil se v tom okamžiku, kdy dle všech zákonů slušnosti v této krčmě bylo možno ho napadnout, nazvat sprostým kybicem, zbít a vyhodit. Obrátil se a usedl opodál ke stolu. Přitáhl si tam i svou sklenici a chvílemi hleděl na hráče okem skoro zvídavým.

Tři pasáčkové poznali, že je třeba ukončit hru. Ten starý blondýn má sice vodní krok, ale může být právě tak tajným jako námořníkem. A vůbec: hráčům není dobře, kouká-li jim kdo do karet. A nejvíce falešným hráčům.

Bob shrábl karty, strčil je do kapsy a pronesl k tlusťochovi, hlasem neznajícím odporu: „— Už je toho dost."

Ten začal mlátit pěstmi do stolu, křiče, že chce si své peníze vyhrát zpět. Byl by ztropil výtržnost, kdyby Bob a Grün, znalí i těchto případů, nevzali jej s obou stran za ruce a nezakroutili jimi až v nich zapraštilo. Náhle změkl a se slzami prosil, ať chvíli ještě hrají, při Madonně, malou chviličku, půl hodiny, pět minut...

Bob zavrtěl hlavou.

„Prohrál bys i to, co máš, pitomče", těšil jej dobrotivě Grün.

Ale on naříkal jako dítě. Celá hromada jeho masa zhroutila se do špinavých slz a bylo to odporné. Po-

sléze jej vzali každý z jedné strany, okázale zaplativše svou i jeho útratu — a vyvedli jej z lokálu, hrozivše při každém jeho odporu vyvrtnouti mu ruku z kloubů.

Tom zatím seděl pod petrolejovým lustrem kouře cigaretu. Tři smutné hlavy opilců, kouř, zpěv a Lucy jako šedivý dým vstupovaly prázdnýma očima do jeho prázdného těla. Ani smutný, ani veselý, nedojatý a nesúčastněný seděl tu sám.

Plavovlasý muž, který bavil se dříve s Lucy a potom usedl k blízkému stolu, aby pátravě díval se na hru, vstal — a přikročil k Tomovi.

— „Dovolíte?" zeptal se.

Tom vzhlédl, vyplivl špačka u kývl. Setkal se s dvěma mírnýma očima, jež o to byly bledší, oč osmahlejší byla tvář. Neznámý se chtěl asi dát do rozhovoru, ale Tom — trochu z podezíravosti, trochu z pohodlí — opřel si loket o stůl a zadíval se jinam.

Nálada u okolních stolů byla bouřlivá. Mlha opilství snášela se na mozky lidí, což je dráždilo a povznášelo zároveň. Námořníci s kosmatými bradami a dobrodružnýma očima vykládali holkám o svých zámořských poutích. Vyslovovali jména cizích měst a ostrovů zvolna a oslnivě, vychutnávajíce všechnu krásu cizích slov. Vytahovali ze záňadří tresy a indické bůžky, svědectví své udatnosti, dovolávali se jich a, objímajíce holku a láhev, krvavě věřili, že mluví pravdu. Dělníci ze skladišť cloumali se pod oknem v jiné křeči. Byli uzlovatí a ochraptělí. Neřvali — syčeli. Neboť se umlouvali na stávkokaze, kteří včera šli do práce, ač byla vyhlášena stávka a *„boj proti kapitálu"*. Tato poslední slova byla jim tím, čím námořníkům *Honkong* nebo *Singapore*. Dávali se jimi unášet — ba oni ta slova viděli a hmatali. Přissáli se na ně očima, až jim kol spánku vyrazily modravé žilky. Taškáři u dveří mluvili šeptem a posunky; ohýbali přes rty své úsměvy jako dlouhé hroty kordů. Cizinec pak, zmocněn zaujatostí všech, též nepřemohl svých slov, jako dříve nepřemohl svého příchodu — a otázal se Toma:

„— Nemáte zápalky, pane?"

A vytáhl z vesty hrstku cigaret, nabízeje mu z nich. Tom podal neznámému krabičku. Vzal si z nabídnutých cigaret a dal si od něho zapáliti.

„— Čekáte asi na někoho, že jste tak sám?“ pokračoval cizinec, oprávněn svým darem k hovoru.

Tom vypustil kouř a řekl:

„— Sedím zde každý večer.“

„— Jste zdejší?“

„— Ano.“

„— A nemáte přátel?“

„— K čemu?“

„— Abyste tu nemusil sedět sám. Myslím, že je dobře tak večer po práci sejít se s lidmi a promluvit si. Najde se jich vždy několik, s nimiž jste spojen společnými zájmy.“

„— Nemám zájmů.“

Cizinec se na něho podíval, přemítal chvíli — ale potom pokračoval:

„— Že nemáte zájmů? ne, to mi nepovídejte! Každý člověk přece nějaký má. Na to se stoná tam, kde není potřeb, a vy, myslím, byste tak leccos potřeboval.“

Tom zahrnul si otřepaný rukáv do rukávu a mlčel.

„— Znal jsem jednoho námořníka — Higgins se jmenoval — který po celý život toužil, aby si mohl koupit patentní zrcádko s holicími a česacími potřebami. Je to bláznovské přání, není-li pravda? — Ale je to přání. Higgins sám byl jinak šikovný člověk, jenom že rád pil. Sotva jsme někde přistáli — už byl v hospodě a tam propil plat do posledního groše. Míval totiž hroznou opici, při které rozbíjel okna. Vystřízlivěl vždy až na lodi a naříkal tuze, že mu nezbylo na zrcádko. Po cestě držel se dobře, ani nekouřil. Sliboval si svatosvatě, že až přijdeme do Kapského města, že se zdrží pití, kdyby si měl chřtán prořezat. Jenom, aby si mohl koupit zrcádko. Všichni se mu smáli, povídám vám. — Protože jste od něho neslyšel, než: „Poslouchej, mám si koupit gillet se zasazováním, nebo bez?“ či něco podobného. Myslím, že se mu o tom i zdálo. Kdyby mu někdo vzal to, že si zrcádko s holicími potřebami někdy koupí — nevím co by se stalo. Drželo ho to celou

plavbu. Ale nikdy si ho nekoupil. Propil vše dřív, než došel ke krámu, kde takové věci prodávají. Ono, pravda, vždycky se vrazí dřív na hospodu, než na takový fajnský obchod. A on měl to neštěstí, že se nepřemoh. Drželo ho to, až loni umřel malarií. Byl vždycky plný života a myslím, že jenom pro to zrcádko. Bůh ví, co v něm viděl! Jsou třeba lepší věci na světě. Třeba dům se zelinářskou zahradou a holuby.

Tomáš neodpovídal, díval se ztrnule, jako by přemýšlel, na skladníky, kteří, rozpálení vínem, řvali: „My chceme svobodu! My chceme svobodu!"

Potom zvolna a tiše pravil svému hostu:

„— Ten chlapík, co jste o něm vykládal, — lhal, pane. Jak živ nechtěl zrcádko. To si jenom tak říkal. Znám tuze dobře takové lidi. Myslí si, že když nic před vámi není, že si to tam postaví. Protože si myslí, že cosi musí před člověkem být. Kdyby si to nemyslili, bylo by jim špatně. Ale povídám vám, pane, — nic není před člověkem."

„Nerozumím vám" — odpověděl blonďák — „a kdybych vám rozuměl, myslím si, bylo by mně zazatraceně zle, tak jako že se Kryštof Judas jmenuji."

„— Nebylo by vám nijak", pokračoval Tom. „— Viděl byste svět takový jaký je: šedivou kouli. — A ostatně kdo ví, je li to koule; já jsem ho neviděl nikdy z daleka. Myslím, že je to mlha. Nebylo by vám nijak. Seděl byste, pil byste klidně jako já."

„— Viděl jsem hezký kus světa a dosti jsem zažil, ale toto bych neřekl. Myslím, že svět se podobá lampionu. Když jsem byl v Japonsku, viděl jsem lampionový průvod paní. Bylo to velmi krásné. Sta světel se kolíbalo na vodě a všechny hořely v barvách. Zelené, žluté, modré — překrásné barvy sešly se na těch papírových koulích. Člověk by čekal, že se rozletí jako ohniví ptáci. Tenkrát jsem si vzpomněl na krásně zelená pole floridská, na suché písčiny Sahary, na červené tváře své milé a na modré nebe v Dubrovníku. V té minutě obeplul jsem celý svět, pane — i když jsem pořád stál na místě a hleděl na ty pestrobarevné lampiony. Je pravda, tenkrát bylo mi tuze hej, protože jsem přišel ze Sachalinu,

kam jsem byl deportován na tři roky, a nebylo těžších roků v mém životě. A to víte, když člověk vyleze z nějaké nesnáze a má ji dočista za sebou, že dívá se na svět líp, než si to svět zasluhuje. Ale přesto s vámi nesouhlasím. Mlha a svět? Kdež pak! Copak ztratil jste barvu?"

Tom sehnul hlavu. „— Možná", řekl — „ztratil jsem barvu. Tak to nazýváte vy. Já vám však říkám, že není barvy. Dejme tomu, že kdysi kdesi pole byla zelená, poušť žlutá, holka červená a nebe modré. — Čím však je to dnes? Barvy vlily se do jednoho škopku a máte z toho špínu. Podívejte se kolem sebe. Myslíte, že zde může žít barva?"

A položil své oči na zakouřený lokál, rozleptaný kouřem dýmek, výpary těl a alkoholu, bezúčelným čaděním lamp a opilými hlasy. V tu chvíli se mu zdálo, jakoby neměl ani těla, jakoby se sám proměnil v dým a bylo mu chladno. Přihnul si řádně z láhve, aby pocítil, že má kdesi chřtán a žaludek. Kořalka však nepálila tolik, jak očekával. Proto se obrátil k Lucy a poručil:

„— Přines něco teplejšího — ne takovou limonádu jako tohle!"

Kryštof Judas zatím zamyšleně kouřil svou cigaretu. Zdálo se, že přemýšlí velmi usilovně. V podzemních lokálech, dřív než se nás zmocní opilství, máme potřebu řešiti si problémy života. A plavovlasému, opálenému muži, jehož obrazotvornost byla podnícena sklenkou whisky — proměnila se kaluž na stole v nesmírný svět. Viděl v ní svoji tvář, hvězdy, moře, země, dům s holuby a tichou zahradou — viděl v ní, že má pravdu on a ne člověk, který sedí vedle něho. Opřen lokty o stůl, spustil své oči do této vlhké, tekuté usedliny po kořalce — a tak se stalo, že seděl nad bezednou hlubinou. Jakési dojetí se ho zmocňovalo, jakoby pochopil smysl celého světa a vesmíru v jednom okamžiku. Chtěl to povědět a nedovedl. Byl prostý člověk a jeho nadšení bylo silnější než všechna slova, která znal. Přece však nemohl přemoci sílu, která se v něm zrodila a prostupujíc

prudce jeho tělem, bušila do jeho stěn. Proto dupl do taktu nohou a mocně zanotoval:

„Čtrnáct nás bylo na palubě,
čtrnáct chlapců statečných...“

Tomáš na něho pohlédl křivě. Nepochopil, co se v něm odehrálo. Plivl na zem a vypil rázem obsah šálku, který mu přinesla Lucy. Protože u pultu nebylo už hostí, přisedla Lucy k Tomovi, úkosem pohlížejíc na rozezpívaného cizince, a zašeptala:

„Přijde dnes za tebou?“

Myslila na Annu. Již čtrnáct dní vedl se tichý boj mezi nima dvěma. Lucy, podrážděna chladností Tomovou, byla dvakrát ctižádostivá. Opakovala znovu svoji otázku, když Tom stále mlčel. Konečně přikývl, aniž na ni pohlédl.

„A půjdeš s ní?“

„Nevím.“

Lucyna ruka položila se na Tomovu a zůstala tak, i když Judas dozpíval a pravil přísně k Tomovi:

„Ztratil jste barvy pane. Nemáte je venku — ani v sobě. Ano, hlavně, že je nemáte v sobě. V duši nebo tam někde. Potom se vám všecko ztratí. Tak je to a ne jinak. Co o tom soudíš, děťátko?“

Lucy nesoudila o tom nic. Usuzovala jen, který prst by byl nejsladší, které pohlazení na tolik přislibující, aby Toma přemohlo a s ním i Annu a celý svět. Zápasit o muže je velký zápas a ženě nezbývá rozumu na ostatní, které je pro ni hloupostí.

Tomáš konečně promluvil:

„Dobře — nemám barvy. Ani venku, ani v sobě. Mluvíte jako mudrc, to jest namlouváte si, že vy barvy máte, protože si myslíte, že je vám s nimi líp než bez nich. A namlouváte si také víc věcí: že je štěstí, neštěstí — dobro, zlo — běloba a čerň. Rozdělujete si to pěkně do dvou přihrádek, jako to bude pánbůh rozdělovati při posledním soudu. Hříšníci sem — spravedliví tam! — A on se nikdo v zástupu ani nepohne, protože není ani spravedlivých ani hříšných. Není šťastných ani nešťastných, černých

ani bílých. Slilo se to, pane, v tomto světě jako v kotli a je z toho bláto.

Jaké pak štěstí! Před chvílí jste mluvil o domku s holuby. Kdybyste jej měl, čert ví, o čem byste zas mluvil. A já vám povídám — když mi bylo 20 let — tak jsem měl všecko, co jsem mohl na tomto světě chtít: peníze, byl jsem zdravý a nebyl jsem zrovna blbý. A také jsem všecko měl. Užil jsem vše, co se dalo. To, o čem tu leckdo mluví jako o nejvyšším štěstí, mohl jsem si opatřit každý den ráno k snídaní. A nudilo mě to tak, jako by vás nudil domek s holuby.

A pak — zase jsem to vše ztratil. Nebyl jsem tím nešťasten — naprosto ne. Neboť maje všecko, neměl jsem nic a nemaje toho, nemohl jsem mít méně. Bydlím teď v činžáku za 25 marek měsíčně, žiji uprostřed bídy, ale nežiji jí. Všichni ti chudáci, kteří dnes mají tak málo jako já — touží. Po plné míse, bohatství, zámku na nábřeží. Myslí si že je to cosi nádherného, co jim dá netušené slasti. Touží po tom, barevně si to malují, stavějí si to před oči. A v tom se od nich liším: všecko jsem kdysi měl — a nestálo to za nic. Bylo to bez barvy a beze slasti. Proto je mi všecko jejich usilování k smíchu. Chtějí něco, po čem nic není. Touží po něčem, o čem ze zkušenosti vím, že je to beztvaré, šedivé a nudné jako bída."

Tom by byl mluvil ještě dále, ale Lucy mu překážela. Tiskla se na něho, jakoby vůbec nebylo těch slov, která si muži mezi sebou vyměňovali. Neboť i ona měla pevný úmysl, který ji plně vyčerpával: odvléci Toma k sobě dřív, než přijde Anna.

„Je to s vámi sakramentsky špatné", odpovídal Judas. „Jste asi nemocen. Myslíte, že vám už není léku ani pomoci?"

„Nazýváte-li vidět pravý stav nemocí — pak jsem skutečně řádně rozklížen. A od toho, myslím, pomoci není."

„A což — změnit trochu podnebí? Jste tu ve městě, myslím, dlouho. Tak moře, vítr, skály. Pohyb. Zde je to jako na dně kaluže. Není divu, že se tu stane člověk žábou."

Mluvčí si připil a pokračoval:

„Ano — měl byste odtud – a hodně daleko. Vím, co to tu je. Bylo mi také jednou pozdržet se v New-Yorku přes celý rok. Byl jsem, myslím, blízek toho, čeho vy. Samé domy, automobily, řev — člověk spal po bůhví jakých lokálech a ráno měl plíce jako pytel popele. Neměl jsem krejcaru a hledal jsem práci. Sice jsem ji nenašel, ale vždycky se našel někdo, kdo mi dal do úst tolik, co stačilo, abych nepošel. To je to nejhorší. Protože vás to naučí se flákat. Ztrácíte smysl i barvu. Přestal jsem hledat práci. Chodil jsem jen z místa na místo a dělal jsem i všelijaké podezřelé věci. Jenom, že jsem nebyl na to dost šikovný. Policie mi vyndala boty a to bylo štěstí. Neměl jsem už zájem skoro na ničem — a věřte — když jsem dělal něco — nu, řekněme nezákonného – dělal jsem to beze všeho rozčilení. Vše mi začínalo býti fuk a proto jsem neměl ani těch zlodějských rozkoší, které se po krádeži probíjejí s holkami ve víně, při nichž se sní o nových lupech a jásá nad podařeným podnikem. Policie mě tedy vyndala — a já jsem zase začal hledat. Našel jsem práci na lodi a bylo dobře. Na oceánu se to ze mně slouplo jako hadí kůže. Podle mne by bylo tedy nejrozumnější, kdybyste šel odtud pryč."

Tom se unaveně usmál. Lucy se k němu nahnula a šeptala mu do ucha:

„Půjdeš ke mně, bobečku, viď! Mám nový byt v Dlouhé ulici. Je v souterrainu, ale nejsou tam štěnice. A jsem tam sama. Ukáži ti tam něco legračního. Ela mně to naučila a ta to má od jednoho Francouze, něco moc, moc..."

Tu se jí zazdálo, že se to nehodí, že je to nechutné, překousla tedy větu a řekla, jako by zamazávala první: „Nebo ti dám krásný náramek. Utržíš zaň hodně. Dal mi ho včera jeden pasák. Má dva brilianty – na mou víru! Ale necháš Annu. Půjdeš?"

Tomáš odtrhl její hladící ruku a obrátiv se ke Krištofu Judasovi, ptal se výsměšně:

„Kam mám jít? Nevím, je-li na světě taková dálka, která by mě přesvědčila o opaku. Byl jsem, myslím,

všade a všade to bylo stejné. Povídám vám, pane, pro to přesvědčení musil bych jít do pekel!"

Judas se zamyslil. Tři rýhy vystouply mu na čele. Oči mu náhle se rozsvítily, an, dotknuv se čela, pravil:

„Už bych věděl. — Myslíte skutečně, že jste všude byl?

„Ach ano."

Tu se usmál podivně a postavil tiše, jakoby na stříbrném podnose, tato slova:

„Byl jste na severní točně?"

Lucy se rozchechtala. Zlobně a podrážděně, neznámý už dost dlouho odtahoval ji a Tomáše od sebe. Začínalo to být nebezpečné.

„Severní točna? Jsou nalíznutej, starý pane! Komu pak by to napadlo — severní točna!"

Ale slova Judasova přeřízla začmouzené ovzduší bílým ostřím a zůstala trčeti uprostřed něho jako zaťatá sekyra. Tomáš představil si náhle nesmírnou plošinu ledu, bílou, bílou na všechny strany. V srdci pak se mu probudilo cosi nezvyklého, neboť dlouho už nevyrostl mu v očích obraz tak jasný, čistý a určitý. Až se lekl. Protože byl orthodoxní nevěřící, potlačil vše násilně, zašklebil se a stydě se za svoji slabost, zasykal:

„Kuš! — S čím to na mě jdete? Což jsem nějaký zelňátko, abyste mi povídal pohádky. Takové žvanění se zde zapovídá, protože je to jenom žvanění."

„Myslím to zcela vážně", zněla odpověď. „Byl jsem dnes ráno v najímací kanceláři a setkal jsem se tam s Mikkelsenem. Je to můj starý kamarád z lovu velryb. Halo, Mikkelsene, co děláš? povídám. On na to: jedu daleko, starý brachu. Pojeď s sebou! Právě potřebujeme takového chlapíka. A kam? ptám se znovu. Tu mi vyprávěl, že se dal zapsat do výpravy kapitána Nordkissena a že jede na severní točnu. Vrátí-li se, že dostane pěkné peníze. Shání ještě třináctého a nemůže ho najít. Víte, málo lidí se teď na to nachytá, když tři výpravy po sobě tam zůstaly. Přesto bych se dal s nimi, ale mám teď dobrou práci. Já se o život tak nebojím — a pak — tam se dá le-

dacos uvidět. Vy se o život také nebojíte, protože říkáte, že za nic nestojí. Doporučím vás tedy zítra u Mikkelsena. Neuškodí, namluvíte-li mu, že jste už byl v Gronsku nebo něco podobného. Chcete?

To byl trochu prudký útok na Tomáše. Ano, nebo ne, byly příliš jasné pojmy. Hledal něco mezi nimi, ale nemohl nalézti.

„Jdete na mně trochu zhurta."

„Ale lze o tom přemýšlet. Já myslím, že je to pro vás zcela přijatelné. Nebo při nejmenším, lhostejné. Může to být pro vás dobrým lékem. Člověk kolikrát musí jít až na kraj světa, aby našel, co mu schází."

„Blbost!" křičela Lucy doopravdy dopálená. Co by tam prosím vás dělal? Má nalítnout na nápady ožralýho chlapa? Zmrznout u ledu? Nevrátit se? Tady si najde ledu i smrti dost — bude-li chtít —. Že nikam nepojedeš, Tome?"

Krištof Judas se však zaškaredil, což přes celý večer ještě neudělal. Chytil Lucy za ruku, praštil s ní o hranu stolu a nahnuv se těsně k jejímu obličeji, zahučel:

„Když se muži umlouvají, mají ženy mlčet! To říkal starý Rudge, kormidelník na lodi „Washington". A je to pravda."

Lucy ztichla do vzteku. Nemohouc jinak jednat proti tomuto muži, jehož pěsti připomněly jí zákon, který celý život ji učil a proti němuž celý život sama bojovala, — vyplázla na něho aspoň jazyk. Potom upjala všechnu pozornost k Tomášovi. O toho se jí jednalo. Lehce trouc se ňadry o jeho loket, dýchala mu do tváře: „Ne, ne, Tome, že ne!" Ale on odsunul ji jako dopitou sklenici a hleděl dále ztrnule před sebe. To, co viděl, nerostlo před očima, ale za nima. Proto nebyl to zpustlý lokál, kotel špíny, ssedlina všech barev, ale nesmírný bílý pás, tichá linie od obzoru k obzoru, jediná barva v nahé čistotě — severní pol. Ne nesmyslná smíšenina, ale harmonický sklad; něco pevného, tvrdého, co se dalo chytit, když člověk potřeboval. Ať jakkoli se přemáhal, obraz stále mu vyrůstal ze zemdlené hlavy. Rozhodnout se však přece bylo těžko. Deset posledních let,

žitých v setrvačné nerozhodnosti, pověsilo se naň tíží olova Je všecko jedno, říkal starý hlas v hrudi Tomášově a on, mechanicky poklepávaje na stůl sklenicí, neměl, co by odpověděl.

„Ano, či ne?“ znovu tázal se Krištof.

Tomáš zavrtěl hlavou, nebo spíše něco jí zavrtělo. Jako by hospoda měla ruce a brala do nich hlavy svých hostů, aby kývali nebo odpírali dle jejího přání. Neboť tato hospoda byla neúprosná jako hodiny a zolovnatělé mozky mužů byly jí kývadlem času.

„Nemyslím, že by se tím něco změnilo“, řekl Tomáš, „je to všude stejné. Je to všude na svini.“

Lucy se k němu přilísla jako pohlazená kočka. Brala to za své vítězství. Znala dobře muže a jejich těla a místa, která se dají snadno na nich otevříti. Útočila na ně svými prsty, které se křivily žádostivostí a přece byly drátovité jako paklíče. Tomáš nepozoroval, že se ho drží. Poznal až — že náhle se ho pustila a zachvěla se.

Zvedl hlavu a uviděl — Annu. Stála ve dveřích ve svém strakatém šátku a pátravě se dívala Byla asi trochu opilá, protože se nakláněla z nohy na nohu a škytala. Spatřivši Tomáše, přiblížila se pomalu k němu a na její utahané tváři objevil se vztek.

„Už jsi se nachlastal?“ ptala se namahavě. „On si chlastá a já jsem měla práci. On si chlastá a já ho čekám na ulici. A má hosty — hosty —“

Vztekle přejela očima Lucy a neznámého jí Krištofa. Potom prudce rozkázala Tomovi:

„Pojď domů — spát!“

Lucy dopálená, že ze všech stran se proti ní spikli, přitiskla se znovu k Tomášovi a ostře zašeptala:

„Nechoď s ní!“ —

Anna se na ni podívala a zakřičela:

„Běž od něho, couro! Ten ti nic nezaplatí!“

„Nech si to!“ odsekla jí Lucy.

„Dáváš mu žrát a necháváš ho u sebe spát?“ ptala se jí důrazně Anna. „Ne — teda ho nech, sic tě přetáhnu. Rozumíš? Tomáši, pojď!“

Tomáš unaveně vstával.

„Ty jdeš?“ ptala se Lucy.
„Bude to lepší.“
„Proč bys chodil? Všecko je jedno a všude je to stejné“, odpovídala Lucy, lstivě cenic zuby.
Tomáš uslyšev vlastní slova z jejich úst — znovu usedl.
„Nepůjdu dnes s tebou“ — řekl tiše Anně, nedívaje se na ni.
Anna vzkypěla. Ona, která od 9 hodin až do teďka musila se změnit v balík masa, aby mohla procházeti z rukou do rukou — potřebovala strašlivě dopřáti si sama toho, čeho na ní dopřávali si mužové dnešní noci. Byla otrokem a proto, aby se očistila, nestačilo jí býti ženou — musela býti otrokářem. Aby se křivda narovnala, přehazuje se přes spravedlnost. Anna obořila se na Tomáše.
„Že dnes nepůjdeš, ty svině? Dnes ne — zítra ano, že? Až tě tato vyhodí? Ale tak to nepůjde. Zde mám trochu slovo já. Kdo tě živil tři roky? Nezaplatila jsem si tě celého až nadosmrti? Pojď!“
Chytla ho za ruku a táhla.
„Chi-chi-chi!“ písklavě smála se Lucy. „Není nic dobrého ani zlého, ale něco pitomého a něco zbabělého, Tomáši!“
Tomáše tato slova bodla. Vzepřel se Anně.
„Pusť mne!“
„Ne!“
Tu se obrátil k ní a rozmáchnuv se volnou rukou, udeřil ji ze všech sil do tváře. Anna ho pustila, zamrkala očima a padla na kolena.
Tři dělníci z doků, kteří seděli ještě v koutě, podívali se kalnýma očima na ni a jeden z nich znalecky poznamenal: „Ta ji chytila — potvora ženská.“ Potom se zase obrátili ke svým sklenicím.
Anna se zvolna zvedala. Hlava se jí točila a nohy nemohly se opřít. Alkohol, který byl v ní, proměnil se políčkem v bolest. Neviděla před sebe, cítila jen, že se kymácí. Hnus, špína, bolest a ponížení, které plnily jí břicho a srdce, vystouply jí až do krku. Křičela, jako by se dusila:
„Tak — tak — a mně! To za všecko, co jsem mu

udělala — potvora! Nebýt mne — byl by zdechl jako pes. Zabij mne, svině vycákaná — zabij mne za to všecko!“

„Měj mne ráda!“ zasykl Tom, zvedaje se, aby odešel. Sbíhali se totiž z okolních místností nejpozdější hosté, jeden dokonce se sklenicí, ze které chvílemi připíjel.

„Měj mne ráda!“ řvala Anna skoro bez sebe, — „teď mně řekne: měj mne ráda!“ A obracejíc se na všechny, aby to slyšeli, divoce rozkládajíc rukama, volala:

„Vidíte ho — ten u mne spal po tři roky. A co spal — to by nic nebylo — mohla bych spát s každým chlapem. — Ale on si myslil, že ho mám ráda. Že z lásky mu strkám peníze a žrádlo do chřtánu. Věřte mi — já jsem to poznala — i když mne bil, když chodil s jinými, vždy si to myslel, bestie — a těšil se tím. Neměl mne rád, ale myslil si — ona má ráda mne. Těšil se tím a já jsem mu to někdy říkala. Věřil. Dělalo mu to dobře a já jsem si tu jeho dobrotu dopřála.“

Anna se rozesmála hystericky.

„Hlupák, pitomec, jelimán! Podívejte se na mne! Vypadám, že bych mohla mít nějakýho mužskýho ráda! Mohu? Lhala jsem mu to všecko. Přísahám. Proč? Protože *mně* to dělalo dobře, když si někdo myslí, že ho mám ráda. Že ho mohu mít ráda, já Anna Vichová, knížka číslo 805! On mi věřil. On šel na lep. Proto byl u mne; ne; že jemu, ale mně bylo dobře. Dyť ty's byl můj špás“, volala na Tomáše, připlíživši se k němu na kolenou. „Můj špás, špás holky z ulice. Kupovala jsem si tě, jako si kupují chlapi mne. Abych sama nebyla sviní, ale abys jí byl i ty. Abych byla jednou já na vrchu, ty lumpe! A tady máš peníze — ještě dnes — sežer si je. Ty jsem si na tebe vydělala — za ty jsem si tebe kupovala!“ řvala chraplavě, házejíc mu pod nohy cáry bankovek.

Přiběhl majitel lokálu, Žid. Společně s domovníkem zvedli Annu a vytáhli ji z místnosti. Potom ji vyhodili na ulici. Její opilý hlas doléhal ještě odtamtud.

Krištof Judas po celou tu dobu seděl beze slov. Chvílemi jím zaškublo, snad chtěl sám zakročit, ale

vždycky se přemohl. Teď však, když bylo po všem a mezi zbylými zavládlo trapné mlčení, prolomil je první:

„Zaplatíme a půjdem."

Lucy — netajíc se ješitnou radostí nade vším, žďuchla Toma do žeber a řekla úlisně, špulíc rty:

„Ty ke mně — bobečku!"

Tomáš jí však neodpověděl. Zaplatil útratu a vyšel společně s Kryštofem. Lucy vyběhla za nimi. Před východem z nálevny oba muži stanuli a podali si ruce.

„Přijdu zítra v deset hodin do najímací kanceláře", pravil Tom. „Ohlaste mne — pojedu."

„Dobře", odpověděl starý.

Potom se rozešli. Lucy běžela za Tomem, chopila se ho pod paždí. Ten však strhl s odporem její ruku a zahučel: „Táhni!" A Lucy, stvoření nechápající, zmatené a náhle nesmírně samotinké v tomto šedivém městě — zůstalo stát pod lucernou, aby nabídlo své služby někomu, kdo jich ještě tak pozdě v noci může potřebovat.

POHÁDKY

O MILIONÁŘI, KTERÝ UKRADL SLUNCE

Na světě žil jeden ohromný milionář. Stalo se, že shromáždil ve svých rukou všechno bohatství zemské. Nebylo nic, čeho by si nemohl popřáti. Bydlil v nejkrásnějším zámku a všichni lidé mu sloužili.

Ale ubohý milionář byl nemocen. Jeho nemoc nebyla ani tak zlá jako odporná. Po celém těle rostly mu hnusné žluté vředy, které přes den mokvaly a v noci děsně pálily. Byla to škaredá nemoc — tak škaredá, že až sám milionář se za ni styděl a proto hleděl ji ukrýti do šatů z jemných látek a do postelí s hedvábnými poduškami.

Jeho jmění ustavičně rostlo, ale jeho nemoc rostla také. Byla obava, že vyrážka zastihne oči Toho se boháč nejvíce bál. Mohl-li dobře zakrýti všechna místa na svém těle — toto bylo jediné, které musilo zůstati nepřikryto, chtěl-li žíti, vládnouti a vydělávati.

Nemocný milionář rozhodl se, že si zavolá lékaře. Doposud se žádného neptal na radu, ba žádného k sobě ani nepřipustil, neboť nechtěl, aby se někdo dověděl, jak je ubohý ve své podstatě. Obával se, aby lidé, kteří mu záviděli jeho ohromné štěstí — nezaradovali se nad jeho nemocí a necítili se šťastnější než on. Usuzovalť, že maje nejvíce peněz, musí mít i nejvíce štěstí. Ostatní lidé tak usuzovali také, vzhlížejíce na jeho krásné šaty, automobily a pohodlí.

I zavolal si nejlepšího lékaře a řekl mu: „Pane lékaři — prohlédněte mě dobře a poraďte, co mám dělat, abych se uzdravil. Moje nemoc je tak odporná, že se o ní nesmí nikdo dovědět. Proto zajisté prominete, když vás po vaší lékařské prohlídce dám popraviti. Nevěřím žádnému člověku — tím méně lidskému jazyku. Historie o králi Midasovi naučila mě býti důslednějším než on. Ostatně vaší ženě bude vyplácena přiměřeně vysoká pense z mých pokladen a vaše děti, vystudují na mé útraty."

Lékař zpozoroval, že udeřila jeho poslední hodina Neboť *smrtici* síla tohoto muže byla ohromná.

„Mé *životni* síly kvapem prchají", pravil dále milionář. „Jednejte rychle!"

Svlékl se a stanul před ním nahý, podobaje se zpola rozmačkané housence a zpola vykotlanému zubu.

Lékaře zachvátil hnus. Jak k tomu přijdu, myslil si, abych byl k vůli jeho vředům zabit — já, který jsem docela zdravý. Každý člověk má moc usmrtiti druhého člověka. Má-li ji on — budu ji mít i já. Dobrá — poradím mu lék, který mu přijde zatraceně draho.

„Milostivý pane“, řekl, „znám lék pro vaši chorobu. Je tím lepší, že jedině vy si jej můžete opatřiti. Vy potřebujete slunce. Ale ne jen trochu, kterou dostávají almužnou ostatní — vy potřebujete slunce celé. Máte ohromné jmění a myslím, že i slunce můžete za ně snésti s nebeské báně do svého paláce. Když se s ním sám na nějaký čas uzavřete, když sám budete z blízka účasten jeho blahodarné dobroty — vyjdete ze sluneční lázně nejen úplně zdráv, ale i nesmrtelný. Je to jediný lék, který vám mohu doporučiti. Neboť na vás se sešla choroba celého světa. Slunce pak je zdraví celého světa.“

Milionář lékaři uvěřil. Jak by neuvěřil člověku, který byl krok před smrtí. Jenom se ještě otázal:

„Nevíte, jak může být slunce drahé?“

„Slunce je drahé všem lidem. Možná, že jednomu je lacinější.“

Když lékař domluvil, byl odveden a popraven. Vdově byl doručen šek na slušnou sumu, sirotkům zánovní školní knihy, dvě zcela zachovalá pravítka z kanceláří milionářových a pouzdro na držátka s nápisem:

Uč se, synu, moudrým býti.

Milionář zatím přemýšlel, jak sundati co nejlaciněji slunce.

Dal zbudovati ohromná lešení. Sta inženýrů vystavělo velkolepý jeřáb. Stavitelé pracovali na plánech budovy, do níž mělo býti sneseno slunce a uzavřeno s milionářem a jeho vředy. Miliony dělníků ze všech zemí světa mlátili kladivy; ne proto, aby sundali sluníčko, ale aby uživili ženu a děti.

Jedné noci, která byla temnější, než zatvrzelé srdce — sundali lidé milionářovi slunce s oblohy, spustili

je do ohromné budovy a uzavřeli železobetonovými zdmi s ocelovými pláty.

Ani jeden paprsek neunikal.

Na světě byla tma a milionář se radoval, že se mu vše povedlo. Po tmě ani Bůh nepozná, myslil si — že slunce je pryč. Já zatím stanu se nesmrtelný — a kdo mi potom co může! Nezůstane jen při slunci; odnesu i všechny hvězdy a přidám je do svých pokladů Budou moje ja o jsou moje cenné papíry, uložené v bance „Ego". Brzy se stane, že nebude nic, co by nebylo mým. Koupím si i Pána Boha a udělám ho svým tajemníkem. Budu mladý, krásný, nesmrtelný a nejbohatší. Kdo mi odolá? Mohu znásilnit zemi jako ženu a ona bude ráda, že je znásilněna — neboť ženy mají rády silné a neurvalé muže. Hip-hip!

Zatím lidé se probouzeli ze sna. Tuze se divi i, že slunce už nesvítí. Na nebi trčela jen veliká, červená rána, kterou hasiči a natěrači marně se snažili uhasit anebo zatřít. Lidé se shlukovali a křičeli:

„Kde je slunce? Kdo nám sebral slunce?

Strážníci s elektrickými svítilnami dělali pořádek. Byla to těžká práce! Lidé byli jako bezhlaví a marně bys je byl napomínal k tichosti anebo k rozchodu.

Milionář dal rozsvítiti všecka světla. Stotisíc lustrů plálo na nárožích, v kavárnách, barech a kabaretech. Na předměstí svítily tři smutné lucerny a na dědinách vytahovali ze spráchnivělých truhlic hromničky a dívali se uděšeně na sebe.

Nastal zmatek, který podporovali černí netopýři, kteří přilétli neznámo odkud.

Nevěstky na ulicích byly už umdlelé, neboť noc trvala příliš dlouho.

Milionář počítal: až se uzdravím, budu vyráběť ze slunce sirky „Helios", mast na opáleniny „Slunín" a vše, co se dá. Šikovný člověk může lehce zbohatnout. Jak jsem rád, že na to nepřišel nikdo přede mnou.

Ale lidé ve městech byli víc a více zmateni. Naráželi na sebe jako poplašený dobytek.

Proto dal milionář vylepiti plakáty a sepsati úvodníky do novin.

KONEČNĚ TMA!
ODVĚKÝ NEPŘÍTEL ZDOLÁN
NEJVELKOLEPĚJŠÍ DŮKAZ LIDSKÉ
OBĚTAVOSTI

Již od počátku světa byli lidé trýzněni největším tyranem, jaký kdy byl stvořen — sluncem. Jeho krutou tyranii na svých bedrech snášel nejvíce ze všech stavů stav lidí pracujících, kterýchžto miliony padaly zasaženy při práci jeho zhoubnými paprsky. Lékařsky je zjištěno a statisticky dokázáno, že plných
100% (slovy: sto procent)
lidí, kteří se pod sluncem narodili, též pod ním zemřeli. Této krutovládě byl učiněn konec. Známý lidumil pan Poslední milionář (— kdo by nevzpomněl na jeho vzácnou ochotu, s kterou zabezpečil ženu a dítky tragicky zemřelého lékaře X!) dal je na vlastní náklad sundati s nebe. Práce se dík jeho nadlidské obětavosti zdařila a slunce zmizelo se světa. Nehynoucí památka je mu zajištěna.
Žádejte prospekty!

Ti, — kdož měli světlo, — tak si to přečetli a uklidnili se, — ti, kdož je neměli, — zůstali neklidní dál. Mnoho babiček (ty, co už byly 20 let slepé) říkalo: přijde konec světa.

Běda milenci — který ve tmě ztratil svou lásku. Už ji nenašel.

Zatím boháč odstraniv všechno své služebnictvo, odešel ke slunci. Když vešel do ohromné budovy, přepevně zamkl, přesvědčiv se ještě, zda stráže s revolvery a bajonety hlídají dobře všechny vchody. Klíč nechal v dírce, aby se nikdo nemohl dívat. Potom počal se svlékati.

Slunce pálilo.

Jak to nebesky hřeje, myslil si milonář. Veliká síla do mně vstupuje. Vše nezdravé bude spáleno a přetaveno v čistý kov. Vyjdu jako mladý bůh. Tolika

lidem dávalo slunce štěstí a zdraví. Na mně je, abych bral toho součet, když ostatní všechny jsem odstranil. Oh, — jak nesmírné štěstí jest, snésti štěstí všech jen na sebe.

Slunce pálilo.

Je to trochu moc horké. Ale neškodí. Velkou dobrotu je třeba naučiti se nosit. Jen, aby mně záda mnoho nebolela. A hlava. A ústa, oči, prsa a nohy.

Ach — žár je nesnesitelný. Stravuje mě zevnitř i zevně. Zdá se mi, že popelnatím. Jen ještě chvíli vydržet. Potom odejdu. Odejdu a skočím do studené řeky. Najdu si milenku z ledu. Roztavím ji ve svém náručí. Budu nejsilnější, nejbohatší, nesmrtelný. Jak jsem sláb, chud a vše bolí, jako bych umíral! Ne, už to nevydržím. Půjdu. Snad to postačilo. Půjdu — utíkám — letím...

Nahý žebrák se spálenými vředy a zanícenýma očima doběhl ke dveřím. Běda! Rozžhavený klíč nabobtnal v klíčové dírce, že by jej ani sám Bůh neotevřel, kdyby byl chtěl. Marně jím lomcoval, marně jím trhal — zde nebylo služebníků, rádců a dělníků — zde byl sám, jako samy byly jeho oči ve vrstvě hnisu a bolesti.

Milionář se zachvěl. Jeho tělo se bortilo jako strom při bouři. Člověče, neuneseš štěstí všech! Nestačíš na svoje.

Slunce pálilo.
Milionář se zhroutil.

Zbyla z něho hromádka popele, nic větší než železný šesťáček. Malá hromádka honosivé bídy. Budova, kterou si dal vystavěti pro svoji pýchu, stala se jeho katafalkem a slunce, ukradené jeho nemocnou ctižádostí, bylo velikou svící při jeho mrtvolce. Nikdo neplakal.

A slunce pálilo.

Pálilo tak, že brzy propálilo všechny stěny. I ty zřítily se jako vystavěné na písku. Propadly se do

země, podobné černokněžníkům, kteří zmizí po zaklet. Slunce vybuchlo svojí září na všechny strany. Leželo na zeleném trávníku jak zlatý, ohromný balon.

Lidé se zaradovali. „Je vidět na cestu“, říkali si a smáli se.

Šlo teď jen o to, jak dopraviti slunce zase na nebe, aby všichni je viděli a všichni jím viděli.

Lidé zvážněli a radili se.

Kdo nám vynese slunce na oblohu?

Přitrefily se k tomu dvě děti. Byla to Mánička a Pepík. Snad byli z Vršovic, snad ze Smíchova, ale jistě odněkud byli.

„My je tam doneseme“, řekl Pepík. „Nosíval jsem mnohokrát lidem kufry z nádraží. Onehdy jsem jednomu pánu nesl tak veliký — že se všichni divili. To by bylo, abych slunce neunesl!“

Mánička a Pepík odnesli slunce na nebe.

„Vraťte se k obědu domů!“ volala za nimi máma.

„Vrátíme se, vrátíme se...“

A vrátili se.

O KOMINÍKOVI

Kominík nenosí jenom žebřík a černou tvář. Kominík nosí také štěstí. To vědí všichni lidé a hlavně ti, co mají knoflíky u kabátu. Když jde kolem, honem se za některý chytí a myslí si na to, po čem touží. A skutečně se jim to vyplní, protože lidé dělají tak už ode dávna a budou tak dělat, pokud kominíci budou choditi po ulicích. Kdyby to nebyla pravda — jistě by to nedělali.

Tak vidíte: všichni lidé mohou býti po svém šťastni. Potřebují k tomu jen knoflíku a kominíka.

Toto dobře věděl Jeník, malý sirotek. Protože byl chudáček, žijící den ze dne na dlažbě předměstí, měl mnoho krásných přání. Mohl toužiti po rohlíku, po lístku na kolotoč, po zemřelé mamince, nebo po jablíčku, které prodávaly paňmámy v ošatkách na

náměstí svatého Jakuba. Protože nic neměl, míra jeho štěstí byla veliká.

Ale byla tu jedna veliká chyba: malý Jeník neměl u svého roztrhaného kabátku a u roztřepených kalhot ani jeden knoflík. Kalhoty i kabát dostal od dobrých lidí, ale to víte, že ani dobří lidé nedávají své nejlepší. Proto, když je od nich dostal darem, byly už řádně ošuntělé a všechny knoflíky byly pryč. Dobrodinci, kteří mu šaty dali, si nemyslili, že by tak malý chlapec potřeboval knoflíků. Stačilo, že přikryli jeho nahotu. Také Jeníkovi zprvu ani nenapadlo — že by jeho šatům se něčeho nedostávalo. Teprve když zvěděl tajemství o kominíku, knoflíku a štěstí, smutně si pomyslil:

Já nemohu býti šťasten, protože nemám žádný knoflík.

Rmoutilo jej to velice, protože si přál býti šťasten. A kdo by si toho také nepřál! Od té doby nemyslil na nic jiného, než na to, jak by získal nějakého knoflíku. Pro ostatní děti není to nic těžkého, ale pro Jeníka byla to práce nemalá. S knoflíkem bývá vždy spojen nějaký tatínek, který jej kupuje, a nějaká maminka, která jej přišívá. A tyto dva předpoklady Jeníkovi naprosto chyběly.

Jeník si chtěl na knoflík vydělati. Nosil jedné paní vodu do pátého patra, druhé zase vozil uhlí v malém vozíčku s huňatým psem, chodil do dědiny pro mléko a vůbec dělal, co dovede chlapec v jeho stáří.

Ale na knoflík si peněz přece nevydělal. Lidé si myslili: nač dávati tak malému chlapci peníze, kterým nerozumí a jež by nejspíše jen promlsal. Dáme mu raději něco k jídlu — to mu lépe poslouží.

A dávali mu. Tu chleba, tu sýr, tu talíř polévky nebo nějaké zbytky od oběda. Jeník pak, když se najedl, upadl do takové blaženosti, že zapomínal i na knoflík a věřil, že si své štěstí dobude bez něho.

Když však večer řádně vytrávil a neměl v kapse nic než hlad, tu vyprchala mu všechna sebedůvěra, všechna síla; toužený knoflík počal mu tančiti před očima i se všemi zázračnými vlastnostmi. Zvláště když šel kolem knoflíkářského krámu, kde byly za vý-

kladem celé hromady různých knoflíků. Tu byly vojenské, tu zase civilní. Jedny celé zlaté s krásnými vyrytými písmeny, jiné námořnické s namodralým leskem moře. Na některých byly čtyři viditelné dírky, na jiných byly dírky ukryty pod lesklým, kovovým pláštěm. Nade všemi zářila řada velkých perleťových knoflíků, které přitahovaly Jeníkovy oči jako magnety.

Tyto jistě přinášejí největší štěstí, myslil si Jeník, ale sotva kdy se na ně zmohu. Budou jistě notně drahé.

Přece však díval se na ně lačněji a lačněji, až paní v krámě jej zpozorovala a nechápajíc jeho plápolavých očí, odehnala jej.

„Běž pryč, špinavý kluku! Nekouká ti z očí nic dobrého."

Myslila, že jí chce něco ukrásti a Jeník zahanben odešel.

V noci potom, když spal v nadsklepní světničce na kusech hadrů s deseti ještě nešťastnějšími lidmi, perleťový knoflík i nepřejícná tvář prodavačky vznášely se v jeho snech.

Když tak dlouho a dlouho marně toužil, přihodilo se mu jedenkráte, že uviděl na ulici děvčátko, které mělo na kabátě právě onen krásný perleťový knoflík, který viděl v krámě. Ale nejen toho si povšiml Jeník; zpozoroval také, že krásný knoflík visí jen na nitce a že se brzy utrhne. Srdce se mu zachvělo při pomyšlení, že by jej tak dívenka mohla ztratit a on najít. To by byl konec jeho bolestem. Již zítra by mohl mít to, nač by si jen pomyslil.

Proto se nepozorovaně stočil za ní a sledoval ji. Po čem tolik toužil — to se také stalo. Právě když děvčátko vstupovalo do dveří nízkého domu, knoflík se utrhl a zůstal ležet na dlažbě aniž to zpozorovalo. Bylo to tuze nevšímavé děvčátko, když se uváží, že to byl jediný knoflík, který měla, a že jeho ztrátou samo bylo zbaveno i všeho štěstí, které se na něj upínalo.

Jeník zajásal. Opatrně zvedl knoflík a držel jej v ruce. Zazářil na slunci jako drahokam. Honem jej schoval do kapsy a ohlédl se.

Děvčátko zašlo a nic nezpozorovalo.

Jeník zmizel za nejbližším rohem. Pozorně si jej odnesl domů. Svlékl si kabát a vypůjčil si jehlu. Niť vytáhl z hadrů, na nichž spával, a hned se dal do přišívání, aby byl hotov dříve, než se setmí.

Ale teď si na něco vzpomněl. Vzpomněl si na dívenku, která někde pláče, protože ztratila krásný knoflík. Možná, že ani neví, co radostí mohla jím nabýti. Kdyby byla věděla, co dovede způsobit knoflík a kominík, jistě by bývala opatrnější. Jednoho dne se to jistě doví. Ale knoflík už bude pryč. Možná, že už nikdy druhého nenabude, neboť těžko je nabýti knoflíku. Ztratila jej a on jej vzal. Vzal — ne našel. Měl by jí jej vrátit?

Ne, toho Jeník nedovedl, protože mnoho těžkých dní po něm toužil.

Až mi přinese knoflík štěstí, potom jí jej vrátím a třeba i něco k němu přidám, myslil si.

Ale najdu potom zase ji?

Ruce se mu trochu třásly, ale přišíval a přišíval.

Druhého dne vyšel s knoflíkem jako s hvězdou. Zdálo se mu však, že by lidé příliš na něho civěli, kdyby jej jen tak beze všeho spatřili na jeho rozbitém kabátě. Proto si jej zacláněl trochu rukou. Bál se také, aby nepotkal včerejší děvčátko.

Chodil, chodil a hledal kominíka. Přemýšlel také o tom, co by si měl přát. Rozhodl se pro zlatý zámek na skleněné hoře a pomeranč.

K poledni spatřil kominíka. Byl černý jako mouřenín, jen oči měl modré jako fialky. Honem stočil krok na chodník, po němž kominík šel, a pevněji stiskl knoflík.

Srdce se mu v prsou rozbušilo jako zvon.

Kominík se přibližoval.

Šel klidně a usmíval se.

Jeník byl bledý a svíral ledovýma rukama knoflík víc a více.

Až přijde na pět kroků ke mně, tak zašeptám svou prosbu, myslil si.

Kominík byl u něho. Pod černými vousy ležel tichý, bílý úsměv.

„Teď!“, řekl si Jeník, polohlasně ze sebe vyrážeje: „Zá—mek a po—me—“

Prask!

Knoflík přišitý vetchou nití a příliš tažený Jeníkovou rukou se utrhl a zůstal mu mezi prsty i se stopkou nití jako uvadlé kvítko.

Jeníkovy naděje se na ráz zřítily. Slzy mu vstoupily do očí a pláč do hrdla. Byl neskonale nešťasten; neboť viděl v tom trest za to, že vzal cizí knoflík pro své štěstí.

Vzlykal tolik, že kominík se obrátil a přistoupil k němu.

„Co se ti stalo, chlapečku?“ ptal se. Jeho hlas byl právě tak čistý, jako kominík byl zasazený.

Ale Jeník usedavě naříkal, drže knoflík v ušpiněné ruce.

„Udělal ti někdo něco, či jsi něco ztratil?“

Kominíkova ruka přejela Jeníkovi přes hlavu jako teplá vlna.

„Sebral jsem knoflík“, vyhrkl

„Chtěl jsem zámek a pomeranč. Proto jsem včera sebral knoflík.“

A dal se znovu do pláče.

„A čí jsi?“

Jeník nevěděl čí je. Nepatřil nikomu, ale člověku je tak dobře, když může někomu patřiti.

Kominář vzal uplakaného Jeníka za ruku a vedl jej sebou. Ruka jeho byla černá a plná sazí, ale Jeník se pod ní proměnil v pokorného beránka.

Kominík uvedl Jeníka do malého domku — právě do toho, v němž zmizela včerejší dívenka.

„Maminko a Lído — vedu vám chlapce, který pláče, že chtěl zámek a pomeranč.“

„Nepláču proto“ řekl Jeník, „ale proto, že jsem sebral knoflík.“

„Zámek ani pomeranč ti nemůžeme dáti“, řekla paní kominíková, „ale dáme ti oběd.“

A dali mu. Posadili jej za stůl a nutili mu plný talíř polévky. S jedné strany seděl pan kominík — už čistý a umytý, s druhé paní a naproti Lída, která ztratila včera knoflík.

Dávali mu dobré a laskavé otázky a Jeník odpovídal. Jakživ toho tolik nenapovídal jako tenkráte. Všechno pověděl, jak je sám, jak chtěl štěstí, jak hledal knoflík a jak vše dopadlo.

Pan kominík a paní kominíková se usmívali. Lída hleděla na něho vážnýma a podivujícíma se očima a polévka kouřila a voněla jako kadidlo v kostele.

„Líbíš se mi chlapče" řekl na konec kominík — a jestli chceš, můžeš u nás zůstat a naučím tě kominářem. Beztoho je Lídě samotné smutno."

Paní zakývala hlavou a Lídě zablesklo se v očích. Jeník radostně přikývl a velkou radost přikryl velkým kusem masa, aby mu neutekla. Neboť zde nesestupovalo jídlo do žaludku, ale rovnou do srdce.

Jeník učil se kominíkem.

Být kominíkem znamená obšťastňovat lidi. Ale kominíka nemůže potkat štěstí pomocí knoflíku. Protože štěstí nosí, nemůže z něho brát.

Ale Jeník nepozoroval, že je vyloučen z této milosti a byl šťasten i když věděl, že sám, co kominík, nemůže se chytit za knoflík před jiným kominářem a přáti si splnění toho, po čem touží.

Lezl po vysokých střechách kolem nebe a komíny se spouštěl do začouzených ohnišť. Lidé jej měli rádi, protože uměl vyčistit komíny jako klícky, takže jídla, která pod nimi se vařila, podobala se čisťounkým kanárkům. Upravoval cestu slunci a vzduchu k lidskému ohni. To je dobrá práce.

Čas utíkal jako voda a Jeník rostl jako z vody. Pan kominík byl s ním spokojen, paní měla jej ráda a Lída? — Ach, ta už mu dávno odpustila nejen to, že jí vzal kdysi knoflík, ale i to, že si vzal ji samu.

Tenkrát už Lída vyrostla na břízku a Jeník byl jako buk.

Až se s ním někdy potkáte, dobře ho poznáte. Vypadá jako každý jiný kominík, ale má plné kapsy knoflíků a dává je každému, komu na kabátě scházejí, neboť nechce nositi štěstí jen jeděm a druhým ne.

Býti kominíkem znamená obšťastňovati lidi, kteří mají knoflíky. Až budou všichni lidé mít knoflíky — budou všichni šťastni.

O KNIHAŘI A BÁSNÍKOVI

Toto přihodilo se velmi dávno a dávno v městě, položeném po obou březích veliké řeky.

Řeka byla široká a rozdělovala město na dvě části. Na jedné straně bylo plno vil, paláců a překrásných budov, ve kterých bydleli veselí a šťastní lidé. Stále jen se potřebovali veseliti, neboť se obávali, aby jejich radost se neumenšila. Denně pořádali slavnosti na zelených trávnících kolem mramorových soch.

V této bohaté čtvrti bydlel i básník. Psal veselé a rozkošné verše, které byly s oblibou čítány na všech zábavách. Všichni páni, paní a slečny jej znali a vážili si ho, protože je nesčetněkráte rozveselil svými radostnými knihami.

Druhá polovice města za řekou nebyla ani zdaleka tak krásná jako prvá. Podobala se polodoutnajícímu ohništi. Černé baráčky vysazovaly do ulic zažloutlé okenice jako řadu špinavých zubů a doškové střechy, mnohde děravé, chvěly se pod každým nárazem větru, který se do nich obořil.

Zde bydlelo mnoho a mnoho lidí, daleko více než za vodou. Nebyli sice všichni smutni, ale byli velmi unaveni, neboť každý měl mnoho starostí a práce. Mezi nimi bydlel i bledý knihař Bertin se svojí nemocnou ženou. Oba dva se měli tuze rádi a na důkaz své lásky měli za okny postaveny dva květináče s modrými a červenými květy, které si navzájem o své chudé svatbě darovali.

Stalo se, že v krásné a bohaté čtvrti měla zase býti pořádána slavnost. Tentokráte to bylo ku poctě překrásné slečny, která bydlela v zámečku u řeky.

Tato slečna byla tak veselé stvoření, že skutečně bylo umění ji ještě více rozveseliti. Ale přece ten nesnadný úkol vzal na sebe básník a rozhodl se, že napíše tak šťastnou a veselou knihu, jakou ještě nikdy nenapsal. Chtěl ji na slavnosti také předčítati a nakonec ji věnovati veselé slečně. Doufal totiž, že tak se ona do něho zamiluje, že si jej vezme a on že vymění svůj krásný byt nad zeleným sadem za ještě krásnější zámecké komnaty nad řekou.

Sednul si tedy milý básník ke knize a psal a psal. Dva dny před slavností byl s knihou hotov ke své plné spokojenosti.

Taková kniha ještě nikdy nebyla napsána, řekl si. Jistě způsobí nevídaný rozruch. Stanu se nejslavnějším a vezmu si za ženu krásnou slečnu s rozkošným zámkem nad vodou. Jest to moje nejdokonalejší dílo; proto nebudu už ode dneška víc psáti; hodno velikých básníků, aby přestali tenkráte, když napsali své nejlepší.

I nadepsal knize ještě nadpis:

„Radost nad radost a všechno je radost"

a šel se projít, nemysle už pranic na verše, rýmy a podobné rebusy, kterými si dříve lámával hlavu.

Veselá knížka zatím ležela na jeho stole a věřte, že *tenkráte* musila být hodně veselá, ať si to, co se přihodilo později, vykládáme jakkoli.

Když se básník vrátil z procházky (chodil pod okny veselé slečny), učil se svoji knihu zvučně přednášeti. Sám se usmíval nad svojí vlastní radostí, vypíjeje při tom po řadě syrové vejce, aby jeho hlas byl šťavnatý a jásavý, jako obsah knihy.

Při tom však se stalo, že listy knihy častým obracením se trochu pozohýbaly a pokroutily, což mělo za následek, že básník se rozhodl dáti si knihu svoji svázat, aby jako dar vypadala co nejúhledněji.

A tak přišla veselá kniha do styku se smutným knihařem, který bydlel za řekou.

Přinesl mu ji tam básníkův sluha s přesným rozkazem, jak má býti svázána, do jaké kůže a jakými písmenami. Měla býti hotova do příštího rána a odevzdána v domě básníkově.

Knihař Bertin vše přislíbil a byl rád, že má tak dobrou práci; věřilť, že mu bude dobře zaplaceno, čehož chudák velmi potřeboval, neboť jeho žena — jak už jsem se zmínil — byla těžce nemocná. Dal se do vázání s velikou chutí a bedlivostí, mysle na všechno, co bude moci pro sebe a pro nemocnou poříditi, až dostane peníze. Myslil si na hrnek teplého

mléka, na chléb, který voní jako otevřené nebe, na máslo a vajíčka, na radost, s kterou to položí své ženě na postel a na první růměnec jejího zdraví, který jí vstoupí do tváře.

Byl již skoro večer, když končil. Na nebi stály černé mraky a v dusné ulici seděli po práci lidé na nízkých stoličkách. Nic si ani nepovídali. Jen se dívali na houstnoucí tmu a na své děti, které tiše si vykládaly o bouřce, dešti, hromničkách a samých takových věcech, o kterých si děti rády vypravují, když zdaleka hřmí a tíha ticha po prvé se zachvěje uprášeným větrem.

Žena knihařova zatím ležela na nízké posteli a trpěla. Veliká bolest pozvolna se jí prolamovala od nohou k srdci. Umučenýma očima visela chvíli na obrázku Panny Marie, který měla nad ložem a chvílemi na okně, za nímž mávaly červenomodré květy do černé oblohy. Chtěla říci, že má strach, že je jí velmi těžce, ale neosmělovala se, neboť její muž měl teď něco důležitějšího na práci. Vázal knihu pro básníka.

Když byl Bertin hotov, rozveselil se nad míru. Nikdy se mu práce tak nepovedla. Spěchal honem, aby svojí radostí potěšil i nemocnou.

„Hleď", — pravil — „jaká krásná kniha! Svázal jsem ji, — jak nejlíp umím. Nikdo mi nemůže nic vytknout. Podívej se má milá!"

Nemocná se podívala a usmála se z hlubin bolestí. Věděla, že by ho zarmoutila, kdyby se neusmála. Věděla, že by sama byla ještě nešťastnější, kdyby se neusmála.

Bertin položil jí knihu na postel.

„Svázal jsem ji tak krásně, miláčku, protože jsem si myslil, co ti koupím, až dostanu za práci odměnu. Počkej, počkej — zítra nebo pozítří budeš zdravá jako ryba a v neděli půjdem tancovat na Svatou Horu."

Ale oči nemocné se propadaly stále víc, jako dva oblázky, hozené do moře.

„Jsi smutná a nemoc tě bolí" — řekl Bertin a přemýšlel, jak by ji potěšil.

„Přečtu ti tuto knihu — jistě je velmi veselá, když má nadpis: Radost nad radost a všechno je radost. Chceš poslouchat?“

Žena přisvědčila. Doufala, že tím zbaví se jeho pátravého pohledu, který by nakonec přece jen prohlédl smrtelnou bolest, která se usídlovala pod jejíma očima.

Bertin rozsvítil žlutou svíci.

Usedl na pelest a četl.

Ano — byla to knížka hodně veselá! Každý by se byl smál, kdo by ji předčítal na nějaké veselici. Ale toto byla černá jizba se žlutou svící — umírající žena a bledý knihař Bertin. Smrt se přibližovala na nemocnou se všech stran pokoje. Měla tvrdé a kostnaté ruce. Když se nemocné dotýkala, bolelo ji to strašlivě, ale ta sebou nepohnula, nezakřičela — neboť nechtěla postrašiti muže, který jí četl veselou báseň, aby ji potěšil. Nerozuměla už ani slovům, ani řeči, ani básni samé, neboť ta kniha byla psána pod jiným sluncem, než bylo její. Rozplynula se v nic před tváří tohoto života. Rozuměla jenom, že její muž ji chce potěšit a ona že zemře a udělá mu tím bolest.

A Bertin četl a četl. Plamen svíce se zohýbal a venku burácelo. Bertinovi se začalo chvěti srdce, když se zablesklo. Knížka stávala se v jeho rukou skleněnou a průhlednou; viděl přes ni na bolestivě rozšířené oči své ženy a počal se obávati více a více. Utrpení ženino přetékalo pomalu i na něho, neboť bylo ho více, než ho ona sama mohla snésti. Kniha byla vázána v jeho ruce a písmena proměňovala se v slzy. A přece četl radostnou báseň jí pro potěchu, pláče mezi řádky, zmítán strachem, co se stane, až ji odloží.

Kniha byla mezi nimi a na ní kupily se bolesti obou.

Kniha klesla tíhou Bertinovi v rukou, když dočetl.

Žena byla mrtvá.

Zemřela, aniž mu to prozradila, neboť neměla odvahy vědomě jej zarmoutiti.

Bertin zaplakal. Plakal tak, jako pláčou chudí: s otevřenýma očima, potrhávaje tiše rameny.

Noc přešla.

Ráno přišel si sluha básníkův pro knihu.

„Je již hotova?“ tázal se.

„Ano — již jsem ji udělal“, odpověděl Bertin, podávaje mu ji, neboť ji přes celou noc držel v rukou.

Sluha ji vzal a odešel, zanechávaje ubohého knihaře v opuštěnosti.

Básníkovi se vazba zalíbila. Bude to pěkný dar, řekl si — a zvlášť, když já ji pěkně přečtu.

Potom, obléknuv se do nejlepších šatů, odebral se na slavnost, neboť byl právě čas.

Ve velké dvoraně byla shromážděna velká společnost. Nechyběl nikdo z příslušníků krásné čtvrti. Dámy v bílých hedvábných šatech mizely ve svých vlastních parfumech. Pánové v černých, vyžehlených fracích usmívali se na všechny strany. Sluhové v bohaté livreji probíhali zástupem a činili každému všecko pomyšlení, jen aby mu bylo co nejpohodlněji.

Slavnost začala hudbou a ohňostrojem.

Ach ta hudba — ach ten ohňostroj! Všichni vzdychali rozkoší a připadali si jako andělé. Jen jedna slečna byla trochu mrzutá, protože se jí zvrtl podpatek, který byl příliš vysoký.

Ale nejlepší mělo teprve přijít.

Básník s nejveselejší básní na světě.

Básník si stoupl do neodolatelného postavení a začal. Věděl: toto všechny přemůže.

Ale co se stalo!

Básník jasně nasadil hlas — ale při třetím verši se mu zlomil. Četl... četl — ale nepoznával své básně.

Veselá báseň se změnila.

A přece! Vždyť to byla tatáž písmenka, tatáž slova a tytéž věty. Ale vše docela jiné, než když to psal. Bylo to prosáklé smutkem a utrpením. Byla to báseň smutná a těžká jako ulice, ležící za druhým břehem. Umírající ruce se jí protahovaly, zoufalé oči jí prosily. A nakonec opuštěný člověk v ní seděl sám se svou samotou.

Chtěl posluchače rozjařiti a zatím oni se rozplakali. Jejich slzy chřestily jako okovy.

Však tito lidé nesnesli svůj pláč. Zrcadla, rozvěšená

v síních, ukazovala jim, že jsou při něm škaredí. Nesnesli svůj pláč, protože byl škaredý.
Vstali ze svých míst a odcházeli.
„Nechceme slyšeti takové hrozné věci! Nechceme bolest, nechceme bídu!“
Kdo nejdřív křičel a nejdřív odešel, byla slečna ze zámku u řeky. A s ní odešli i všechny básníkovy naděje na lepší pobyt.
Proto se velice rozzlobil.
„Já jsem napsal jinou báseň!“ křičel. „Moje báseň byla jedna radost. To mi ji pokazil knihař, ke kterému jsem ji dal vázat. Dám potrestati toho ničemu.“
Básník dal zatknout knihaře, že pokazil jeho nejkrásnější báseň.
Četníci přivedli jej od mrtvoly k soudu. Protože básník měl známost se soudci, odsoudili soudcové knihaře k doživotnímu žaláři. Bertinovi to bylo jedno. Zlhostejněl ke všemu po smrti své ženy. Jen říkal:
„Jsem sám na světě.“
Uvěznili jej ve vysoké věži. Nikdo k němu neměl přístup. Jen kousíček nebe viděl a to bylo za mřížemi jako on. Ráno mu přinesl žalářník džbán vody a kus černého chleba. Jeho vazačské stroje mu pobrali a zabavili. Nechali mu jen jednu knihu: Písmo svaté. Nikdo ji nechtěl koupit, protože byla vetchá a stará. Dali mu ji do vězení.
Bertin neměl tedy nic mimo čtyři holé stěny, pryčnu, džbán, stůl a knihu. Jeho život byl smutný jako sněhová pláň.
„Všichni na mě zapomněli“, myslel si a plakal. Potom ale chytil knihu a četl. Četl dlouho a dlouho, po celé dny, protože neměl nic jiného na práci. A protože byl nešťasten, tak Bůh sestoupil do té knihy a laskavě se podal jeho očím a srdci.
Bertinovi bylo lehčeji.
„Už nejsem sám“, šeptal si. „Bůh je se mnou.“
Jedenkráte se začal usmívat a velká radost usadila se mu v prsou.
Lidé si myslí, že jsem sám a smuten a já zatím se raduji. Měl bych jim to napsat — třeba by se z toho potěšili. Napsal bych jim báseň o zdi, stolu, pryčně,

džbánu a své ženě, která nezemřela. Jak by také mohla zemřít, když mě tolik milovala!

Ale Bertin neměl papír, na který by napsal báseň. Jediný papír, který v cele měl, byl papír bible a ten byl hustě potištěn písmem svatým.

Bertin trpěl nečinností. Knížku už nečetl, protože ji celou měl v srdci. Chtěl papír a chtěl psát. Třeba kouskem cihly, která se udrolila se zdi.

Jednou ráno se probudil a nebe bylo krásné jako na Vzkříšení. Bertin otevřel Písmo svaté a hle — papír na něm byl čistý a bílý.

Slovo boží ustoupilo slovu lidskému.

Bertin byl rád. Mohl psáti. A psal svýma žilnatýma rukama o všem, co jej potěšovalo. Na každý arch napsal jednu básničku. Každou básničku, zdálo se mu, že přibývá více světla do jeho vězení. Když měl básniček více, vyhodil je zamřížovaným oknem ven a ty se rozletěly jako motýlové-běláskové nebo jako ptáci zpěváci do celého kraje.

Jak se vznášely, tak zvolna i padaly. Jeden tu a druhý tam. Klekaly si k nohám unavených dělníků a modrookých vojáků. Sedaly si k nemocným dětem a osamělým lidem a každému nesly potěšení. Nebyly to veselé básně, byly to prostičké básničky, ale na konci každé stálo nějaké slavné slovo a všichni, jakmile je přečetli, hned přestali se mračiti nebo naříkati.

A knihař Bertin psal a psal, až celou knihu popsal. Tu si řekl:

Dnes odejdu ke své ženě a políbím ji na čelo a na ústa.

Když mu druhého dne ráno žalářník přinesl vodu a chléb — už ho tam nebylo. Marně pátral po východu, kterým by byl unikl. Sestoupil na zem tak zázračně, jak pán Ježíš vystoupil na nebesa.

Toho dne zemřel onen básník, který nepsal od těch dob, co se zařekl, že psáti nebude. Sestárl velice onou divnou příhodou na slavnosti, že se mu ruce tolik třásly, že v nich ani pero nemohl udržet. Měl slavný pohřeb a jeho přátelé vzpomínali všech

jeho minulých zásluh. Nad jeho kamenným hrobem byly proneseny pohřební řeči.

Všichni věřili, že umřel.

A proto také umřel.

POHÁDKA O LISTONOŠOVI

(Helence Hartlové)

V zapadlém městě v horách žil mladý listonoš. Neměl už otce ani matky; měl jen modrou kabelu, žlutou čepici a červený úsměv. Dvakrát denně obcházel městečko, rozdával v domech psaní a lístky, které přicházely z velikých dálek. Držel ve svých rukou poselství celého světa. Lidé ho měli rádi a když jej viděli mihnouti se kolem oken, říkávali: „Hle, — listonoš! Zdali pak nám něco nenese?"

Listonoš byl veselý člověk. Rozveselil vše, nač přišel. Maminky, pantáty, děti, — ba i samotná psaní. Za celou dobu, co roznášel poštu, nikdy nedostal takového, které by mu oznamovalo smrt, ztrátu, nebo vůbec nějakou smutnou zprávu. Listonoš to věděl — a byl na to hrd.

V témž městě, na konci dlouhé ulice bydlel opuštěný stařec. Měl dlouhé, šedivé vousy, šedivý kaftan a v prošoupaných střevících slabé a vysloužilé nohy. Oči měl kalné, že takřka neviděl, a sedával přes celý den u okna, v létě na zahrádce před domem a vzpomínal na svého syna, jenž byl zlatokopem v Americe. Protože byl málomluvný a k ničemu se nehodil, lidé si ho nevšímali a úplně ho ponechávali samotě. Jen listonoš, vždy jednou za měsíc mu přinášíval psaní z Ameriky, a protože dědeček už ani přes dvoje brejle neviděl — sám mu psaní předčítal.

A četl o divných zámořských krajinách, o horách vyšších než slunce, o řekách se zlatou vodou, o zlostných černoších a lstivých Indiánech, o krvavém zápase pro zlatou rudu a o mnoha podivuhodných příhodách, které starcův syn František v dopise vy-

ličoval. Na konec stávalo — že — dá-li mu Bůh štěstí, — dosáhne brzy bohatství a vrátí se do vlasti.

Stařec poslouchal napiatě, aby mu ani slovo neušlo. Visel na svém synu nesmírnou láskou; bylť to jediný člověk, který dával ještě smysl jeho vyprchalému životu.

„Jenom aby se mu něco nestalo“, říkával třaslavým hlasem, když předčitatel byl u konce.

„Co by se mu stalo, stařečku?“

„Kdybyste ho znal, pane listonoši — jistě byste věděl, že ledacos může se mu přihodit. Kdybyste ho miloval, poznal byste, že není neštěstí na světě, které by ho nemohlo potkati. A zvláště v takové Americe! — Chtěl bych, aby byl raději tady. Třeba bez peněz, bez zlata!“

Těšil listonoš stařečka, až ho utěšil. Stařeček byl rád, že má někoho, s kým by mohl rozprávěti o svém synu, a při třetím dopise tak se do našeho listonoše zamiloval, že mu navrhl, aby se přestěhoval k němu, do bílé podkrovní světničky, která byla od odjezdu jeho syna prázdná.

„Nemusíte mi platiti nájemné. Místo toho mi každého dne přečtete poslední synův dopis. Mám už špatnou paměť a hned všechno zapomenu; proto bude mi dopis po každé nový. Tak už se Pánbůh o nás staré lidi postaral!“

Listonoš tuto nabídku rád přijal. Za svůj úřad mnoho nedostával, proto mu přišlo vhod, že zase něco ušetří. Bydlil u vdovy, která měla jen jeden zub a špičatý jazyk; zaplatil jí, co byl dlužen, vzal brašnu a čepici (úsměv s sebou nosil vždycky) a přenesl si vše do starcova domku. Vdova arci se na něho horšila a zle ho potom pomlouvala.

Listonoš se s dědečkem snášel dobře. Přes den chodil po svém, večer předčítal synovy dopisy a tak jim oběma utekla chvíle mnohem lépe než dříve.

Ale, abych nezapomněl:

Ve vedlejším domě — byl tuze zchátralý a nebylo v něm pořádného okna — bydlila chudá nádenická rodina se sedmi dětmi. Šest jich bylo vlastních, sedmé, — malá Helenka — k rodině po právu nepatřilo. Našli

je kdysi večer celé zkřehlé u dveří, marně se ho vyptávali, odkud přišlo a kde má maminku. Děvčátko jen usedavě plakalo a říkalo:

„Nemám nikoho. Jsem samotna!"

Nádeník Petr a jeho žena se smilovali a přijali je do své chudé rodiny. Mnoho dobrého mu dáti nemohli, sami neměli a co měli, dali to raději svým dětem, protože rodiče milují své děti vždy více než cizí. Když byla v domě velká nouze, vyháněla Petrova žena děti na ulici žebrat. Všechny se vracely s nějakým krejcarem, jenom Helenka vždy s prázdnou. Proč? Protože měla takové krásné, moudré a bohaté oči jako princezna, a každý, kdo se do nich podíval, ostýchal se nabídnouti jí almužnu. Byla to vůbec zvláštní dívenka, jako ani ne z tohoto světa a všichni zlí lidé spatřivše ji, zaraženě říkali: „Té holce z očí nekouká nic dobrého!"

Helenka první zpozorovala nového starcova nájemníka. Hned prvého dne, když šel kolem ní, pohladil ji po hlavě a usmál se na ni. Starce samého se bála — připadal jí jako černokněžník; ale listonoše si zamilovala na první pohled. Sedávala večer u plotu starcovy zahrádky a naslouchala jeho hovoru s panem domácím. Uslyšela také o Americe, o synu zlatokopovi, o horách slunce se dotýkajících, a to vše ji nadmíru zajímalo. Přitiskla ucho mezi dřevěné laťky plotu a ani nedutajíc vydržela tam tak dlouho, až se oba vypravěči zvedli a šli spat.

Jednoho večera, když hrozil déšť a bouře, roztesknil se děd a povídal listonošovi:

„Milý příteli — mám dnes velký strach. Zdálo se mi v noci, že můj syn v Americe zemřel. Viděl jsem ho v černé rakvi s velikou ranou v srdci. Ó, jistě se mu něco stalo! Bože můj, nepřežil bych to, kdyby tomu tak bylo!"

Ubohý stařec div že neplakal.

Listonoš ho těšil — tentokráte však marně. Zlý sen mu nemohl zaplašiti. Vrátili se tedy domů a těžko se jim usínalo; venku rachotila bouře a povětří otřásalo po celou noc okenicemi, až bylo hrůza poslouchat.

Příštího dne dostal listonoš na poště psaní, které měl doručiti stařečkovi. Bylo to veliké, šedivé psaní s pěti rudými pečetěmi a velkou černou známkou. Vypadalo strašidelně. Adresa nebyla psána rukopisem dědova syna — listonoš ho už dobře znal, — ale jakousi cizí, třaslavou rukou. A pod adresou velkými písmenami: Do vlastních rukou adresátovi!

„Kdo jiný by mohl stařečkovi psát z Ameriky, než jeho syn?" myslil si listonoš, pohlížeje ustrašeně na psaní. Ale psaní leželo mlčelivé jako hrob na jeho dlani a pět červených pečetí jako pět dračích jazyků šlehalo mu do obličeje.

Vzal psaní domů. Neodevzdal je hned stařečkovi, ale položil ho na stůl ve svém pokoji a zamyslil se.

„Takového psaní jsem ještě nikdy neměl v rukou. Jistě je v něm něco nedobrého."

Napadlo mu, že by je mohl otevříti. Děd sice vždy neotevřené psaní obtěžkával a mazlil se s ním, ale kdyby je otevřel, přečetl a znova pěkně zalepil, nic by nepoznal svýma slabýma očima. Přece však neodvažoval se psaní otevříti. Byla na něm čtyři výhružná slova:

Do vlastních rukou adresátovi!

Tato tak důrazně zakazovala, že listonoši nezbylo než poslechnouti.

Vzal tedy psaní a šel s ním k oknu, aby se do něho podíval proti světlu. Hnědá obálka zprůsvitněla a za ní se ukázaly krvavě narudlé obrysy jakýchsi listů. Přiložil psaní až na samu okenní tabuli. Dívá se, — dívá — a zdá se mu, že čte jediné slovo, jediné hrozné slovo, a to: *Smrt.* Lekl se listonoš. Včerejší dědův sen prolétl mu hlavou. Jistě je to zpráva o smrti jeho syna.

„Co mám teď dělat?" ptal se sám sebe. „Oznamuje-li toto psaní smrt, zemře dědeček lítostí, až mu ji budu číst. Raději mu ho nedám. Což ale; doví-li se někdo o tom? Zažaluje mě, že nevykonávám službu, pan poštmistr mě propustí, dá zavřít a třebas ještě něco horšího."

Byl na rozpacích. Posléze se rozhodl, že psaní zatím nedodá a že počká, nenapadne-li mu zítra lepší východisko.

Minul den, minuly dva, ale listonoši pořád nic nenapadlo. Ba naopak, — věc se stávala zamotanější, dopis tajemnější, a on sám bezradnější. Onemocněl z toho a chodil po městě jako ve snách; lidé to pozorovali a divili se tomu, a nejvíce ho litovala Helenka, které neušel nejmenší stín v jeho obličeji. Před starcem se však do té míry přemohl, že ten na něm ničeho nepozoroval, a pozoroval-li, tož to přikládal tomu, že se asi zamiloval, věda, že mladí lidé, zamilují-li se, vypadají jako nemocní a chodí jako ve snách.

Velký dopis s pěti pečetěmi zatím ležel založen na okně mezi novinami. Kolik hodin se listonoš nad ním nauvažoval. Dopis však mlčel, chladně a uštěpačně. Uvnitř něho se však přece něco dělo, co svědčilo o jeho strašidelném životě a co listonoše nejvíce děsilo. *Stával se den ode dne těžší.* Jako by zarůstal do zdiva, jako by se naň přesouvala tíha bezradnosti listonošovy. Dříve dal se zvednouti snadno jednou rukou, teď však potřeboval ubohý mládenec obou a veliké síly a když jej nesl, bylo to, jako by držel veliký balvan — až pod ním kymácel. A dopis byl stále těžší, stále těžší, den ode dne těžší. Když měsíc poté, co listonoš je dostal, rozhodl se psaní dědovi odevzdat, ať už to dopadne jakkoli, jen když sám bude zbaven své trýzně, — tu zpozoroval, že dopis tak ztěžkl, že nemůže s ním vůbec pohnout. Marně jím cloumal, marně napínal svaly. Celá světnice se třásla, ale dopis se ani nepohnul a ležel jako přibitý na okně mezi novinami a květináčem.

Toho dne do města vjel krásný automobil a stanul uprostřed náměstí. Skupilo se kolem něho plno zvědavců, protože automobil a k tomu tak krásný automobil byl ve městě zvláštností. Z něho vystoupil osmahlý muž blýskavých očí, s černým vousem a lesklými holinkami. Po boku mu visel nůž a revolver a jen jedna ruka. Druhá, — pravá, — byla v lokti useknuta.

„Kde je můj otec?“ ptal se, sotva vystoupil z vozidla.

Nikdo nevěděl, kdo je jeho otec, tudíž ani kde by byl.

„Psal jsem mu přece, že dnes přijedu. Či zemřel?“ Dal se rychlým krokem přes náměstí, zahnul ulicí a stanul u posledního domku města, právě tam, kde bydlil stařec a listonoš. Mnoho zvědavců ho následovalo.

Stařec seděl s listonošem na zahradě a hřál se na jarním slunci. Bylo právě poledne.

„Otče!“ zavolal osmahlý muž a rozpřáhl ruce.

Stařec se zachvěl. Přišlo to příliš neočekávaně. Taková radost zalomcovala jeho slaboučkým tělíčkem, že srdce to nesneslo.

„Františku!“ zašeptal jen, jako z velké dálky. Potom už neřekl nic; sklouzl s lávky a padl na zem. Když ho zvedli, byl už mrtev. Ale v tváři měl tolik štěstí, že všichni nemohli dlouho uvěřit, že by už nežil.

Syn zaplakal, ale brzy se uklidnil.

„Jistě nebyl zpraven o mém příchodu. Když jsem si svýma rukama, nožem a revolverem získal dost peněz, — což mě stálo mnoho námahy a též pravou ruku — dal jsem psáti z Ameriky svému otci, že se vracím. Hlavně proto, že jsem věděl, že náhlý můj příchod mohl by ho zabít. Jistě nedostal mého dopisu, ani peněz, které jsem do něho přiložil. Kdo byl tím vrahem, který ukradl peníze a dopis a mého otce zabil?“

Listonoš se zachvěl.

„Já jsem mu nedodal dopis“, řekl smutně. „Ale jen proto, abych ho uchoval při životě. Byl psán cizí rukou a myslel jsem, že oznamuje vaši smrt, pane! Po celý měsíc schovával jsem ho ve svém pokoji. Pro Boha, odpusťte mi a věřte, že jsem to neudělal ze zlého úmyslu!“

Muž se rozlítil, vytáhl nůž a šermoval jím listonošovi před očima.

„Jste zloděj!“ křičel. Ukradl jste dopis, protože v něm byly peníze, které jsem smrtelně si vybojovával v amerických dolech. O které jsem se rval s lidmi a zemí. Pro něž jsem musel zabíjet, užívat nebezpečných lstí a pro něž jsem ztratil v zápase pravou ruku.“

„Viděl jsem v dopise smrt", řekl listonoš, zbledlý bolestí.

„Jste vrah!" křičel dále Američan. „Zabil jste mého otce tím, že jste ho nepřipravil na můj příjezd. Do vězení s ním!"

Lidé vrhli se na listonoše a odvedli ho do vězení. Nepřipustili ho ke slovu, a kdyby byl mluvil, nikdo by mu nebyl uvěřil. Jen Helenka, která jako jindy stála za plotem, dívala se na něho s velkou lítostí, ale nemohla mu pomoci.

Uvěznili chudáka listonoše, odsoudili pro krádež a vraždu k smrti. Nikdo nevěřil ani za mák jeho obhajobě, a když vyprávěl o tom, že dopis stával se den ode dne těžším, — všichni se dali do smíchu.

Vystavěli na náměstí lešení z prken. Američan na něm sám sestrojil velkou šibenici. Den popravy určili na veliký trh, kdy bude ve městě nejvíce lidí, aby ti, co nevraždili a nekradli, měli při pohledu na popravu jakés takés zadostiučinění za svoji ctnost, — a hříšníci, aby se zachvěli.

V celém městě všichni listonoše haněli a nemohli nalézti pro něho dosti špatných slov. Nejvíce jednozubá vdova; té tou dobou narostlo sedm jazyků.

Přišel den popravy. Z celého kraje sešli se zástupové na vzácnou podívanou. Náměstí bylo nabité lidmi, z oken přihlíželi tlusté měšťanky a plešatí měšťané, ba i střechy byly plny zvědavců.

Nejbohatší, aby si před ostatními nezadali, koupili si přiměřeně svému bohatství místa pod samou šibenicí. Nescházela ani spousta dětí a výrostků, kteří jako hadové a ještěrky prolézali zástupem, tropíce všude samou neplechu. Celé náměstí bylo plno pohybu, vřavy, výkřiků, pískání a života. A čekalo na smrt.

V kostelním výklenku, nad hlavami ostatních stála Helenka. Byla bledá, ruce se jí třásly a v očích měla dvě slzy.

Trubači zatroubili, bubny zarachotily. Dva četníci vyvedli listonoše na lešení a za ním vystoupil kat. Vypadal tak hrozně ve svém úboru, že shromáždění ztichlo na povel. Listonoš šel prostovlasý, dívaje se

strhanýma očima po náměstí, domech a nebi, jako by kohosi hledal a nenalézal. Postavili ho pod šibenici a přečetli rozsudek. Potom se ho soudce ptal, chce-li se pomodliti.

Listonoš přikývl. Přejel si několikrát rozechvěně rukou po hrdle, hledaje tam hlas, který utrpením vyschnul a pak, upřev své opuštěné oči do očí tisíců, pronesl úpěnlivě:

„Lidé! Mluvil jsem pravdu před soudem, mluvím ji teď před smrtí. Neukradl jsem dopis, nechtěl jsem zabiti stařečka. Nebojím se oběšení, bojím se samoty, ve které umírám. Jest mezi vámi jediný, který věří v moji nevinu! Jest mezi vámi jediný, který věří tomu, co povídám?"

Strašné ticho bylo mu odpovědí.

Klekl listonoš na obě kolena, rozpřáhl ruce a opakoval svoji prosbu ještě zoufaleji:

„Oh, nenechávejte mě umříti bez jediné hvězdy! Což ani jediný, ani jediný mezi vámi, zástupové, mi nevěří?"

Zástup se nepohnul. Mlčel.

Padl nebožák na samu tvář a zavolal z největší bídy:

„Člověče, proč jsi mě opustil!"

Tu ozval se hlas jako z nebe jdoucí, který zazvonil do ponurého ticha jako stříbrný zvon, který zavlál nad zástupem jako bílý prapor na černé věznici:

„Věřím ti!"

Všichni se zachvěli. Bylo to tak neočekávané, že žádný se neopovážil ani ohlédnouti. Listonoš se vzpřímil, do tváří vběhl mu nach, obrátil se za hlasem jako slunečnice za sluncem.

A hlas ten přichází z kostelního výklenku, kde stojí děvčátko, dívající se široce rozevřenýma očima na dav, šibenici a listonoše.

Lidé se zvolna, zvolna otáčejí. Vidí veliké, zářící oči, rozrůstající se do dvou modrých jezer; všem se zdá, že tyto dívčí oči jsou větší než náměstí se všemi věžemi, všichni cítí jako by do nich spadli a v nich utonuli. Stojí, stojí jako utopenci s kamenem na hrdle, upřeně civějíce, očarovaní divným pohledem.

„Věřím ti", ještě jednou řekla Helenka, sklouzla z výklenku a vkročila do zástupu. Ten se před ní rozestupoval jako moře před Mojžíšem a nikdo ani nehlesl. Helenka jím proplula, vystoupila na lešení, vzala listonoše za ruku a řekla:

„Pojď odtud!"

Listonoš šel.

Soudci, strážníci, kat, zástupcové, vojáci, hasiči, děti a výrostci stáli jako zařezaní. Jako hračky vyřezané ze dřeva. Nevěděli, co si počíti. Ustupovali Helence i listonošovi s cesty, poslouchali jejích očí tak, jako by to nebyly oči osiřelého děvčátka, ale nejmocnějšího pána z nejmocnější říše.

Než se nadáli, zmizeli Helenka i listonoš. Pomalu se probírali z mrákot a přicházeli na to, co se stalo.

„Co jsme to provedli", zabědoval konečně soudce u šibenice, „vždyť jsme ho měli oběsit!"

„Rychle za nimi!" zvolal policejní komisař.

Všichni se vzpamatovali. Soudcové, strážníci, kat, zástupové, hasiči, děti a výrostci hnali se jako lavina ulicemi a za město po stopách listonoše a Helenky.

Nedostihli jich však. Jako by se země pod nimi slehla. Zmizeli a nikdy už se tam neukázali.

Mnoho se potom vypravovalo ve městě o listonošovi, ale ještě více o děvčátku-sirotku, malé Helence. Každý jinak si vysvětloval její tajemnou moc. Jedni říkali, že to byl asi ďábel, jiní, že anděl; všichni však shodovali se v tom, že to bylo dítě s krásnýma očima.

POHÁDKA O JONYM Z CIRKUSU

I.

Jony byl nalezenec. Matka jej jako třídenní robě pohodila ke dveřím kostelním, aby se s ním už nikdy neshledala. Takto — zatím co ostatní děti vstupovaly do světa z růžových kolébek, nebo aspoň z měkkých náručí matčiných — ubohý Jony ležel před portá-

lem venkovského kostelíčku jako krejcar ztracený žebračkou.

Vesničané se ho sice ujali, živili jej, ale každé jejich sousto bylo hořké a tvrdé. Ve světě byla bída a lidé byli lakomí. A dali-li už člověku někdy něco, tož ne z lásky k němu, ale ze strachu před Bohem. Robátko rostlo i těmito nepožehnanými sousty v chlévě mezi bučícími kravami, neboť bylo přiděleno služce Aneši. Ta si s ním mnoho starostí nenadělala; měla plné ruce práce jinde. A tak se stalo, že Jony, když mu bylo půl roku, spadl s lavičky, na kterou ho posazovali a zlomil si žebro. Aneša v chaosu nad ním vrtěla hlavou, ale potom usoudila, že to zaroste „samo od sebe". Žebro sice zarostlo, ale Jony stal se hrbáčkem.

Nikdo by neřekl, že lidé jsou nejvíce šťastni tím, že jsou si navzájem podobni. Nikdo z těch, kdo mají dobré nohy, dvě ruce, zdravé tělo, oči a ústa. Jony-hrbáček to však věděl. Žádnému z vesnických chlapců se nepodobal a večer ho každá babka zdaleka poznala. Hrb postavil se mezi něho a ostatní lidi, hrb vyřadil jej ze štěstí dětí. „Hrbatý, hrbatý", volávali na něho zle a přel-li se, nikdo se nepřidal na jeho stranu. Neboť každý z vesnických chlapců si myslel, že i jeho pravda je hrbatá.

Kdyby se byl mohl Jony bít! Sprát všecky kluky, kteří se mu posmívali, položit na lopatky i mlynářovic Jendu! Byl by se jistě spřátelil se všemi, neboť zápasem roste láska. Ale on byl slabý, tak slabý, že po každé urážce musel sedět v prachu jak kamínek. Nemoha zlost odhoditi několika prudkými pohyby pěstí, ranou do nosu protivníkova, ba ani nadávkou — musil ji spolykati. Spolykaná nenávist hromadila se v jeho tělíčku, tuhla a tvrdla kolem jeho srdce a Jony stal se zlým, mstivým a nenávistným.

Když mu bylo čtrnáct let, vyhnali ho z dědiny. „Jsi dost velký, hledej si práci ve městě! Sirotek z pazderny může hlídat husy i krávy za tebe. Je menší a nesní tolik."

A Jony šel. Silnice vedla dlouhou alejí topolů do kopce. Pod kopcem ležela dědina jako odřená kolébka. Jony zvedl pěst, ale jeho pěst byla malá, menší,

než nejmenší hnízda. Těžký večer přitiskl se na ni se všech stran a ručka padla jako zlomená. Jony plakal, jda silnicí, tiše a beznadějně, jako pláčí broučci.

Spal v příkopě. Ve snu si řekl: „Ve městě se učí mnoha řemeslům. Snad tam najdu nějakého mistra, který mě vyučí na siláka. Chci být silákem, musím jím být, abych se mohl pomstít."

Ráno ocitl se ve městě. V rachotu vozů, tramwají a automobilů ztrácel se sám sobě. Každou chvíli musel se ohmatávat, aby se našel. K poledni stanul na velkém náměstí a spatřil zajímavou podívanou.

Velké stany seděly uprostřed náměstí jako vzdušné balony, chystajíce se co chvíli odletět do nebe. Mezi nimi stály vozy zelené, červené, modré, překrásné jako pro anděly. A z celé té směsice pláten, vozů, koní a lidí zvedal se zvláštní šum a cizokrajná vůně, která Jonyho lákala blíž a blíže, až stanul před prvním a největším stanem.

Byl to cirkus.

Zde teprve počala pravá pastva pro Jonyho oči. Na plátně byly namalovány opice, papoušci, jezdkyně, šašci a hadi. Ledoví medvědi zakusovali se do sekyrek Eskymáků, pávi se na vějířích svých ocasů vznášeli s palmy na palmu. Přivřel-li jen trochu oči, ulekl se, že to není malba, že vše je živé, že všechna ta horoucí čeládka dere se s pláten na náměstí a hrozí městu, že je roznese.

Nejživější ze všeho však byla dvojice tygrů, namalovaná před samým vchodem. Jony se zachvěl.

Z rozevřených tlam blýskaly se zuby, z očí nenávistná krvelačnost. Jak jsou asi silní, stateční, jak mohou jediným úderem spárů rozdrtit každého, kdo by se k nim přiblížil!

Zde bylo něco, o čem Jony snil a čeho se mu nedostávalo. Býti silným, býti pružným, býti divokým. *Ó býti tygrem!* Míti jejich tlapy, zuby a skok! Trhat a rozervat vše. Jeníkem mlynářovic počínaje.

Tak Jony-hrbáček pocítil pod tímto barevným plakátem lačnost tygří. Cítil, že z tohoto místa nemůže odejíti, a proto opatrně rozhrnul plachtu a vstoupil do arény cirkusu.

Uprostřed menáže seděl muž. Kouřil americkou dýmku a plival. Měl zlou, posekanou tvář, ale Jony před něj předstoupil, neboť byl před chvílí viděl tváře ještě hroznější.

„Nechtěl byste mě vzít do učení?“ tázal se.

Muž třikrát uplivl, neodpověl a díval se posměšně na Jonyho.

„Chtěl bych se stát silákem“, pokračoval Jony.

„Silákem?“

„Nebo tygrem“, odpověděl Jony. Amerikán se rozesmál:

„Ty bys rozchechtal žirafu, darebáku! Chceš být silákem, nebo tygrem, hodíš se ale na šaška.“

Při tom poplácával Jonyho po zádech, zálibně si prohlížeje jeho znetvořenou postavičku.

„Naučím tě kozelcům na hrazdě. Rozesměješ publikum. Chceš?“

„Máte skutečné tygry?“

„Máme.“

„Pak tedy já k vám půjdu za šaška“, řekl tiše Jony a dal se vésti opáleným mužem spletí vozů, lan a plachet, aby se stal cirkusákem a aby byl tygrům blíže.

II.

Každému řemeslu je těžko se naučit. Nejtíž však učí se řemeslu: býti směšným.

Na žíněnce mezi dvěma plachtami přehýbal muž s americkou dýmkou Jonyho přes kolena jako rákos. Učil jej kozelcům na zemi a ve vzduchu, proplétal mu ruce a nohy tak, že se podobal uzlu masa a cvičil jej na visuté hrazdě všem těm veletočům, spádům a sklopkám, které vypadají půvabně, když jsou prováděny urostlými muži, ale strašlivě směšně, předvádí-li je hrbaté děcko. Jony musel spolknouti mnoho bolestí, než se stal způsobilým rozdávati smích. Muž s dýmkou nešetřil ran, aby jeho svěřenec pochopil, že země, která jest dosti tvrdá pro ty, kteří po ní chodí, jest ještě tvrdší pro ty, kteří na ni padají.

Rány a ústrky srážely se v jeho těle do tvrdých krystalů a Jony ve volných chvílích sedal u tygří

klece. To bylo jeho místo, kde toužil a modlil se jako v kostele ke čtyřem pruhovaným dravcům. Tygři, které nechávali hladovět, aby při představení vypadali co nejdivěji, prohýbali své hřbety a řvali. Jejich tlamy jako africké varhany hučely strašlivý chorál nuzákova srdce. Chlapec pak přidával k řvaní šelem svůj slabý hlas a zdálo se mu, že to on — on rozechvívá celý stan a svět krvelačnými stony. Býti jim blíž, býti mezi nimi, býti jimi, po tom toužil Jony, přistupuje po špičkách k mřížím. Jak potom by prasklo to nicotné železo, jak by se skočilo světu na hrdlo!

Jony zůztal však Jonym, tygři zůstali tygry a čas utíkal. Chlapec poznal nové urážky, nové lidi, ale nepoznal nového prostoru. Ač prošel s cirkem spoustu cizích měst, znal z nich všech jen předměstí, která si byla smutkem dělnických činžáků tak podobna, že nevěřil nikdy, že dnes stojí jinde než včera. Minula také doba jeho učení. Znal už tolik, že na plakátech, které křičívaly z nároží, stálo mezi ostatním:

Hrbatý Jony na hrazdě.
K popukání!

To znamenalo, že každého večera vbíhal do arény, uklonil se chechtajícím se masám, vyšplhal se na visutou hrazdu a u samé kopule cirku balancoval, kroutil se a přemetal, zatím co pod ním v ohradě narychlo zrobené pobíhali tygři pod bičem krotitelovým. Byla to krásná podívaná. Kdo měl z tygrů strach, koukl se na Jonyho a smál se. Kdo se rozesmál Jonym, koukl se zase na tygry, aby ustrnul.

„Ještě jednou!“ volali, když Jony provedl svůj nejtěžší kousek a stanul chvíli v podporu, oddechuje si. Jony, výkřiky bičován jako tygři, točil se poznovu, aby na všech stranách narážel na tisíce očí a ve všech očích byla jejich radost a jeho hrb.

V cirku bylo zaměstnáno mnoho lidí. Jony se stýkal jen se starým clownem, který měl namalovaný úsměv od ucha k uchu, jejž po představení dlouho musil smývat jako špínu. Jonyho upoutal tím, že spatřil na jeho hrudi tetování. Měl na ní vytetovánu velkou

umrlčí hlavu, pod ní dvě kosti a datum: 18. září 1881.

„To je památka na zemřelého bratra", říkal Jonymu. „Byl také v cirku jako já, ale srazil si hlavu při skoku. Vytetoval jsem si to, abych na něho nezapomněl. Byl to hodný člověk."

„Vy umíte tetovat?" divil se Jony.

„Umím."

Jony několik dní přemýšlel a jednoho večera po představení ptal se šaška:

„Nechtělo se vám nikdy skočit do obecenstva a zakousnout toho, kdo se nejvíc směje?"

„To je divná řeč, chlapče", povídá clown, „vždyť proto jsme tu, aby se nám smáli. Já jsem tomu jen rád, protože" — staroch snížil hlas — „mně už se ani moc nesmějí. Stárnu. Cítím to, když chodím po rukou. Toho dne, kdy se nebude nikdo smát — vykopne mě pán z cirku a budu na holičkách."

„To je právě to, že budete na holičkách", divoce pokračoval Jony. „Ten, koho jste zozesmával, ani po vás neplivne, až budete mimo cirkus. Mají nás jen za blázny. Dnes jsem o přestávce pohladil psa, který patřil jakési paní v loži. Zakřičela na mě: Pustíš ho, komediante! a zavolala na mě sluhy, kteří mě zbili. A přece právě ta paní se bláznivě smála, když jsem dělal kotrmelce na hrazdě. Já jsem jí udělal radost — co ona udělala mně? Cožpak my, komedianti, kteří robíme veselí, jsme méně, než ostatní řemeslníci?!"

„Holečku, to jsem si také myslíval, když jsem byl mladý. Dnes už si to nemyslím. Člověka to vše otrká, že ztratí vše i nenávist a táhne se životem jako pitomý vůl. Svět je velký a my jsme malí. Co chceš proti němu zmoci, červíčku?"

Jony zrudl v obličeji. Potom tiše pravil:

„*Vytetujte mi na prsa tygra!*"

Staroch se podivil. Když ale chlapec tolik naléhal, svolil. V tiché noci, kdy celý cirkus spal, vyrýval mu na hubená prsa žhavou jehlicí tygří tvář. Na Jonyho kůži pracovalo se mu lehce a krásně. Jako by nebodal, ale dotýkal se jí čarovným proutkem, aby se zvířata zjevovala. Jony svíral zuby, ale bylo mu přece dobře; z každého bodnutí jehly, z každého zatnutí

zubů rodilo se na jeho tělíčku kousek dravce. Všechna muka, zoufalství, ponížení, co mlčela za mřížemi jeho žeber, počala vystrkovati své tváře přes mříže: a byly to tváře tygří.

Staroch nadmíru spokojen nad svým dílem, řekl nakonec Jonymu spíše žertem než doopravdy:

„Až budeš chtít, Jony, přijď zase!“

Jony skutečně přicházel častěji. Vždy, když byl rozezlen, ponížen, uražen, aby ke starým tygřím hlavám předal nové. Celým svým životem byl ubohým hovadem; jedině nenávistí zachovával si čest lidskou. A tak, co čas utíkal, jeho tělo plnilo se potvornými hlavami, že pomalu už nebylo místa, kam umístiti nové.

III.

V ten čas přišla do cirku tanečnice Esther. Byla usměvavá a čistá jako z porculánu. Nosila zlatý cop na zádech a pod čelem modré oči. Tančila krásně všechny tance, ale nejkrásněji tanec motýlí.

Jonymu bylo tehdy osmnáct let a když po prvé uviděl Esther, zachvělo se mu srdce. Nevěděl nejdříve, co to znamená. Ale když přes skulinu v prkně, které dělilo oblékárnu od cirku, viděl její motýlí tanec, poznal, že je to láska, že je zamilován.

Toho večera usnuli tygři na jeho prsou. Myslil na Esther. Na její ruce, na stříbrné krajky její sukničky. Myslil, jak by to bylo krásné, kdyby se ho dotkla jen konečkem prstů. Modří ptáci by mu vyletovali z hrudi. V nočním tichu hledal nejkrásnější slova, kterými ji zítra poví, že ji má rád.

Když však ráno šel kolem Esther, vše, co včera myslel, rozbilo se mu na padrť. Neboť její oči byly právě takové jako oči cirkusových diváků; chtěl v nich viděti lásku — a spatřil jen svoji hrbatou bídu. Jak by mě mohla milovat! řekl si teskně. Proč jsem mrzákem? Zasykal zlostně a šel ke starému clownovi, aby si dal vyrýt právě na srdce posledního tygra s rozšklebenou tlamou a smutnýma očima.

Byl to věru poslední, neboť jeho tělo bylo už šelmami přeplněno jako zvěřinec.

Ale Esther večer tančila zase motýlí tanec a Jony neodolal, aby se nedíval skulinou. A poznal, že miluje ji stále tím víc, čím beznadějněji, neboť láska je milovat, i když se nesmí milovat.

Při svém čísle na hrazdě byl neopatrný. Neviděl hlubiny pod sebou, ani tygrů, ani diváků. Viděl jen Esther, která stála za bariérou, a myslel si, že se usmívá na něho.

Po svém čísle zastihl ji v převlékárně. Seděla před zrcadlem. Jony, spatřiv dvakráte její obraz, dvakráte ustrnul a zůstal stát na prahu, opíraje se o sloup jako raněný.

„Co se na mě tak díváte?" ptala se.

„Jste hezká."

Esther se usmála a obrátila se k němu:

„Myslíte?"

Jony svěsil hlavu. Přejela mu lehce rukou po vlasech. Potom se rozesmála a rozechvěla všechny věci svým smíchem. I Jonyho srdce.

Oblékla kabát a nasazovala klobouček.

„Jdete někam?" tázal se Jony.

„Ano — musím."

„Smím jít s vámi?"

„Pojďte, ale jen kousek."

Vyšli. Bílé lucerny ulic organisovaly tmu. Ve stromořadí bylo nejtemněji. Šumot cirku utichl a Jony se zeptal:

„Kam jdete, Esther?"

„Neptejte se, Jony", odpověděla. „Jsme spolu první večer a už kladete těžké otázky."

Přicházeli do středu města. Nízké, hrbaté domky byly vystřídány štíhlými a rovnými paláci. U jednoho se Esther zastavila.

„Vy zde bydlíte?" ptal se Jony.

„Ne."

„Jdete za někým?"

„Ano!"

Jonymu se zachvělo srdce.

„Je to muž?"

Esther lehce přikývla.

„Esther“ — řekl Jony postřeleným hlasem — „chtěl jsem vám říci, že vás miluji. Byli jsme tak sami v tomto městě, že jsem si myslil, že i láska mrzákova vám poslouží. Neboť vás miluji přes to, že jsem bídný, škaredý a směšný. Čím víc vás mám rád, tím méně jsem vás hoden, čím víc vás miluji, tím míň smím chtít, abyste vy mě milovala. Chtěl jsem přece vám to říci, ale vy jdete k jinému muži. Jistě je krásný, rovný a zdravý. Hodí se k vám lépe a vy ho milujete. Nenávidím celý svět, Esther, proč vás nemohu nenávidět? Běžte za ním, nesmím vás zdržovat, neboť on je jistě jiný a lepší než já.“

„Má peníze“ — řekla Esther — „a to je vše.“

„Vy se prodáváte?“

„Ano, právě jako vy. Vy prodáváte krkolomné kousky a já lásku. Nevím, kdo děláme špatnější obchody, Jony. Vy můžete aspoň říci komukoli, že ho milujete — já ne. Skoupili moji lásku navždy.“

„Ne, to nemůže být pravda!“

Zlá světla vybuchla mu v očích. Rozhalil svoji halenu a stál polonahý uprostřed noci. Tygři řvali z jeho těla:

„Běžte, Esther. Milujte se s těmi, kteří mají peníze. Dokud budou zdraví a rovní — nepromluvím vám do toho. Ale budou-li mrzáci jako jsem já — zabiji vás i s nimi!“

Esther se polekala. Divoký spár zaryl se jí do srdce. Vytrhla se Jonymu, práskla za ním železnou branou a utíkala zahradní stezkou k domu.

Jony zůstal opřený čelem o studené mříže brány. Šelmo za mřížemi, nespravedlnost světa je tvrdší, než tvoje zuby! Jony zakousnul se do brány, ale ta nepovolila. Sto tygrů z hrudi mrzákovy vylo na měsíc.

IV.

Velké představení začalo v 8 hodin. Svítilny cirkusové hořely plným leskem, sluhové v livreji uváděli na místa. Cirkus se vzdouval jako žaludek, stravující

tučné diváky. U pokladny bylo k umačkání. Hrazda visela nehnutě.

Jony seděl v oblékárně. Po celý den měl v hlavě pusto jako po zlém snu. Odcházel ke klecím. I šelmy dnes byly mrzuty. Nepoznávaly jej a bily po něm svými tlapami. Hladověly po celý den, neboť dnes večer je poslední velké představení a bylo potřebí, aby se ukázaly, jak náleží.

V aréně zatím bylo rušno. Provazolezci, akrobati, tanečnice, ohňostroje, hudba. Potlesk a smích doléhaly až ke klecím, aby dráždily šelmy k zuřivějšímu mručení.

Když přišlo číslo Estherino, zvedly neviditelné ruce Jonyho a přitáhly ho ke skulině. Musil se dívat na ni i dnes. Vzepřeš-li se proti celému světu — vlastnímu srdci se nevzepřeš.

Esther na špičkách vplula do středu cirku, uklánějíc se na všechny strany. Nejvíce směrem k loži, odkud byla jí hozena kytice drahých, oranžových květů.

Skulina mezi prkny vznikla nedopatřením dělníků. Jony však myslel, že ji udělal bůh nebo ďábel. Přitiskl na ni obě oči. Zmizely tváře diváků, cirkus a svět — zůstala jenom Esther, tanečnice.

Jony se podobá hvězdáři a Esther hvězdě. Dalekohled z prken spojuje dva daleké světy; hvězda tančí a svítí — hvězdář z ní čte svůj osud.

Esther dotančila. Potlesk zavířil sálem. Jonyho hrdlo uchopila ze zadu těžká ruka. Majitel cirku s bičem rozkazuje:

„Teď přijdeš ty na řadu!"

Jony vchází. Objevuje se tisíci očím. Nevidí je. Jeho oči zůstaly ve štěrbině, v níž se zjevovala Esther. Nad olovo těžký svou láskou šplhá se po laně na hrazdu. Sluhové narychlo staví mříže kolem arény. Majitel s bičem staví se doprostřed a práská jím podle hudby. Hop, hop, tygři vbíhají.

Hrbatý Jony na hrazdě a tygři.
K popukání!

Číslo nastává. Jony se točí na kolenou a po paměti ohmatává hrazdu. Hrazda se houpe, tygři mručí, bič šlehá.

Jony sebou švihá a přemítá. Teď visí na jedné ruce a točí se podle ní. Podobá se ředkvi, visící za kořínek, a cirkus se směje. Zavěšuje se v kolenou. Hrazda lítá víc a více. Jony s hlavou dolů, zavěšený jako netopýr, mává rukama a říká si: Esther, Esther...

Neponížíte člověka nikdy tolik, aby nemiloval. Ale ponižujíce ho, dejte pozor, ať vás nezabije. Jony ze své výše spatřil náhle pod sebou bílý bod — a srdce se mu zastavilo.

Pod ním dole v loži je Esther. Sedí na vykládaném křesle s kyticí na klíně. Vedle ní — vedle ní — hrůza! *Hrbáč!* Vypadá jako Jony, jenže místo šaškovského trikotu má na sobě černý frak, zlatý řetěz a na prsou zlatý řád. Jednou rukou hladí Esther po vlasech, druhou strká jí za ňadra velkou bankovku. Bankovka je jako hnusný pavouk a Esther nekřičí. Jony, ztrnulý v kopuli cirku, slyší hlas hrbáčův, hlas tisíců hrbatých měchů zlata, který praví:

„Stačí ti to, abys mě milovala?“

Do Jonyho udeřil blesk. Sto vytetovaných tygrů zařvalo mu v hrudi. Sto tygrů hladových a krvelačných vyrvalo se mu z prsou a střemlav řítilo se z kopule do středu cirku, vlekouc tělo za sebou. Jony se pustil hrazdy — a spadl.

Těžký byl život Jonyho, těžší jeho pád. Výbuchem granátu zvedla se písečná půda arény. Smečka skutečných tygrů, pobouřených jeho pádem, nalehla na mříže, zbortila je svými těly a vrhla se do prvních řad diváků, aby rdousila, zakusovala, na cáry trhala ty, pro jejichž potěšení celý den hladověla.

Jony to už neviděl. Jeho oči nedosáhly už tak daleko. Opřen o jednu ruku, pozvedl se namáhavě a sklonil hlavu na prsa.

Jeho prsa byla bílá, čistá jako hostie, mírná jako ptačí hnízdo.

„Šelmy už odešly z těla mého“, řekl si vesele, položil se na zem jako dítě ke spánku a zemřel.

STUDIE - POLEMIKY
KRITIKY

PROLETÁŘSKÉ UMĚNÍ

Z přednášky v kruhu „Varu".

Článek tento nebudiž brán jako osobní názor pisatelův. Je spíše programovým základem, tak jak jsme se na něm shodli s ostatními přáteli-umělci. Byť naše osobní názory na jednotlivosti byly odlišné, nechceme je řešiti proti sobě, ale mezi sebou. V základě pak jsme jednotni. Tlumočím zde názory skupiny komunistických umělců „Devětsil".

Pociťujeme neudržitelnost a nespravedlivost dnešního řádu a věříme v lepší přestavbu společnosti. Nacházejíce pevný a konkrétní plán její v marxistických thesích, nazíráme na svět historickým materialismem. Proto nové umění je nám uměním *třídním, proletářským a komunistickým.* O možnosti jeho nechceme debatovati. Je nám věrou a skutečností. Jde nám o jeho znaky a růst.

CO JE ZÁKLADNÍM ZNAKEM NOVÉHO UMĚNÍ? Krachem měšťáckého řádu padá jeho ideologie a s ní i měšťácké umění. Nazírajíce na svět marxisticky, nepoužíváme terminu „měšťácký" ve smyslu hanlivém. Říkáme-li „měšťácký", myslíme skutečné umění, vyrůstající z podmínek kapitalistického řádu XIX. a počínajícího XX. století. Mluvíme zde o dobrém umění, neboť špatné umění není umění. Do umění měšťáckého zahrnujeme i umění pokrokového či sociálního cítění, které zůstává svými formovými i uměleckými prostředky authentickým výrazem měšťáckého údobí. Přirozeně do něho počítáme všechnu bezradnost nesčíslných -ismů, všech těch experimentů vyrobených cestou studené spekulace, jež za sebou se střídaly jako filmové obrazy a konec konců skončily v naprostém nihilismu.

Mladí umělci nechtějí *jen kritisovat* skutečnost. Ani *pohádkově malovati* budoucnost. Chtějí o budoucnost bojovati a *boj* je jejich hlavním vztahem mezi dneškem a zítřkem, *boj* je to, v čem sráží se

v jejich srdci přítomnost s budoucností. *Proto základnim znakem nového umění je revolučnost.*

CO ZNAMENÁ REVOLUCE V UMĚNÍ? Revoluce v umění je předem oprošťování se od setrvačnosti umění starého a úsilím o nové umění poletářské. Umělec odhazuje kult osobního. Slučuje se v zástupu stejně bojujících. Organisuje se společenstvím myšlenky. Zde chce být *slyšen:* Jeho tvůrčí postoj není mimo zástup, ale v něm, úplně v něm. Proto hlavní znaky umění proletářského jsou v přímém odporu se znaky umění měšťáckého. Naproti individualismu vystupuje *kollektivism,* naproti l'art pour l'artismu — *tendence.*

CO JE KOLLEKTIVISM? Kollektivism je pojímání života nikoli jako akci určitých *jedinců,* ale *celků* spojených myšlenkou. Nezdůrazňuje se, čím jeden se od druhého liší, ale čím se navzájem pojí. A na tom se také staví. Už i poslední údobí umění měšťáckého snažilo se o odosobnění díla. Ve Francii vzniklá skupina unanimistů stanovila si to programem. Umělec proletářský do jisté míry její kollektivní názory přejímá. Nejsou mu však smyslem, ale jedním z účelů. Nestojí *nad* hnutím mass, ale v něm; cítění kollektivní není mu jen uměleckým experimentem, ale živoucí skutečností. Nechce umělecky vyjádřit jen *hnutí mass,* ale též *důvody* a *smysl* těchto hnutí. Prakticky kollektivism znamená vědomí třídní solidarity.

CO ROZUMÍME TENDENCÍ V UMĚNÍ? Každé umění vědomé svého úkolu bylo tendenční. Proletářské umění je nad jiné tendenčnější, poněvadž si nad jiné svůj úkol uvědomuje a konkretně vyjadřuje. Nechce být lepeno s šikovnou moudrostí, nechce se zachovávati na obě strany, neříkajíc na konec nic — jako většina posledních děl umění měšťáckého. Jeho řeč budiž: ano, ano — ne, ne. Dnes, co nad to jest, od zlého jest. Tendenčností pak nerozumíme zveršování několika politických thesí, tendence není nám vnějším nátěrem — ale *názorem* a *vnitřním pojetím.* U Smetany, Alše a Nerudy nationální tendence je zorným úhlem uměleckého vidu. Taková bude inter-

nacionální tendence umění proletářského. Nedocílí se jí tendenčními objekty. Nebudeme hledat něco nového, nač bychom se chtěli dívat, budeme chtít *nově* se dívat.

Mluvím-li tu o tendenčnosti v umění, nemohu si odepříti citovat několik vět Havlíčkových z jeho předmluvy ke kritice Tylova „Posledního Čecha“: „Obyčejně se říká, že je umění samo v sobě ukončené, že má za účel jen tvoření, že nemusí mít žádnou tendenci atd. To však jsou, jak se zdá jen plané řeči, asi tak, jako když státy jeden od druhého nezávislé jsou a samostatné, avšak jen tak dlouho, pokud jeden druhý nepřemůže. Totéž platí i o tendenci v poesii. Snad mohou být poetické krásy, třeba by ani lidí na světě nebylo: po takových ale krásách také lidem nic není a býti nemůže. Mnohem praktičtější zdá se býti zásada: že jest poesie proto na světě, aby se lidem líbila. A to jest zrovna také nejlepší odpověď na všechno, co se kdy o tendenční poesii řeklo a říci může. Něco v lidské přirozenosti se věčně opakuje, něco se mění: něco se tedy vždy líbí a něco jen časem. Na každý způsob jest ale *tendenční poesie* lepší než netendenční, protože je víc: je totiž předně *poesie* a pak ještě něco víc. Rozumí se však, že musí být především opravdu *poesie*, neboť špatná poesie s nejlepší tendencí přece nebude nikdy tendenční poesie.“

OPTIMISMUS. Ze základních předpokladů nového umění vyplývá ještě jedna vlastnost; není sice specifickým znakem jeho, ale rostouc z jiných podmínek je mu jinou funkcí. Je to jeho *optimismus*. Romantismus rozdělil život na skutečnost a sen. Položiv nejvyšší ideu štěstí mimo možnosti tohoto světa — zakotvil v pessimismu. Aby něco bylo krásné, muselo to být nedosažitelné. Nechtěl štěstí — chtěl se trápit po štěstí. Chtěl být bohem, nebo ďáblem — ale nikdy člověkem. Proto žil se život ve znamení marnosti a umění bylo toho obrazem. Proletářská moudrost zná jen tento svět jako základnu života. Netouží po nebeském štěstí, chce lidské štěstí v rámci jeho možností. Z nezodpovědného nebešťanství sestupuje k zodpovědnému lidství a chce konkretní

změnu konkretna. Ta je možná a lze ji lidskou statečností vybojovat.

Umění proletářské, nejsouc vnitřně rozeklánо, je optimistické. Však pozor! Poslední výhonky měšťácké filosofie byly též optimistické. Jaký je rozdíl těchto dvou vlastností, nazvaných jedním jménem? Jejich rozdíl, jak jsem již dříve podotkl, spočívá v jejich účelu. Jeden byl křídly, druhý je zbraní. Jeden byl shovívavostí, druhý je horoucností. Jedním je člověk nad svět nadnášen, druhým o něj bojuje. Nový optimismus totiž nespočívá ve víře v dokonalost *stojícího* světa, ale ve víře *v možnost jeho zlepšení*. Nevede člověka tedy, aby nad ním složil ruce v klín, vida na něm jen nejlepší. Je mu vírou v sebe, zárukou vítězství a tudíž *výzvou k boji*.

Období optimistická jsou období víry, pessimistická jsou malověrná — až nihilistická. Předmětem naší víry není Bůh a bohové, ale člověk a svět. Středověk horoucně věřil v abstraktno. My věříme horoucně v konkretno. Nové umění proto bude realistické. Nikoli realismus F. X. Svobody, ale Ch. L. Philippa; nikoli formování vlastních dojmů a jevů, ale zkušenostní poznání věcí a lidí mimo nás. Neilusivní, ale objektivní. Nebude líčit a popisovat, ale podávat fakta, která budou skutečností. Poněvadž skutečnostní věci jsou si navzájem nepodobné, nesrovnatelné a nesouměřitelné, bude umělecké dílo, zejména výtvarné, jakožto nová věc, nový artefakt nesouznačné a nesouměřitelné se skutečnostmi ostatními. Dříve — v naturalismu a realismu běžného slova smyslu (který byl vlastně naturalistický) byl jich nápodobou a přepisem.

Teď ještě několik slov k *rozvoji* proletářského umění. Nynější jeho stav (kdy jsme teprve na jeho prahu) a statické pojímání literární historie vedlo by k tomu, že proletářské umění je možné až v proletářském státě.

V této věci soudíme takto: až v proletářském státě je možná *proletářská kultura*, t. j. umění rozrostlé do

slohové šíře — proletářské umění je však možné i dnes. Revoluce je jeho kontrapunktem. A její mentální oblast nespočívá jen v jejím provádění, ale též v přípravě na ni — tedy nejen v budoucím proletářském státě, ale i v dnešku, který se připravuje jej vybojovat.

Nacházejíce se v zániku stylu jednoho a zrodu stylu druhého, nechceme nepozorovati, že umění nové, byť většinou negací přece jen pojí se s uměním starým dle všech zákonů vývojového sledu. Ač je jeho protikladem — z něho vyrůstá. Jde tu však o víc, než o rozdíl dvou generací. Jako umění buržoasní je poslední etapou velké epochy životního stylu individualistického — tak umění proletářské je zase jen předvojem velké epochy životního stylu sociálního souručenství.

Nazírajíce marxisticky i na proletářské umění, zjišťujeme, že je uměním přechodným. S ukončením období diktatury proletariátu zanikají společenské třídy. Se zánikem tříd padá i třídní umění proletářské. Nebo spíše než padá — rozproudí se na všechny strany z úzkých mezí třídy a rozroste se v nové kathedrály socialistické kultury.

Proletariát jsou dělníci nového světa. Umělci chtějí být dělníky nové krásy v něm.

OCHRÁNCI UMĚLECKÉ SVOBODY

Útoky na komunismus, které jsou dnes hlavní nádivkou měšťáckých časopisů, nevynikaly nikdy šíří ducha ani povzneseným stanoviskem. Počet jejich rozšířil dr. Arne Novák v Lidových novinách, kde prudce zaútočil na můj článek o proletářském umění. Hned v nadpisu dopustil se jakési šikovnosti, neboť nazval můj článek *manifestem.* Jsem přesvědčen, že umění vybojuje si své postavení hlavně uměleckým dílem; *referát* svůj jsem konal a otiskl jedině proto, že jsem byl o to žádán. Arne Novák se diví, „že zvetšelý dějinný materialism je nám východiskem r. 1922",

tvrdí, že důsledky, které z něho vyvozujeme pro umění, přistřihují a omezují tvořivou volnost básníkovu ideově i látkově. Že náš nesnášenlivý fanatism ukládá mu službu třídě, politickému programu a revoluční akci. Ač doporučuje nám býti módnějšími co do filosofie, rozčiluje ho, že „programem chvíle" omezujeme tvůrčí činnost básnickou.

„Zvetšelý dějinný materialismus", který dnes hýbe celým světem, který je základem nejvýznačnějších a mravně nejsilnějších skutečností člověka, jest jistě nesrovnatelně životnější než fráze A. Novákovy a ostatních měšťáckých intelektuálů o t. zv. „vnitřní svobodě umělcově." Budete-li viděti zápas dvou lidí, z nichž jeden bojuje proti křivdě a je vám drahý pro své utrpení a statečnost, zatím co na druhém vidíte faleš, zbabělý úskok a koupenou sílu — což *nemusí* vaše srdce v těch okamžicích milovat prvního a státi při něm? Dle řeči A. Nováka ukázala by se tím vnitřní nesvoboda a závislost na programu chvíle. Básník pracující dle jeho receptu by v těch pohnutých okamžicích svoji „vnitřní svobodu" dokázal tím, že by napsal idylickou sestinu s nadpisem třeba „Měsíc nad řekou". A my dnes nevidíme zápas dvou lidí, vidíme zápas dvou světů, celý vesmír chvěje se pod jejich názory a naše srdce trne v úzkostech a zpívá v nadějích. Pravím: je bezcitný a ne „vnitřně svobodný", kdo nepochopí, kam musí jej srdce postavit v této hodině. Na básnících je, aby našli velikost doby. Nám se zjevila zde a není jí jinde.

Arne Novák má právo nevidět a neslyšet. Získal si ho svými kritikami o knihách nejmladších. Nemá však právo zkreslovat řečené a se zlou tendencí zatahovat můj článek na pole jen a jen politické. Komunismus je víc než politická strana, víc než Lidové noviny, víc než A. Novák se svými „nezávislými umělci", víc než program chvíle. Programem chvíle naopak je: komunismus co možná nejvíc hanobit. Ponižující pro umění není třeba i sloužit člověkubratru v boji a utrpení, ale ponižující službou je mlátiti v kapitalistickém listě dle jeho programu slepě do všeho, co jen trochu cítiti komunismem.

V celém článku Novákově lze souhlasiti s jedinou větou. A ta poráží celý jeho článek. Totiž: „Umění jest ochotno sloužiti jenom potud, pokud služba ideji, či tendence zvyšuje a rozvíjí jeho mohutnost tvůrčí." Na nás ovšem, dle něho, se toto obecné pravidlo nevztahuje, protože naše idea je komunistická a tendence též. Arne Novák totiž, jak se zdá, patří k těm lidem, kteří při pouhém slově „komunismus" ztrácejí hlavu. Kdyby dovedl zvážiti obsah tohoto slova u nás, nevyvozoval by z toho pro umění důsledky tak bezútěšné.

Co pak se týče první mé knihy, klidně mu přiznám, že je to kniha měšťácká. Měl-li jsem opravdově se tehdy vyjádřit, nemohl jsem jinak. Do jaké míry bude druhá proletářská, také nemohu zaručit. Doufám, že mi dovolí alespoň o to usilovat.

V „Národních Listech" věnoval nám p. Scheinpflug také pozornost. K jeho článku, který je klidnější, ale za to mlhavější, lze po předeslaném připojit málo. Netvrdil jsem nikde ve svém referátě, že *zásady* třídnosti, tendence a optimismu jsou naše vynálezy. Naopak, poukazoval jsem, že vždy, nebo velmi často umění prostupovaly. *Zásada* tendenčnosti není nová, ale určitá tendence je nová; optimismus není nový, ale nové je z čeho roste, jaký je a k čemu směřuje; třídní umění není nic nového; nová je však třída, která umění napojuje svojí krví. Že si umění třídní, proletářské a komunistické nedovede dobře představiti, je věcí jeho obrazivosti a našich schopností.

Nakonec radí nám p. Scheinpflug jediný prostředek, jímž prý může umění pracovati k uskutečnění komunistického plánu, totiž: mravní povznesení lidu. Zde zase se setkáváme se starým měšťáckým bludem: se spasitelskou, učitelskou a pastýřskou posou „inteligenta" nad zástupy. Byli mnozí a já byl mezi nimi, kteří jsme si to kdysi tak představovali. Ale brzy jsme poznali, že ne lid od nás, ale my od lidu dříve se musíme učiti. Najdeme-li kde prostotu a sílu v mravnosti, lásce a touze, tak najdeme ji jedině zde: ovšem musí přijít člověk k člověku — při řečnění z kathedry poznáme jen vlastní moudrost. Mravního povznesení,

myslím, bylo by více třeba právě na opačné straně. A nejvíce tam, kde volajíce po „mravném povznešení lidu“, rozumějí jím: služebnickou poslušnost.

UMĚNÍ VŠEDNÍ ČI NEDĚLNÍ?

Je to otázka stará a natrápila se již mnoho generací. Co je obsahem umění? Nedělnost? Všednost? Či obojí? Náleží šedivost všedního života mimo okruh umění? Nezačíná jeho působnost až tam, kde člověk, vyprostiv se s pod břemene povinností a nutností, na několik světlých okamžiků povznáší se nad skutečnost? Nebylo by umění všední, které tak snadno vede k tendenčnosti, jen násobením toho, co už tu je v míře svrchované?

Tak a jinak bylo nadhazováno, když se přemýšlelo o obsahu a účelu umění. Kdysi bylo možno utéci od těchto otázek poukazem na svrchovanost tvůrčí. Dnes však tak nelze. Umění sestupuje s nezodpovědného nebešťanství k zodpovědnému lidství. Dříve tyto otázky nebyly také tolik citelné, neboť umění měšťácké rostoucí z měšťáckého týdne neznalo tak ostrého přechodu mezi nedělí a dnem všedním. Podívejme se na ty životy takových d'Annunziovských hrdinů! Ti ve svém životě nedělali nic jiného, než že od neděle do neděle sváděli paničky, pořádali dostihy nebo pitky, chodili po obrazárnách, čtli krásně vázané knihy a z přejedení trápili se nad svou duší a nad světem, který svou všedností jim nevyhovoval. Zde bylo by snadno dokázati, že tito lidé, kteří chodili od krásy ke kráse, nepoznali krásu, ale plané aesthetičtění. Majíce všechny dny sváteční, žili ubohý všední život. Vždyť svátek v duši i v týdnu potřebuje šest dnů všedních, šest dnů práce, nesnází a přemáhání, aby uzrál.

Umění měšťácké odumírá. Nastupuje umění proletářské. V tomto, jako v samé jeho třídě, pojem neděle vedle dne všedního vystupuje mnohem ostřeji. Básník jeho zná tíhu práce a svátečnost odpočinku.

To jsou znaky vnější. Vnitřním znakem pak je: víra a boj o nový lepší svět. Umění zasvěcuje se této víře i tomuto boji. Otázka všednosti či nedělnosti převádí se pak na to, zda má umění proletářské dělníku býti *zbraní* pro tento boj, nebo uklidňujícím *obvazem* na rány. Tu umělec, vědom si svého úkolu při stavbě nového světa, pátrá po tom, jak by mu dostál co nejlépe. Individualistický l'art pour l'artismus padl; umělec nechce jen psát, ale hlavně: být slyšen. Dnes má býti slyšen *dělníkem-bojovníkem.*

Kam však spadá působnost umění v životě dělníkově? Kdy dělník čte? Kdy jde do divadla, kdy sáhne po obraze? A odpovědí bude: *po práci.* Umění tedy přichází k němu, když shodil břemeno všedního dne a zasedl k tichému stolu. Jeho svaly jsou vyčerpány železnými stroji, jeho nervy podrážděny. Dnešní práce je těžká, tvrdá, a dělník ví, že pracuje víc proti sobě než pro sebe. Všední skutečnost je pro něho nejhorší, vždyť právě on hledá z ní cestu k jiné, spravedlivější. Proto právem ptají se mnozí theoretikové nového umění: Má umění znovu ho strhovat do tohoto všedního života? Má mu zase stavěti před oči jeho poníženost a bídu? *Má tímto ho ponoukat k boji?* Má ho přesvědčovat tím, čím už ho celý život dávno přesvědčil, a co, staveno znovu a znovu před něho, vzbuzuje spíše jeho nechuť než sílu?

Je mnoho pravdy v těchto otázkách. Méně však by jí bylo v závěrech, které by z nich vyvozovaly jedinečnost nedělního umění. Neboť tyto otázky i závěry hodí se jen na tak zvané sociální romány a básničky, jejichž autor nezmohl se na nic jiného, než na jakýsi officielní soucit, sentimentálně střižený dle všech pravidel bon-tonu. Tato „díla" nepatří vůbec do umění. Čtu-li takovou knihu, zdá se mi vždy, že autor ponížil smutné hrdiny a ozářil je papírovou svatozáří mučednictví jedině proto, aby sám mohl nad nimi okázale soucítiti, t. j., aby se kochal na sobě něčím, co obecně se za „dobrou vlastnost" považuje. Nebo taková sociální dramata v kinu! Přirozeně lid to nebaví a dává raději přednost hrabatům, bravurně přeskakujícím každou propast, a miliardá-

řům, podnikajícím krkolomné cesty v automobilech, před ubohými dělníky, kteří po celých šest dílů nedělali nic jiného, než trpěli bezpráví a které nakonec vysvobodí nějaká ministrova dceruška, nebo jiný deus ex machina. Bylo by však klamné vyvozovati z toho (jak se šmahem děje), že lid miluje měšťácké a aristokratické. Vše je zaviněno omylem filmových spisovatelů, kteří bohaté a mocné štědřeji obdařují energií, než ostatní. Lidu se hrabě a milionář líbí proto, že jsou představováni jako lidé smělých činů, odvážných rozhodnutí, kteří si sami razí cestu ku svému štěstí; je chladný k chuďasům, protože jsou skreslováni, co lidé passivní. Hle, když pojednou se objeví film, který vypadá z obvyklé konvence, když zabouří na plátně Edy Polo, ani hrabě, ani milionář, ale americký cowboy, který dovede těchto svých darů také oslnivě užívati, zda nezíská srdce předměstí za jediný večer?

Toto je zjev hlubší, než se na první pohled zdá. Edy Polo, toť živoucí osud tohoto lidu. Přepadán se všech stran bandity, vystaven hrůzám a nesnázím, stotisíc překážek v cestě, — to není jen Edy Polo, ale i nadšený jeho obdivovatel pod samou plachtou předměstských kin. Ale proč nadšený obdivovatel? Protože Edy bandity rozmlátí na padrť, nesnáze a překážky překoná a na konec dosáhne toho, po čem touží jeho statečné a nezmarné srdce. *To chce divák.* Vždyť přece hlavním znakem utiskovaného lidu není jen útisk a utrpení, ale *nezdolná snaha z útisku a utrpení se vymanit.*

Tento poznatek budiž nám klíčem k řešení všednosti, či nedělnosti. Když přijdou ti, kteří budou tvrdit, že obsah umění má býti jenom nedělní, že má býti koupelí, procházkou do polí, květinou a ptákem, dejme si pozor, zda jejich umění nezavání příliš *idylou.* Hálka dnes křísit netřeba, neboť *bojujici dělnik světa* nepojímá svět jako idylu ani v *neděli.* Kdyby tu byly květiny, pole, lesy a ptáci, budou to jiné květiny a jiní ptáci, bude to vůbec jiná neděle, než jak si ji v měšťáckém umění představovali. Stojí v ní jiný člověk. Nechce romantického vytržení z konkretna

a zapomnění. Chce *konkretní změnu konkretna.* Jeho každý sváteční okamžik těsně pojí se s těžkými hodinami, které ho do něj přivedly a které ho z něj také vyvedou. Tento člověk za čímsi jde a chce to docíliti. Neděle a všední den jsou u něho zevně tak rozděleny a přece tolik se prostupují. Jsouť mu podobenstvím jeho boje a jeho vítězství. Jako kdysi sváteční štěstí unášelo lidi kamsi na nebesa a bylo jim zapomněním tohoto světa, tak dnes svátek je nejvyšším uvědoměním si jeho.

A umění? Velké umění má do sebe vždy cosi nedělního. Zní v něm zvony, ale i polnice. Docílí však toho umělec jen tím, že bude obsah svých děl stavěti ze šťastných a vybojovaných jevů neděle? Jevy jen *samy o sobě* spadají do oblasti svátku nebo všedního dne. Ony však v umění nerozhodují. Rozhoduje tu mohutnost umělcova. V ústech paumělce i nejsvětější jevy jsou blátem. V šedivých úkonech denních nalézá umělec jiskru boží. Neděle — květ na stvolu všedních dnů, vítězství — ovoce na haluzích bojů, tento věčný poměr, vztah a prostupování zachytí srdce umělcovo na všem. Dnes ne ve znamení stavu, ale ve znamení růstu.

Svátečnost jest znakem uměleckého díla; sváteční jevy však nejsou jediným předpokladem umělecké tvorby.

MANIFESTY

Manifesty byly, jsou a budou jen Jany Křtiteli každého nového uměleckého evangelia. Předcházejí dílo a mají jako takové za úkol urovnávati pro ně cestu, t. j. vyzvednouti jeho *novum*, podtrhnouti *směr a vymeziti vztah* ke skutečnostem. Umělecké dílo (myslím tu dílo generace určitým způsobem organisované) snad usvědčí manifest, že se mýlil v theorii tvoření, v určení významu a výsledků, ale ať si — vždyť nepsali jej kouzelníci, ale věřící lidé. V jednom však nemá manifest zklamati, má-li vůbec míti jaký praktický význam. A to v zásadním, které jsem už pod-

trhl a jež přeloženo do slov dneška zní: *propagace a provokace.*

Toto zase vyžaduje přímosti a jasnosti až do sebezapření a pisatelům bude tu více než jinde okleštiti se ode všech soukromých citečků, které vždy společnou věc zatemňují. Neplatí manifest umělcům, ale čtenářům, nesoudí se podle toho, co znamená, ale podle toho, co vyvolá.

Před půl rokem formuloval jsem umělecký a sociální názor komunistických umělců sdružených v Devětsilu. Myslím, že podařilo se tehdy část veřejnosti přesvědčiti, že nové umění má právo býti nekompromisně socialistickým a že skutečně o to usiluje. To byla propagace. Ankety, debaty, novinářské výpady, donutily leckteré neuchopitelné přiznati barvu. To byla provokace. Snad se nezmýlím, když celý poslední manifest Literární skupiny, o němž chci pojednati, budu pokládat také za jedno z posledních vybarvení, nebo lépe řečeno „nalézání barvy".

Přišed na světlo boží jako druhý, obsahuje více výhrady než klady, více rozmělnění než stmelení, více tmy než světla. To stává se dnes při opětném a sesíleném náporu reakce dvojnásob nebezpečným.

Co obsahuje tento manifest?

„Jsme socialisté" — *ale* „nevěříme, že na vývoj lidské společnosti působí jen jediný mechanický činitel — totiž hospodářská výroba." — „Náš socialismus je pevným vědomím nutnosti hospodářské revoluce — *ale* Marxův „mechanismus (předurčená nutnost průběhu vývoje světového k sociální revoluci hospodářské) a fatalismus je nám trudným zbytkem minula." — „Chceme odstranit soukromokapitalistický řád, osvobodit proletáře — *ale* osvobodit člověka vůbec duchovně z nenávisti (třídní?), zloby, stuchlosti srdce. Svou poesii budujeme na názorovém světě proletáře — *ale* proletáře nového, čistého, neboť každou realitu dovršujeme věrou, utopií." Končí pak: „Srdce! Srdce uprostřed! Tíhnutí ke středu! Synthesa. A zase: srdce! Hledejme je! Tvořme je! Dávejme je světu!"

Věty ty na pohled vypadají velmi pěkně, ale při-

hlédneme-li blíže, poznáme, že jejich krása není jen povrchová, ale i zhoubná. V manifestě mluví se mnoho o dynamickém nazírání. Mnoho ho tam však není, aspoň ne tolik, kolik by ho bylo potřebí k dynamice tvorby. Neboť dynamika tvorby spočívá v tom, že zeď staví se na základy a střecha na zdi, že tedy nelze pokrývat střechu, dokud nemáme pořádných zídek. Každý polír by vypověděl z práce dělníka, který pro samé vzdychání po kobercích budoucího pokoje, nechtěl by pracovat v blátě základů. Není to, pravda, tak poetické krásné, ale *musí to být*, sic by všechna krása zůstala jen zbabělým pomyslem. To pak nazýváme službou. Když umělec ukázní svoji sílu a krev na čin, který je třebas jen předpokladem všech jeho tužeb.

Dokud budou třídy, bude třídní nenávist mezi nimi. Dokud budou třídy, bude v nich zatuchlost srdce. *Třídy* musíš nejdříve porazit, a potom zmizí ostatní. Dejme tomu, že by třídní nenávist mohla býti odstraněna za trvání tříd! Nic by víc neuškodilo proletáři než tolo. Stal by se dobytkem s věčným jhem, neboť právě nenávist zachovává mu zde důstojnost lidskou. Třídní nenávist — síla, která jednou sama třídy povalí.

Proletář nový, lepší, čistší — zdali pak to vůbec bude proletář? Zda člověk ověnčený imaginárními veličinami krásy, mravnosti a lásky nestane se spíše papírovým fantomem, nežli živým stvořením? Pro krásné utopie zapomínalo se přítomných běd. Jen aby se posléze všechny ty utopie nestaly nezodpovědnou představivostí, romantickým, slabošským útěkem do vlastních snů právě v době, kdy umělec jako muž a voják je povinen stůj co stůj státi na konkretní půdě skutečna. Umění proletářské budiž jako proletářský život: bojovné, nehumanistické, dogmatické. Jen jeho víra a vnitřní pravdivost bude mu okrasou. Až jednou — tvrdili jsme tak už dříve — budou vybojovány podmínky novému sociálnímu životnímu stylu, rozroste se přes ohrady tříd i proletářské umění do slohové šíře umění sociálního. Potom bude lze mluviti o těchto věcech, protože bude možno je plnit.

A srdce? Myslím, že vyplývá ze samé funce umění: mluviti k srdci. Továrny básněmi nesesocialisujeme, bohužel. Hospodářskou revoluci jimi také neuděláme a nebudeme se o to snažit. Ale voláme-li k srdci, hleďme, aby náš hlas v něm nezanikl, ale prošed jím, došel až do obou pěstí. Srdce stalo se dnes krásou příliš samoúčelnou, na niž celkem svět nic nedá.

Komunism jest obraz nového, lepšího životního stylu a marxism je plánem jeho vybojování. Utopistický socialism je mlhovina. Dá se roztáhnout a a stáhnout dle potřeby. Dle manifestu obsahuje snad všechny socialismy mimo komunismus, protože ten jediný od theorie probíjí se k životní praxi. Ba tento socialism se na tolik rozšířil, že (jak jsme se dočetli ve Venkově) bylo dovoleno J. Knapovi vpašovat do něho i jakýsi agrární humanismus.*

Když nějakou pronikavou myšlenku nafoukne tak, aby každý se jí mohl trochu přikrýt, když jí ulomíme všechny hroty, když zbavíme se veškerého jejího risika a proneseme tento výsledek krásným hlasem, vzbudíme nadšení v národě československém. On totiž nad jiné má rád zmoudření a umírněnost. U nás se to namnoze projevovalo v útěku od činu k jakémusi srdci, duši, nebo morálce.

Proto vřele uvítal literární manifest v Nár. Listech dr. Miroslav Rutte, řka, „že skoro týmiž slovy to říkal před třemi lety ve „Strachu z duše“. (Knihu tenkráte podrobil za mladé kritice A. M. Píša a tuším, k plné spokojenosti F. Götze.) Proto přišlo to vhod V. Dykovi v Lumíru, který dokonce tvrdí, že ten proletář zůstává v manifestě jen proto, aby kryl ústup, a že to s ním nemyslí vážně. A tak dostává se Literární skupině patronace nad míru proletářské a socialistické.

Řekl jsem, že manifest soudí se dle toho, co vyvolá. Manifest Lit. skupiny vyvolal mylný dojem, že mladí se popravují. Upozorňoval jsem na to i na valné hromadě Lit. skupiny, jíž jsem se naposled jako člen

* Dopis Knapův, otištěný ve Venkově, byl zaslán Lit. skupině ještě před vydáním manifestu s poznámkou, aby sama rozsoudila, může-li Knap při tomto kredu býti podepsán na manifestu. (Pozn. autorova.)

súčastnil. Tvrdil jsem, že *dnes* ze všech jejích projevů uváznou právě ta „*ale*", neboť to, co stojí za nimi, říkává každý měšťák. Předstíraje touhu po nejlepším, zbavuje se povinnosti dělati dobré.

KRITIKY

Hodlám referovati o knihách, které se zrodily z dnešní revoluční přítomnosti. Dílo básnické roste vždy z doby básníkovy a obráží její bolesti i naděje. Utíká-li básník z ní, že se mu zdá špatnou, svědčí to jen o jeho zbabělosti, neboť nešťastné doby právě jako nešťastní lidé dvojnásob nám přikazují, abychom u nich setrvali. Utíká-li ze své doby, utíká také ze života, který vždy byl jedinou základnou každé tvorby. Vždyť umění je pouze jedinou z jeho mnoha funkcí. Dnešek pak, nad jiné doby bohatší varem a mnohostí ožehavých problémů, nutí každého opravdového člověka, aby k němu zaujal určité stanovisko. Hodnotícím měřítkem mi bude *statečnost*, s jakou to ten či onen bude činiti na poli literárním.

Na prvním místě referuji o druhé sbírce básní A. M. Píši „NESROZUMITELNÝ SVATÝ" proto, že doba je hlavním klíčem k její uzavřenosti. Připomínal-li mi Píša ve své lyrické prvotině „Dnem i nocí" mládence, který přes skla mateřské světnice dychtivě pohlíží na svět a jehož vrozený temperament vybuchuje nejvíce do čtyř stěn pokoje, vidím jej v „Nesrozumitelném svatém" jakoby státi na prahu rodného domu. Vyšel z pokoje, stojí a dívá se. Mezi jeho smysly a svět neklade se žádná přepážka. Jsou to skutečné vichory, které mu čechrají vlas, je to skutečný svět, který se před ním zmítá, vlní, křičí, bouří, dere se mu do očí, útočí na jeho smysly — celý *svět je v pohybu*, zatím co on ještě stojí a nechává své oči zmítati se pod ranami skutečna. *Aktivita* světa je

taková, že sám zůstává ještě *passivni*, že ohromen jeho pohybem nemůže a snad ani nechce uzákonit v sobě prudce tekoucí tříšť bezprostředních vjemů. Dává se jimi unášet a vykřikuje svá nejosobnější vidění v exaltaci. Vnější popudy utkvěly v očích, nepřišly ještě do rukou, nezměnily se v čin. Den se mu láme v tisíce filmových obrazů, vířících před ním v překotné rychlosti. Aby jej mohl zachytit a vyzpívat, odhazuje všechny otěže rythmu, klasického rýmu, ba i interpunkce. Nemyslím však, že Píša odložil interpunkci jedině proto, že by jí nechtěl, spíše proto, že by byla příliš jednostranná, neboť každý verš je u něho *vykřičníkem.*

Na prahu světa je nádraží
To je co nohy podráží
Směje se vábí a skrývá
Kdo by to řek
Na světě je tolik bílých družiček
Ale noc svatojánská je bludná a divá
Jiskry bys na nebi nespočet
Odnáší tě pryč doopravdy potěžkat svět.

Tyto poslední verše jako mnoho jiných svědčí, že byť by i byla hlavní cena knihy ve *vývoji*, přece jen si „Nesrozumitelný svatý" uplatní vždy své místo. Bude dokumentem *dobrého vývoje.*

Neboť Píša je též básníkem *nových oči*. Dovede svět viděti tak, jak svět chce, aby byl spatřen. Svět znásilněný válkou, bídou a kapitálem tolik toho potřebuje, že ti, kteří mají schopnost *viděti* to, čeho sice není, *ale co by mělo být*, nemohou pohlédnouti na nic, aby se jim to před očima nerozrůstalo svými možnostmi do nekonečna. V tom tkví u Píši ono naprosté prostoupení reality imaginárností, neboť on nevidí jev jen tak, jak stojí, on *konkretně vidi* i jeho *pohyb a vůli.* Proto s rozechvěním zahleděl se na člověka trpícího mučednictvím každodenní křivdy, proto nazval ho nesrozumitelným svatým, neboť v jeho bědných zástupech uviděl z bolestí vyrůstat jedinou sílu, která pohne světem.

praví ve své úvodní básni a vidina tohoto mučedníka a hlavně bojovníka, jehož svatost roste do budoucnosti, prostupuje všemi jeho básněmi.

Doposud však „Nesrozumitelný svatý" jest jen podmětem Píšových básní. Až vklíní pohyb svůj do pohybu světa a tisíců, až zúčastní se jeho zápasu nejenom jako nadšený divák, ale jako soudruh, bok po boku, nebude míti jen potřebu mluviti o *něm*, ale též k *němu*. *Společenství boje* oprostí jeho verše od všech příliš osobních zážitků, dá řád, smysl a nadosobní jasnost jeho slovům, že každý dělník — a právě on — bude moci knihu čísti, rozuměti jí a býti jí silným.

Knihu opatřil případnou obálkou dr. A. Ráž a úvodem opatřil F. Götz.

Prvotina Jaroslava Seiferta „MĚSTO V SLZÁCH" (s obálkou a dvěma kresbami K. Teigeho) má tu výhodu před knížkou Píšovou, že je konkretnější a srozumitelnější. Jest také postavena na stanovisko *ryze třídní*, což (ač právě zde leží největší nebezpečenství Seifertova) slouží ji zase ku prospěchu. Velcí básníci všichni byli ve své době třídní v tom smyslu, že zápasíce o novou myšlenku, neměli za sebou všechny lidi, ale jen určitou část nebo třídu, která tutéž myšlenku vyznávala a o ni bojovala a jejíž boj právě oni umělecky formulovali a posvětili. Měšťáčtí kritikové ovšem volají: Básník má být nad stranami! Má patřit všem! — zapomínajíce, že nikdy tomu tak nebylo. Básník začne „patřit všem" — až už své boje vyhraje, zemře — a je tak dlouho mrtev, že nemůže protestovati proti všem, kteří počítajíce s čítankovou slávou jeho jména (ne díla) a se setrvačností obecné úcty, beztrestně si dle svého přistřihují jeho pravdy, jeho myšlenky každý naráží na své kopyto, aby sloužily jejich zájmům a zájmečkům, ať jsou již jakékoli. Pěkným příkladem toho byly loňské oslavy Havlíčkovy.

Zápasili-li umělci předcházejících kulturních epoch o svůj poměr k bohu nebo ke kosmu, znamením dneš-

ního umění jest zápas o poměr *člověka k člověku*. Byla to hlavně válka, která z lidské krve vyplavila tisíce otázek směřujících k člověku, ne jako jedinci, ale ke kollektivu. Přehodnotila krásu, která strnula v kolejích několika aestetických norem, přehodnotila lásku, která byla sensualistickým laskáním. Nové umění přestalo se zabývati mlhavými problémy kosmickými (které konec konců jsou jen modernějším útvarem pastýřské idylly) — stalo se na výsost konkrétní, nejsouc již jen slovem, kterým se vždy dá nějak proklouznouti, ale tělem, které žije, bojuje a jedná.

Statečným průbojem v tomto směru je Seifertova kniha. Město v slzách, — je to, co nutí básníka, aby se nad ním zastavil. Neobdivuje jako civilní futuristé krásu jeho civilisace, ruch továren a promenád — řev strojů a elektrický proud života. Tito básníci, kteří sice přinesli novum v *objektivech* krásy, zůstali až křečovitě věrni tradici ve způsobu *jak* na krásu nahlížeti. Chtěli se prostě kochati. Umdlené milenky nahradili lokomotivami a rotačkami, pohlížejíce na ně se stejnou sensualistickou rozkoší a estétstvím. Kniha Seifertova je protestem proti nim; neulpívá na krásném povrchu, strhává tento pestrý cár civilisace, aby pod ním odkryl bolestné nitro města, aby pochopil, že všechna jeho nádhera a pýcha vyrostla z milionu rukou, které stále trpí. Nezpíjí se krásou civilisace. Zkušenost a lidské hodnocení ho poučily, že tyto stroje a továrny, které byly stvořeny na pomoc člověku, jsou dnes v zajetí a postaveny *proti němu*. A ač krásnější by bylo utéci někam do polí, přece jen zůstává při nich, chtěje jim vybojovati jejich svobodu a spravedlivý účel.

Svou slávou
nezvítězilo město nade mnou,
svým majestátem a velikostí mě neočarovalo,
miluji hvězdy, lesy, prameny, louky a květiny
a vrátím se v jejich náruč tajemnou,
však dokud z mých bratří trpěti bude jediný,
nebudu šťasten

a nespravedlivostí světa vzbouřen
dál jako teď
opřen o zdi fabriky, budu se zalykat kouřem
a píseň svoji pět.

Po stránce umělecké nedosahuje všude kniha Seifertova knihy Píšovy. Bude mu střici se, aby nepropadl značnému svému sklonu k verbalismu, který by ho mohl svést ke komunistickému veršování, které není lepší nacionalistického. Chci se zde též zmíniti o dvou nebezpečenstvích, kterým, jako ostatní mladí ve svých prvotinách, podléhá i on.

První a hlavní pojmenoval bych „*revoluční pointou*". Jako vůbec každá pointa, tak tato nejvíce svádí k manýře. A manýra je smrtí básníkovou. Nechceme básně o revoluci, ale *revoluční*, kde revoluce je vnitřním smyslem, nikoli bengálem na konci. Básní, které formou a obratem znázorňovaly vnější chaos revoluce, máme u nás dost a dost. A přece revoluce nám není náhodou ani nehodou, ale logickým vybarvením myšlenky ve formě činu, který ji (myšlenku) uskutečňuje. Těmito vnitřními vlastnostmi revoluce t. j. *statečností a kázní* musejí býti naplněny básně v pravdě revoluční. Proto časem ztratí mnoho ze svého časového lesku básně jako: Modlitba na chodníku a Revoluce.

Na dva způsoby hřešili všichni mladí ve svých prvních verších. Jedni nejsouce silní byli siláčtí, druzí z téhož důvodu přepokornělí a jejich pokora byla jen šikovnou maskou vlastní slabosti. Jen silný člověk může býti opravdově pokorný. Druhým všeobecným kazem, který neminul ani Seifertovu sbírku jest, že básně své přeplňuje obrazy místy až specielně biblickými. Tvoříme-li obsah svých básní z revoluční skutečnosti, musíme tamtéž najíti i slova a přiměry; obecných rčení a biblických obrazů je třeba užívati s patřičnou cudností, aby se báseň nezvrhla v manýru. To stane se tenkráte, když obrazy budou růst z myšlenky a ne jak namnoze se dnes děje: myšlenka z obrazu.

Přes tyto nedostatky je Seifertova kniha dobrá a statečná; s Píšovým „Nesrozumitelným svatým" tvoří

nejlepší dvojici knih, které v mladé naší literatuře vyšly.

Jindřich Hořejší: HUDBA NA NÁMĚSTÍ. Hořejšího prvotina není dílem začátečnickým. Autor má za sebou dosti zkušeností životních i literárních a dovede ze své první knihy vymýtiti všechnu udýchanost růstu, kterou obyčejně trpívají prvotiny mnohých. Není u něho té obrazové akrobacie, která poslední dobou natropila tolik škody v poesii i mezi čtenářstvem; tam povýšila vtip nad myšlenku a tím už učila čtenáře povrchnímu čtení, neboť jsouc vnitřně prázdná, chtěla alespoň oslňovati zevní krkolomností. Hořejší nepodlehl modním nehoráznostem. Zná francouzské mistry a jejich formální dokonalost. Staví své verše ve staré a solidní tradici. To by k jeho dobru ještě mnoho neznamenalo. Hlavní je, že ač formálně jinde, súčastňuje se právě tím nejpodstatnějším bojem o nové umění: totiž *obsahem*.

Na něm, jako na mnohých, kteří nevyrostli v dnešku, ale byli jím zasaženi uprostřed tvorby, ujasňuje se nám dosud temné zaklínění tvorby přítomné v českou literární tradici. V nich nacházíme svoru dvou oblouků, které, ač na pohled odlišné, přece jen se do sebe zapínají a jdou jedním směrem. Jako Josef Hora od Neumanna, tak Hořejší (ač i v něm je mnoho Neumannovského pathosu) od Tomana probíjí si cestu k dnešku.

Hořejšího kniha, jak už i nadpis ukazuje, vychází většinou z města. Hořejší jako Seifert jest jeho dítětem i otrokem, miluje je a nenávidí, prchá z něho a přec se vrací, protože:

Prach města jsi a v ten se obrátíš.

Ani jeho nebaví technické krásy a civilisační vymoženosti, tak svrchovaně tu nashromážděné, město jej přitahuje svojí *lidskou pospolitostí*, která je základnou jeho hledání a výprav k novému neindividualistickému člověku.

Nenávidí město, neboť se na něm křiklavě obrážejí

hříchy města. Hle, tisíce lidí se sešlo, ale všichni jsou sami. Dotýkají se rameny, ale srdce zůstávají uzavřena. Denně se míjejí, nepoznávají se, nevidí se. Zevně spojeni rámem ulic a náměstí, vnitřně zůstávají si cizí, nenašedše v srdci svém společnou základnu bratrství, na níž by se sešli. Neboť jsou tu banky, herny, žoldnéři kapitálu, kteří povyšujíce jedny a ponižujíce druhé, rozdělují je od sebe,

mouchy se střetají s pavouky, tváří v tvář
nevěřící a lhář,
nasládlý úsměv a vzkypělá žluč,
dědičná tupost a jistota: Jen si bzuč,
má slina tě brzy omotá
a peníze dáš, a peníze dáš,
krev vezdejšího života.

Ale on také město *miluje*. Shromáždilo lidi, aby na konec přece jen probudilo v nich vědomí solidarity. Miluje je ve zjevech věštící nové a lepší příští. Bloudí ulicemi a hledá ohniska, v nichž by se střetli mimojdoucí co lidé. Hledá vnější předpoklady, které by „srdci zatřásly jedinou vibrací". Pátrá po impulsech, jež k sobě lhostejné jedince *citově spojí* ve vyšší jednotu, vyburcovavší v nich uspanou strunu lidského souručenství. Hledá a nalézá. Úraz na ulici, přejetý stařec spojuje dav úděsem „společných osudů a neštěstí".

Květino lidského souručenství,
tu na dlažbě ulice, jež je tak pustá,
já viděl jsem prve,
jak's kvetla, jak's kvetla z krve.

Od společenství neštěstí pátrá básník po cestě k společenství ve štěstí. Neboť právě zde nejvíce otvírají se mu brány do budoucna. V jeho „Hudbě na náměstí" květina lidského souručenství už nevyrůstá z krve, ale z veselé hudby, z radosti poslouchajících. Šedivé náměstí pohádkovitě se proměňuje v mýtinu:

cos marně srdce tu hledalo,
vzduchem se chvěje.
Dav lidí, jak sluneční proud by je nes',
dobrovolně sem spěje.
Tvoří se kola a kola,
lidský les.

Každý ton nalézá sílu zaklínadla, syrová přítomnost padá z tváří jako maska. Zde básník teprve probojoval se ke dvěma veršům, které vlají nad jeho bolestnou knihou jako dva bílé prapory, zde teprve z bezútěšnosti duše vyrval si slavnou pravdu, která je vítězstvím, ale též novou výzvou k boji:

Života bído, života bído,
ty nejsi dědičná!

Kniha je rozdělena poněkud nesourodě na dvě části („Hudba na náměstí“ a „Z vojny“). Bylo by jí též posloužilo, kdyby z ní byly vypuštěny některé básně, příliš statické, které si k pohybu pomáhají tím, že určitý jev pathetický rozdrobí do nesouvislých obrazů (Duha nad městem). Verš Hořejšího svojí prostotou a střízlivostí nejlépe vyniká v básních dějových. Ustrne-li na pouhé lyrice, stává se šedivým, místy až archaickým (Mroucí město). Všude však zůstává poctivý, maje pod sebou pevný myšlenkový základ. Neokouzluje, nelichotí. Nejvíce přesvědčuje, ač je mnoho cudné krásy v jeho hrdých a jednoduchých liniích. Měl-li bych jedním slovem vyřknouti soud nad touto knihou, řekl bych: *Je poctivá.*

Marie Majerová: MUČENKY. Mám-li se přiznati opravdu, nesahal jsem nikdy příliš rád po ženských románech a povídkách. Mimo několik světlých zjevů (právě tak jako u mužů) tonuly v prostřednosti; ale prostřednost jejich zdála se mi vždy nechutnější než mužská — aspoň v literatuře. Byli-li jejich mužští blíženci chtění, neupřímní v pohledu na sebe a svět, byly ony ještě chtěnější a neupřímnější. Z jejich nakadeřených slov, stále jako před zrcadlem se pohy-

bujících, nejméně uslyšeli jsme bezprostřední tep ženského srdce. Vysvětloval jsem si to tím, že většina jich psala proto, že neměla na práci nic jiného. Patřila „ke společnosti“, z důvodů „společenských“ byla postavena vždy více *mimo* život než mužové. Proto ty papírové názory na něj, falešné podtrhávání věcí vedlejších, proto většinou samé erotické příběhy, které (jak kdysi správně napsal Hora) pletly se stejně nemyslivou rozkoší, jako jejich babičky punčochy. Světlý zjev Boženy Němcové zda giganticky nevyrůstal nad ně nejvíce proto, že stál a rostl jinde, na tvrdé pěsti života, kde každý teplý řádek byl vykupován hodinami bídy a vezdejších starostí! Myslím, že mnoho nabubřelosti a perversních kudrlinek opadalo by z děl takové Vikové-Kunětické nebo R. Jesenské, kdyby jim čas od času bylo popřáno drhnouti podlahu, jako to dělala Božena Němcová. Nehlásám ženskou méněcennost. Konstatuji jen, že dnešní společenský řád ubližuje ženě více než muži. Je vychována v těžkém krunýři konvenčních lží, tíž je jí z něho vyváznouti. Odstavena od skutečného života, je chudá, neboť pozbyla jeho skutečné hodnoty. Míním ovšem ženy prostředí měšťáckého, z něhož dnes fedruje se 90 procent ženských spisovatelek.

Bylo mi načrtnouti temné pozadí proto, abych zachytil všechno světlo poslední knihy *M. Majerové* „Mučenky“, jež uměleckou kázní a nechtěností značně vyniká nad dnešní novelistickou produkci. Marie Majerová vidí smysl života ženina v lásce k muži a dětem. Ve čtyřech povídkách, navzájem spojených růstem mravním i uměleckým, předvádí ženy v tomto smyslu poraněné. Čistota a výraznost dikce, cudné procítění, zvláště v posledních povídkách, vytvářejí knihu skutečné umělecké poctivosti. První tři povídky (z nichž prvá je nejslabší celé knihy) jsou vlastně tragediemi žárlivosti, však všude jinak pojaté. Prostředí těch tří žen opravňuje autorku k tvrzení, že žárlivost, soukromoprávní názor na ženu a muže, jest tu z největších běd života ženina. Snad proto, že nepoznaly jiných. Válka, která je pozadím tří povídek této knížky, ukázala, že většina

žen pro lásku trpěla jinak, hlouběji a statečněji, než žárlivostí, která je namnoze slabostí, jíž podléhá, kdo nedovede milovat. Autorka v prvých třech povídkách jen letmo dotýká se těchto hlubin, v poslední však ponořuje se do nich hlouběji a staví na nich. V prošedivělé, ustarané paní z předměstí jako by ženu jiného světa postavila na scenu. Svou prostou, pozemskou moudrostí rozleptává barevné a ploché štěstí své bývalé spolužačky „šťastné dámy." Tím lidštější je, čím širší je tíha života, která na ni padá. Za bolestmi předcházejících žen stály jen ony samy. Byly to bolesti nekontrolovatelné, tudíž snadněji umělecky vyjádřitelné. Za bolestí této paní stojí bolesti tisíců žen. Zde bylo umělci pohybovati se na poli positivním a ověřeném zkušeností. Tím těžší práce, tím větší také zásluha. Nutno přiznati, že autorka vytvořila právě zde nejlepší povídku knihy. Až na nepravděpodobnost konce a násilné jeho přelomení do molové toniny, jako by pro nadpis knihy uzpůsobené.

Lev Blatný: KOKOKODÁK. (Výstřednost o 3 dějstvích). Blatného groteska je plnokrevným sourozencem „Matěje Poctivého". Neznamená to její uměleckou závislost na Dvořákovi a Klímovi, vždyť byla psána současně s ní. Groteskní ráz, který obě hry mají, je také vlastnějším útvarem Blatného než Dvořáka. V obou hrách ironickým nožem převracejí se vnitřnosti doby. Bodá se na všechny strany, každý si odnáší svůj díl. Protože však na všechny strany se bije, tak rány brzy otupí a z řezavé ironie stává se legrace. Legrace je vlastnost zcela dobrá, je však dbát, aby nestala se jen kompromisním útočištěm. Hůř je bít na jednu stranu než na všechny. Nebojuje ten, kdo mlátí kolem sebe, praví Nietzsche. Nebojuje ani ten, kdo píchá vedle sebe. Řečené vztahuje se víc na Dvořáka, než na Blatného, neboť — jak už jsem podotkl — „Kokokodák" je ve vývoji Blatného krok ku předu. „Matěj" u Dvořáka je skokem, — ale kam? Obě dvě hry (a tu zase vyzdvihuji „Matěje") přinesly mnoho zdravého koření na vyčichlá prkna divadel

a dle vyžehleného projevu „československých žurnalistů“ zapustily svá žahadla leckde na pravém místě. Dvořák navazuje vědomě na starou tradici Tylových lidových her (ač-li nepůsobí na něj revoluční básníci ruští na př. Majakovský), Blatný se nevrací. Experimentuje na stojící základně a vyjadřuje se expresionisticky. Nepokládá hře tak pevnou filosofickou základnu (jsa na to ostatně sám) jako oba autoři Matějovi — a to je největší klad jeho knihy. *Filosofie* legrace není a nesmí být filosofií dnešního mládí. Když už pro nic, tož proto, že tolik se ve světě ještě nezklamalo, aby pro něj už teď musilo mít dlouhý nos nebo úšklebek. Bylo by možno se ostatně přít, je-li filosofie legrace vůbec nějakou legrací. Kokokodák má štěstí, že není dílem filosofie, ale nálady. Vždyť celá hra byla napsána za čtrnáct dní. Hra byla s úspěchem minulý měsíc provozována v Brně. Neměl jsem příležitosti ji vidět, proto o technické její síle (která je u divadla nejpodstatnější) nemohu vysloviti svého soudu. Knižním dramatem „Kokokodák“ není a teprve na jevišti vynikne pořádně jeho svalstvo a slabiny.

Na konec: Tři *diváci* (vlastně čtyři a jeden) z ***hlediště*** podívali se na divadlo světa. Jeho dnešní var zdál se jim býti mumrajem. Ať už z veselého nihilismu nebo ze zklamání, nebo že je to prostě zábavné. A napsali: „Ze života hmyzu“, „Matěj Poctivý“ a „Kokokodák“. První jsou uznaní mistři a mají právo tvrdit, že se opírají o své zkušenosti tam, kde se nemistr opírá jen o lenoch židle. Příteli Blatný, stačilo by ti už dnes býti jen ***divákem***, když ještě nejsi uznaným mistrem?

Zdeněk Kalista: „RÁJ SRDCE“, prvotina veršů. Na jedné struně, v nejvyšších polohách, že mnohdy sotva zaslechneš ton — zní verše Kalistovy prvotiny „Ráj srdce“. Jejich melodie zdá se jednoduchou, prostou písničkou kostelní, jakoby dětským hlasem provázenou. Ale brzy poznáš, co důmyslu, práce a přetavování stál každý verš, co vážení stálo každé slovo. Dítě zná několik slov, ale celý svět v ně

obsáhne a proto jeho slova jsou širší a hlubší než kterákoli jiná. Zaslechneš-li je v těchto básních, poznáš, že básník to ví a že pro širokou *perspektivu slov* použil namnoze této nejprostší dikce. Jaké však má k tomu umělecké zdůvodnění? Má v sobě tolik prvotní živelné síly jako dítě? Je s ním spřízněn v pohledu, kterým svět dobývá?

Tu jest mi říci, aniž tím chci popříti hodnotu knihy. že nikoli. Není to mládí, spíše staroba. Není to květina luční, ale spíš chorý květ skleníkový. Melancholie je typickým znakem knihy a básně, jež chtějí růst, jinak nerostou ze své prsti. Bledá mlha se zavěsila básníku v oči a když i o naději zpívá, nestaví ji z krve vezdejšího života, ale oddává se jí jako bezkrevnému snu. Zůstává melancholickým v radostech a vkusným ve svých bolestech. Ač jinak dívám se na svět a myslím, že je nutno jinak se na něj dívati, nechci popírati krásu některých básní této knihy, jimž melancholie byla víc než dekorací.

Těch dobrých básní je dosti. Bohužel však, že jen každá sama o sobě. V celku všechny ztrácejí ze svých půvabů. Pokory a svatosti je příliš mnoho, obírání se vlastními smutky také. Naslouchal jsi už dost jedné struně; chtěl bys slyšeti i zvuky ostatních. Básnička na půl stránky může svědčiti o sevřenosti formy a myšlenky, ale je-li téměř celá kniha takovýma vyplněna, začne ti to zavánět opatrností.

Je to však prvotina a vznikala r. 1920—21. Jako taková patří na přední místo mezi knihami mladých, které tou dobou vyšly. Jistotně dává, co však slibuje, těžko říci, neboť je do sebe uzavřena jako kruh hradeb. Básníkova mohoucnost rozhodne, bude-li mu „Ráj srdce“ hradem či — vězením.

Miloš Jirko: ZNÍCÍ SVĚT. Verše. Téměř všichni členové nejmladší generace literární vyšli ze společného tonu, ze společných lásek. Z Šrámkovského a Neumannovského sensualismu prosvěceného pokorou Jakuba Demla. Postupem tří let povětšině probojovali se k osobnějšímu výrazu. A ku podivu nejvíce ti, kteří ideově jsou si nejbližší. Seifert — Píša,

oba osevači jednoho pole, ale jak každý jinak a nezávisle dovede říkati totéž credo. Vybojovali si osobitý výraz, protože si vybojovali pevný a jasný názor na život, svět a umění a byť by v názoru a cíli byli jednotni, jsou mnohotvární v jeho vyjadřování a ve svých cestách k němu.

Jsou však též básníci, kterým nepodařilo se doposud dopátrati se *svého* postavení vůči světu. Neuhádli jeho *směr.* Nebyli dosti citliví k jeho znamením. A snad: ani nechtěli to udělat. Stará pověra o „nevázanosti básnické" hodila se za masku jejich blaseovanosti. Zakoketovali si tu i tam, ale nikdy víc, nikdy hlouběji, nikdy opravdověji. Neprošedše výhní bolestí dneška a světlem jeho nadějí — nedovedli říci nic nového. A tak brali ze skutečnosti zase jen staré hodnoty dávno už literárně zužitkované, které sice kdysi byly pokrmem, ale dnes jsou jen přežvykováním.

Ukazem toho jest z největší části třetí kniha veršů Miloše Jirky „Znící svět". Nikdo z mladých doposud tolik knih nevydal, ale nikdo z nich toho nepověděl tak málo, jako právě on.

Ve své prvotině „Duben" dovedl si uchovat jakousi osobitost a myslím, že je i dnes nejpoctivější a i nejlepší z jeho knih. V „Cestě" postavil se úplně pod kvoční křídla F. Šrámka, přibíraje místy Neumanna z „Knihy lesů, vod, a strání". V třetí knize najdete pak opravdu svět znící se všech stran, mnohdy i kontrárních. Šrámek, Neumann, Toman, Křička, Fischer — všechny ty literární dojmy, všechny papírové nárazy našly v knize své místo. A tak, mělo-li by se mluviti o nějakém růstu — tak by celý ten růst pozůstával v tom, že autor kopíruje stále více a více „uznaných lit. veličin". Není divu, že kniha co do linie je úplně spřerážená. Jedna, dvě, tři básně obstály by z celé sbírky. Nejméně však ty tak zv. sociální básničky („Věřím"), kterými se chtěl kdysi přiblížit dnešku, na nichž pak nejostřeji obráží se povrchnost, krasořečnictví a falešnost modního gesta.

Josef Kopta: OD VÝCHODU. Dosavadní umělecké zisky sibiřské anabase nejsou zdaleka úměrny

tomu, co by se čekalo od této etapy, která tolik rozrušila celé národní vědomí. Jen když vezmeme prosté skutečnosti, že tisíce nejlepších lidí bylo vyrváno z mechanické idyly maloměšťáckých domovů a postaveno v ohnisko světového dění a varu! Zda bylo kdy půdy příznivější pro zrod uměleckého díla, jež přerostlo by přes okresní hranice citečků a pověr v kosmický hlas světa a lidstva? A přece nenašlo se dosud nikoho, kdo by z propastí nadevropských problémů, z výhně hrůz a nadějí ukul dílo trvanlivější než vlastenecké fráse, lidštější a hlubší než rampové řečňování. Jistě byl heroismus v té době, — kdo však vyjádřil tento heroismus? Oficielní řečníci a státotvorní básníci hledají ho tam, kde nebyl; jejich dílo vás přesvědčí, že nemohli ve svých řinčivých slovech vysloviti to, čím žili vojáci v dalekých tundrách sibiřských a jinde. Neboť ti jistě nežili plýtce a povrchně. Osvětlila to dokumentárně statečná kniha Kratochvílova „Cesta revoluce". Ta však je příspěvkem historii. Pro umění dnes snad je příliš brzo. Snad až druhá, třetí generace promluví za mrtvé. Snad — snad — dnes jsme rádi, když se nám dostane do rukou knížka, která dovoluje aspoň doufati.

Jednou z těchto knížek jest sbírka Josefa Kopty: *Od východu.* Příhody — píše autor skromně v podtitul. Také většina povídek jest líčením událostí, jež sám zkusil. Osobní vzpomínky, reprodukované jako takové, dělají na mě dojem méně zodpovědné práce, neboť tu umělec stavebně netvoří, jen vrství na sebe jevy, jak už kdysi následovaly a má na pomoc intensivní sílu vlastního zážitku. V Koptově knize však chytí brzy něco, co dnes je dosti řídkým zjevem: nevtíravost. Ač všude je s vámi, není ho nikde více, než je potřebí. A přece promlouvá ze všech lidí a věcí. Čím víc jej jeho cudnost odvedla od všech bombastů a gest — tím víc přiblížila jej tepotu lidského srdce. Proto mu věříte, proto jdete s ním i když leckde zabředne do novinářských výplní. Proto najdete v něm jeho dobrá místa a těch je dost, abyste si ho oblíbili. Neboť jest tu mladický nepokoj — rozhled na všechny strany, mnoho mučivých otázek a dosti

poctivých pohledů. Vše pak je pověděno bez úmyslnosti nebo obmyslnosti. Svojí vnitřní čistotou a věrou připomíná mi místy Josefa Knapa. Jest však o to mužnější, oč z těžších zkušeností vyrůstá, a o to hutnější, oč vážnější jest svět jeho dějů. Epika neutápí se v lyričnosti, neschne fotografickým hromaděním faktů. Při smutné situaci dnešní mladé prosy lze knížku Koptovu vítat a věřit nejen v ni, ale i v něho.

DRAMATA

TŘI HRY

N E M O C N I C E

VÁNOČNÍ HRA

OSOBY:

Syfilitik | *1.*
Souchotinář | *2. nemocný.*
Raněný | *3.*
Matka souchotináře.
Milenka syfilitikova.
Dítě.
Lékař.
Ošetřovatelka.

Místo: nemocniční pokoj o třech postelích.
Čas: na Štědrý den, když se stmívá.

TŘETÍ NEMOCNÝ *raněný leží nepohnutě s ovázanou hlavou v koutě pokoje.*
DRUHÝ *upravuje na stolku u okna malý stromek. Oblečen je v bílém nemocničním šatě.*
PRVNÍ *leží na znak na své posteli a počítá černé čtverce, vyplňující malbu stropu: 61, 62, 63, 64, 65 . . ., 66 . . ., 67 . . . a 68.*
Ah!
DRUHÝ: Co je ti?
PRVNÍ: Zase 68!
DRUHÝ: Čeho, prosím tě?
PRVNÍ: 68 čtverců. 68 černých čtverečků na malbě stropu. To už je konec.
DRUHÝ: Jaký konec?
PRVNÍ: Kdyby jich bylo tak někdy 67, nebo 69! Nebo vůbec něco jiného. Kdyby rostly a umíraly jako vše, co se mění. Už je počítám přes půl roku. A vždycky přijdu ke stejnému číslu. Život uzamčený mezi 68 čtverečků na zdi! Ty, — poslouchej — byl by to zázrak, kdybych napočítal něco jiného než 68?

DRUHÝ: Ve škole nás učili, že už se zázraky nedějí.
PRVNÍ: To, co je nezvratná jistota, — to stojí a nehýbe se. — Co stojí a nehýbe se, to není život. A přece si myslím, že by se to dalo změnit náramně snadno.
DRUHÝ: Hloupost je počítat pořád, co visí nad hlavou. *Vystřihuje barevný papír.* Kdybych měl zlatý papír, — tak bych udělal hvězdu. Na vršku vánočního stromku by se pěkně vyjímala. Mohlo by se říci: sláva našeho stromku hvězd se dotýká. Dali nám fuze nepatrný stromek.
PRVNÍ: Možná, že ty čtverečky ani nejsou na stropě. Možná, že sedí v mé hlavě. 68, 68 pořád 68. — Když je člověk těžce nemocen, musí pořád ležet na tomtéž místě. Věci stoupnou si kolem něho a zůstávají neměnné, nehnuté a čekají jako kočky. Kdybych byl zdráv, tak bych schválně přešel sem do tohoto pokoje a ani jednou bych se na strop nepodíval. Strope, — vlez mi na záda i s 68 černými čtverečky. Ale tak jsem tady docela přibitý...
DRUHÝ: Všiml jsi si té dámy od Armády spásy? Té, co nám přinesla stromek, papíry a bonbony? Podávala mi je jen přes práh a koukala na mě celá ustrašená. Byla směšná. Co pak jí dozorce o nás vykládal?
PRVNÍ: Moc dobrého jistě ne.
DRUHÝ: Proto k nám nikdo nepřijde. Tamhle k těm do bílého pavilonu chodí každý den celé procesí.
PRVNÍ: V bílém pavilonu jsou jen hosté. Zdrží se čtrnáct dní, — tři neděle a odejdou. Vsadil bych se, že žádný z nich ani neměl kdy spočítat si malbu na stropě.
DRUHÝ: To víš, že ne. Ti mají dokonce radost, že si pár dní poleží. *Směje se.*
PRVNÍ: Tam, — v bílém paviloně, — tam se dobře leží. Z oken je vidět rovnou do ulice a k nemocničním vratům je odtamtud jen kousek. Copak ti říkala ta dáma?
DRUHÝ: Šťastné vánoce, křesťané!
PRVNÍ: Šťastné vánoce! Počkej — venku se to říká nějak jinak. Je to trochu delší.

DRUHÝ: Říkává se: Šťastné a veselé vánoce. *Kašle.*

PRVNÍ: Ano, — tak. Proč nám neřekla veselé?

DRUHÝ: Asi zapomněla, — byla celá udivená, — podala mi stromek a rychle odešla. Hrome, — proč mi jen nedala zlatý papír? Mohl jsem udělat hvězdu a řetězy.

PRVNÍ: To víš, — lepší nechala těm v bílém pavilonĕ. Než se dojde přes nemocnici k nám, — to už se všechno poztrácí. A potom: v bílém pavilonĕ jsou pěknější nemocní, než tu v isolaci.

DRUHÝ: Mám tři svíčky, tři jablka, dvacet bonbonů a samé červené papíry.

PRVNÍ: Tak udělej hvězdu a řetězy z červeného papíru!

DRUHÝ: Z červeného papíru se hvězdy ještě nikdy nedělaly. Myslíš, že se to hodí?

PRVNÍ: Můžeme dělat jen z toho, co máme. I hvězdy a štědrý den můžeme dělat jen z toho, co máme.

RANĚNÝ *bolestně sebou škubne*: Krev, krev! Ach, — to bolí!

DRUHÝ: Slyšíš ho, — už zas.

PRVNÍ: Má prostřelenou hlavu.

DRUHÝ: Dali ho k nám jen proto, že brzy pojede. Jinak by ho dali do chirurgického oddělení. On je čistý nemocný. Ale už se od nás nenakazí.

PRVNÍ: Sestra Marta říkala, že zabil dva strážníky.

DRUHÝ: Slyšel jsem.

PRVNÍ: Je to tedy trojnásobný vrah.

DRUHÝ: Strážníky zabil při pronásledování.

PRVNÍ: Ale tu ženskou zabil k vůli penězům přece!

DRUHÝ: Kdo ví? Nikdo neví, co je mezi lidmi. Ďábel se nedá poznat. Pro nás je to ostatně jedno. Lékař říkal, že se nedočká zítřka. Před soud už nepůjde.

PRVNÍ: Chtěl bych vidět aspoň, jak vypadá. Zdá se, že je mladý.

DRUHÝ: To by byla daleká cesta. Nejdříve obvazky, pro něž není vidět, potom rány, pro něž není také vidět a teprve na konci je člověk. Na mě už, myslím, také není vidět.

PRVNÍ: Dej pozor, ať se nestříhneš do prstu. Je už šero. Ale já na tebe vidím.
DRUHÝ: Doktor mi říkal, že na jaře se mi polepší.
PRVNÍ: Doktoři zpívají pořád o jaře, ale nejsou to ptáci.
DRUHÝ: Vždyť já bych se mohl docela dobře pozdravit. Dnes na příklad je mi ku podivu dobře — tak zvláště dobře, — tak slavnostně...
PRVNÍ: Na plících ti nebolí?
DRUHÝ: Ne. Dnes ne. Nemoc nejvíc bolí ten den, kdy přijde. Když jsem byl chycen na plíce a doktor mi řekl, že mám tuberkulosu, tak to bolelo nejvíc. Když mě odvezli sem, byl jsem první v tomto pokoji. První a sám. Ty jsi přišel až čtrnáct dní za mnou. Už mi bylo lépe. Pro víc lidí je i stejné neštěstí menší.
PRVNÍ: Mě dnes bolí všechno dvojnásob. Kdyby to aspoň byla bolest, jakou má tam ten, — bolest z čisté rány. Ale toto je uhnívání.
DRUHÝ: Provalily se ti nádory?
PRVNÍ: Ne. Jsou tak měkké, jako by se byly provalily dovnitř těla.
DRUHÝ: Nebuď smutný! Hle, — já jsem se tomu už odnaučil. Přijímám věci tak, jak přicházejí. Ostatní by bylo marné. Nemocní mají právo věřit v uzdravení. Všichni na ně věří, ale ne všichni to říkají.
PRVNÍ: Mám syfilis. Co mám říkat?
DRUHÝ: Že je dnes Štědrý den.
PRVNÍ: Pro nás by Pán Bůh musel vybírat dlouho dary.
DRUHÝ: Pro nás je téměř všechno darem, protože jsme velmi nešťastni.
PRVNÍ: Onemocněli jsme tak, jako ostatní zůstali zdraví. Hleď i já! Dělal jsem totéž, co dělají tisíce mladých lidí. Chodil jsem v sobotu do hospod a barů, v neděli do kostela a do polí. Dělal jsem vše, co jsem chtěl dělat. Miloval jsem děvčata, a mnoho děvčat! Byl jsem tak silný, že každý smutek jsem mohl zabít patnácti korunami, koupiv si za ně kořalku nebo děvče. Měl jsem svou náladu v hrsti. To bylo vše. I milou jsem měl. Takovou,

o které jsem si říkal: až se vybouřím, děvčátko, tak přijdu k tobě jako po koupeli. Byla čisťounká jako svatý obrázek. Nikdy jsem se jí nedotkl. Trochu jsem se jí bál. Mnoho dívek neví, z čeho se skládá život mladých mužů. Ona to jistě také nevěděla. Chystal jsem se jí to někdy všechno povědět. Věděl jsem, že to se mě spadne jako kámen do vody. Možná, že by plakala, ale jistě by odpustila. Byla by dojata mojí zpovědí a láskou. Slíbil bych jí vše, co by chtěla. Nevím, zda bych vždy slovo plnil, — člověk přece vždy za sebe nemůže — ale ona by mi odpustila. Věděla by, že je to jenom tak do větru, — protože jsem ji měl rád. Ale nakazil jsem se. Přišlo to z nenadání. Nechtěl jsem uvěřiti. Nevím ani od koho jsem to dostal. Proklínal jsem, plakal jsem a modlil jsem se. Dělal jsem vše, co dělá člověk v podobném případě. Teď tu ale ležím a už nedělám nic, mimo toho, že počítám prokleté čtverečky na stropě: Mám vředy na tváři a od břicha hniji. Žádná by se mnou nespala a já každé noci musím na některou myslet a to hrozně bolí. Víš, co je to žena?

DRUHÝ: Já jsem měl docela obyčejný život. V žádném kinu by ho nehráli. Ani jsem nikoho nemiloval. Ale kdybych nebyl onemocněl, tak bych se byl oženil. Některá by si mě přece jen vzala. Dospělý člověk se má oženit. Je jistější. Najde večer vždy něco, co by dělal. Může si třeba hrát s dětmi.

RANĚNÝ *zvedne se namáhavě na posteli. Blouzní v horečce:* Kde jsem?

DRUHÝ: Už se probouzí.

RANĚNÝ: Rozsvěťte!

PRVNÍ: Nic byste neviděl.

RANĚNÝ: Rozsvěťte, rozsvěťte!

DRUHÝ: Říkám vám, že byste nic neviděl. Máte obvazek přes celou hlavu.

RANĚNÝ: Lžete..., vy mi chcete něco udělat! *Chvěje se.*

DRUHÝ: Nic vám neudělám. Připravuji vánoční

stromek. Hned budu hotov. Ještě přidělám tři svíčky.

RANĚNÝ *křičí.*

DRUHÝ *jde k němu*: Lehněte si tiše! Jste v nemocnici. Zde musí každý být potichu, aby bylo každý krok slyšet.

RANĚNÝ: A kdo jste vy?

DRUHÝ: Já jsem souchotinář.

RANĚNÝ: A kdo je tu ještě?

DRUHÝ: Ještě jeden nemocný.

RANĚNÝ: A všichni jste ve tmě?

DRUHÝ: Jsme v šeru; venku už se stmívá.

RANĚNÝ: Nic mi neuděláte?

DRUHÝ: Co bychom vám ještě mohli udělat? Jsme sami nešťastní.

RANĚNÝ: Mám velkou hlavu. Chytněte, jakou mám hlavu! Neudržíte ji v rukou. Pozor, pozor! Tady jsou dvě brány. Jezdí v nich tramwaye a autotaxy. Vy ji neudržíte v rukou. Spadne a všechno rozbije.

DRUHÝ: Jste poraněn na hlavě. To vás strážníci tak zřídili?

RANĚNÝ: Já mám velikou díru v hlavě. Já mám velikou hlavu. Až spadne...

PRVNÍ NEMOCNÝ: Vy jste zastřelil oba strážníky?

RANĚNÝ: Kdo se to ptá?

DRUHÝ: To je ten druhý nemocný. Nebojte se!

RANĚNÝ: Já vám nevěřím. Rozsvěťte, rozsvěťte!

PRVNÍ: Mohl bych vám podati ruku plnou vředů, abyste uvěřil.

DRUHÝ: Máte horečku a zlé vidiny. Každý, kdo sem přijde, je má. Pak si ale zvykne. Vy jste zastřelil oba strážníky?

RANĚNÝ: Nevím. Střílel jsem za tím, co bylo za mnou. Dejte mi vody!

DRUHÝ: Tu máte.

RANĚNÝ: Kam mně to strkáte? Vždyť to nejsou ústa, — to je rána otevřená. Pane Bože, ta voda hoří. Ale... nechci, — to já jenom tak. *Pokorně.* Odpusťte mi, lidé, tento den je velmi nešťasten. Zabil jsem člověka.

DRUHÝ: Dnes je Štědrý den. Teď už asi se rozsvěcují

svíčky na stromečcích v celém městě. Večeře, stromek, dary a děti. Bílé ubrusy, med a ořechy. Mír, radost, teplo. Rodina.

RANĚNÝ *křičí:* Zabil jsem člověka! Zabil jsem...

PRVNÍ: Hleďte, už zase je bez sebe!

DRUHÝ: Je mu tak lépe. — Teď rozsvítím a lehnu si také. Mám tři svíčky, — vydrží na čtvrt hodiny. Lehneme si a budeme usínat. Usneme dřív, než svíčky dohoří. *Rozžíhá stromek.* — Tak — první svíčka, — druhá, — a třetí. Za každého z nás jedna. Teď vlezu do postele. *Uléhá.* Vidíš, jak je to krásné, — tak krásné, jakoby pod stromkem bylo plno dárků.

PRVNÍ: Víš, co bych si přál?

DRUHÝ: Vím.

PRVNÍ: Já také.

DRUHÝ: Polož si ruce na podušku a zavři oči. Co vidíš?

PRVNÍ: Vidím červenou hvězdu v bílých rukou.

DRUHÝ: Vidím světla v červených řetězích.

PRVNÍ: Náš stromek svítí do daleka.

DRUHÝ: Nemocnice je až na konci města. Náš stromek svítí nejdál ze všech.

PRVNÍ: Máme jenom tři svíčky.

DRUHÝ: A svítí až do nebe.

PRVNÍ: Půjde-li někdo silnicí za městem, bude myslet, že jsou tu malé děti.

DRUHÝ: Půjde-li někdo kolem, — třeba přijde k nám. Dali bychom mu jablka a cukroví.

PRVNÍ: Smiřuji se se svými bolestmi.

DRUHÝ: Usmíření je požehnání.

PRVNÍ: Je mi, jako bych se měl narodit.

DRUHÝ: Je mi jako v lůně mateřském.

PRVNÍ: Kdyby tak někdo přišel...

DRUHÝ: ... a řekl ...

PRVNÍ: Sláva Bohu na výsostech a pokoj lidem dobré vůle!

DRUHÝ: Co dělají lidé, které jsme milovali?

PRVNÍ: Možná, že jdou.

DRUHÝ: S radostnými novinami.

PRVNÍ: Slyšíš?

DRUHÝ: Slyším.
PRVNÍ: Docela u srdce?
DRUHÝ: Docela u srdce.
PRVNÍ: Střásají sníh.
DRUHÝ: Jdou pro nás pro všechny. Už neumřeme.

Vstoupí Matka, Milá a Chlapec. Zář z venčí. Nemocní posadí se na svých postelích a odhodí polštáře.

MATKA *k souchotináři:* Synu,
přicházíme jako tři králové za hvězdou, která se nám zjevila,
aby nás dovedla na místa, kde z utrpení se narodil člověk.
Neboť dnes je den
Štědrý na lásku a mír a štěstí.
Pokojné věci vítězí,
každý může navštívit koho miluje,
přinést mu dary
a políbit jej doprostřed čela.
Nešťastné poslal Bůh na svět,
aby za něho byli ukřižováni
a vzkříšeni na věky.
Tuberkulosa, teploměry, horečky a studené obkladky
jsou předměty ohraničené prostorem a časem,
ale člověk a láska
je kruh, rodící se sám ze sebe.
Přišla jsem pro tebe,
abych tě vyvedla cudnýma rukama
z vězení těchto mrtvých věcí.
Zítra je svátek,
ty sestoupíš s kříže rovnou do ulic, kde hrají kapely a rozdávají se květiny,
a půjdeš,
v nových šatech, se sněženkou na prsou,
podivuje se všemu dvanáctiletýma očima,
kázat ptákům, stromům a lidem,
že život nikdy neumírá. *Přistoupí k němu.*
DRUHÝ: Maminko,
ve vašich rukou mění se smrtelné lože v kolébku.

Řekněte mi, kdo tolik zázraku dovedl v ně vložit
a nezmizel?
MATKA: Jmenoval se Život, nebo Bůh, nebo Láska,
jmenoval se jmény celého světa,
aby se v nich ukryl.
Nechce se dáti vzít do rukou ani do úst,
probíhá vším, ale v ničem se nezastavuje.
Matka usedá na pelest se synem.
MILÁ *k muži, který onemocněl na syfilis*:
Můj milý,
slyšela jsem hned, jak jsi mě zavolal
a pochopila, že je hodina, kdy ti musím být
na blízku.
Proto, když jsem běžela k tobě zavátou stezkou,
srdce jak červený pták mě předletovalo,
Vím, že se připravuješ na dalekou cestu,
abys mi řekl: Mám tě rád — chceš býti mojí? —
— ale nemusíš, — nemusíš, —
dnes je den, kdy slova jsou průhledná kostelní
okna,
nevyslovují se, ale přijímají jako hostie,
— nemusíš, — nemusíš, —
já je slyším ze všech věcí tvého utrpení
a ty vidíš moji odpověď na mých očích, ústech
a ňadrech.
Ve městě dnes kavárny, bary a hostince
na smrt zavřely své zašlé oči,
zář červeného krbu pokojné rodiny
chodí po všech domech a rozpráví s lidmi.
Přišla jsem pro tebe,
protože už déle nemohu čekati;
můj pokoj,
zrcadlo, vásičky s umělými květinami
a postel
jsou dosti velké, aby mohly pojati naši lásku
a sevřít ji v sobě jako kámen v prstenu,
by byla čistá a jasná
jako dítě.
PRVNÍ NEMOCNÝ: Moje milá,
klekám si u tebe v pláči,
protože mě miluješ,

člověka rozežraného vředy a rtuťovými injekcemi,
člověka ztraceného mezi stropem a podlahou.
Bílá boží muko na rozcestí v poli,
ty jsi svolila, abych se k tobě pomodlil
nad ranečkem svého zkrvaveného života.
Ale jak se tě mám dotknout
já,
jemuž pohlaví uhnilo, jako zkažené ovoce na
usečeném stromě,
já,
jehož oči bojí se nesmírnosti tvé lásky?

MILÁ: Láska je na to, aby vedla
a čas je plamen očistný;
než dojdeš ke mně,
ztratíš vše, co na tebe naložily tyto dny, měsíce
a roky,
přijdeš nahý ve své podstatě, —
tak jako kráčíš věčností, —
jako vánoční stromek,
který rok co rok je ověšován novým životem.

Usednou spolu.

DÍTĚ *k raněnému*: Pane se zavázanou hlavou,
vy se podobáte jednomu mému vojáčkovi,
kterému kdysi stoupl tatínek na hlavu.
Od té doby už nemohl bojovat s ostatními vojáčky
a byl z toho velmi nešťasten.
Měl jsem ho rád,
protože sám jsem tuze nešťasten.
Nikdo na celém světě si se mnou nechce hrát.
Tak dnes, na Štědrý večer,
dostal jsem mnoho překrásných hraček,
(tatínek říkal, že to stálo kupu peněz),
ale nikdo si se mnou nehraje.
Zanechávají mě samotného v koutě na koberci,
popíjejíce u stolu víno a hovoříce o věcech,
kterým nerozumím.
Tak jsem si přišel pro vás,
abych nebyl samojediný u nás v domě;
zatroubíme si na trumpetu, vystavíme Betlém,
nebo červenobílou stavebnici,

nebo budem si číst v pohádkové knize
„O červené karkulce“,
nebo necháme všechny ty věci stranou
a budeme se honit z pokoje do pokoje.
RANĚNÝ: Chlapečku, ale já jsem vrah,
zabil jsem člověka,
vlastníma rukama,
pro zlaté peníze.
Vidíš, — mám ruce ještě celé krvavé.
Ale možná, že je to také moje krev.
Jak by jsi se mnou mohl si hrát,
když bych ti naháněl strach
svým neštěstím,
svýma rukama a očima,
které se proklely navzájem?
DÍTĚ: Nemějte strachu, že se bojím,
vy nejste bubák — vy jste docela člověk
a vaše hlava, omotaná bílými povijany,
vypadá jako děťátko v plénkách,
ještě menší než já,
s kterým bych si teprve mohl hrát,
a nepotřeboval se doprošovat dospělých lidí,
kteří beztoho mají jen zlé věci na starosti!
RANĚNÝ *tleská rukama jako dítě*:
Tak dobře. Půjdem!
A máš doma loutkové divadlo, nebo vláček,
který jezdí na kolejích?
S tím já si tuze rád hraji, —
anebo harmoniku, která hraje nahoře i dole?
Tak pojďme honem, ať nezmeškáme,
cestou si vymyslím nové hračky.
Uděláme si princeznu z cívky, krále ze špalíčku
od kamen
a trpaslíky z bezové duše.
To bude veselé.
To bude pěkné...

Mezi řeči odcházejí, vedouce se za ruce.
Za nimi odejdou ostatní.
Svíčky vánočního stromku shasnou. Tma.
Po chvíli vejde lékař a ošetřovatelka.

LÉKAŘ: Rozsvěťte, sestro, prosím vás!
SESTRA *rozsvítí; ostré elektrické světlo s hora.*
LÉKAŘ *skláněje se nad prázdnými postelemi:* Hleďte, — zemřeli. Rázem, jakoby byli bratři. Stalo se to dřív, než jsem čekal. Pamatujte si to, sestro! Čísla 113, 114 a 115. Souchotinář, syfilitik a vrah.
OŠETŘOVATELKA *pohlížejíc na prázdné postele:* Jak jsou oškliví ti mrtví!

Konec.

V Prostějově, 1920.

HROB

(Svému otci)

OSOBY:

Lékař
Eva, jeho žena
Hrobník
Slepec
Kněz
Posel
Desátník
Ošetřovatelka
Stařec
Stařena
Žena s děckem
Mladík
Dívka
Chlapec

Lid, vojsko, ranění, nakažení morem,
Místo: v obleženém městě.
Čas: za věčné války.

„For Jesus sake, my friend forbear
to dig the dust enclosed here.
Blessed be the man, who spares these stones
and cursed be he, that moves my bones."

Nadpis na hrobce Shakespearově.

—

„Trápí nás nejenom živí, ale i mrtví."

Karel Marx: Předmluva ke „Kapitálu".

Vnitřek kostela, proměněný v lazaret. Ranění na slámě. Okna jsou vysoká a sloupy střelami zborceny. V pozadí hrobka s NÁPISEM. Uprostřed otevřená brána. Dunění děl za městem. Na kazatelně kněz. Pod ní hlouček vychrtlých starců, stařen, dětí a raněných.

Scéna 1.

KNĚZ: Je to trest boží! Hřešili jste a z hříchů svých upletli jste na sebe metlu božího hněvu. Nebýti vaší zpupnosti, — nestál by nepřítel před branami města. Nebýti mamonu a obžerství, nebyla by vaše stavení v ssutinách. Nebýti vaší bezbožnosti, neplnili by vaši synové hradby a předhradí svými mrtvolami a neleželi by tu na místě božím plní ran, vředů a žízně, — podobni spíše hovadům, než člověku.

LID: Bože, smiluj se!

KNĚZ: Ode dne, co zemřel vévoda, nebylo konce vašim nepravostem. Ustavili jste republiku a počali jste se střečkovati jako stádo bez biče pastýřova. Rouhavě jste mluvili při svých stolech, ve školách a na tribunách. Mnozí z vás chtěli přesaditi na tuto zemi ráj. Zde chtěli jste míti cíl svého života. Zapomněli jste na duši, která cílí jinam. Zapomněli jste, že celá tato země je jen průjezdem k pokojíku věčnosti. Co platno, byť bys celý svět získal, a na své duši škodu utrpěl. Bůh vás poslouchal dlouho a trpělivě. Konečně vzkypěl. A udeřil na vás.

LID: Pane, vyslyš nás!

KNĚZ: Bůh vyslyší jen spravedlivé. Což jste si nevšimli, jak zachránil ty, kteří mu z celého srdce sloužili? Povolal je k sobě dříve, než začal trestat hříšné. Dal jim odejít z této Sodomy jako Lotovi a jeho rodině. Pamatujete se, jak v předvečer války zemřelo devět starších města? Mezi nimi sám vévoda, patron tohoto chrámu. Zatím, co dlí v kůrech andělských, kámen jeho hrobky jest svědkem trestu, který Bůh vám uchystal. O, bojte se slov nad jeho rakví, bojte se jeho svatého hrobu,

neb obtíženi trestem božím nejste hodni dotknouti se mohyly toho, jenž jest v milosti u Pána!

LID: Odpusť nám naše viny!

KNĚZ: Bůh je přísný a spravedlivý. Někteří bloudové mezi vámi chtěli svět spasit ohňostroji a radovánkami. Sami chtěli určovati si tíhu životů, sami chtěli vyrovnávati dobro a zlo. Domnívali se, že jsou s úkol Hospodinův. A čeho dosáhli? — V blescích a hromech ukázala se moc boží, zapálivši vám vaše hospody, schůze, řeči a programy nafouklé otepí slámy.

V touze po lepším na tomto světě požírali jste jeden druhého a ďábel lovil mezi vámi. Chtěli jste svět srovnati, — a hle — jak vás Bůh urovnal. Bída je cesta k rovnosti. Teď jste si všichni rovni, protože jste jeden bědnější druhého.

STAŘEC: Běda nám!

KNĚZ: Teď naříkáš, starče, — proč nebyl jsi dříve moudřejší? Pravím tobě: hněv boží není dosud nasycen. K útrapám války přidružilo se utrpení nové.

Žízníte? Žízníte?

To Bůh povelel, hříšníci, slunci, aby vás vypražilo do dření kostí a slunce, poslušno jeho rozkazu, po šedesát dní plní věrně svůj úkol. Po celých šedesát dní nepršelo.

Co dáte svým umírajícím, aby nezemřeli s vyschlým srdcem?

Čím nakojíte, matky, pacholátka u mrtvých prsů?

ŽENA S DĚCKEM: Bože můj!

KNĚZ: Aha, — teď znáš Boha, — ty, která jsi ho nikdy neznala. Teď se ho dovoláváš, ty, která jsi se miliskovávala na nárožích, ty, která jsi se smála kdysi mé sutaně a mým bledým tvářím. Neznala jsi boha v dostatku, — nezná tě on teď.

Vidíte, vy všichni, kteří jste se smáli mým výstrahám. Ach, jak nedočkavě jsem čekal v skrytu, zhanobený, na rozkaz boží. Jak jsem žíznil po něm, zatím co vy jste plnili svá těla až k prasknutí všemi rozkošemi života. Jak jsem trpěl tenkráte ve své

samotě. Ó, metlo boží, — konečně jsi tady, konečně jsi přišla!

Vše málo je ještě, — pravím vám. Nejhorší teprve přijde:

tisíce vás popadalo válkou, ale statisíce ještě popadají, až z vyprahlé země zvedne se mor!

Kdo ráj chce míti na zemi, — peklo stvoří!

LID: Běda nám, hříšným!

Duněni děl, — kněz sestoupi s kazatelny a odejde do sakristie.

Scéna 2.

SLEPÝ VOJÁK *s černým obvazkem na očích, který až dosud bezvládně ležel v koutě na slámě, namáhavě si sedá*: Kde jsem?

STAŘEC: Co zase vidí?

OŠETŘOVATELKA: Nevidí nic. Je slepý.

SLEPÝ VOJÁK: Nikdo mi neodpovídá. Kde jsem, povídám!

ŽENA: V pekle.

STAŘEC: V prokletí božím.

OŠETŘOVATELKA: V lazaretě.

SLEPEC *rozhlíži se, usmívá se*: To je dobře, — to je dobře.

ŽENA: Chudák, dívá se, jakoby viděl.

STAŘEC: Bůh ví, co vidí!

SLEPEC: Proč jste všichni tak tiši? Řekněte mi, sestro Marto!

OŠETŘOVATELKA: Jedni jsou nemocni, — druzí ustrašeni.

SLEPEC: A kdo je ustrašil?

OŠETŘOVATELKA: Kněz mluvil s kazatelny. Řekl, že jsme prokleti.

STAŘENA: Bůh nás trestá.

ŽENA S DĚCKEM: Žízníme.

RANĚNÝ *sténá*: Ó, moje noha! Nedotýkejte se mně!

SLEPEC: Kněz vás postrašil?

STAŘENA: Řekl, že Bůh sešle ještě mor. Bůh je hrozný.

SLEPEC: Viděl jsem Boha. Není hrůza. Je láska. Musí vám pomoci. Říkal mi to.

STAŘENA: Že ti to říkal? Nemluvíš s cesty?

STAŘEC: Kněz je posvěcený, — a tvrdil opak.

SLEPEC: Tvrdil-li opak, — lhal. Já jsem s Bohem mluvil.

STAREC *ironicky*: Kde pak, můj milý?

SLEPEC: Když mi kdosi prostřelil oči, — a kdosi druhý řekl, že budu na věky slepý, — zalomcovala mnou strašlivá bolest. Položili mě na slámu a odešli, zanechavše mne tmě. Slyšel jsem vaše výkřiky, cítil jsem, že kolem mne je hrůza, ale ve mně bylo dvakráte strašněji, — neboť jsem byl sám. Neviděl jsem vás. Tu jsem poznal, že neviděti bídu je větší utrpení, než viděti ji. Již, již jsem myslel, že nepřemohu své bolesti a že zemru. Propadal jsem se do hlubin a svět se nade mnou zavíral.

Náhle se mi zazdálo, že jsem se kdesi zastavil. Jakési světlo se udělalo mi před očima. Mdlé, — jako v pokoji u nemocných. Stál jsem v jiné a divné krajině. Jako u moře. Větry ze všech stran světa se tu srážely a cítil jsem vůni soli.

Tu uslyšel jsem hlas, tak známý a laskavý, jako by jej vyslovovala má matka a všechny ženy, které mne kdy milovaly.

„Kdo jsi?" tázal jsem se.

„Jsem Ježíš Kristus!" odpověděl mi.

Rozjasnilo se mi ještě více. Jsem slepý a potřebuji viděti, — proto ke mně Kristus přichází. Bylo mi to docela samozřejmé.

„Pane", řekl jsem, „vlož na mě ruku svou, abych prohlédl."

„Prohlédneš, Ivane", povídá Kristus, ale dříve se musíš vrátiti nahoru na svět. Propadl jsi se příliš do své bolesti. Zde je jen stín a mlha, — a kdybych tu položil svou dlaň na tvé oči, — necítil bys ji."

Tenkráte vzpomněl jsem si také na vás a Ježíš pravil:

„Tam přijdu za tebou i za všemi ostatními, kterým je třeba pomoci."

V tom okamžiku počal jsem přemáhati svoji bolest. Jako dříve se mi zdálo, že utrpením svým se propadám, tak nyní přemáháním bolesti počal jsem růsti. A dorostl jsem až k vám, mezi vaši bídu a kamenné strasti, sice slepý, ale vědoucí, že budu viděti. A vzkazuji vám evangelium: Počkejte, pomoc přijde. Bůh je láska.

ŽENA S DĚCKEM: Dá déšť a vodu mému maličkému?

SLEPEC: Dá.

RANĚNÝ: Vrátí mi useknutou nohu?

SLEPEC: Vrátí.

VÝROSTEK: Nepřijde mor?

SLEPEC: Přijde Ježíš Kristus.

LID: Buď Bohu chvála! Bůh nám pomůže!

STAŘEC: A vy mu věříte? Tak náhle, tak zbrkle? Styďte se! Vždyť se mu vše jen zdálo!

SLEPEC: Nezdálo! Nevěřte! Jen vidoucí spí, ztratí-li se jim pohled na povrch skutečnosti.

STAŘENA: Nevěřím mu též. Tím, že oslepl, — odcizil se nám. Je mu lépe než nám.

Kdybys viděl, slepče, — jaká hrůza je kolem nás, — jinak bys mluvil. Ale tobě je hej, — ty nevidíš, co je, — ale, co sám potřebuješ.

SLEPEC: Vypíchej si tedy oči, stařeno, — a bude ti také lépe.

STAŘENA: Kuš!

STAŘEC: Věřím raději knězi. Je posvěcený. Mnoho jsme zhřešili. Bůh nás opustil. Trestá nás a ještě více bude nám trpěti. Bůh je přísný, a proklel nás ubohé.

LID: Bože, smiluj se!

SLEPEC: Nevěříte mi? Nevěříte mi?

Padá znovu do mdlob.

Scéna 3.

Do kostela vpadne hlouček sanitních vojáků a raněných.

PRVNÍ SANITNÍ VOJÁK: Místo pro raněné!
OŠETŘOVATELKA: Není tu žádného!
DRUHÝ SANITNÍ VOJÁK: Odneste mrtvé, — ať se to tu trochu uprázdní!
STAŘENA: Poznáte mrtvé od živých?
RANĚNÝ DO NOHY: Dejte mi kousek místa na slámě. A hlavně: dejte mi pít!
RANĚNÝ DO HLAVY! Hoří mi hlava! Utopte mě! *Lehají.*
EVA, ŽENA LÉKAŘOVA: Neviděli jste někde mého muže, — lékaře Petra?
RANĚNÝ DO NOHY: Viděl jsem ho před útokem.
EVA: Nevíte, kde může být teď?
RANĚNÝ DO NOHY: O páté zatroubili a tu mi zmizel s očí. Stál na prahu polního lazaretu a díval se za námi. Byla mlha dnes ráno.
STAŘEC: A nevíte, jak to venku stojí, vojáčku?
VÝROSTEK: Víc tam toho, myslím, leží.
RANĚNÝ DO NOHY: Generál je potvora a ukul potvorný plán. Dnes chce rozhodnout bitvu. Hnal nás do předu jako dobytek. Já zůstal ležet, — hned jak jsem vyběhl. Myslil jsem, že mi to pitomé slunce spadlo na hrb, — a zatím mně koule přerazila nohu. Je tam hrozné parno.
SANITNÍ VOJÁK: Místo pro raněné!
EVA: A Petr? Vy nevíte nic?
RANĚNÝ DO HLAVY: Já nevím nic.

Eva odejde.

VÝROSTEK: Bylo už na čase, aby se generál pokusil, to doopravdy rozhodnout. Vždyť se mu vojsko rozuteče. *Šeptem.* Slyšeli jste o těch hromadných desercích?
RANĚNÝ DO HLAVY: Nežvaň, — ty cedílko! Kam bychom utíkali? Co pak je to dnes někde lepší? Nejlíp zůstat sedět tam, kde právě jsi a čekat. Však

ono to přijde. I já to dostal v sedě. A teď jsem tu. Byl jsem kanonýrem. Teď mám díru v hlavě jak v lafetě. Dejte mi pít!

HLASY: Pít!

OŠETŘOVATELKA: Nechtějte, čeho není! Už přes týden nemáme ani krapky vody.

RANĚNÝ *z druhého kouta:* Sama's to vychlastala, couro, viď?

MATKA S DĚCKEM *k ošetřovatelce:* Prosím vás, sestro, nemáte aspoň kapičku vody? Malou kapičku. Jen pro dítě. Hleďte, jak je bledé! Kdyby se trochu napilo...

DRUHÝ SANITNÍ VOJÁK: Dyť je mrtvý, matko!

MATKA: Drž hubu, ty prase! Sám bys chtěl. *K ošetřovatelce.* Jenom kapičku, — kdyby se napilo...

OŠETŘOVATELKA: Nemáme pro sebe, nemáme pro nemocné, nemáme pro děti. Dejte mně už pokoj! *Jde dále.*

STAŘEC: Vidíte, — tak to vypadá a oni se pořádem bijí. Nebylo by lépe lehnout na zem a chcípnout? Pravdu má kněz. Je to trest boží.

Scéna 4.

Na nosítkách přinášejí na smrt raněného hrobníka. S nimi lékař Petr, později kněz.

STAŘEC *pokračuje:* Jaký je rozdíl mezi vítězstvím a porážkou? Padnout nepřátelskou koulí, nebo zdechnout den po vítězství žízní. Že ano, lékaři?

LÉKAŘ: Nenazývejte mně lékařem. Nač je mi to vše, co jsem se naučil v knihách, když nemám ani léků, ani pinzet, ani obvazků. Mám jen ruce. Právě jako vy.

VOJÁK BEZ RUKY *na slámě:* Máš víc než já, lékaři!

LÉKAŘ: Nenazývejte mně lékařem. Jsem jen tím, který chce pomoci.

RANĚNÍ: Lékaři, dejte nám pít! Dejte nám pít!

KNĚZ *vstupuje ze sakristie:* Modlete se, — a zemřete spaseni.

ŽENY A DĚTI: Lékaři, — dejte nám pít!

KNĚZ: Jen malinko, — a Bůh vás napojí.

HLASY: My chceme vodu!

HROBNÍK *těžce raněný vztyčuje se na nosítkách a zakřikne:* Vím o vodě!

Pohnutí.

KNĚZ: Šílí.

LID: Nechte jej mluvit.

ŽENA S DĚCKEM *kleká k nosítkám:* Pověz, pověz! Kdyby se mé dítě napilo, — otevřelo by oči.

HROBNÍK *šíleně:* Vím o vodě. Hleďte, jak stříká! Tu i tam. Ohnivé sloupy vody. Rozteklé moře! O, věřte mně, který jsem byl hrobníkem. Věřte mně, který umírám! Voda! Pramen! Studna! Pro všechny!

Troubení.

Ale Bože můj, — já jsem přísahal, že nepovím. Dávno a dávno jsem přísahal. Dva prsty jsem zvedl. *Rozhlíží se ustrašeně*: Kněže, — kněže, pojď sem! Sprosť mě přísahy. Ulevím ostatním. Nebo, — neulevím? *Hledí na hrob.* Co pak jsem proklet? Co pak jsme všichni prokleti?

KNĚZ: Strašlivě zatroubí andělé k božímu soudu. Dal-li jsi přísahu, — nesmíš ji zrušit. Zakazuji ti to.

ŽENA S DĚCKEM: Co ty chceš do toho mluvit, černá bestie! Ať mluví, ať poví, — chcem pít.

HLASY: Ať mluví, ať mluví!

KNĚZ: Mysli raději na své hříchy v této hodině!

HROBNÍK: Myslím na své i na vaše hříchy. Oh, tajemství, které jsem zadržoval po dva dlouhé měsíce! Toho přemýšlení! Povědět, či nepovědět?

Vykřikl jsem já, že vím o vodě? Či někdo z vás? Nebo někdo ve mně?

Myslíte si, že šílím a já zatím rozvažuji, čím vám mohu více prospěti. Mlčením, či slovem. Nepovím, — zemřete, povím, zabiji vás a sám zemřu co křivopřísežník. Kněže, člověče, pověz mi, co jest mi činiti, při Bohu jediném!

KNĚZ: Mlčet!

VOJÁK *ku knězi:* Cekneš-li ještě, — zabiji tě na místě.

HLAS: Chce nás zahubit! Vyžeňte ho!
STAŘEC: Vždyť je to kněz. Člověk posvěcený.
ŽENA S DĚCKEM *k hrobníkovi*: Ale ty nám povíš, že ano, — kde je voda? Co na tom, že jsi přísahal! Pohleď jen kolem sebe! Co vidíš? Jen bídné a nejbídnější. Prohlédni skrze stěny kostelní! Co vidíš? Bitvu, krev a rány. Což jsme si dost nevykoupili svůj život? A kdybychom i my všichni ne, — podívej se na toto nevinné pacholátko. Což i proti tomu stál by Bůh? Ne, nemůže. Nebyl by Bohem. Pověz, — pověz!
HROBNÍK: Bože, — ó Bože můj, sám mi dej znamení!

Troubení.

Scéna 5.

POSEL *vběhne do chrámu*: Vítězství!

Hrobník zvedá se na nosítkách ještě více. Lékař jej podpírá.

POSEL *klesá k zemi a křičí*: Vítězství! Vítězství! Slyšeli jste občané? Svět je náš! Nepřátelé jsou na padrť. Celý kraj mokvá jejich krví. Můžete jít do svých domů a spát. Spát celé měsíce, — odpočinout si za celé roky. Dejte mi pít!
DESÁTNÍK: Jak se to sběhlo?
POSEL: To generál. On zvítězil. Vběhl do prvních řad, když se útok na Zelených kopcích hroutil. Řval jak lev a strhl hrstku vojáků k šílenému útoku. Ó, střezte se ho: Je hrdina. Je šílený. Je Bůh! Koule se mu vyhýbají. Šrapnely jsou jeho svatozáří. Ale ne, — ne, — nic už nepovím. Zakázal mi. Měl jsem říci jen jediné slovo: vítězství! Ostatní poví sám. Jde za mnou. — Ale teď, k sakru, dejte mi pít!
KNĚZ: Tolik krve jsi prolil — a přece žízníš. Mrzáci, nemocní, hladní a žízniví, — bude vám líp teď, když vám budou říkat: vítězové! Marné je toto vítězství. Bijte dál hlavami o zem! Stojí proti vám ten, koho nepřemůžete.

POSEL: Běž k čertu, kněže! Síly mi cestou vyschly a hlava se točí. Nech Boha a modlení a dej mi sklenici vody!
KNĚZ: Tak si ji najdi, slavný vítězi! Podívej se, — prolez vše a najdeš-li v nějaké žumpě jen kapičku, — tak zemři štěstím!
STAŘEC: Nemáme vůbec vody.
HLASY: Raněný hrobník ví o vodě.
HROBNÍK *který až dosud zíral vytřeštěně na posla*: Já? Já?
POSEL: Víš o vodě? Dej mi!
HROBNÍK: Já vím o vodě, já vím o vodě, — já zemru. Zemru a pochováte mě, jako já jsem pochovával. Sázel jsem hroby, které nerostly. A přece... Hroby!
Tiše: Posledně jsem pochovával vévodu. Má hluboký hrob, — jako studnu.

Scéna 6.

Generál stane nepozorován ve dveřích a naslouchá.

HROBNÍK: Sedm nás ho pochovávalo a všichni jsou už mrtví. Jen já žiji. Těžce, těžce, sedmkrát tíže žijí. Sedmkrát tížeji umru.
Blouzní. Hroby jsou oblaka, která plují pod zemí. Já jsem ho pochovával. — Vidíte! — Sedm pochodní jde v tichém průvodě. Bylo to v noci a jeho rakev byla těžká. Těžká a silná! Celý svět by v pohybu zastavila.
STAŘENA: Blouzní.
STAŘEC: Umírá.
POSEL: Víš, starče, kde je voda? Prosím tě!
KNĚZ: Vítěz! Žebrá!
STAŘEC: Ať řekne svému generálu. Je hrdina, skoro Bůh!
POSEL *cloumá hrobníkem*: Pověz!
HROBNÍK *jakoby si těžce vzpomínal*: Kdy se hrobové otvíraly?
LÉKAŘ: Když Kristus spasil svět.
KNĚZ: Když lotři Boha ukřižovali.

HROBNÍK: Když lotři Boha ukřižovali... Ó chraňte mě! Lidé! Lidé! Velká rakev o čtyřech cínových nohách. To lesklé břicho, které se nadýmá! Jde sem, jde pro mě! Mrtvé mstí Bůh. Nepovím o vodě!

POSEL *vysíleně klesne u hrobníkových nosítek.*

GENERÁL *přiskočí náhle, uchopí hrobníka a zařve:* Kde je voda?

LID: Generál!

HROBNÍK: Neptej se, generále — zahyneš!

GENERÁL: Babo, — máš mé ruce kolem krku. Cítíš v nich sílu, která by se něčeho lekala? Mluv!

KNĚZ: Přísahal jsi!

HROBNÍK: Nepovím.

GENERÁL: Ne?

HROBNÍK: Musím mlčeti jako hrob.

GENERÁL: Že musíš? — tedy z tebe vyždímám tvé tajemství. *Sevře jej kolem krku.* Však ti přeteče pár slov přes tvou zbabělou tlamu. Kde je voda?

HROBNÍK: Tam — v hrobě — pramen!

Vypadne z jeho rukou uškrcen. — Zděšení.

LÉKAŘ: Zabil jsi ho, generále!

LID: V hrobě je pramen. Hrůza!

GENERÁL: Nezabil jsem ho, ale oživil v něm velké slovo. — Odkliďte ho!

Rozhlíží se po ustrašených, zatím co sanitní vojáci odnášejí nosítka s uškrceným.

Vy ulekaná a nízká chátro! Zprvu jste řvali o vodu a teď zalézáte strachem. Zbabělci! Přicházím od svých vojáků, kteří pod mým rozkazem dobyli svět. Podívejte se na mé ruce, — jsou potřísněny krví, — podívejte se na mě, — hořím v jednom plameni! Oh vítězství! Vítězství! Zdá se mi, že má hlava, ústa, ruce, svaly a mozek jsou písmenami tohoto ohnivého slova. Pobil jsem statisíce nepřátel. Potoky krve, — moře krve. Zatím co moji vojáci, spití nadšením, pronásledují a dobíjejí poslední nepřátele, — vy tu skuhráte jako báby, protože nemáte vody. Oh, — bude pršeti,

bude pršeti! Moře prolité krve vypaří se v rudé mraky. To já vám způsobím déšť. Naplním vaše studny, žaludky i zbabělé tlamy svým vítězstvím.

KNĚZ: Bezbožně mluvíš, — jsi ďábel.

STAŘEC: Hrůza poslouchat.

VOJÁCI: Sláva generálovi! Sláva vítězi!

GENERÁL: Ale i já žízním. Strašlivá, odvěká žízeň prolamuje se mým tělem. Nasytil jsem ji před půl hodinou nadlidským vítězstvím, aby plála teď ve mě ještě horečněji. Prokletí vítězů je, zvítězit i nad svým vítězstvím.

Mám žízeň. Proto ji ukojím. Jsem silný a nebudu čekat, až stádo se napojí. Že v hrobě je pramen? V tomto hrobě?

KNĚZ: Přečti si nadpis na hrobě a boj se Boha, generále!

GENERÁL: Na hrobě je nadpis? — Nevidím. Oči mi hoří a mám je zalepené krví. Přečti mi, chlapče, nadpis! Ty, — ty maličký!

CHLAPEC *ustrašeně čte*:

Já žil a umřel. Chodče stůj,
a věz, že zemřeš také ty.
Nech na pokoji popel můj,
sic zemřeš, Bohem prokletý.

STAŘENA *vrhne se k nohám generálovým*: Generále, generále, nepokoušej Boha!

GENERÁL: — sic zemřeš, Bohem prokletý?

Směje se. Tohoto nadpisu se bojíte? Této firmy rozpadlého vévody?

STAŘENA: Bojíme se Boha.

GENERÁL *odstrčí stařenu*: Co jest Bůh? Kde je jeho místo? Cítíte, jak mé tělo roste, jak vyplňuje svými kostmi a svaly žebroví tohoto kostela až k prasknutí? Kde jste, — lidičky? Kde jsi, pane Bože? Tu jsem já. Jenom já. Žíznící vítěz.

Ty uschlá mrtvolko, chceš mi něco zakazovat. Ty Bože, — poustevníku v slepičích srdcích a četníku u rozpadlých vnitřností, chceš se mi stavěti v cestu? Pobil jsem to, co je, pobiji i to, čeho není. Vždyť není nic, než to, co mohu hmatat, sevřít a

přemoci. Je mi tak horko, dusno a strašlivo jako hoře, která sopti.

Uhni mi z cesty, kněže, — vítěz jde uhasit svoji žízeň!

LÉKAŘ: Generále, kde chceš uhasit svoji žízeň, když pro tebe není nic více, než ty sám, který jsi jediná žízeň.

GENERÁL: Neslyším tě, červe, neboť já hořím, já žízním, já chci pít. *Jde k hrobce.*

VOJÁCI A LID: Ať žije náš generál, náš nesmrtelný hrdina!

Generál na prvním stupni zavrávorá a zřítí se černý v obličeji. — Ticho.

LÉKAŘ *přistoupí a skloní se nad ním*: Mor!

ZDĚŠENÉ HLASY: Prchněte!

Nákaza!

Trest boží!

Utekou všichni až na lékaře a slepce, který leží v koutě nepovšimnut.

Scéna 7.

LÉKAŘ: Zemřel, — strom bleskem rozdrcený. Cítil jsem ve svém srdci každý krok, kterým se blížil svému zatracení. Nemohl jsem mu pomoci. Neslyší nikoho ten, kdo je zaklet sám v sebe. - Velký vojevůdče! Nesmrtelný generále! Teď tu ležíš sám, zčernalý v obličeji, z hrůzy ode všech opuštěný. Nikdy jsem s tebou nemluvil, ale poznával jsem tvou sílu dle tíhy ran vojáků. A teď, kdy zůstali jsme my dva sami na tomto pustém světě, otevírají se tvá ústa na mne, jako by za nimi vězelo velké slovo, které jimi nemůže projíti. Co mi chceš povědět? Jaké je to slovo? Z tvých úst přechází na mne ohromná tíha a já jsem tu sám, abych ji bral. Hle, — i nejtížeji ranění vybelhali se ven pološílení strachem. I nejzbabělejší hnusí si tě jako páchnoucí zdechlinu. Říkají, že jsi proklet, ale já znám jen lidi zdravé a nemocné. Oh, mrtvý nemocný!

Každá smrt je slovo boží, které musí být pochopeno. Co řekl tebou? Čemu mám rozuměti? Snad bylo potřebí právě tvých neurvalých rukou, abys vyrval první písmeno tajemství záchrany. Na druhé jsi už nestačil. Je mně, jako bys velký úkol, s nějž jsi nebyl, překládal na mne.

Na vyprahlé zemi žízní miliony. Vidím vás, rozevřená ústa, podobná ranám, jež jsem obvazoval. Slyším vás, hlasy, sípějící prosbu a kletbu. Vidím a slyším vás mimo; vidím a slyším vás v sobě. Jste ve mně a já jsem ve vás, jako matka je v dítěti, které chová v lůně a jako dítě je v matce, která je jím těhotna.

Scéna 8.

Eva, žena lékařova, vejde do chrámu a stane opodál neviděna.

LÉKAŘ: Bože, dal jsi mi oči a ruce. Abych viděl a jednal. Abych žil. Co je mi činiti: I já trpím žízní a má žízeň je vklíněna v tisíce jiných. Dnes nejsem lékařem, jsem jen tím, který chce pomoci. Proč jsi, Bože, postavil mrtvého a hrozbu k jedinému prameni života? Nemohu připustit, že bys chtěl, aby lidé umírali žízní, neboť kdo žízní, musí být napojen. Proč jsi zabil toho, kdo silou své nevěry chtěl uhasiti svou žízeň — Věřím v tebe. — Či snad...

EVA *tiše*: Petře!

LÉKAŘ *neslyše ji*: Či snad to byl tvůj pokyn, aby...

EVA: Petře, Petříčku!

LÉKAŘ *zmateně*: Kdo je?

EVA: Ty mě už nevidíš? Ty mě už neznáš? Toho, kdo nejvíc tě miluje. Jsem tvá žena. Tvá milenka. A ty jsi mne nepoznal.

LÉKAŘ: To jsi ty — moje žena? — Přicházíš z veliké dálky. Z veliké dálky a tu se stmívá. Nebojíš se?

EVA: Kdo miluje, bojí se jen o srdce toho, koho miluje.

LÉKAŘ: Leží zde zemřelý morem.

EVA: Jsi zde ty. Jen tebe vidím. Oh, nepřestal jsi mě milovat? Tak dlouho jsem tě neviděla! Celé tři měsíce. Zdálo se mi, že nechceš přijít. Hledala jsem tě na ulicích, v nemocnicích i za městem na bojišti. Cítila jsem, jako by tvé srdce, které jsem kdysi tak pevně držela v rukou, vytékalo z nich co voda z puklého džbánu.

LÉKAŘ: Poslední dny byly tvrdými ranami, které rozbily mnohé ruce, jež pro sebe chtěly držeti. Ztratili jsme se sami v sobě. Bída nás rozstavila do zástupu bědných. Musel jsem býti od tebe.

EVA: Žes musel? O ne, — nemusel! Kdyby nebyla přišla válka, hlad, žízeň a mor, — byl bys býval u mne. Byla bych tě střežila ve svém náručí, vpíjela se ti očima do duše, znala všechna tvá přání v přítomnosti, vycítila všechna v budoucnosti a řídila je láskou ženy a důvtipem milenky tak, aby nevybočovala nikdy z hranic mého náručí. Chci, abys byl můj, — můj, — jedině můj!

LÉKAŘ: Mrtvý leží mezi námi. Válka, hlad, žízeň a mor leží mezi námi. Dříve jsme se milovali v růžovém domečku za městem. Zde se musíme jinak milovati.

EVA: Ty mě nemiluješ!

LÉKAŘ: Miluji tě. Miloval jsem tě i tím, že jsem k tobě nepřicházel.

EVA: Ne, — nemiluješ mě! Proč mě nebereš do náruče, proč mě nelíbáš, proč nebloudíš po mém těle horečnými prsty, jako jsi dělával vždy, když jsi přijel z dalekých cest? Zalykala jsem se štěstím na tvé hrudi.

LÉKAŘ: Miluji tě.

EVA: Říkáš to přísně; jako bys mě káral.

LÉKAŘ: Žiji přísný život.

EVA: Nemluv tak! — Přišla jsem, abych ti pověděla něco slavného a krásného, co se stalo mezi námi. Abych tě tím zajala a odvedla.

LÉKAŘ: Tři měsíce jsem se tě nedotekl, ale nezapomněl jsem. Proměnil jsem tvé tělo ve svých očích. Sálavý plamen stal se bílým obrazem. Žil

jsem stále mezi ranami a musel jsem tak na tebe vzpomínat. Jinak nebyla bys mi silou, ale slabostí.
EVA: Bože, naučil jsi se jinak mluviti. Nerozumím ti v ničem. A neptáš se, — nechceš vědět — *pláče.*
LÉKAŘ: Neplač! Přišla jsi o veliké hodině. Mluvil jsem s Bohem.
EVA: S Bohem? Ó, ne! S mrtvolou! S morem! S ďáblem, který probudil válku, vzal muže ženám a rozséval smrt. I tebe mi odňal, proměnil a zničil. Belzebub, který se rouhal a poslintal hrob boží.
LÉKAŘ: Evo!
EVA: Patří-li smrt člověku, — patří hrob bohu. Jen ten, kdo věří, může se ho dotknouti. A chcípl, — dobře mu tak, — ať zdechne hyena! Jak ho nenávidím! Co vše mi vzal! *Kope do mrtvoly.*
LÉKAR *šeptá si pro sebe*: Jen ten, kdo věří, může se ho dotknouti. Věřím.
EVA: A miluješ! Musíš milovat! Petře, Petříčku, klečím před tebou a chci být celým světem, po kterém ty chodíš. Chci býti všechno, co nejsi ty. Chci býti i to, co jsi ty.
Petře, mám v sobě naše dítě!
LÉKAŘ *radostně*: Bože můj — — — *sklesle* proč jsi mne opustil!
EVA: Ty se neraduješ? Ty nejásáš? Ty mě nelíbáš? *Sevře ho do náruče.*
LÉKAŘ: *mlčí.*
EVA: Tak dlouho jsme je čekali a těšili se. Předevčírem přišlo a zaklepalo na mé srdce. Včera do něho vešlo. Dnes v noci v něm promluvilo. Petře!
LÉKAŘ: Jak jsi strašlivě dobrá, ženo! Proč jsi mi to přišla říci teď, — když všichni mě volají a já musím jíti?
EVA: Ne, — ty neodejdeš! Zůstaneš u mne! Musíš! Dítě by zahynulo, — naše láska by zemřela, — oba bychom byli mrtvi. Ne — ne —! Stále budeš vyplňovati mou náruč, jako velká kytice. *Objímá ho vášnivě.* Ó svatá hodino! Vidím tě, slyším tě, cítím tě, hmatám tě. Viděti můžeme to, po čem toužíme, slyšeti to, co chceme, cítiti to, o čem sníme, ale hmatati jen to, co je. Ty jsi! A jsi můj!

Vezmi si moje ústa a prsa, sevři mě kolem pasu, aby i dítě bylo objato, ber a líbej! Žízním, žízním! Já jsem jediná žízeň, kterou musíš ukojiti.

Hlasy procesí z venčí.

PŘEDŘÍKÁVAČ: Rosu dštěte, nebesa,
a vodu živou dej nám, o pane!
My všichni žízníme
a umíráme.

LID: My všichni žízníme
a umíráme.

Procesí zajde.

LÉKAŘ: Slyšíš? Slyšíš? — To jsou hlasy. A já jsem ozvěna, která musí jíti za nimi.

EVA: Vždyť tebe nevolají. Je to procesí za odvrácení moru.

LÉKAŘ: Volají mne. Slyším je. —

A ty máš dítě. Docela malý pramének uprostřed těla. Něco, co chce žít. Ty mě miluješ. Dotýkáš se mého srdce. A oni volají. Musím.

EVA: Co musíš?

LÉKAŘ: Ženo, — podívej se na mne a sestup svým pohledem hluboko do mého srdce! Jak jsem strašlivě sám! Jak se bojím o svou sílu! Čím více je jich se mnou, tím jsem osamělejší a bojácnější. Neboť musím se s nimi rozloučiti. Proč nepřicházíš s druhé strany, sestro? Bylas mi ženou. Byl jsem ti mužem. V tvých očích jediných hořel můj svět. V nich viděl jsem jabloně, ptáky a oblaka, věci tiché a nádherné, těhotné štěstím. A myslel jsem: mimo ně pro mne už na světě ničeho není. To jest můj vesmír.

Náhle přišla válka. Proč tisíce ran přivlékli ke mně na zavšivených nosítkách? Proč ubožáci řvali mi dnem i nocí do očí své bolesti? Aby mě přesvědčili, že je něco ještě mimo tvé oči, v nichž přece by nikdo nemohl zemříti s roztrženým břichem nebo syfilidou?

Nový svět přišel ke mně a dal se poznati. Mimo tebe. Mimo nás. Sám o sobě. Strašlivý.

Ale i toho musíme se zmocniti. Musím ho dobývati těmato rukama. Protože strašně miluji. Protože strašně žiji. Protože mě volají.

Láska mezi milenci je líbezná, jako květináč mezi skleněnými zdmi okna. Má svoje radosti a bolesti. Ó vichorný hlase bolestí všech! Slyšela's, jak rozbilo nám toto kladivo sklo a okna?

Láska nemůže být květem mezi stěnami. Ona chce celého světa bez mezí. Láska je strom na hoře, — strom, který roste.

Oh, ženo, pojď a pomoz mi vybojovati jí slavné místo mezi námi! Ne ty, ale já prosím tě o lásku. O novou lásku, o nebojácnou lásku. Která miluje a věří. Která nebéře mě tak, jak stojím, ale jak rostu se všemi kořeny, se všemi haluzemi i s těmi, — a snad pro ty nejvíce — které vyrůstají v nejvyšší koruně vichřicím na vzdory.

Ztratil jsem se v zástupu. Čin budiž mé opětné nalezení.

Otevru hrob!

Osvobodím pramen!

Ať pijí žízniví!

EVA: Ježíši Kriste! Jdeš proti Bohu! Bůh je hrůza. Bůh tě zabije.

LÉKAŘ: Jdu s Bohem proti jeho zákazu.

EVA *strhává ze sebe šat*: Petře, nesmíš — nesmíš! Z tvých očí šlehá nesmírná žízeň. Pohleď na moje prsa. Pro tebe zůstala pevná a plná i po dny největší bídy. To je zázrak mé lásky. Ó, dotkni se jich svýma čarovnýma rukama jako Mojžíš skály, aby z nich vytrysklo mléko laskavého života!

LÉKAŘ: Tebe i sebe bych jimi nasytil, Evo. Ale nežízním toliko já. Bůh ve mně žízní.

EVA: I Bůh se nasytí. Nechoď k hrobu! Je mrtvý. Nedá vody. Já jsem kolébka. Dotkni se mne, polib mne, sevři mne! Miluješ mne? Miluj mne!

LÉKAŘ *brání se.*

EVA: Válka je skončena. Odejdeme daleko. Do jiného kraje. Mezi stromy, květiny a ptáky. — Po-

stavíme si tichý dům. V něm ti dám dítě. Budu tě milovat a sloužit ti jako jarní den. Ty budeš zpívat, hrát si s děckem, rýti v zahradě a zalévat štěstí.

LÉKAŘ: Morem nakažení a žízniví přišli by za mnou.

EVA: Ne, — nepřijdou. Odejdeme daleko, až na konec světa a nevrátíme se. Všechnu bídu necháme zde. Co je nám po ostatních? Byli plni neřesti a Bůh je trestá spravedlivě. My ničím nezhřešili, ani nehřešíme. Což nestačí, — když jsme sami dobří?

LÉKAŘ: Musela bys být mužem, ženo, abys věděla, že to nestačí.

EVA: Zabíjíš mne!

LÉKAŘ: Nezabíjím, ale oživuji. Na muži je, aby vydal součet ze svého života, který jest práce. A práce je svatá proměna. Každý, kdo skutečně žije, znamená svůj život v to, co mění. Dělník béře hlínu, aby odevzdal cihlu, zedník béře cihlu, aby odevzdal dům. Já dostal jsem hrob, abych odevzdal pramen.

EVA: A co láska?

LÉKAŘ: Toto je láska, která vystoupila ze zdí srdce. Odešel jsem od milování, které je v srdci zazděno. Vše velké je viditelné jako slunce a Bůh. Práce je láska, kterou lze vidět a hmatat.

EVA: Nerozumím ti, Petře. Co chceš se mnou? Dovedu tě jen milovat a střežit.

LÉKAŘ: Dítě se narodí a pochopí. Jdu.

EVA: Zapřísahám tě při naší lásce!

LÉKAŘ: Jdu.

EVA: Při našem dítěti!

LÉKAŘ: Pro nás a pro děti! *Odstrčí ji a jde ke hrobu.*

EVA *předběhne jej*: Ne! Ty nesmíš! Zahynul bys! Miluji tě. Já otevru hrob! Abys ty nezemřel. Aby má láska nezahynula.

Vyskočí na první stupeň hrobky, strhne nadlidskou silou náhrobní kámen, který s rachotem svalí se na ni a srazí ji k zemi.

LÉKAŘ: Evo!

EVA *svíjí se pod kamenem*: Srdce mi puká!

Procesí vrací se kolem kostela.

PŘEDŘIKÁVAČ: Rosu dštěte, nebesa,
a vodu živou dej nám, ó pane!
My všichni žízníme
a umíráme.
LID: My všichni žízníme
a umíráme.

Přejdou.

LÉKAŘ *vyprošťuje Evu z pod kamene*: Evo — Evičko! Otevři oči! Bolí? Ne, — pravda že ne! Nic se nestalo. Kámen se svezl. Promluv! Nikde ani kapičky krve a přece jsi celá jako krvavá! Jak je to strašlivé! Promluv, Evičko! Kde tě bolí?
EVA: Dítě je zabité. *Tiše.* Je mrtvé, mrtvé! Už nehýbá rukama. Cítím jak tuhne. Jak do mne krvácí.

Vzkřikne šíleně:

Hola, — hola — proč křičíte, maminko, — proč svítíš, věčné světýlko? Ty nejsi světýlko, — ty jsi krvavá rána, zavěšená mezi námi a bohem.
LÉKAŘ *zděšeně*: Evo!
EVA: Pryč, — nedotýkejte se mě! Ďáble!
Vidíš Boha? Tady jde Bůh. Pozdrav Vás Bůh, pane Bože! *Směje se.*
Vztekle: Ty pse! Tys ho zabil kamenem. Bůh zabil dítě kamenem. Když jsem byla maličká, hodili po mně jednou chlapci kamínkem. Krev crčela mi pod copánkem červeným potůčkem. Ne, — to nebyl potůček, — to byla jenom uzounká, červená mašlička.
A ty do mne takovým balvanem! Ohromným, strašlivým, těžkým kamenem. Hrůza! Zachraňte mě! To není kámen, — to je nebe!
K lékaři: Nedotýkej se mě. Běž! Ty jsi muž práce a činu. Vše změňuješ, co dostaneš do rukou. Dostal jsi ženu, — odevzdal's hrob. Já jsem tvůj čin. Já jsem hrob s mrtvým děťátkem. Udělej ze mne zase ženu! Neumíš. O, ty bestie! *Bije hlavou o zem.*
LÉKAŘ: Evo, — vzpamatuj se!
EVA: Slunce zapadá.
Dětským hlasem: Půjdu za ním do nové a krásné

země. Všem lidem, jež potkám, řeknu: Nechoďte se mnou! Běžte za lékařem! Našel vám v hrobě pramen. Napojí vás, nasytí vás, uzdraví vás. A půjdu zase dále sama a sama. Do kraje, kde se slunce rozpouští v tmu. Tam se zpívá, hoduje a tančí bez ustání. Ale člověk tam musí přijít sám. Tra-la-la. Tra-la-la. — *Odejde.*

Scéna 9.

Slunce zajde. Tma. Lékař. Věčné světlo.

LÉKAŘ: Sešílela. —

Nezraňuješ mě, Bože, bodákem, ani koulí, ale ranami ostatních. Jsem sláb až k smrti. Pochybuji. Synečku můj! Ženo moje! Synové lidí! Ženy nových pokolení! Jsem sám. Zjev se mi, Bože, aspoň jako bílý stín, abych do tvých rukou vložil všechny slabosti své a zůstal tu se srdcem statečným. Ó, promluv aspoň, — ať v hlase tvém složím všechny své bolesti. Nevím už, čím bych mohl ještě trpěti. Nezjevíš se? — Nepromluvíš? Ticho. Snad Bůh trpí více než já. Ó těžká hodino! Neunesu toho břemene. Klesám, ač vím, že nesmím. Neboť jsou hroznější věci než smrt, když člověk v něco věří. Jsem sám — sám. — A přece docela ne.

Klekne a vzepne ruce k věčnému světlu.

Věčné světlo,
svědku všech marností,
které by lidé podnikali,
aby lépe se žilo na zemi!
Knote napájený krví
srdcí statečných,
ty jediný jsi zůstal se mnou
v těžké mé hodině
a v tobě všichni, kdož před cílem padli.
Ó, krvavě svítící oči
soudruhů!
Byť vše bylo marnost nad marnost,
vy vždy zůstanete,

věčná touho vpřed,
živote!

Vstane a blíží se zvolna ke hrobu.

Scéna 10.

Vběhne hlouček lidí.

DESÁTNÍK: Zatarastevchod! Zavřetebránu! Rychle, rychle, — než nás dostihnou!
DÍVKA: Morem nakažení jdou za námi. Celé předměstí, skoro celé město. Jsme obklíčeni.
STAŘENA: Vojáci, kteří přišli z fronty, přinesli mor.
MLADÍK: V okamžiku rozšířil se po celém kraji. Jako požár za sucha.
STAŘEC: Všichni jsme mrtvi. Už neutečeme.
PRVNÍ HLAS: Smrt!
DRUHÝ HLAS: Smrt?
TŘETÍ HLAS: Smrt!
DESÁTNÍK: Zavřete! Zavřete!

S rachotem zavírají bránu.

ŽENA: Jen ať sem nepřijdou! Bylo by to strašné! Viděli jste jejich rány? Jsou rozežráni hnisavými vředy na tvářích i na prsou. Koho se dotknou, — je synem smrti.
DESÁTNÍK: Nepovolí brána? Podívejte se dobře, vojáci! Postavíme za ni ještě barikádu. Budeme střílet, pokusí-li se dovnitř.
DÍVKA: Hleďte, — mrtvý generál! Hrůza, — utecte!
STAŘENA: Kam?
DESÁTNÍK: Odneseme mrtvého do kaple. Hej, — pojďte sem, vojáci!
PRVNÍ VOJÁK: Já se ho ani nedotknu. Umřel na mor.
DRUHÝ VOJÁK: Nakazili bychom se.
DESÁTNÍK: Právě proto musí pryč! Chopte se ho! — *Vojáci ustupují.* Bojíte se? Kdo se nebojí? *Nikdo*

se ani nehne. Odnesu ho tedy sám. *Vleče mrtvolu generálovu do kaple.*
ŽENA: Jaká má otevřená ústa!
STAŘENA: To je brána do pekel.
STAŘEC: Já bych se ho ani nedotkl. Fí!
MLADÍK: Nerozbijí nakažení bránu? Jsou jich tisíce.
PRVNÍ VOJÁK: Tisíce nakažených, ale my jsme zdrávi.
STAŘENA: Kdo z nás ví, že je zdráv?
DÍVKA: A hrobka, — hleďte, — je otevřena!
PRVNÍ HLAS: Hrobka je otevřena!
DRUHÝ HLAS: Kdo ji otevřel?
TŘETÍ HLAS: Náhrobní kámen leží na zemi.
MLADÍK: Všechno je divné a strašlivé. Jako v horečném snu.
PRVNÍ VOJÁK: Ach sakra, jak bych chlastal! Vodu!
DRUHÝ VOJÁK: Nebo aspoň kořalku.

Venku hluk.

DÍTĚ: Maminko, — mrtví jdou!
DESÁTNÍK *vracejíci se z kaple*: Přijdou-li sem, budeme se bránit.
OBČAN U BRÁNY: Jdou sem! Jdou sem!
STAŘENA: Buď milostiv, Pane, nám hříšným. Jsme ztraceni!
SLEPEC, *kterého hluk probudil z jakési ztrnulosti*: Lidé! Lidé! Slyšeli jste? Už přicházejí. Ó, budiž pochválen!
DÍVKA: Zas něco vidí! Slepec!
OBČAN U BRÁNY: Ohromné zástupy. Ty oči, — ty hořící oči!
SLEPEC: To je jenom sláva, která jde s ním. To je průvod svatých. Ó, věděl jsem to. Bůh přijde. Kristus přijde. Musel. Osvobodí vás. Dá pít žíznivým. Pomiluje vás. Obváže a utiší. Učiní vše, co potřebujete. Kristus jde k vám!
PRVNÍ VOJÁK: Kdyby nežvanil, — kdyby aspoň teď nežvanil!
DRUHÝ VOJÁK *udeří slepce přes tvář*: Tu máš, abys držel hubu!
SLEPEC *padne na kolena*: Ježíši Kriste! — A přece

jdeš. Přece přicházíš. Burácíš na všechna stavení, v nichž se trpí. Tlučeš na brány smutných těl, abys vešel, zasedl za stůl a rozdával milost. Veselme se! Radujme se!

Venku hluk.

OBČAN U BRÁNY: Jdou sem!
SLEPEC: Veselme se! Radujme se!
DRUHÝ VOJÁK *udeří jej po druhé tváři*: Blbe!
SLEPEC *padne.*
STAŘENA: Mrtví jdou pro živé?
DÍVKA: Co tu chtějí?
MLADÍK: Nevíme nic a nemůžeme nic.
ŽENA: Zemřeme!
STAŘENA: A nejsme už mrtvi?
STAŘEC: Já jsem mrtev.
PRVNÍ RANĚNÝ: Já jsem živ, protože žízním.
DRUHÝ RANĚNÝ: Já také, protože mi schází noha.

Rány z venčí na bránu.

DÍTĚ: Maminko, já se bojím!
HLASY Z VENČÍ: Otevřte!
DESÁTNÍK: Neotevřeme!
HLASY Z VENČÍ: Tož rozbijeme bránu!
DESÁTNÍK: Proč chcete ji rozbít? Proč jdete za námi? Co chcete po nás?
HLASY Z VENČÍ: Vodu!
PRVNÍ RANĚNÝ *tupě*: Vodu... oni chtějí vodu.
DESÁTNÍK: Nemáme jí.
HLAS Z VENČÍ: Lžeš! Žena lékařova nám říkala, že z hrobu vévodova vytryskl pramen. Kdo se napije, — uzdraví se. Jdeme se napít.
DESÁTNÍK: Žádný pramen nevytryskl. Přísahám. Odejděte!
HLASY Z VENČÍ: Nevěříme.
Sami chcete pít.

Rány.

DESÁTNÍK: Postřílíme vás! Zabijeme vás!
HLASY Z VENČÍ: Nikdo nás nezabije.
Jsme mrtvi!

DESÁTNÍK *k ustrašenému hloučku uprchlíků*: Soudruzi! Musíme jednat. Jsme jediní zdraví na tomto světě. Chceme žít. Musíme. Sdružme se v jednotu. Odoláme náporu chorých. Pobijeme je. Pc střílíme je. Odstraníme je. Je třeba kázně a statečnosti. Zvolme si vůdce!

HLASY: Ty buď vůdcem!

DESÁTNÍK: Přijímám.

VOJÁCI: Co máme dělati?

DESÁTNÍK: Sečkáme, až nakažení venku zemrou. Nebude to dlouho trvat. K tomu napneme všechny síly.

MLADÍK: A vniknou-li sem?

DESÁTNÍK: Kdo máte zbraně?

Vystoupí 7 ozbrojených vojáků.

Postavte se proti vchodu. Kdyby praskla brána, — dám rozkaz. Budete střílet. Rychle, jeden za druhým, aby nikdo do chrámu nevnikl.

Bušení na vrata.

HLASY Z VENČÍ: Otevřte! Otevřte!

DESÁTNÍK: Ostatní stavte barrikády u brány. Ze všeho, čím se dá hýbat. Z oltářů, křížů, obrazů, sloupů, soch a lavic. Jde o náš život.

Je nás sice málo, ale jsme zdraví. Jsme silní. Musíme vyhrát. Máme v pořádku mozek, krev a svaly. Ti tam, — jsou mátohy. Sto srazíš jich jednou rukou.

ŽENA: Koho se dotknou, — je synem smrti!

DESÁTNÍK: Nesáhnou oni na nás, — ale my na ně. Ne rukama, ale železem.

Na svá místa všichni! Zdá se, že už brána praská. Hurrá, — nám neodolají. Jsme zdraví, jsme silní, jsme sorganisovaní. Vzhůru pěsti a srdce! Jen pojďte, smrtelné obludy, — pojďte na nás, můžete-li. Jen pojďte, — jen... ach...

Kdo mě to chytá kolem krku? Kdo mě to dusí?

Brána venku praská.

Kdo mně rozbíjí lebku? Pusť mě! Pusť mě! To jsou má prsa, — to není brána. Ach!

Padá na kolena.

STAŘENA: Má mor! Má mor!

VOJÁCI S PUŠKAMI: Mor je mezi námi. Jsme ztraceni.

Odhazují pušky.

Brána puká.

DESÁTNÍK: Já že mám mor? *Řve.* Já mám mor? Co pouštíte zbraně holomci! Bijte se! Bijte se! Nakazuji vám. Povedu vás i s morem. Člověk se musí přece rvát, než padne. Pojďte sem! Rozkazuji!

VOJÁCI *uhýbají se mu.*

LID: Má mor!

DESÁTNÍK *tiše*: Proč ode mne utíkáte?

SLEPEC *vleče se k desátníkovi*: Já jsem tu. Budu s tebou. Počkáme spolu.

DESÁTNÍK: Mám mor?

SLEPEC *ohmatává ho*: Nevidím, nevidím. Však Pán přijde a prohlédneme všichni. Jsi-li nemocen, — uzdravíš se. Slyšíš, — jak bije na bránu. To je On. Otevřte mu!

DESÁTNÍK: Zůstaneš u mně?

SLEPEC: Zůstanu.

DESÁTNÍK: Byl jsem špatný křesťan.

SLEPEC: Byl jsi dobrý voják.

DESÁTNÍK: Dobrý voják,... dobrý křesťan. Hleďte, nebesa,... nebesa. Útokem na ně! Hurrá! *Zemře.*

SLEPEC: Ježíši! Kde jsi? Pojď již! Ať nás tu ještě zastaneš!

Brána se sřítí.

Scéna 11.

Nakaženi vcházejí, přední mají bílé rubáše.

SLEPEC: Hle, — hle, — Kristus přichází! *Klaní se prvnímu nakaženému.*

Zdraví zděšeně prchají co nejdále od vchodu.

SLEPEC: Ježíši Kriste, — já jsem oslepl a ty jsi přišel, abys mě uzdravil.

NAKAŽENÝ: Mám mor! Mám mor!

SLEPEC: Bože, — já vidím, — a co to vidím. Jeden Kristus, — dva Kristi, — tři Kristi, — deset, — sto, — tisíc... Tisíc Kristů! Tisíc ran v boku, dva tisíce ran v rukou.

Objímá prvního nakaženého.

Kristové, — já jsem přišel k vám do nebe.

PRVNÍ NAKAŽENÝ, *odstrčí ho*: Kde máte vodu?

SLEPEC: Posadíte mě na trůn vedle sebe!

DRUHÝ NAKAŽENÝ: Žízním!

SLEPEC: Budeme kralovati a andělé budou kolem nás poletovati. *Zemře.*

TŘETÍ NAKAŽENÝ: Nemají vody. Běda!

PRVNÍ NAKAŽENÝ: Dále už nedojdeme. Zde zůstaneme.

DRUHÝ NAKAŽENÝ: Zde zemřeme.

TŘETÍ NAKAŽENÝ: Nemáte vodu? Jsme hořící stavení. Dým valí se nám očima.

ZDRAVÝ VOJÁK: Nemáme vodu! Vidíte to přece!

PRVNÍ NAKAŽENÝ: Prohledejme je. Třeba mají někde v kapsách. Třeba ji někam uschovali.

ZDRAVÁ ŽENA: Nedotýkejte se nás. Zemřeli bychom!

DRUHÝ NAKAŽENÝ: My také zemřeme.

TŘETÍ NAKAŽENÝ: *Vleče se po zemi doprostřed chrámu.* Chtěl bych zemřít při lásce. Chtěl bych být objímán. Která žena půjde se mnou spát? Všichni zemřeme. Ať zemře pode mnou, — a já zemřu na ní.

DÍTĚ: Maminko!

PRVNÍ NAKAŽENÝ: Vodu!

DRUHÝ NAKAŽENÝ: Vodu!

ČTVRTÝ NAKAŽENÝ: Vodu, pro Boha živého!

Scéna 12.

Kněz ve slavnostním rouše vyjde ze sakristie.

KNĚZ: Kdo volá Boha?
Přicházím se modliti za vaše hříchy, abyste zemřeli spaseni.

NAKAŽENÝ MLADÍK: Ale já bych chtěl žít. O to popros Boha, kněže! Žil jsem dosud tak málo! Chtěl bych žít a pít.

KNĚZ: Bůh ví, co má dělati. Odsoudil-li tě k smrti, — zemřeš. Modli se a čiň pokání, abys zemřel spasen a přišel do nebe.

NAKAŽENÝ MLADÍK: Nebe je sklenice vody.

KNĚZ: Nebe je víc, ty blázne!

NAKAŽENÝ MLADÍK: Bylo by méně, kdyby bylo více. Kdybych se napil, — ožil bych. Uzdravil bych se a utekl odtud. Utíkal bych dlouhým stromořadím a všechny stromy by rozkvetly. Jak by to bylo krásné. Běžet, — dýchat, — volat. Pít! Proč mi Bůh nechce dát pít? Volal jsem živého Boha. Živého!

KNĚZ: Rouhači! Pomatenče!
Ustupte všichni! Chci se modlit za vaše bludy, abyste přišli k Pánu čisti jako pacholátka. Vždyť žádný z vás neumírá křesťansky. Do posledního dechu držíte se bláta tohoto světa. A přece chci dostati vás všechny do ráje, kde byste našli pravý mír a potěchu.

ŽENA: Nenechte mě zemřít, lidé, — chci zůstati zde, — u dítěte!

KNĚZ: Slepci! Nevidíte, že celý tento život je jen sen, kterým nás Hospodin zkouší pro onen pravý život, který je nad hvězdami? Pro ten vás chci připraviti, protože vás miluji. Klekněte a modlete se nemocní i žízniví. I já budu prositi za to, abyste došli tam, kde nemoc umírá a žízeň se zastavuje. Kéž zemřete spaseni!

VŠICHNI: Chceme žít!

HLAS: Vodu!

KNĚZ *vztekle*: Proklatci! I v posledních hodinách

zvete ďábla do svých srdcí. Podívejte se kolem sebe! Proč žíznite? Proč umíráte? Proč jste nakaženi? Zhřešili jste. Bůh vás trestá a chce, abyste smrtí se z trestu vykoupili. Vždyť tato jeho vůle je zřejmější, než on sám.

Dožadujete se vody? — Je na dosah vašich rukou. Hrobař vám o ní pověděl. Proč nejdete a nebéřete ji.

Ano, — protože Bůh přímo z ní na vás křičí svůj zákaz:

„Sic budeš bohem prokletý!"

Nestačila vám slova. Viděli jste i skutek. Proč zabil generála?

Chce, abyste si protrpěli svůj trest až do konce. Proto trpte!

Kdo z vás odváží se jíti proti němu?

Ticho.

Kdo vám přinese vodu?

LÉKAŘ: *Vystoupí ze svého skrytu.* Já.

KNĚZ: Jak? Ty, lékaři, — proti Bohu?

LÉKAŘ: Nejdu proti Bohu, ale proti mrtvému slovu. Bůh odešel z těchto písmen, byl-li tu kdy vůbec. Jen ti, kteří nedosti věří, uctívají jej v jeho vychladlých stopách. Já, který jsem jediná víra, vidím, že stojí mezi námi a sám žízní.

KNĚZ: Bůh mezi vámi? Tak ho chceš ponížit. Ó, kéž by tě na místě zabil!

LID: Lékaři, zachraň nás!

KNĚZ: Nevzal jsi si naučení z generála?

LÉKAŘ: Vzal, — a proto jdu. Vzal jsem si naučení z více věcí, než ty sám víš. Každý krok vpřed stál život. Zbývá už jen krok k cíli. A proto půjdu.

KNĚZ: Ne!

LÉKAŘ: *Jde.*

KNĚZ: Blázne, — kdo ví, mluvil-li hrobař pravdu.

LÉKAŘ: Aspoň to tedy poznáš!

KNĚZ: A myslíš, že země dá pramen, který mohou ukojit jen nebesa?

LÉKAŘ: Bůh jest Žízeň. Sestoupil v člověka, aby se napojil.

KNĚZ: Hle, — mrak je na obzoru. Nepočkáš ještě, nepřinese-li on z vůle boží vodu?
LID: Dej nám pít, lékaři! Umíráme.
LÉKAŘ: Zastavilo by se mi srdce, kdybych měl déle čekati. Člověk se musí obětovat, aby Bůh mohl spasit.
KNĚZ: Nevrátíš se, lékaři!
LÉKAŘ: Snad se nevrátím jako lékař. Vím však strašlivě jistě, že se vrátím. Jako lékař nemohl jsem vám pomoci. Chci se vrátiti v jiné, živnější podobě.

Stane na okraji hrobu.

KNĚZ: Stůj! Učiníš-li ještě krok, prokleji tě.
LÉKAŘ: *Zaváhá.*
DÍTĚ: Pít!
LÉKAŘ: *Sestoupí do hrobu.*
KNĚZ: Budiž proklet!

Hromy a blesky. Chrám se zachvěje. Obrazy padají.

NAKAŽENÍ U DVEŘÍ: Bouře se blíží.
CHLAPEC: *k dívce.* Zahynul by marně?
DÍVKA: Ó ne, ó ne, — vidíš, — je mi, jako bych už žízně neměla. Lékař... byl krásný.
NAKAŽENÍ U DVEŘÍ: Mrak zastřel celé nebe.
ŽENA: Nechte si nebe! Hleďte na hrob. Tam je člověk. Co se stane? Co se stane?
DÍVKA: Lékař... jako Bůh.

Světelný pramen vytryskne z hrobu.

LID: Pramen! Pramen! Vidím pramen! Voda!
KNĚZ: Prokleji všechny, kdož se přiblíží!
DÍVKA: Pojďte se napít! Kněz je ďábel, — lékař byl Bůh!
HLASY: Pijte! Pijte!
LID *hrne se k pramenu.*
MLADÍK: Proud tryská z hrobu jako ze skály.
NAKAŽENÝ: Rány mi s těla sestupují. To byl Mojžíš! *Hrnou se k pramenu.*
HLASY: Netlačte se! Nechte nám místa! Dejte mi také pít! Nás! Nás!
MLADÍK: Netlačte se tolik! Počkejte!

HLASY: Nemůžem. Musíme pít. Všichni. Pusťte nás!
KNĚZ: Buďte všichni prokleti!

Blesk, chrám se zachvěje v základech. Oltářní sloupy se sřítí a pohřbí kněze.

Tma.

HLASY: Chrám padá! Utecte! Utecte!
HLASY OD BRÁNY: Venku prší! Prší! Liják! Pojďte sem! Zachraňte se!
MLADÍK: Zachraňme se! I venku je voda a místo pro všechny. Napijeme se. Pojď honem!
DÍVKA: Lékař...
MLADÍK: Co, — pojď! Nemáš mě ráda?
DÍVKA: ... byl muž.
MLADÍK: Rychle, — chrám se řítí. *Chytí dívku za ruku.*
DÍVKA *jde.*
HLASY: Ven! Ven! Ven!

Scéna 13.

Sloupoví chrámové praská a padá. Brána rozevřená dokořán ukazuje v záblescích město bičované deštěm. Je vidět tisíce lidí zdravých i nemocných, kteří klečí na zemi s tváří obrácenou k nebi a pijí déšť.
Eva vběhne do chrámu. Hlas její zápasí s rachotem země a nebe. Je z pola šílený a z pola věštecky vševědoucí.

EVA: Vidím velikou louku a stromy a pramen
podobný živému srdci, jež tryská a napájí,
vidím zástupy pocestných lidí ze všech stran
přicházející
s žízní a vyschlým hrdlem, aby se napojili.
O veliký dne, kdy člověk kámen do pěstí sevřel,
aby z něj vypustil ptáky do nebe vzlétající,
ó, živote, veliká touho,
která se proměňuješ v to, po čem toužíš.
Poutníci, poutníci,
svět tento kulatý a tvrdý

je důkazem naší nesmrtelnosti,
neboť uhnily by nám ruce a srdce,
kdyby nebe na zemi sestoupilo a vše bylo dobré
a stálé,
že nebylo možno by zlepšit to, změnit.
Živote! Lásko! Dvojice a přece jedno,
tak jako žízeň, která si ze sebe vystaví pramen
pro všechny žíznivé.
Vidím velikou louku a stromy a pramen
a vidím svět, co nikdy dost nebude tvrdý,
abychom na něm se poznovu nenarodili,
vidím zástupy pocestných lidí ze všech stran
přicházející
a já jdu s nimi, protože blíží se
hodina mého naplnění.

Pije z dlaní.
Hromy.

Hle, děti zpívají, děti, které se rodí,
budoucí žízně a touhy a lásky,
hle, děti zpívají a hroby se v prameny mění
i já byla hrob a je ze mne pramen,
muži můj, Petře, za tebou do vrchu tryskám.
Hle, děti zpívají, děti, které se rodí,
aby dospěly, zemřely a znovu se narodily,
a já jsem s nimi a zpívám také,
protože musím,
protože chci!

Blesk.
Chrám s rachotem řítí se v ssutiny a sráží ji k zemi, zatím co ona vše prořezává vítězným slovem.

Rodím se!

Opona.

Na Sv. Kopečku 1921.

N E J V Y Š Š Í O B Ě Ť

Hra o jednom dějství.

ANTONÍNU DOKOUPILOVI.

DRAMATIS PERSONAE:

Soňa *Filip, redaktor časopisu „Pochodeň"* *Petr, dělník*	*členové revolučního výboru*

Alexander Phlips, policejní komisař.

Místo: pokoj za městem. Čas: dnes.

Hráno poprvé v Praze pro pražský Proletkult Komunistické strany v Československu v prosinci 1922.

Soňa . . . . F. Šetková
Filip . . . . R. Myzet
Petr . . . . J. Zora
Phlips . . . . . . D. Pištěk

Režie: Jindřich Honzl.

Es musz sein!

Beethoven.
Quartet cis-moll op. 13.

Pokoj nad městem. Dvě velká okna. Troje dveře. Pozdní, zimní odpoledne.

Výstup 1.

FILIP *nervosně chodí pokojem s rukama za zády*: Řekla mi, že se na ni smál, — ten vrah. Bral prý ji za ruce a ona se musela dát líbat. Povídal jí: „Pro vaši nožku, udělám všechno!“ Ať to jenom udělá, — bestie!

PETR *klidně stojí u okna*: Policejní komisaři vždy měli rádi holky. A ku podivu, — nejraději revolucionářky. Jako by je osud skládal dohromady. Ale obyčejně to prohrávaly ženy. Měl-li jejich tatíček peníze, — staly se na konec komisařkami. Neměl-li, — byly z nich běhny. Není každá tak statečná jako Soňa.

FILIP: Včera ji potkal na městě a doprovázel až k domu. Těch hnusností, co jí navykládal! Představ si, Petře, tlamu krve, násilí a vražd, která ti dvě hodiny po tom, co zabila padesát našich soudruhů, říká: Miluji tě!

PETR: Soňa mi vše vyprávěla hned včera večer. Poznal jsem, že je to vhodná příležitost. Dává se nám do rukou. Nemá nejmenšího tušení, že Soňa byla z hlavních organisátorů červnového povstání. Vidí v ní krasavici, s kterou by se rád pocucal. Poběží za ní jako chroust za lampou. A připálí se.

FILIP: Myslila si to i Soňa, když s ním šla?

PETR: Ne. Musel jsem ji přesvědčit. Nechala prý ho jít kolem sebe, aby ho viděla z blízka. V každé ženě je trochu hnusné rozkoše, dotýká-li se nestvůr.

FILIP: Ty jsi jí řekl, že ho musí zabít?

PETR: Neřekl jsem to já, chtěl jsem, aby to sama poznala. Řekl jsem: Soňo, — ten člověk je vrahem padesáti nejlepších soudruhů. Věříte, že chtěli

soudruzi svět lepší? — Přikývla. Nuže, — pokračoval jsem, — nejde o to, že zabil jen je, — při nejbližší příležitosti bude zabíjet znova. Věříte-li s námi všemi, že dobře jednáme, — musíte odstranit každého, kdo jde proti nám. Dnes není jiné cesty. Máte možnost ho zabít. Co uděláte?

FILIP: A ona, — a ona?

PETR: Neříkala nic. Podívala se na mě.

FILIP: Těma čistýma očima? Těma dětskýma očima? Miluji ji pro ně nejvíce.

PETR: Podívala se na mě a sklonila hlavu. Ukul jsem plán a pokračoval: Řekl, že bude vás zítra čekat u vchodu do sadů. Půjdete tam. Proměníte se na chvíli v ženu, která odpírá slovy a očima slibuje.

FILIP: ... dětskýma očima...

PETR: Půjdete s ním a budete říkati tisíce hloupostí, které se podobným pánům říkávají. Při tom se dívejte na jeho hnusný obličej a vynasnažte se, abyste ho nenáviděla co nejvíce. Vy člověka musíte nenávidět, abyste byla silná. — Až se sešeří, půjdete domů. Bude vás vyprovázet. Stanete u dveří a podáte mu ruku! Víte, jak podáte mu ruku! Řekne: Půjdu k vám nahoru. Zasmějete se, zavrtíte hlavou. Víte, jak zavrtíte hlavou! Bude naléhat, kroutit si knír, věda, že má svoji věc jistou. Konečně řeknete, aby přišel za půl hodiny. Sama půjdete nahoru — tam budeme vás čekat, — já s Filipem — s vašim milencem Filipem. Abyste byla silnější. Za půl hodiny přijde. Napomáděný, vyfintěný, s čistým spodním prádlem. Zabijeme ho.

FILIP: Ach!

PETR: Co je?

FILIP: Zima.

PETR: Přilož do kamen!

FILIP: Přiložím, ale jsou zde špatná kamna. A venku mrzne. *Přikládá.* Hoř, hoř, plamínku, — Soničko, holubice moje!

PETR: Obstaral jsem už lístky do Varšavy na falešné pasy. Odjedeme ještě dnes večer. Bude nás i jinde potřeba. Vezmi je k sobě, Filipe, má kapsa je děravá.

FILIP: Nehoří, nehoří — *fouká do ohně. — Béře lístky a pasy.* Zabíjel jsi už mnoho, Petře?
PETR: Mnoho.
FILIP: Není ti nikdy těžko?
PETR: Zabíjel jsem vždy, když to muselo být.
FILIP: A nikdy, třebas před spaním, nevzpomeneš si na to? Neležívá ti můra na prsou? Není ti, jako bys byl prokletý?
PETR: Sentimentalita!
FILIP: Ale vždyť šlo o člověka, — o smrt člověka!
PETR: Ne, — vždyť šlo o lidi, — o záhubu lidí.
FILIP: Cítil jsi k tomu právo?
PETR: Kdo bojuje, má vždy právo zabít. Chceš si vítězství vyfňukat?
FILIP: Nemyslím v boji. Tam lze snadno zabít. Myslím rozmyslně, připraveně, chladně, — úkladně, Petře!
PETR: Jen zvířata bojují nesmyslně a zabíjejí také tak. Kdykoli člověk o něco bojoval, — co bylo víc, než jeho soukromý zájem, — bojoval chladně, připraveně a rozmyslně.
FILIP: Ty jsi tak pevný, Petře, že jsi ušetřen tolika věcí. Jsi jednoduchý jak skála v moři. Já mám v sobě tolik porů, jako houba. Vniká to do mne a ne jenom na mě. Přemýšlí to ve mně. Seslabuje mě to. Nemám tolik síly, abych přemohl v každém člověka, — i ve svém nepříteli. Ty můžeš zabít, protože jsi svět si zjednodušil do idejí. Zabíjíš, jako bys škrtal nepatřičné paragrafy v programu nepřátelské vlády. Tak možno zabít, — ale co já, — co třeba Soňa...
PETR: Mluvíš jak měšťák, redaktore! A takoví jste vy všichni, kteří jste se nenarodili s mozoly na rukou. Rádi řečníte na schůzích, rádi píšete úvodníky: Jen zmužile! Do boje soudruzi! — Ale když k něčemu dojde, tak použijete vší té své školské nauky, abyste nějak vysoce zdůvodnili svoji zbabělost. Nevěřím vám, — nejste nikdy proletáři. Ukaž! *Sáhne mu na ruku.* — Máš ji jako žába!
FILIP *zlostně*: Ale co ty, Petře, který dovedeš tak dobře podřídit své city své vůli — nemyslíš, že by bylo potřebí jen maličko, jen trochu zvrtnout

v tobě ten kahánek víry v možnost lepšího světa, — a byl bys vrahem, — zcela sprostým vrahem!

PETR: Kahánek víry! Sakra! Vždyť jsem to já sám, já celý a ještě víc, než já. Ty řekneš „kahánek“, ty řekneš „zvrtnout“ — ale kdyby vyhasla ve mně víra v lepší nový svět, vždyť tím samým byl bych mrtev. Moje maso, mozek, srdce a ruce nejsou nic než to, jedině to.

FILIP: Závidím ti. Nezlob se. Sám bych chtěl být jako ty.

PETR *mručí*: A on řekne „kahánek“ — „kahánek“!

FILIP: Nehněvej se. Jsem dnes rozčilen. To čekání! Vždy, když mám být klidný, — rozlamuji se samým neklidem. Kdy říkala, Soňa, že přijde?

PETR: V šest hodin.

FILIP: Schází deset minut. To je dlouho, — strašně dlouho.

PETR: Deset minut je deset minut.

FILIP: Bude celá zkřehlá. A kamna nechtějí hořet. Tak mrzne, tak mrzne! Není ti zima?

PETR: Ne.

FILIP: Když jsem šel ráno ulicí, vše bylo pokryté ledem: chodníky, domy i tváře. Bolely mi z toho oči. Jako od polární záře. Vše mělo ostré, tvrdé hrany a studilo. Dnes v noci zdálo se mi o ohni v ledové krychli. Co ty o tom soudíš? Oheň a ledová krychle — není to divné?

PETR: Nemívám sny.

FILIP *dívá se z okna*: Soničky nikde! Chtěl bych, aby dnešní večer byl už pryč. —

Teď asi už je u něho. Možná na ni právě sahá, možná ji líbá, — oh, — bestie! Soňo, Soničko, tak jsme se milovali!

A co, kdyby nepřišla?

PETR: Přijde.

FILIP: Kdyby ale v posledním okamžiku... Poslední okamžiky jsou jako propast. Nesmí se myslet, nesmí se dívat, abys přeskočil. Kdyby tak přece jen myslela a viděla. — A nepřišla.

PETR: Dala mi ruku. Je jiná než ty. Je jiná než já.

Ale dovede se na tolik vždycky přemoci, aby byla to, co musí být.

FILIP: Ale což, — jestli policejní komisař si to rozmyslí? Pozná-li jí na očích, že vše je léčka. Prozradí-li se? Představ si, Petře, její ústa, odpovídající mu na jeho hnusné výzvy! Jak musí být silná, aby překonala odpor vůči němu! A ten odpor v sobě! A aby zabila...

PETR: Přemůže to.

FILIP: Jsou však taková vrcholná přemáhání, kdy člověk pro blaho ostatních obětuje své nejvyšší: duši, srdce a život. Nezbývá mu pak nic než prokletí.

PETR: Dokud žije, vždy něco zbývá.

FILIP: Nejedná se tu o tebe, ale o Soňu. Je mírná a milá. Broučkovi neublíží. Kdybys miloval člověka a ne jenom lidi, — tož by se ti vše dnes hroutilo v rukou. Má ruce jak květinky, jež rostou ze srdce samého. Ptávám se jí: „Soňo, proč je mi tak dobře mezi tvýma rukama?" Odpovídá: „Narostly pro lásku." — A teď, — když pomyslím, že musí prvně těmato rukama zabít, cítím, jak ji to bude bolet. — Je mi smutno z toho všeho.

PETR: Myslím, Filipe, že muž nemá nikomu opakovat, co mu šeptá milenka. To jest jediný jeho soukromý majetek.

FILIP: Ty vždycky „má — nemá", — co je to, když jsi vlečen!

Přál bych si, aby mezi těmi padesáti soudruhy, které dal Phlips zastřelit, byla její matka, otec, nebo já.

PETR: Hloupost!

FILIP: Aby se jí líp zabíjelo, — když už musí zabít.

PETR: Nezabíjíme ze zoufalství, — zabíjíme z naděje. Ostatně, — kdo ví, jak je to s jejími rodiči. Je s námi přes půl roku a nikdo neví, odkud je.

FILIP: Ani mně nic neříká.

PETR: Co je nám po tom! Když ji soudruh Higgins přivedl do schůze, poznal jsem, že je statečná. To mi stačí.

FILIP: Díval jsem se tehdy na ni celý večer. Potom

jsem s ní půl roku žil. A zůstala mi stále záhadnou, protože ji pořád miluji.

Hodiny bijí šest.

PETR: Měla by zde už být. *Dívá se z okna.* Je už docela tma. Rozsvěť!

FILIP: Ne, Petře, — ne!

PETR: Proč? Bojíš se světla?

FILIP: Ne, — ale nechci se dívat.

PETR: Skok přes propast?

FILIP: Snad...

Zvonek.

PETR: Ne propast, — jen hrdlo se podřeže. *Jde otevřít, na prahu se však obrátí.* Filipe, ne abys před Soňou mluvil tak, jak se mnou! Ne litovat a za ní trpět, ale jít s ní, za ní až tam! Nesmí se nechat sama. — A rozsvěť! *Odejde.*

FILIP *rozsvítí lampu u zrcadla. Protírá si nervosně oči a pozoruje se*: Ty bledý, — ty slabý! *Potom ustrne v očekávání, dívaje se upřeně na dveře.*

Výstup druhý.

SOŇA *v kožešinovém límci s čepičkou potřísněnou sněhem vstupuje z leva*: Filipe!

FILIP *hledí ztrnule.*

SOŇA: Co se tak díváš?

PETR: Je nějaký skřehlý, — dostane možná anginu.

SOŇA: Bolí tě něco? Máš orosené čelo. A oči, — tak divné, — ukaž!

FILIP: Ne — nic mi není, Soněnko. Ale ty! Co ti říkal? Nesetkali jste se, viď? Nepřišel.

SOŇA *políbí jej*: Přišel.

FILIP: Přišel... a přijde sem za tebou. A... čím to tak divně voníš? Jakousi voňavkou, protivnou cizí vůní. On tě líbal, objímal, tam v parku u fontány. Bylo romantické, zahrát si na tanečnici před medvědem — he! *Směje se zlostně.*

SOŇA: Filipe!

FILIP: Petr říkal, že se ženy rády dotýkají nestvůr. Hleďme Petra, — znalce žen!

PETR: Pitomost! Nedbejte na něho Soňo, — je potřeštěný. Svlékněte se. Není vám chladno? *Svléká jí kabátek.*

SOŇA: Ach, — ne.

PETR: Posaďte se k ohni a vypravujte. Nemáme mnoho času.

SOŇA *u kamen*: Co vám mám povědět? Nevím ani, jak to bylo. Nejspíše tak, jak jste to předpovídal. Jako bych spadla do vašich slov. Jenom ulice a sad byly divné. Dříve jsem si říkávala: dojdu k tomuto stromu, jak je to krásné, že mohu k němu dojít! Dnes však jako by mě voda nesla kolem všech věcí.

PETR: Kdy přijde?

SOŇA: Říkal, že za půl hodiny.

PETR: Dobře. Uvedete ho sem. My s Filipem se zatím schováme vedle. Dám vám svůj nůž. Nepostačí-li, přijdeme my.

FILIP: My?

PETR: Tedy já.

SOŇA *tiše*: Ty nechceš, Filipe?

FILIP: Soňo, Soničko, — máš mě ráda? Máš mě stále tolik ráda?

SOŇA: Mám.

FILIP: Půjdu za tebou, všude půjdu za tebou.

SOŇA *smutně*: To jenom proto, že já tě mám ráda? Ne proto, že ty mě miluješ?

PETR: Myslím, že zde nemá co dělat vaše láska, soudruzi. K věci! Potom přijdu já, — a pomohu ti. Vše musí být odbyto, co nejtišeji. Má s sebou zbraň?

SOŇA: U pasu revolver.

FILIP: Snad o něčem ví...

SOŇA: Neví.

FILIP *prudce*: Jak to víš?

PETR: Mlč! Ví to líp, než ty! Má tedy u pasu revolver. Spolkový odznak, který nosí na břiše. Nesundá-li ho a neodloží daleko, mohl by vystřelit. My musíme zabíjeti tiše.

FILIP: Úkladně.

PETR: Tiše a s uvážením, jako chirurg vyřezující

sněť z nemocného těla. Nesmí vystřelit. Záleží to na vás, Soňo. Musíte způsobit, aby jej odložil a potom, — chtěl jsem vás toho zprostiti, ale nejde to, — musíte bodnout tak hluboce, aby nevystřelil, ba aby ani nevykřikl. Přijdeme vám v každém případě na pomoc. Zavoláte.

SOŇA: Rozumím.

PETR *vloží ruce své do rukou jejich*: Nebojte se, Soničko! Cítím, že je to pro vás těžké. Ale sama víte, že není jiného východiska. Uvěřila-li jste jedenkrát nenávratně v lepší svět, musíte proti horšímu bojovat. Nebojte se násilí. Každý, kdo věří, užívá své síly. Kdo nejvíce věří, je nejsilnější. Nebojte se slovíčka: vražda. Potkáváte je každodenně, jen že v zakukleném, farizejském rouše. Každý tuberkulosní dělník, každá syfilitická nevěstka nosí ve svých prsou úkladnou ránu nožem. Na ránu ranou se odpovídá, ranami a krví žene se svět ku předu. Jsme přece vojáky nového světa a ne vyžilými žebráky nemocné myšlenky. Věříte-li, — není jiné cesty, — věříte-li, — musí to být.

SOŇA: Máte ruce jako nože. Musí to být. Potřebuji od vás slyšet, Petře, „musí to být!“, abych poznala, že jinak nelze. I když je to pro mě vše jiné, než pro vás.

PETR: Pro vás je to jiné?

SOŇA: Ano, ale to nevadí. Jen pro mě je to jiné. *Usedá před zrcadlem a pudruje se.*

FILIP: Musíš být hezká!

SOŇA: Jsem bledá?

FILIP: Jako princezna, co usnula v rakvi skleněné a ledové.

PETR: Nechtěla byste trochu vína? Dojdu pro ně. Je vedle v pokoji.

SOŇA: Děkuji.

PETR *odejde.*

FILIP *přiblíží se ze zadu k Soni. Dívá se na ni dlouho a zašeptá*: Soňo!

SOŇA: Vidím tě, Filipe!

FILIP: Nebojíš se?

SOŇA: Ne.

FILIP: Tebe to baví, že? Hrát si se smrtí. Zabít ve jménu lásky a lži. Že ano, Dalilo?
SOŇA: Jak máš zlý obličej, Filipe!
FILIP: Ne zlý, — nešťastný, — strašně nešťastný. Budeš se s ním líbat. A potom... oh *líbá jí ruce* Soněčko, — jaké budeš mít rty? Budeš mě mít ráda?
SOŇA: Jak to?
FILIP: Potom.
SOŇA *složí hlavu do dlaní.*
FILIP *klečí na zemi u ní*: Ó ano, — budeš. Odjedeme daleko, strašně daleko a zapomenem. Viď, že zapomenem! Nu, — pověz přece! Nemluvíš. Proč nemluvíš? Jsi jiná. Proč? Jindy jsi brala mou hlavu do klína a ptala se: už nebolí? A nebolelo. Dnes mě neslyšíš. A já trpím. Ne sebou trpím, — tebou, ty, ...a co teprve bude, až, Soňo, holubičko! *Objímá jí nohy.*

Třeba to nebude na nás vidět. Vyjdem na ulici a nikdo se ani neohlédne. Odjedem do Varšavy a potom dál a dále. Budeme zcela obyčejní lidé. Budeme spát pokojně ruku v ruce. Tvé oči se zase rozzáří světýlky, — nic, nic nepřijde, — obyčejní lidé, milenci. Že? Nebudeme o tom mluvit. Ale nesmíš ho líbat, víš? — No, — no, buď jen klidná. Petr ti nerozumí, viď? On neví, co to je. Neví, co je to pro tebe. On zabíjí jako stroj, ty jsi motýl a dítě. Já vím, jak je ti, jak trpíš a nic neříkáš. To je víc, než zabít sebe. To je víc než smrt. Soňo! Soňo!

Bože, co to říkám! Ne, — já nic. Jsem u tebe a půjdu s tebou. Nebudeme o tom nikdy mluvit, přísahám. Konečně: Petr má pravdu. Proč by ta bestie měla žít. Jednáš dobře a spravedlivě. Nebude tě to trápit. Třeba budeš tím i...
SOŇA ***která po celý čas seděla s rukama sepjatýma, pokřižuje se.***
FILIP: Co děláš, Soňo?
SOŇA: Modlila jsem se.
FILIP: Ty? Nikdy jsem tě neviděl se modlit. Zač?
SOŇA: Za svoji duši.
FILIP: Ty věříš v Boha?

SOŇA *přikývne.*
FILIP: V Ježíše Krista?
SOŇA *přikývne.*
FILIP: „Boha-Nezabiješ?"
SOŇA: Ano.
FILIP: A zabiješ komisaře?
SOŇA: Ano.
FILIP: Co však s tebou bude, Soňo, když tak věříš?
SOŇA: Ztratím svou duši.
FILIP: A přesto to uděláš? Proti své vůli?
SOŇA: Člověk musí v životě cosi obětovat, aby život nekončil jím.
FILIP: Nesmíš, nesmíš. Ty sama nevěříš a nechceš tomu. Petr tě nutí.
SOŇA: Věřím, — nevěřím, — cítím to. Oba jsme lidé starého světa a starých věr a proto padnem. Ale, Filipe, — budoucí svět má hypnotické oči a upřel je na mě. Nechci jen zemřít, — chci něco víc.
FILIP: Chceš se přelomit Soňo!
SOŇA: Jsem žena a předjímám znamení nové doby: přemáhat se! Prokletím vedou cesty k Bohu, nenávistí k lásce. Modlila jsem se, poslouchala tebe, — a rozhodla jsem se.
FILIP: Nesmí to být!
SOŇA *hladíc ho po hlavě:* Musí, Filipe! Slyšel jsi někdy tak velké a krásné slovo v lidských ústech: to musí. Jako by Bůh do něho přicházel.
FILIP: Ne, Soňo! Při naší lásce! Nepřipustím to! *Vyskočí.* Utecme! Mám lístky do Varšavy. Rychle, rychle, než Petr přijde!
SOŇA *vrtí hlavou.*
FILIP: Nedám tě. Hrozně tě miluji. Což ty mě nemáš ráda? Myslíš, jako by mě tu nebylo. Ať vše se propadne, Soňo, — nejkrásnější svět vystavíme si mezi svýma očima.
SOŇA: Filipe...
FILIP: Pojď!
PETR *vystoupí s lahví vína*: Máte tam tmu, zdržel jsem se. A co ty?
FILIP: Petře... já... Soňa...
SOŇA: Bojí se o mne, Petře!

PETR: Nedělá nic jiného, než že se bojí a straší.
SOŇA: Viď, že se už nebojíš?
FILIP *sklesle*: Ne:
PETR *nalévá*: Napijte se!
SOŇA: Nalej si také, Filipe! *Petr nalévá i jemu.* Můj zlatý, — chtěla bych tě dlouho vidět, chtěla bych... *Mlčí.*
FILIP: Co mi chceš říci?
SOŇA: ...co bych ti chtěla říci? Že tě mám ráda. Ano... to.
FILIP: Máš v očích slzy.
PETR: Čas spěchá.
FILIP: Pláčeš.
SOŇA: Ne.
FILIP: Na naši lásku! I dnes, — slyšíš. Za tebou půjdu,... všude za tebou! I do propastí pekelných. Ach, nelíbej ho příliš. Nelíbej ho víc, než musíš. Soňo! Ne, ne... připiji ti jen, aby ses vrátila. *Chtěji si přiťuknout.*

Zvonění.

Číše jim v rukou klesnou.

PETR: Rychle.
FILIP: Je zde.
SOŇA *vypije na ráz svou číši*: Pij, Filipe!
FILIP: Nemohu.
SOŇA *béře i jeho číši a vypije ji do dna.*
PETR: Honem, k ďasu! *Béře láhev i sklenice.*
FILIP: Soňo! Polib mě! Ještě teď! Než přijde.
SOŇA: Proč ještě teď? Budu potom jinak líbat?
FILIP: Ještě teď, má čistá, neposkvrněná holuběnko

Obejmou se.

Zvonění.

Petr vytáhne Filipa z jejího náruči a odvede do pokoje v pravo. Potom vrátí se k Soně. Vytáhne z opasku dýku a podá jí ji.

SOŇA *béře dýku*: A vy mě, Petře, nepolíbíte?
PETR: Já?
SOŇA: Ano, — vy.

PETR *po vteřinovém rozmyšlení:* Až potom. *Odejde.*
SOŇA *zastrčí dýku za ňadra a jde otevřít.*

Výstup třetí.

Komisař ALEXANDER PHLIPS *vstupuje z leva. Vyšvihlý elegán, ukláni se, líbá ruku a podává kytici:* Jak jsem šťasten, madame!

SOŇA: Pospíšil jste si, pane.

ALEXANDER: Jsem vždy ve spěchu. Člověk, který je zaměstnán jako já, dovede vždy přijíti v čas.

SOŇA *berouc kytici:* Díky! Voní nějak smutně. Zimní květiny, viďte!

ALEXANDER: Schválně jsem vám opatřil tyto. Myslím, že se k vám nejlépe hodí. A potom: — mám rád ženy smutné.

SOŇA: Proč?

ALEXANDER: Abych je mohl rozveselit. *Prohlíží si pokoj.*

SOŇA: To už jste asi mnoho žen rozveselil.

ALEXANDER: Ne mnoho. To se jen říká. Ale máte to tu miloučké.

SOŇA: Velmi prosté.

ALEXANDER: Ale s vyhlídkou na celý svět. Já mám sice skvostně zařízenou kancelář, ale okna vedou do vězeňského dvora. Vidím tudy jen pár kriminálních lebek za mřížemi. To, abych měl střízlivé myšlenky, madame. Ale kdykoli přijdu k oknu s vyhlídkou, vždy se ve mně něco probudí. Bůh ví čím bych byl, kdybych žil v tomto pokoji.

SOŇA: Přestěhujte se! Máte dost peněz na byt s vyhlídkou.

ALEXANDER: Eh, — zvykl jsem. Teď už to nejde. Darmo by mě to znepokojovalo. A kam vedou tyto dveře, smím-li se ptát?

SOŇA: Do ložnice, prosím.

ALEXANDER *směje se:* Ach! Výborně! Velmi půvabné.

SOŇA: Směla bych vám nabídnout trochu čaje?

ALEXANDER: Prosím, — ale přijdete si sednout ke mně! *Usedá na pohovku.*

SOŇA: Nabízela jsem vám jenom čaj, pane!
ALEXANDER: A já vám jenom zákusky k čaji, madame!
SOŇA *hrozí mu prstem, připravujíc čaj na samovaru.*
ALEXANDER: Máte pěkné šaty a pěkné ručky. Neviděl jsem vás až včera. A večer jsem si vzpomněl na Shakespeara; *deklamuje:* Kdo kdy miloval, aby nemiloval na první pohled!
SOŇA: Prosím vás, snad to neplatí mně?
ALEXANDER *béře ji za ruku a chce ji posadit vedle:* Na první pohled!
SOŇA *vymykajíc se:* Druhý vás odstraší.
ALEXANDER: Nikoli! Přivřu oči a uvidím vás zas. Běžela jste ulicí, div že jste do mě nevrazila na rohu kavárny. Byla jste udýchaná, vypadala jste jako člověk, který se zpozdil a úsilovně vymýšlí výmluvu. Dokonce cosi jste si šeptala. Ano, — těmito rty. Přál jsem si býti jedním tím slovíčkem, které jste vyslovovala.
SOŇA: Proč?
ALEXANDER: Abych byl mezi vašimi rty, má drahá!
SOŇA: Byl byste se možná dostal mezi zuby.
ALEXANDER: Chtěla byste mě překousnout?
SOŇA *s úsměvem:* I k tomu by bylo potřebí chuti.
ALEXANDER: Hleďme, — dravec! Jak dovede ranit! To jsem rád. Budeme se rvát, ano šelmičko!
SOŇA: Od kdy bojují vojáci s ženami?
ALEXANDER: Od stvoření světa.
SOŇA: A budete střílet?
ALEXANDER *poklepávaje na revolver:* Jen v nejnutnější potřebě. *Se smíchem.* Což, jste-li revolucionářka! Jste sice na to příliš půvabná, ale dnes je už vše možné.
SOŇA: Když se smějete, jste velmi ošklivý.
ALEXANDER: Nezlobte se na mě! *Hladí ji po rameně.* Proč se tak chvějete? Nekoušu. Ne, ne, maličká! *Hladí ji po rukou.* Ach! Zde je moje místo, které mám u žen tolik rád, — zde proti lokti, kde se ruka ohýbá, — tak jemné, tak měkké, jako hnízdo pro rty. *Líbá ji tam.* Je zde modravá žilka. Cítím její tep rty. Srdce vám tluče, anděli,

rychle, rychle, — kam pak pospíchá na návštěvu? Neopozdilo se? Nevymýšlí výmluvy pro svoji zpozdilost? *Chce ji obejmout.*

SOŇA: Ne, — počkejte! Voda vře. Pusťte mne!

ALEXANDER *přelomí ji v náruči a dlouze políbí na rty*: Tak, — teď můžete jít.

SOŇA *jde bez hlesu, bledá stane uprostřed pokoje.*

ALEXANDER: Co je vám? Zlobíte se?

SOŇA *zachytí se stolu jako ve mdlobě.*

ALEXANDER *přiskočí k ní*: Je vám nevolno?

SOŇA *padá do jeho ramene.*

Sireny fabrik.

SOŇA *vzpamatovavši se*: Sireny fabrik. Dělníci jdou z práce. *Vzpruží se.*

ALEXANDER: Je vám už lépe?

SOŇA *sprostí se jeho objetí*: Nebylo mi nic. Hned připravím čaj.

ALEXANDER: Vždyť to nemusí být.

SOŇA: I musí. *Jde k samovaru.*

ALEXANDER *přistoupí k oknu*: V ulici se roznítila světla. Lidi nevidět. Jen jakási černá masa se dole pohybuje. Co je to?

SOŇA: Dělníci z továren a horníci.

ALEXANDER: To je jich tolik? Ani bych nemyslil. Chtěl bych je viděti z blízka. Jsou zlomeni, shrbení, ponížení. Revolucionáři! Mravenci! *Udeří pěstí na okenní rám.* Zvrtli jsme je pořádně.

SOŇA *nalévá mu čaj*: Jsou jich tisíce. Denně je vídám. Přicházejí ze všech ulic, z celého světa. Podobají se draku, kterému usekli hlavu. Povídá se, že byli poraženi. V Americe, Německu a Italii se dosud bijí. V Rusku zvítězili. Když se na ně dívám tímto oknem, zdá se mi, jako by pod nimi praskala zem. Neslyšíte, pane policejní komisaři?

ALEXANDER: Slyším mumlání. To asi spolu vypravějí. Neslyšel jsem je nikdy mezi sebou.

SOŇA *podávajíc mu šálek a zákusky*: Nevíte, proč se bijí?

ALEXANDER: Je jich příliš mnoho a musejí se dát

pobít, aby jich ubylo. Chleba je málo na této zemi, mátuško!

SOŇA: Říkají, že se bijí pro spravedlnost! Co o tom soudíte?

ALEXANDER *pije*: Máte dobrý čaj. Kde jste ho kupovala, prosím?

SOŇA: Ptala jsem se vás na cosi. Proč jste neodpověděl? Máte snad důvody?

ALEXANDER: Snad.

SOŇA: Strach?

ALEXANDER *zlostně*: Ne, — nemluvte hlouposti. Nepřemýšlím o takových věcech. Prostě proto, že nechci, rozumíte! *Směje se*. Nejspíš proto, že jsem se nenarodil s takovým oknem. Okno dělá člověka. Vaše vede do nebe, moje do kriminálního dvora.

SOŇA: Povídali ve městě, že jste na tom dvoře dal předevčírem zastřelit padesát revolucionářů.

ALEXANDER: Padesát vrahů a zlodějů. Zítra dám zastřelit dalších padesát.

SOŇA: Proč?

ALEXANDER: Z rozkazu.

SOŇA: Nepřemýšlel jste někdy o tom, je-li rozkaz správný?

ALEXANDER: Rozkaz je vždy správný.

SOŇA: Rozkaz — —. Ale odkud je správný? Je to hrozné, pane! Nešel jste nikdy v noci dlouhou ulicí? Jsou takové večery, kde se oči utopí v tom, co vidí. Paláce, lucerny, měsíc, baráky, opilci i strážníci. Svět je rozházený jako opuštěná hračka! Člověk má touhu dostat to vše dohromady, postavit znovu a lépe. Některé věci jsou smutné, ale ještě smutnější jsou jejich vztahy. Díváte se, díváte, — oči vám se propadají do všech věcí světa jako do zamčených skříní, — a na dně každé věci leží rozkaz. Zabíjíte rád?

ALEXANDER: Nerozumím vám, co říkáte. Tážete se tak proto, že máte ostříhané vlasy, nebo jste si je dala ostříhat proto, že se tak tážete?

SOŇA: Ne, — nezlobte se! Víte, — je to tak divné, když se na vás podívám a myslím si, že jste tolik

zabíjel. Ukažte oči! Jsou modré jako moje. Ukažte ruce! Jsou bílé jako moje. A to je divné a hrozné. Kdybyste měl oči podlité, zsinalé, kdybyste měl ruce černé, zkroucené, krvavé, — neděsilo by to tolik. *Divá se na své ruce.* Já mám tak slabé ruce.

ALEXANDER *sevře ji je a políbí*: Na lásku postačí.

SOŇA: Láska je nejtěžší věc, můj milý!

ALEXANDER: Láska je jenom věc krásná a vzdušná. Četl jsem kdesi, že vše ostatní, co žijeme, je sen, který se o nás zdá jakési obludě. Láska je vytržení, vteřina hořící. Jinak je vše svinstvo. Nejlíp je na to nemyslet. Když si myslím, když si myslím — — ale, sakra!

Zpívá. Když si myslím, mé děvčátko, na tebe... *Strhává si ji na klín.* Tak, — teď tě nepustím. Přikryji se tebou, abych nic neviděl. Teploučká, miloučká! *Líbá ji.*

SOŇA: Ne, ne!

ALEXANDER: Musíš! Čert vem všechno! Po nás ať potopa!

SOŇA *vytrhne se mu.*

ALEXANDER *prudce*: Pojď sem! *Udeří na opasek s revolverem!* Rozkazuji ti to!

SOŇA *divá se na revolver*: Rozkaz je vždy správný. Dobrá, — ale máte tvrdý klín.

ALFXANDER: Od revolveru? Víš, to je, holka, co mi pořád sedí na klíně, — a dosud věrně.

SOŇA: Bolel by mě, kdybych šla k vám.

ALEXANDER: Proč?

SOŇA: Žárlím.

ALEXANDER *přitáhne ji znova.*

SOŇA *pohladí ho po hlavě.*

ALEXANDER *odepne opasek s revolverem a hodí do kouta.*

SOŇA *sedá mu na klín.*

ALEXANDER *mezi polibky*: Miluješ mne?

SOŇA *mezi polibky*: Musím.

ALEXANDER: Jsi měkká, teplá, bílá. *Rozepíná jí blůzku.*

SOŇA: Ne, — ne, — ještě ne!

ALEXANDER: Proč „ještě ne“?

SOŇA: Počkej chvíli! Pověz! jsi šťasten?
ALEXANDER: Jsem šťasten, děvče moje! Chtěl bych tě hníst jako těsto, kousat, roztrhat. Chtěl bych tě mít! Rozumíš? Musí to být!
SOŇA: Buď tedy šťasten, — nesmírně šťasten!
ALEXANDER: Proč to tak říkáš, — jako bychom se rozcházeli? —
SOŇA: Ne, — nic. Můžeš si mě vzít. Musí to být. A proto beř co nejvíc, co nejsilněji, jak na celý život. Mám tě ráda, Alexandře. Rozkazuj!
ALEXANDER *vezme ji do náruče a odnese do ložnice.*

Výstup čtvrtý.

Scéna prázdná. Po chvili dveře v pravo se otevrou: Petr. Dveře v levo: Filip. Oba stoji na prahu napiatě, bez pohnuti. Prvý se sevřenými pěstmi, rozvažuje a čekaje na okamžik, kdy by bylo třeba zasáhnout. Druhý jako ze sna vytržený, jako člověk, jenž si cosi hrozného uvědomuje.

FILIP *pochopiv*: Petře!
PETR *klade ruce na ústa.*
FILIP *nervosně vstupuje do středu pokoje, hmatá po stole, židli, jako by něco hledal*: Kde je Soňa?
PETR *postaví se do dveří, vedoucich do ložnice.*
FILIP: Lampo, — ty jsi tu svítila! Kde je Soňa? Ježíši! Já to nesmím vědět, ale ono to přijde a já se to dovím... Petře! Soňo! Už to jde. Stoupá mi to do hlavy, tluče a vstupuje. Těžké jak olovo. Olovo, náboje a krev. Soňo!
PETR: Tiše!
FILIP: Soničko, — holubičko. — Ne, nic se nestalo. Ne, ty jsi moje, vždyť já nic nevím, jenom pověz, kde jsi, — kde jsi?

Z hlubiny domu ozve se ryčný mužský smich.

FILIP *vzkřikne*: On! Teď to vím. Je s ním v ložnici. Kurva! On mi ji vzal. Zabít! Zabít! *Vrhá se ke dveřím.*

PETR *zastoupí mu cestu.*

FILIP *bez sebe*: Táhni! Jste všichni svině, všechno je prasáctví. A já musím, musím zabít!

PETR *rozpřáhne ruce*: Slabochu!

FILIP *vytáhne nůž a bodne Petra do prsou.*

PETR *klesne na práh, tělem přes celý vchod.*

FILIPOVI *vypadne nůž*: Můj bože! Já jsem tě zabil, Petře. *Klesne na kolena.* Hlavičko moje! *Bije hlavou o zem.* Je těžší než ty, světe a přece se ani nepohneš, když do tebe jí udeřím. Tak, — do prachu, — jako červ, ještě víc, nevidět, — neslyšet. Nekřičte ruce! Olovo a krev. Petře, — odpusť mi!

PETR *tiše*: Nepůjdeš přes práh?

FILIP: Ne.

PETR: Je dobře.

FILIP: Ublížil jsem ti mnoho? Bolí to, ach bolí. Strašně cítím, Petře, tvoji ránu. Blízko u srdce.

PETR: Nebolí mě nic. Jako by jiný za mě krvácel. Nemluvme teď o tom. Čekejme, jak jí to dopadne. Soňo! —

FILIP: Krev teče ti z prsou!

PETR: Silný je ten, kdo statečně zemřel. Člověk, který zabil v sobě tolik slabostí, že i své srdce zasáhl. Neboť srdce je slabost, Filipe.

FILIP: Co jsem to udělal? Nesmíš zemřít. *Připlazí se k němu.* Žij! Soňu si vezmi! Miluj ji!

PETR: Soňu? Pověz jí Filipe, že...

Z ložnice ozve se strašný mužský výkřik.

PETR *vztyčí se, co možná nejvíce, tvář se mu rozsvítí*: Pověz jí, že jsem ji miloval! *Rozpřáhnuv ruce, padne na práh mrtev.*

FILIP: Petře! Soňo!

SONIN HLAS *z ložnice jako ozvěna*: Filipe! Petře!

FILIP *skoro šíleně*: Čí to byl hlas? To byl můj, zoufalý a ztracený! Proč se mi vrátil, nikoho nenalez? Proč je jen ozvěna na zoufalé volání, zoufalá ozvěna na zoufalý hlas?

Výstup pátý.

Soňa na prahu. Rozpuštěné vlasy, potrhaný šat, nůž.

SOŇA: Volala jsem vás. Kde jste? *Spatří mrtvolu na prahu. Nechápavě, jako dítě pohlíží na ni a na nůž ve své ruce.* To já jsem ho zabila? Proč?
FILIP *mlčí.*
SOŇA: Mám nůž od krve, ruce od krve a on má ránu v prsou. Filipe, pomoz mi, pomoz mi!
— Je tu ticho. Řekni něco, ať se probudím. Není nikdo živý, — což jsou jen mrtví?
FILIP: Zabil jsem Petra.
SOŇA: Ty?
FILIP: Strašně jsem zeslábl, když jsem poznal, že ležíš v náruči komisařově. Chtěl jsem jít a zabít. Jako zvíře odkopnuté od žrádla. Nepustil mě, — bodl jsem. Je mrtev a vzkazuje ti, že tě miloval.
SOŇA, *vypustivši nůž z rukou*: Petr? *Klekne k němu.*
FILIP: Odjeďme rychle, rychle. Soňo, máš mne ještě ráda?
SOŇA *obrátí se a dívá se na něho.*
FILIP: Nedívej se na mé ruce, ale na mě!

Podívají se na sebe a oba sklopí oči.

FILIP: Mám falešné pasy a lístky do Varšavy. Pojďme pryč odsud! Daleko, daleko, ať zapomeneme. —
SOŇA: Alexander, co leží probodený na mé posteli, — mě měl, Filipe.
FILIP: Zapomenu.
SOŇA: Ne z lítosti. Milovala jsem ho. Kdybys byl ženou, pochopil bys, jak horoucí je potřeba dávat, když běřeme tolik, jako je život. Nezabila jsem víc, než jsem musela. Milovala jsem ho tolik, abych s ním měla dítě.
FILIP: Zapomenu.
SOŇA: Na Petra jsem v té chvíli myslela, aby dítě se jemu podobalo ve víře, lásce a boji. Alexandra komisaře v Petra dělníka jsem chtěla proměnit, abych, když vraždím, k smrti nezavraždila.
FILIP: Odjeďme! Odjeďme!

SOŇA *umývá si ruce*: Krev nepouští a neumím už milovat. Patříme mrtvým, Filipe. Jsme děti starého světa a chvěli bychom se při každém pohledu na sebe. Tys zabil, — já jsem zabila. Každé slovo, každý dech by nám to opakoval. Dítě by se narodilo mrtvé. Neodjedeme spolu, — ale každý jinam!

FILIP: Soňo, — pro Boha ne, — což pak mě necháš tu samotného?

SOŇA: Už než jsem šla zabít, věděla jsem, že spolu neodejdeme. Víš, co jsi říkal mi tu, — před zrcadlem? Tenkrát jsem pochopila, že až zabiji, — budeme pro sebe sami, — sami, — docela sami, i kdybychom žili nejtěsněji vedle sebe. Byla bych odešla s Petrem.

PETR: Což ty mě už nemiluješ?

SOŇA: Zabije-li člověk člověka, — mrtvý v něm žije dál. Mrtvý by lehal mezi námi v posteli, — mrtvý by jedl z našeho stolu. Lžeš si, říkáš-li, že zapomeneš. Na vše lze zapomenouti, Filipe, ale na to, že jsme duše ztratili, — nezapomeneš. —

PETR: Zde máš svůj pas a lístek.

SOŇA: A ty?

FILIP *hodí své dokumenty do kamen*: Zůstanu. Nemám kam jít. Všechno je zoufalství a křižovatka.

SOŇA: Policie přijde v několika hodinách.

FILIP: Počkám.

SOŇA: Zítra tě zastřelí.

FILIP: Zastřelí.

SOŇA *otevře dveře*: Za těmito dveřmi je svět. Pod jeho hypnotickýma očima jsme zabili a zhřešili. Na jeho rozkaz se rozejdeme. Slyšíš jeho hlas? Po kolejích mrtvol ujíždí od hvězdy k hvězdě. Nevykupujeme si štěstí, ale tebe, nesmírná jízdo — která jsi víc než štěstí. Bez tebe zbahnil by svět na nebesích. Vidíš! Miliony hladových žaludků, dělníci z chatrčí, mozolnatá srdce, ponížení, revolucionáři a padlí, — to je dnes síla, kterou svět je hnán. Člověk padne, aby se stal světem a svět žije, aby rodil člověka. Ať jsem prokleta a třeba i mrtva, musím sloužit dál. I mrtví slouží, i prokletí slouží, když oči světa se na ně upřely.

FILIP: Nevidím nic, Soňo, — a nevěřím v nic. S Bohem!

SOŇA: S Bohem, Filipe, — s Bohem, Petře! *Odejde.*

FILIP *stojí nehnutě, — na to jde k oknu, — dívá se za ní; potom spustí žalusii, vrátí se ke stolu, stáhne kohoutek u lampy, posadí se a sedí jako by čekal, upíraje ztrnulé oči před sebe.*

Opona volně padá.

V Praze 1922.

POZNÁMKY

Překvapující krátkost doby, jež dělí toto druhé vydání „Díla Jiřího Wolkera“ od vydání prvého, svědčí živě o tom, jak bohaté resonanci těší se umění Wolkerovo v širokých vrstvách čtenářských. Od vydání prvého liší se toto vydání tím, že vychází v jednom jediném svazku a že doplňuje kusé vydání prvé třetí složkou tvůrčí činnosti Wolkerovy: jeho hrami dramatickými. Do tvůrčího profilu Jiřího Wolkera jako lyrika, jako epika veršem i prósou a jako literárního teoretika a kritika, který podávalo vydání prvé, přibývá tu nový významný rys ve Wolkeru jako autoru dramatickém. Celkový tvůrčí relief Wolkerův nabývá tím nejen úplnosti, ale i výraznosti. Teprve přítomné vydání může nésti plným právem jméno „Díla Jiřího Wolkera“. Prvý díl prvého vydání, obsahující žeň básnickou, i díl druhý, soustřeďující krásnou prósu s teoretickými úvahami a kritickými i polemickými statěmi zůstávají beze změny. Uspořádání obou dílů jeví dnes více definitivnosti, než před půldruhým rokem sám pořadatel tušil při jejich redakci.

Prvý díl „Díla Jiřího Wolkera“ má podati celkový obraz Wolkera-básníka a vývojovou linii jeho uměleckého růstu.

Vstupní část tohoto prvého dílu, označená názvem „Z prvých básní“, obsahuje výbor z ranné lyriky, jež předcházela období „Hosta do domu“. Hranice mezi oběma obdobími je značně plynulá. Mezným dělítkem byla mi chronologicky prvá báseň z „Hosta do domu“, „Pokora“, stojící, dle mého soudu jistě ne náhodně, také v čele této prvé knihy Wolkerovy. Hranici takto určenou pokládám za nejpevnější a nejprůkaznější. Při výboru „Z prvých básní“ šlo zajisté o to, aby vyhledány byly kusy, které prozrazují

již osobitost autorovu v pojetí i výrazu a při tom markantně značkují pochod básníkova vývoje. Snažil jsem se vybrati básně, v nichž tyto znaky jevily se v míře a jednotě nejplnější.

Knižní prvotina Jiřího Wolkera „Host do domu“, tvořící druhou část svazku, není vydána v původní své podobě, nýbrž tak jak autor zamýšlel ji vydati ve vydání druhém, t. j. doplněnou o báseň „V parku před polednem“ a obsáhlejší skladbu „Svatý Kopeček“, která dle přání zesnulého měla tvořiti zvláštní závěrečný díl „Hosta do domu“. Podoba tedy, v níž se objevuje v tomto vydání „Host do domu“, pochází od Jiřího Wolkera samého.

Třetí část prvého dílu, nadepsané „Z básní nepojatých v „Hosta do domu“, obsahuje výbor z básní, jež svou vnitřní atmosférou i uměleckou formou spadají cele v okruh knižní prvotiny Wolkerovy a s básněmi v ní shrnutými také současně vznikly.

„Těžká hodina“ je zde otištěna v téže podobě, jakou jí dal autor pro vydání prvé. Básně pak, které Wolker vytvořil souběžně s básněmi „Těžké hodiny“ a které v ni však nepojal, vřadil jsem do závěrečné pozůstalostní části prvého dílu, která je souborem básnické tvorby Jiřího Wolkera od vydání „Těžké hodiny“ až k soumraku jeho života.

Balady netvoří zde samostatného, uzavřeného celku a tvořiti nemohou, ježto je autor v určitý celek před svým skonem již nezredigoval. Jiřím Wolkerem zamýšlený cyklus baladický, který měl obsáhnouti 10—12 čísel, zůstává torsem.

Dvě básně „Bez názvu“ v poslední části prvého dílu neoznačil tak autor, nýbrž vydavatel, našed je v rukopise bez pojmenování. — Rovněž mnou shrnuty byly oba epigramy pod název jediný.

Zbývá ještě poznamenati, že v prvé, třetí a poslední části prvého dílu knihy jdou básně za sebou v přísném sledu chronologickém.

Druhý díl „Díla Jiřího Wolkera“ má podati plnoprávný obraz Wolkerovy tvorby prosaické. Obsahuje toliko práce autorem samým uveřejněné; dřívější jeho prósy a povídky, pokud jsou zachovány v rukopisech, jsou spíše přípravným školením, které často pohybuje se sice značně nad úrovní mladistvých improvisací a pokusů, neprozrazuje však dosud autorovy osobitosti v dostatečné míře a výraznosti.

Obě prósy z prvé části tohoto dílu „Sestra“ i „Universitní knihovna“, pocházejí, jak ostatně vidno, z jejich experimentujícího rázu, z ranných počátků doby, v níž Jiří Wolker počal se soustavněji obraceti i k tvorbě v řeči nevázané. Jak možno souditi z jeho vlastních výroků, nezamýšlel zařaditi tyto dvě prósy v knižní soubor, který by snad byl v budoucnosti uspořádal.

Z románu „Polární záře“, k němuž Wolker činil rozsáhlé přípravy a který měl býti vyvrcholením jeho dosavadní tvorby prosaické, napsal právě jen vstupní kapitolu, otištěnou v tomto vydání. Od další práce na započatém díle odtrhla ho smrt.

Obdobně je tomu při pohádkách, které tvoří třetí část druhého dílu. Neboť vedle knihy balad projektoval Wolker i samostatnou knihu pohádek.

Povídky i pohádky seřadil jsem chronologicky. Časové pořadí prolomil jsem však ve čtvrté části tohoto dílu poněkud tím, že posunul jsem v popředí obsáhlejší statě všeobecného rázu a za ně teprve umístil jsem drobné referáty kritické. Řídil-li bych se neúchylně časovým pořadím, byly by programové a teoretické studie a polemiky promíšeny s drobnými kritickými posudky, což myslím bylo by na újmu přehlednosti i plastičnosti. I v mezích tohoto rozdělení snažil jsem se však zachovati časovou posloupnost.

Práce, obsažené v závěrečné části druhého dílu, pocházejí z doby, kdy Jiří Wolker byl literárním referentem „Varu“ a v listě tom byly také vesměs uveřejňovány. Tato část zobrazuje Jiřího Wolkera jako slovesného teoretika a kritika. Jsem jist, že práce

v ní obsažené jsou významné nejen pro objasnění Wolkerova poměru k jednotlivým problémům a jevům jeho generace, ale i pro pochopení vlastní tvorby Wolkerovy. V úvodní úvaze „Proletářské umění" byl Jiří Wolker programovým mluvčím umělecké skupiny „Devětsil", z níž však později vystoupil, tuším na jaře 1923. Stať „Ochránci umělecké svobody" je obrannou polemikou proti útočné kampani, jež vznikla proti tomuto jeho programovému projevu. V článku „Manifesty" obrací se Wolker proti programovému prohlášení, s nímž vystoupili na podzim 1922 moravská „Literární skupina", teoreticky vedená Fr. Götzem. Wolker byl dříve sám členem „Literární skupiny", když však její valná hromada přes Wolkerův odpor onen programový manifest přijala, Wolker z „Literární skupiny" vystoupil.

Třetí díl tohoto vydání „Díla Jiřího Wolkera" je věnován jeho tvorbě dramatické, pokud ji Wolker vydal ve svých „Třech hrách", třetí a poslední své knize. Jeho „Tři hry" jsou tu otištěny v téže podobě a v tomtéž (chronologickém) pořadí, které jim určil sám autor. „Tři hry" jsou jedinými pracemi dramatickými, jež Wolker vůbec tiskl. Představují arci toliko výbor z většího množství dramatických prací, které však kromě „Tří her" z vůle samého autora zůstaly vesměs v rukopise. Nejde zde však nikterak o práce nebo torsa z doby po knižním vydání „Tří her" — t. j. z poslední doby Wolkerova života — nýbrž toliko o pokusné skizzy a nevyzrálé práce, jež časově vesměs stojí před prvou ze „Tří her". Po „Nejvyšší oběti" zabýval se sice Wolker dalšími plány dramatickými, smrt mu však nedopřála ani tolik času, aby dospěl aspoň k prvým náčrtům. Jiří Wolker byl vždy mocně přitahován k divadlu a již jeho nejranější pokusy literární jeví zhusta úsilí o formu dramatickou.

Aby usnadnila se časová orientace je v obsahu knihy u každé básně, prósy nebo hry uveden rok jejího vzniku.

A. M. Piša.

Praha, 22. října 1925.

OBSAH

BÁSNĚ

I.

Z PRVÝCH BÁSNÍ

II.

HOST DO DOMU

Chlapec

Ukřižované srdce

Host do domu

III.

Z BÁSNÍ V „HOSTA DO DOMU" NEPOJATÝCH

IV.

TĚŽKÁ HODINA

V.

POZŮSTALOST

PRÓSY

POVÍDKY

FRAGMENT ROMÁNU „POLÁRNÍ ZÁŘE“

POHÁDKY

STUDIE - POLEMIKY - KRITIKY

DRAMATA

TŘI HRY

DÍLO

JIŘÍHO WOLKERA

II. vydání

Uspořádal a poznámkami opatřil

A. M. PÍŠA

Úvodní studii napsal

F. X. ŠALDA

Obálka A. Heythuma

Vytiskl

F. Obzina ve Vyškově

typy Mediaevalovými

pro nakladatele

VÁCLAVA PETRA

v Praze-Bubenči, Sochařská ul. č. 334.

1926